Ahmet Z. Özdemir

Avşarlar ve Dadaloğlu



DAYANIŞMA YAYINLARI

Ahmet Z. Özdemir • Avşarlar ve Dadaloğlu

43

DAYANIŞMA YAYINLARI



AHMET Z. ÖZDEMİR : 1934 yılında Sarız ilçesinin Karayurt köyünde doğdu. İlköğrenimini köyünde, ortaöğrenimini Pazarören Öğretmen okulunda tamamladı (1956). Bir süre ilkokul öğretmenliğinden sonra Bursa Eğitim Enstitüsü Edebiyat bölümüne girerek buradan mezun oldu (1960).

Kars-Kâzım Karabekir Öğretmen Okulu, Adana-Düziçi (Haruniye) Öğretmen Okulu, Kayseri-Kız Öğretmen Okulu, Kırşehir-M. Saylam Ortaokulu, Kayseri Eğitim Enstitüsü, Kayseri-Atatürk Lisesi ve Ankara-İncirli Lisesinde çalıştı.

Halkbilim konusunda araştırmalar, incelemeler yapan yazarın **Avşarlar ve Dadaloğlu** ilk kitabıdır. Yayımlanacak öteki kitapları; **Sarız'da Düğün, Öyküleriyle Avşar Ağıtları, Öyküleriyle Halk Şiirleri.**

AVŞARLAR VE DADALOĞLU

*

AHMET Z. ÖZDEMİR

DAYANIŞMA YAYINLARI : 45
(Dayanışma Yayın Üretim Kooperatifi)

BİRİNCİ BASKI : NİSAN 1985

Kapak deseni : Remzi Oğuz Yılmaz
Dizgi, baskı, cilt : Şafak Matbaası, 29 57 84
DAYANIŞMA YAYIN ÜRETİM KOOPERATİFİ
Menekşe Sok. 27/6 Haberleşme : PK. 266 Kızılay - ANKARA

Ahmet Z. Özdemir

AVŞARLAR VE DADALOĞLU

DAYANIŞMA
YAYINLARI

Çeliğine öfkenin şahini nakışlanan
Bir aşiret hançeridir Dadaloğlu

Ahmet Telli

Ö N S Ö Z

Çocukluğumda, benim doğduğum yörede düğünlerde, nişanlarda, bayramlarda, köy odalarında Dadaloğlu'ndan türküler-bozlaklar söylenir, öyküler anlatılırdı.

1955 yılından itibaren Dadaloğlu'nun şiirlerini derleme hevesine kapıldım. Sonra kentlere gidince Dadaloğlu hakkında yazılmış kitaplar elime geçti, bunları okudum.

Gördüm ki, halkın anlattığı Dadaloğlu ile, kitapların yazdığı Dadaloğlu başka başka kişiler. Örneğin kitaplar: «Dadaloğlu, Karahacılı oymağının Hocalı obasındandır, Aziziye (Pınarbaşı) kazasının Sindel (Kayabaşı) köyüne iskân edilmiştir,» diyor.

Gidiyorum Karahacılı oymağına bakıyorum. Bunlar, Aydınlı dediğimiz Yürük Türkmenlerinden. Geliyorum. Sindel köyüne bakıyorum. Bunlar da Avşar oymağının Cingözoğlu obasından. Dahası, kimi yazarlar Dadaloğlu'nun soyudur diye Karahacılı Türkmenleri üzerinde geniş araştırmalar, incelemeler yapıyorlar.

Bunun üzerine Dadaloğlu ile ilgili derlemelerimi sürdürerek Adana, Hatay, Kahramanmaraş ve Kayseri illeriyle bu illere bağlı ilçeleri ve köyleri gezdim. Bir yandan da Dadaloğlu ile ilgili eski ve yeni yazılı kaynakları gözden geçirdim.

Dadaloğlu'nu anlatabilmek için göçebe Avşarlar ile 1865'te yapılan iskânın iyi bilinmesi gerektiğine inandığımdan bu konuları da yakından inceledim. Dadaloğlu göçebe bir halk ozanı olduğundan onun şiirlerinde geçen yüzlerce yer adı bizzat oralara kadar gidilerek yerinde görülmüştür. Yine bu şiirlerde geçen yüzlerce kişi adı da gerek yazılı kaynaklardan, gerekse Avşar ve öteki Türkmen kocalarından öğrenilerek belirlenmiştir.

Dadaloğlu şiirlerinde gördüğünü, yaşadığını söylemiştir. Özellikle kavga-kahramanlık konusunda söylediği şiirleri gerçek olayların öyküsüdür. Onun şiirlerinde geçen kişiler hayalî, uydurulmuş kahramanlar değildir, bunlar yaşamış kişilerdir. Tıpkı onun şiirlerinde geçen yerler gibi gerçektirler. Bu nedenle Dadaloğlu'nun şiirleri aynı zamanda aşiret tarihini dile getiren belge niteliğini de taşırlar. Bu tür şiirlerin gerçek öykülerini yazılı kaynakların yanı sıra Türkmen kocalarının yüzlercesine sorularak öğrenlmiş ve hiç-bir yerde yayımlanmamış otuz şiirle birlikte ilk kez bu kitapta yer almıştır.

Tüm bu konularda bana yardımcı olan yüzlerce Türkmen kocasına teşekkür eder, onları burada saygı ve sevgi ile anarım.

Ankara, Nisan 1984

Ahmet Z. ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BEŞİNCİ BÖLÜM

ALTINCI BÖLÜM

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Avşar'a, «yurdunu tanıt, nerelisin?» deyince:

«Keklik öter, kekik biter» demiş.

Karşısındaki hemen anlamış: Bu kişi yaylalıdır. Anadolu yaylasının tanıtıcı kuşu kekliktir. Çukurova'da, karın yağmadığı Akdeniz yakınlarına doğru bu kuşa rastlanılmaz. Tıpkı bunun gibi, kekik de bir yayla bitkisidir.

Bu kez;

«Ya sen demiş» Avşar, kendisine soru soran kişiye, «sen nerelisin?»

«Turaç öter, nergiz biter» diye cevaplamış.

Tamam, bu Türkmen de Çukurovalıdır.

Turaç kekliğe benzer, sülün cinsinden bir Çukurova, bir Akdeniz kuşudur. Çukurova'da Akdeniz ikliminin egemen olduğu ta Toroslar'ın içlerine kadar turaca rastlanılır. Yaylada turaç bulunmaz. Türkmen Kocaları'nın anlattıklarına göre turaç beddualıymış da ondan dolayı yaylaya çıkamazmış:

Bir kış günü tüm kuşlar Çukurova'da toplanmışlar, birbirlerine; «Yazın yaylaya gidecek misin?» diye sormuşlar. Kuşların hepsi; «Allah izin verirse gideceğiz» demişler.

Yalnız turaç kuşu, «Allah izin verirse de yaylaya gideceğim, vermezse de» demiş. O yüzden de turaç yaylaya çıkamazmış, beddualıymış.

Bugün bile Çukurova'da düşünceli, dalgın dalgın duran adama: «Yaylaya gidememiş turaç kuşu gibi ne düşünüyorsun?» derler.

Buralarda keklik ile kekik karasal iklimi, turaç ile nergiz Çukurova'yı, Akdeniz iklimini örnekler.

Keklik ile kekik Çukurova'da yaylayı Akdeniz etkisinden ayırır. Çukurova'da kekliğe ancak Akdeniz etkisinin azaldığı üst kısımlarda rastlanılır. (*)

Turacın ötmesi Çukurova'da ilkbaharın geldiğini gösterir. Buralarda ilkbaharın müjdecisi turaçtır. Yaylada ise ilkbaharın müjdecisi leyleklerdir. Türkmen Kocaları'nın anlattıklarına göre leylekler yaylaya, «Mart ayının sekizine

---

(*) Bir Çukurova halk ozanı olan Karacaoğlan turaca şöyle seslenir:

Ötme turaç ötme işin var senin
Şahin salıp avlanacak yer değil
Vardım, gördüm ağyâr göçmüş yurdundan
Vatan tutup eğlenecek yer değil

Günümüz halk ozanlarından Adana-Buruklu Kul Mustafa da turaç ile şöyle konuşur:

Çukurova, turaç senin öz kuşun
Çiy yağarken garip garip ötmez mi
Senin sesin ilkbaharın nişanı
Aşiretler yaylasına gitmez mi
Eyi saklan seni kurt, kuş görmesin
Çiftçilerin salağını sürmesin
Tembih ettim avcıların vurmasın
Senin süsün bu ovaya yetmez mi
Öt ki Mustafa'ya ilham veriyon
Öterken de bir yüksekde duruyon
Yakup musun, Yusuf'u mu arıyon
Giyim yasın haşre kadar bitmez mi

varamam, dokuzuna kalmam» derlermiş. Gerçekten bu nasıl bir içgüdü ile oluyorsa leylekler 8-9 Mart arası kendilerini mutlaka yaylada gösterirler.

Haritaya bakacak olursak:

Anadolu'nun güneyinde Mersin körfezinden Toroslar'ın doruklarına, oradan kuzeye doğru Niğde, Kırşehir, Yozgat-Bozok yaylasına çıkalım.

Yine güneyden Adana, Hatay, Şam, Hama-Humus, Rakka, Halep oradan Fırat nehrini izleyerek kuzeye doğru Elbistan'dan Uzun Yayla'ya çıkalım.

İşte 19. yüzyıl büyük halk ozanı Dadaloğlu'nun ve onun bağlı bulunduğu Türkmen oymağı Avşarlar'ın gezip dolaştığı yerler...

Dadaloğlu, işte bu keklik öten, kekik biten, turaç öten, nergiz biten yerlerin çocuğudur. Onu bu topraklar yoğurmuş, bu topraklar, bu iklimler dillendirmiştir. Dadaloğlu'nda yayla etkisiyle Çukurova, Akdeniz etkisi içiçedir. Şiirlerinde hem yayla sertliğini, hem Akdeniz sıcaklığını buluruz.

İlerde görüleceği gibi Dadaloğlu, Oğuzlar'ın Avşar oymağına mensuptur. (*) Diğer Türkmen oymakları gibi Avşarlar da uzun süre göçebe olarak yaşadılar. Avşarlar göçebeliğe öylesine alışmışlar, onunla öylesine bütünleşmişlerdir ki 19. yüzyılın sonlarına kadar konar-göçerliği bırakamamışlardır. Hatta bu uğurda Osmanlılarla büyük mücadelelere bile girmişlerdi.

Göçebelikte en büyük sorun hayvanlara yeterince otlak bulmaktır. Göçebe topluluklar, ilkbahardan itibaren yaylalara, sonbahardan sonra da güneydeki kışlaklara gö-

(*) Avşarlar, Oğuzlar'ın bir boyudur. Ancak Dadaloğlu'nun mensup olduğu Avşarlar (Recepli Avşarları), büyük Avşar boyu içinde bir oymak olduğu için biz bu Avşarlar'dan söz ederken «oymak» deyimini kullanacağız.

çerlerdi. Dadaloğlu ve onun bağlı bulunduğu Avşarlar da kışın Çukurova'da kışlarlar, ilkbaharda da Uzun Yayla'ya Binboğa'ya ve Toroslar'a yaylaya çıkarlardı.

Dadaloğlu ve Avşarlar böylece yazın keklik öten kekik biten, kışın ise turaç öten nergiz biten topraklarda döner dururlardı.

TÜRKMEN

Bilindiği gibi Avşarlar, Oğuzlar'ın yirmi dört boyundan birisidir. İslâmiyet'in kabulü ile birlikte, özellikle Gazneli Mahmut zamanında Oğuzlar'a Türkmen deniyor. Türkmen, müslüman olan göçebe Oğuzlar'ın ikinci adıdır. Dadaloğlu'nun bağlı bulunduğu Avşarlar da bu Türkmen oymaklarından biridir.

Türkmen kelimesinin nasıl doğduğu, bu kelimenin nereden geldiği konusunda bilim adamları ve tarihçiler bir takım görüşler ileri sürmüşlerdir.

Türkmen kelimesini ilk kez Gazneli tarihçi Gerdizi kullanmıştır. Daha sonra tarihçi Makrizi de Türkmen deyimini kullanır. Kaşgarlı Mahmut bu ismin Büyük İskender tarafından verildiğini belirtir. Tarih-i Güzide sahibi Hamdullah'a göre; bunlara, İran'a geldiklerinde «Kimsiniz? diye sormuşlar. Onlar da «men-Türk (ben Türk)» diye cevap vermişlerdir. İşte Türkmen ismi buradan doğmuş diye anlatır.

Tanınmış tarihçi De Goeje (Michaël Jan) ise Türkmen kelimesinin Türk-Koman adından geldiğini ileri sürer. Prof. Mükremin Halil Yinanç da «-men-man» ekinin aynı zamanda «koca, iri, büyük» anlamlarına geldiğini, böylece «Koca Türk, Büyük Türk» sözünden doğduğunu belirtir. Deny de «-men, -man kuvvet ekidir, ve Türkmen Türkler'in

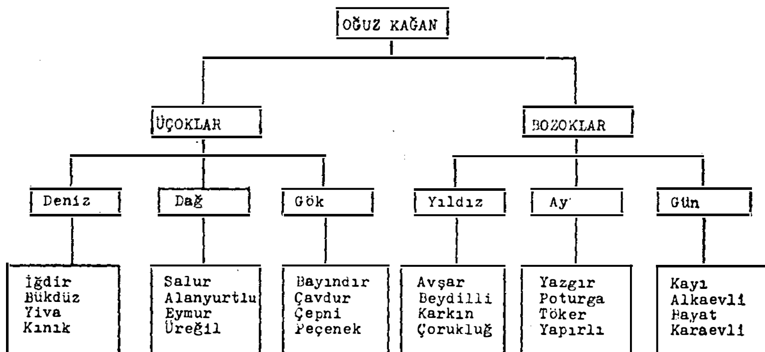
Türk'ü, Öz Türk» anlamına geldiğini söyler. Emir Müeyyid-din-Ebilfide, bunlara başka dil bildiklerinden «tercüman»-dan Türkmen dendiğini bildirir.

İbni Kesir ve Mehmet Neşri de Türk kelimesinin «Türk-i iman» dan geldiğini söyler. (*)

Bu görüşlerden hangisinin daha doğru olduğunu belirtmek bizim konumuzun dışındadır. Ama bu görüşlerin hepsinde gerçek payı olduğunu söylemek mümkündür. Bir başka gerçek de şu ki, İslâmdan önce Türkmen kelimesi hiç kullanılmamıştır. Bu kelimenin ortaya çıkması İslâmiyet'in yayılması ile birlikte olmuştur.

Oğuzlar, İslâm olduktan sonra «Türkmen» olarak da tanınmaya başlamışlardır. Nitekim Prof. Faruk Sümer: «Türkmen, müslümanların İslâm olan Oğuzlar'a taktığı bir addır» demektedir.[1]

AVŞAR (AFŞAR)



(*) Adil. Tol, Tarih Notları

(1) Faruk Sümer - **Oğuzlar**. 3. baskı sayfa: 51

Avşarlar, islâmlıktan önce de, islâmlıktan sonra da Türk ulusu içinde önemli yeri olan bir boydur. Oğuz efsanesine göre Avşarlar, Bozoklar denilen Oğuz Kağa'nın büyük oğullarından Yıldız'ın en büyük oğlunun adı olan Avşar'dan gelmektedir.

Avşarlar diğer Oğuz boylarıyla birlikte Orta Asya'dan göç ederek Anadolu'nun çeşitli yerlerine, bu arada İran, Irak, Suriye, Afganistan ve Azerbaycan'a yayılmışlardır. Avşarlar Oğuz'un öteki torunları Kınıklar ve Kayılar gibi devlet kurmuş, büyük hükümdarlar ve sülâleler yetiştirmişlerdir. Karamanoğulları, Akkoyunlular, Aksungurlar, Zengiler bunlardan başlıcalarıdır. Ayrıca Gündüzoğulları, Özeroğulları, Küçük Ali Oğulları ve Kozanoğulları gibi Avşarlardan kurulu ya da onların güçlü desteği ile yaşamış sülâleleri de sayabiliriz.

Türk boyları içinde islâmlıktan önce de, islâmlıktan sonra da siyasal üstünlük Kınık, Kayı, Avşar boylarında olmuştur.

Hiç kuşkusuz bu kitabın konusu geniş anlamda Avşarlar değildir. Ancak 19. yüzyıl büyük halk ozanı Dadaloğlu Oğuzlar'ın Avşar boyundan olduğu için onu ilgilendirdiği ölçüde Avşarlar'dan söz edilecektir.

Avşar kelimesi eski metinlerde «Avşar» ya da «Afşar» biçiminde geçer. Avşar kelimesini ilk kez Arap tarihçisi Makrizi'de görüyoruz. Bu kelime onda bir köy adı olarak geçer. Kaşgarlı Mahmut 24 Oğuz boylarından altıncı sırada Avşarlar'ı sayıyor. Kaşgarlı Mamut bu kelimeyi Afşar biçiminde yazıyor. Burada Afşar «işlerini çabuk yapan» anlamında kullanılmaktadır.

Reşid-al Dîn ise, bu kelimeyi «Avşar» biçiminde tesbit etmiştir. Reşit-al Dîn'e göre Avşar kelimesi «Çevik ve vahşi hayvan avına hevesli» anlamına gelmektedir.

Yazıcıoğlu'nun listesinde de Avşar kelimesi «Avşar» biçiminde yazılmış olup «Yani cüsta ü çalak ve ava ve canavara ve kuşa hevesli» anlamında kullanılmıştır. [2]

Vambery, Avşar adının «toplayıcı, zaptiye neferi, mübaşir» anlamında olduğunu söylüyorsa da bunun gerçekle bağdaşmadığı ortadadır.

G. Nemeth, Avşar adının Kırım lehçesinde auş fiilinden geldiğini ve bu kelimenin «itaat etmek, müsade etmek» anlamında olduğunu bildiriyor. [3] Fakat Avşar kelimesinin Kırım lehçesine göre böyle açıklanması zorlamadan başka bir şey değildir.

Avşarlar'ın, Dede Korkut Destanları'nda geçen ve «Oğuzeli» diye bilinen **Sir-Derya** bölgesinde yaşadıklarını biliyoruz.

Büyük göç ile birlikte oradan Huzistan, Horasan yoluyla Anadolu'ya gelmişlerdir. Bunlardan bir kol da Irak, Suriye yoluyla yine Anadolu'ya gelmiştir.

İncelemede kolaylık olması bakımından Anadolu Avşarları'nı iki gruba ayırmak yerinde olur.

Bunlardan birinci grup, Selçuklular zamanından itibaren ve daha sonraki yıllarda yurdumuzun çeşitli illerine dağılmış, oralarda çok eskiden yerleşmiş olan Avşarlar.. Ki bu Avşarlar daha önce yerleşik düzene geçtiklerinden, bir kısmı Avşarlıklarını unutmuşlardır. Germiyenoğulları, Karamanoğulları gibi.

(2) Faruk Sümer. Oğuzlar - syf. 210

(3) İslâm Ansiklopedisi «Avşar» maddesi.

İkinci grup Avşarlar ise 1865'ten sonra Derviş ve Ahmet Cevdet Paşalar'ın **Fırka-i İslâhiyye** hareketiyle iskân edilen (yerleştirilen) Avşarlardır. Bu Avşarlar **Recepli Avşarlar** diye anılır.

Bu kitapta söz konusu edilen Avşarlar ikinci gruba giren Recepli Avşarları'dır. Çünkü Dadaloğlu bu göçebe Avşarlar'ın içinden çıkmış, onlarla birlikte dolaşmış, onlarla birlikte yaşamıştır.

Dadaloğlu ve bağlı bulunduğu bu Avşarlar 1865 yılından sonra yerleşik düzene geçtiklerinden, Orta Asya'dan beri gelenek ve göreneklerini en canlı biçimde yaşatan Oğuz boylarından biri olmuşlardır.

Bugün bu Avşarlar Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız-Tomarza ilçeleriyle bu ilçelere bağlı yüz on kadar köyde yaşamaktadırlar. Ayrıca Adana'nın Tufanbeyli ilçesine bağlı üç köye de bu Avşarlar iskân edilmişlerdir. (*)

Osmanlılar Arap ve İran kültürüne açıktı. Göçebe Avşarlar ise kendi kültür ve geleneklerini yaşatmışlardır. Bu, doğal olarak kapalı ekonomik yapı içinde olmalarından kaynaklanmıştır. Türk Dili'nin zengin diller arasında sayılmasında diğer Oğuz boylarının yanında en çok da Avşarlar'ın katkısı olmuştur. Osmanlı'nın İstanbul'unda Fatih Sultan Mehmet, Arapça'yı resmi dil haline getirirken; ondan çok önce Avşar Karamanoğlu Mehmet Bey: «Türkçe'den başka dil kullanılmayacak...» diye buyruklar vermişti. Yine bir Avşar olan Akkoyunlu Uzun Hasan ezanı ve Kur'anı Türkçe okutmaya çalışıyordu.

Burada şunu belirtmeliyiz ki Recepli Avşarla'ı geçmişini en iyi bilen, varlıklarını en canlı biçimde sürdüren bir Türkmen oymağıdır.

(*) 1865 iskânından sonra Recepli Avşarları'nın hangi obasının, hangi ilçelerin hangi köylerine iskân edildiklerini gösterir liste bu kitabın sonuna eklenmiştir.

Avşarlar Türkmen oldukları halde Anadolu'da hep Türkmen'den ayrı bir boy olarak tanınmıştır. Bunun nedeni Avşarlar'ın büyük ve ağırlıklı bir boy olarak görülmesidir.

GÖÇEBE TOPLUMLARIN ÖZELLİKLERİ

Dadaloğlu Türkmenler'den göçebe Avşar oymağının yetiştirdiği bir ozandır. Dadaloğlu'nu daha yakından tanıyabilmek için göçebe toplum yapısını iyi bilmekte yarar vardır. Çünkü onun şiirleri göçebelikten derin ve renkli anılar taşır.

Göçebe toplumlar belli yere bağlanmadan mevsimine göre yurt değiştirir. Göçebe toplumlarda çok sayıda hayvan sürüleri olur, insanlar tümüyle bu hayvan sürülerinin bakımı ile ilgili olduklarından genel anlamda çoban sayılırlar. Göçebelikte hayvan, otlak ve avlak olmadan yaşam olmaz. Hayvanları otlatmak için mevsimine göre yaylaklara ve kışlaklara göçerler. Bu gelenek Orta Asya'dan itibaren göçebe Türkmen oymaklarının hepsinde böyledir.

Göç günleri, özellikle kışlaklardan yaylaklara göçerken özel bir önem kazanır. O gün herkes en yeni elbisesini giyer. Genç kızlar, gelinler, delikanlılar ellerine kına yakarlar. Develerin ön ayaklarının dizlerine ziller takılır, kök boyası ile boyanıp dokunan en süslü Avşar kilimleri bu develerin üstlerine atılır. Tüm yol hazırlıkları tamamlanır. Oymak beyinin ve oba başkanlarının göç gününü kararlaştırmasından sonra türküler söylenerek, belli konalgalara konarak yaylalara varılır. [4]

---

(4) Daha geniş bilgi için Ali Rıza Yalman - Yalkın Cenupta Türkmen Oymakları, Düz. S. Emir 1. Cilt. Syf. 181, 190.

Göçebe, yazın ve kışın her türlü tabiat etkisine açıktır. Onun için yaşam koşulları güçtür, acımasızdır. Sonra göçebe, ekip biçmediğinden, diğer bir deyişle tarla tarımı ile uğraşmadığından ihtiyaçlarının çoğunu yağma yoluyla karşılar. Yağma göçebelikte doğal sayılırdı. Tıpkı bunun gibi, eskiden ganimet almak da savaş sonrasının doğal bir sonucuydu. Nitekim bunun örneklerini Hunlar'da İslâm tarihinde ve Selçuklar döneminde görürüz. Hatta Kaşgarlı Mahmut'ta, Dede Korkut öykülerinde ve Yunus Emre'nin şiirlerinde yağmalama konusunda çarpıcı örnekler vardır.

Bayındır Han yılın belli günlerinde evini yoksullara yağmalatırdı. Hz. Ömer bir savaşta ganimet olarak kendisine düşen kumaş az olduğundan elbise yaptıramaz. Ancak oğluna düşen kumaşı da alarak bir elbise yaptırabilir.

Bu konuda halkımız arasında: «Allah eviniz yağmalana.» diye bir de beddua vardır.

«İbn-i Haldun'a göre yerleşik, tarımcı yaşam biçimi nedeniyle barışçı; çoban ise savaşçıdır.» [5] Kışlakların iyisini, yaylakların en otlusunu ele geçirmek göçebe toplumlarda kavgalara, savaşlara yol açar. Atların besilisi, zayıfı da göçebelikte önemlidir. «Çünkü bunlar atların hızına göre vur-kaç yaparlar.» [6]

Bir akşam üzeri ya da bir sabah vakti, inekler sağılırken karşı oymak ya da oba baskın yapabilir. «tas size, İnek bize» sloganıyla sığır sürülerini atlarının önlerine kattıkları gibi kendi bölgelerine getirebilirlerdi.

Buna «yağmalama» denirdi. Türkmen geleneğinde bu hareket hırsızlık değildi. Çünkü hırsızlık gizlice, kimseye sezdirmeden yapılır. Özünde gizlilik, sinsilik vardır.

---

(5) Doğan Avcıoğlu. Türkler'in Tarihi Syf. 209, I. cilt.
(6) Doğan Avcıoğlu. Türkler'in Tarihi. I. cilt, Syf. 335

Oysa yağmalama açıktan, herkesin gözü önünde, güç kullanılarak yapılır. Avşar geleneğinde yağmada, baskında ele geçirilen mal geri verilmez. Bunun gibi ciritte, sinsinde, güreşte, turada ve zuk oynamada ölen taraf davacı olamazdı.

Yine eskiden, Avşar geleneğine göre baskın ve yağma yapmayan erkeğe kız vermezlerdi. O yüzden de pısırık ve korkak olanlar güç evlenirler, ya da evlenemezlerdi.

Yağmalama konusunda daha önce yerleşik düzene geçen Türkmen boyları, Avşarlar'ın yaşadığı yörelerde onları incitecek nükteler yaparlar. Bunlar kendi dedelerinin de vaktiyle aynı şeyleri yaptıklarını her nasılsa bilmezlikten gelirler. Onun için bu yörelerde göçebe yerleşiğe, yerleşik de göçebeye pek ısınamamıştır.

Bunun nedeni yerleşiğin kendi kurulu düzeninin göçebeler tarafından sık sık bozulmuş olmasıdır. Örneğin Kayseri ve çevresinde çok eskiden beri güçlü bir Avşar ağırlığı duyulagelmiştir. 14. yüzyılın sonlarına doğru Sivas ve Kayseri bölgesi egemeni Kadı Burhanettin, önce Kayseri'ye kadı, daha sonra Eratna Oğulları'na vezir olmuştur. Kadı Burhanettin'in damadı Avşar Türkleri'nden Burhanettin, o dönemde Osmanlı'yı bir savaşta yener. Timur'a da karşı çıkar. [7] Bundan Avşarlar'ın çok önemli görevler üstlendiklerini anlıyoruz.

17. yüzyıldan sonra Kayseri ve çevresi, o arada Erciyes Dağı, Ali Dağı, Avşarlar'ın sürülerinin otlatıldığı yerlerdi. Bunu halk ozanı Karacaoğlan'ın şiirlerinden de anlıyoruz :

Ali Dağı Erciyes'in eteği
Yiğitler yatağı, sümbül biteği
Yüce tepelerin Avşar yatağı
Burcu burcu kokar gülün Erciyes

---

(7) Doğan Avcıoğlu - Türkler'in Tarihi. I. cilt, syf. 171

●

Karac'oğlan der ki eşin bulunmaz
Yürük at yorulur, gönül yorulmaz
Kış gelince hiç yanına varılmaz
Yamandır soğuğun senin, Erciyes [8]

Bu yörelerde Avşar'ın baskısı uzun süre devam etmiştir. Bu gün bile Kayseri'nin merkez köylerinde: «Ne kaçıyorsun, yoksa arkandan Avşar atlısı mı geliyor.» sözü hâlâ söylenmektedir. (*)

«Avşarlar'ın bünyesinden çıkan kovgun grupları, Orta Anadolu ve Güney Anadolu'nun yerleşik köylerine sefer düzenlemektedir. Aşiretler arası kavgalar, devlet otoritesini tamamen ortadan kaldırdığı gibi, zirai sahaların tahrip olup azalmasına da sebep olmaktadır... 1849 yılında, Lek,

---

(8) Asım Yahyabeyoğlu - Abdullah Satoğlu. Kayseri, Erciyes ve Çevresi Üstüne Yazılmış Şiirler Antlj. Sayfa: 57.

(*) Avşar Kocaları'nın anlattıklarına göre 18. ve 19. yüzyılda Avşar atlıları Kayseri'ye bugünkü Sivas Caddesi üzerindeki Kümbet'ten ya da Talas yönünden saldırırlarmış. Bu saldırılardan korunmak için, iç kalenin üzerinde devamlı bir gözcü bulunurmuş. O zamanlar şimdiki gibi yüksek binalar olmadığından, kente saldıran atlıların tozu-dumanı çok uzaklardan bile görünürmüş.

Saldırı, atların tozu dumanı görülür görülmez, tellallar vasıtasıyla her yana duyurulurmuş. Bunun üzerine herkes kalenin içine ve evlerine kaçar, kapılar kilitlenirmiş.

Kayseri'de eski, köklü bir aile olan Güpgüpoğulları'ndan Remzi Güpgüpoğlu şunları anlatıyor:

«Dedem anlatırdı; eskiden Talas'ın doğusunda bizim de, diğer Kayserliler'in de tarlaları vardı. Fakat bu tarlalardaki ekinleri Avşar sürüleri sık sık yayılır, harap ederdi. Bir gün Kayserili Avşar beyinin yanına gidiyor, tarlaların yanından hayvanlarını çekmesini, kaldırmasını rica ediyor. Avşar beyi buna çok kızıyor ve: Asıl sen oradan tarlanı kaldır» diye cevap veriyor.

Kuzugüdenli ve Kırıntılı aşiret atlılarıyla beraber, Kayseri, Niğde, Kırşehir taraflarında kovguna giden Avşar elebaşıların listesinde: İsmail Bey, Avan Hasanoğlu, Sarıvelioğlu, Mustafa Bey, Kamber ve İbrahim Kethûda, Haliloğlu, Duman Bey, Kadriağa Oğlu, Şahrumanlı Mehmet, Hasan Hüseyinoğlu, Bıyıklıoğlu, Torun Ali, Veziroğlu, Cırrıkoğlu, Şatıroğlu, Memillcik, Çukadaroğlu, Şaştımoğlu, İsmail Bey, Terkeşlioğlu, Kocaali, Çerkesbey, Askeroğlu, Karayusuf, Mucukoğlu, Köseoğlu, Deli Halil, Paşabey, Topaloğlu, Muazzam (Huhazlm olacak) Oğlu, Kuşçuoğlu, Serçe Hasan, Mirza, İbrahimoğlu, Barçenek Oğlu Cansız Osman, Kuyucuoğlu, Hasanali, Deli Hösük, Osmancıkoğlu Kolukırık Seyfali'nin isimleri geçmektedir.»

«Avşar aşiretinin, bu kovgunla, köylülerden ve hristiyanlardan; entari, şal, maşlah, beygir, inek, kilim, öküz, nakit para, tay, şalvar, tüfek, tabanca, kılıç, silâhlık, aba, merkep, koyun, at, yayık, fes, şal, püskül, küpe, heybe, kemer, mes, yazma, gömlek gasbettikleri ve ellerine geçen mal ve eşyanın 3.000 keseyi bulduğu belirtilmektedir.» [9]

Bu biçim hareketlere «talan-yağma» denir. Bu ekonominin adına da «talan ekonomisi» demek doğru olur kanısındayım. Göçebe toplumlarında düzenli bir ticari hayat olmadığından aşiret, gereksinmelerini bu yolla karşılardı. Burada esas kural: Güçlü iken saldırı, güçsüzken dağlara çekillp beklemek.

Bu zamanlar göçerlerin kendilerine ait kalabalık hayvan sürülerinin olduğunu biliyoruz. Aşağıdaki rakamlar gerçek sayının çok altında olmasına karşın, bu konuda bir fikir verebilmektedir:

---

(9) Cezmi Yurtsever. Ermeni Terör Merkezi Kilikya Kilisesi. Sayfa: 112

Menemenci oymağı	:	20.000	baş	hayvan
Bozdoğan »	:	103.000		
Avşar »	:	93.000	»	»
Cerit »	:	67.000	»	»
Tecirli »	:	91.000	»	»
Varsak (Farsak) »	:	90.000	»	»
Kozanoğlu »	:	15.000	»	»
Dündarlı »	:	13.000	»	»
Karahacılı »	:	12.000	»	»
Lek »	:	9.000	»	» [10]

Her sürü 200-300 koyundan oluşurdu. Sürü sahipleri, her sürü için bir koyunu vergi olarak verirlerdi. [11] Bu vergi aşiret beylerine verilirdi. Bazı oymaklar ise bu vergiyi devlete verirlerdi. O takdirde buna «ağnem» denirdi.

Göçebenin düşüncesi, yaşayışı, inancı gelenek ve görenekleri, kısaca kültürü üzerinde, birinci derecede doğa iklim öğesi de etkili olmuştur. Elbette göçebenin kendine göre bir dünya görüşü vardır. Yoksa göçebelik başıboş, hiç bir şeyden habersiz dolaşmak demek değildir. Sonra: «Göçebe uygarlığının belli yerlere yerleşenlerden daha aşağı olduğu yolundaki eski fikirler, günümüzde yapılan incelemeler sonunda tamamen çürütülmüştür. Göçebeliğin geniş bozkırlarda maksatsız bir serüven olduğu sanılmamalıdır.» [12]

Binlerce hayvan besleyen bir toplum plansız, hesapsız hareket edemez. Hayvanların bakımı, otlatılması, yavrula-

---

(10) Kasım Ener. Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış, Sayfa: 308.

(11) Dr. Yusuf Halaçoğlu. Tapu Tahrir Defterlerinde 16. yüzyıl Sis (Kozan) Sancağı. Sayfa: 878.

(12) Türk Tarihi: Silâhlı Kuvvetler ve Atatürkçülük. Genel Kurmay Başkanlığı. 50. Yıl Yayınları Syf. 7.

ması, iyi otlakların seçilmesi, göç günlerinin ve konalgaların belirlenmesi belli bir yaşam tecrübesinden sonra elde edilir.

Bugün bile Avşarlar, yerleşik düzene geçeli yüzyılı aşkın bir süre geçtiği halde hâlâ ilkbahardan itibaren Toroslar'daki, Binboğa'daki yaylalarına birkaç aylığına göçerler. Onların gönlünde, tıpkı ataları gibi önemli olan soğuk sulu, al baharlı ve otlu yaylalar, kalabalık hayvan sürüleri yatar. Avşarlar yerleşik düzene tam alışamadıklarından mülk edinme, büyük çapta arsaya düşkünlük yoktur. Hemen çoğunun ellerindeki tarla tapuları 1865 tarihinden sonra, Abdülaziz ve 2. Abdülhamit dönemlerinin tarihini taşırlar.

Tüm bunlara rağmen bugün göçebelik, çadır hayatı çok gerilerde kalmıştır. Toplumlar belli yerlere yerleştikten sonra uygarlık yolunda daha hızlı ilerlemişlerdir.

Burada, Doğan Avcıoğlu'nun deyimi ile şunu belirtelim ki, göçebelik ne öğünülecek, ne de yerinilecek bir durumdur. Göçebelik her toplumun geçirdiği bir yaşam biçimidir.

GÖÇEBE YERLEŞİK ÇATIŞMASI

1865 yılından önce Uzun Yayla, Sarız Suyu (Seyhan'ın doğu kolu), Pınarbaşı ve Zamantı (Seyhan'ın batı kolu) çevresi Avşarlar'ın yaylaklarıydı. Avşarlar 300 yıldan fazla bir süre buraları yaylak olarak kullanmışlardır. Her yıl Nisan ayından itibaren Torosları Güney'den tırmanan Avşar göçü develeriyle, atlarıyla, büyük ve küçükbaş hayvanlarıyla belli bölgelerde konaklayarak yaylalara çıkar-

lardı. Bu bölgelerde sayıları 26'ya yükselen bir aşiret ve aile topluluğu görülmektedir. ([13])

Kışlak yurt olarak da; Tecirliler; Osmaniye, Haruniye - Düziçi bölgesinde, Ceritler Ceyhan nehrinin sol kesiminde, Bozdoğanlar Kadirli bölgesinde, Reyhanlı oymağı Kırıkhan, Hatay bölgesinde otururlardı.

Avşarlar ise Kozan'dan Misis'e kadar olan bölge onların kışlak yurduydu. Bununla birlikte; «En zorlu aşiret Avşar aşiretiydi. O Çukurova'da canının istediği yere konabilirdi. Önüne geçen olmazdı.» ([14])

Gerek yaylalarda, gerek kışlaklarda Avşarlar diğer Türkmen oymaklarıyla (Cerit, Tecirli, Bozdoğan...) dost ve komşu olarak yaşarlardı. Bu oymaklar birbirlerinden kız alıp verirler, düğünlere, bayramlara karşılıklı buyur edilirler, oymak ve oba ileri gelenlerine özel şölenler düzenlerlerdi.

Bütün bunlara karşın zaman zaman bu Türkmen oymakları, obaları arasında çatışmalar, zorlu kavgalar da olurdu. Bazan bu oymaklardan birkaçı birleşir öteki oymağı yener; onları yaylasından, kışlasından kovarlar, mallarını yağma ederler, bazan da yenilen oymak ya da oba birkaç yılda kendini toplarlar aynı hareketi karşısındakine tekrar ederdi.

Bu kavgaların izlerini Dadaloğlu'nun şiirlerinde adım adım izlemek mümkündür.

Fakat asıl önemlisi bu oymakların, özellikle de Avşar'ın yerleşik halk üzerinde baskısı oldukça büyüktü. Avşarlar, yaylalara çıktıkları zamanlar; yöredeki köylere, kazalara baskınlar düzenleyerek «vur - kaç» yaparlardı.

(13 Dr. Yusuf Halaçoğlu, Fırkâ-i İslâhiye ve Yapmpış Olduğu İskân.

(14) Yaşar Kemal. İnce Memed 6. baskı sayfa: 311

«Vur - kaç»larda Avşarlar, yerleşik halkın büyükbaş ve küçükbaş hayvan sürülerini kaçırdıkları gibi, bazan da «Yükte hafif, pahada ağır» ne varsa alıp götürürlerdi. Ayrıca bunların hayvan sürüleri ekinlere, bağlara, bahçelere zarar verirlerdi. Öyle ki, sık sık meydana gelen bu olaylardan köyler ve kazalar bıkmışlar, korkmuşlar, bir köyden ötekine, bir kazadan diğer bir kazaya gidip gelemez olmuşlardı. O zamanın fermanlarına da geçen yaygın deyimi ile «evlerinden taşra (dışarı) çıkacak halleri kalmamıştı.»

Bu baskılardan yılan yöre halkı, durumlarını anlatan çok sayıda arzuhaller (dilekçeler) yazarak Avşarlar'dan şikâyetçi olduklarını yöneticilere bildirmişlerdir. Ardı arkası kesilmeyen bu dilekçelerin ta İstanbul'daki padişahlara kadar götürüldüğünü sık sık çıkan fermanlardan anlamaktayız.

İşte bu fermanlardan birinde şunlar anlatılmaktadır:

«Recepli Avşarları'nın Rakka'ya iskân edilmelerine dair.»

Kayseri'ye ve Develü ve Yahyalu ve Göstere (Tomarza bölgesi) ve İncesu ve Zamantı kazaları ahalileri arzuhal idüp sen ki......... Lâkin cemaat-ı mezbure (adı geçen cemaat) halkının kemali isyanları ve tuğyanları (ayaklanmaları, azgınlıkları) olup, bunlar kasaba ve kuralarından, (köylerinden) taşra (dışarı) çıkacak halleri kalmayup mürür ve ubur idenlerin (gelip geçenlerin) mailerin gasb u garet (zorla alma ve yağmalama) ve hayvanatların sürûp cevr ü teaadilerinin (haksızlık edip inciterek, düşmanlık ederek)...

Eşkiya-yı mezburenin (adı geçen eşkiyanın) her ne tarikle (yol ile) olursa olsun mukatdema (girişte) fermanım olduğu veçhile mahalli memurlarına iyva ve iskân ile (yuva - ev ve yerleştirme) şerr ü mazarratların (kötülükle-

rini ve zararlarını) fıkara üzerinden def ü ref'e (savup kaldırarak)...

Fermân-ı âlişanim sadır olmuştur.([15])

Fi Evvaliz 1143 (1730)

Bir başka fermanda da şunlar yazılıdır:

«......... Bozok Sancağında Sorkun Kazası ve ol havalide tavayif-i iskândan Cerit ve Köçekli ve Avşar... cemaatlerinden firar eden eşkiyanın ...Anadolu'da katl-i nüfus ve gasb-ı emval ile fesad ü şekavet üzere oldukları (insan öldürdükleri, mal çaldıkları, fesatlık ve eşkiyalık yaptıkları) ilâm olunup (bildirilip) mezkur şakiylerin (adı geçen eşkıyaların) ...Sivas Beylerbeyi Mustafa Paşa'ya emri şerifimle tembihi hümayınım olup ve mezkur şakiylelerin ele getürülmesü.» ([16])

Fermanların birinde de şunlar dile getirilmiştir:

«Recepli Avşarları cemaatlarının İskânlarına Dair.

Halep ve Rakka Valisi Vezir Yusuf Paşa'ya hüküm ki.

Evamir-şerifimle (kutsal buyruğumla) Rakka havalisine iskânları ferman olunan tavayif-i Türkmen ve Ekraddan Recepli Avşarları... Hâlâ Kayseri ve Zamantı taraflarında olup ikâmetlerinden huruç eylediklerinden (isyan edip kaçtıklarından) maade...» [17] fi Evahiri 1124 (1712)

Anadolu'da yaşayan Türk aşiretleri hakkında Divan-ı Hümayin Mühimme Defterleri incelendiğinde, Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemi daha bir açıklıkla görülmektedir. Ülkeler fetheden, kıtalardan kıtalara at koşturan Osmanlılar, ne yazık ki, içeride dirlik, düzenliği tam olarak sağlayamamıştı.

---

(15) Ahmet Refik. Anadolu'da Türk Aşiretleri. Syf. 186, 187.
(16) Ahmet Refik. Anadolu'da Türk Aşiretleri. Syf. 121.
(17) Ahmet Refik. Anadolu'da Türk Aşiretleri. Syf. 145.

Anadolu isyanları, en başta da «Celâli isyanları» adaletsizlikten, temeldeki bozukluktan kaynaklanmaktadır. Haksız vergiler, yeteneksiz yöneticiler yüzünden çıkan bu isyanları bastırmak için boşu boşuna Türkmen kıyımı yapılmıştır. Yüz binlerce Türkmen öldürüldüğü halde geriye doğru sayma yine de durdurulamamıştı.

Bu karışıklıklar içinde soygunlar, saldırılar, göçebe Türkmenler'in yaylak ve kışlak yurtlarda yarattıkları huzursuzluklar eksik olmamaktadır. 1141 (1728) yılında çıkarılan bir fermanda şunlar anlatılmaktadır:

Sivas ve Yeni İl Kadılarına ve Sivas Mütesellimi ve Yeni İl Voyvodası ve Mukaddema Zamantı Irmağı havalisine iskânı fermanım olan Receplü Avşar'ı içün mübaşir tayin olunan ...zide mecdi hümaya hüküm ki.

«...Rakka mukataatından ifraz (Rakka bölgesinden, arazisinden ayrılıp) ve Zamantı mukataasına zammu ilhak olunan Avşarlar cemaatı virilen ferman-ı âli ve taahhütleri mucibince, Zamantı ırmağı etrafında hali ve harap olan mahallerde kendü hallerinde oturmak lâzım iken Avşar-ı mezkûr aşiretleri (Adı geeçn Avşar aşiretleri) sakin oldukları (oturdukları) mahallerde durmayup kadimden (eskiden) Pehlivanlu ve Tevabii cemaatlerinin yaylakları olan Çamurlu'ya üç, dört saat karip (yakın) Zamantı Kayası'nda nam mevzie havalarına tabi ecnası muhtelife (çeşitli yönde) eşkiya ile gelüp daima haremeyni şerifeyin reayalarını (padişahın halkını) taciz ve rencideden hali olmadıklarından maade (başka) Pehlivanlı reayalarını dahi muhasara ve gezendevap ve mevaşilerin (hayvanlarını) fuzuli ahz ü gasb ve garet ve Kayseriye canibine (yönüne) giden tüccarlarından on beş ademlerinin yollarını kesüp üzerlerinde olan emval (mallar) ve eşyaların soyup ve bir nefer ademlerin bigayrihakkın (haksız olarak) katil ve

altı neferin darbı şedid ile darp ve mecruh (yaralı) eyledikleri». [18] Fi Evasiti 1141 (1728)

Tüm bu fermanlar, Osmanlı padişahlarının Avşarlar ve diğer göçebe Türkmen oymaklarıyla başlarının hoş olmadığını göstermektedir. Esasen Osmanlı devleti 1865 yılına değin Güney'deki Türkmen oymaklarına tam olarak egemen olamamıştır. Çukurova'da Kozanoğulları'nın baskısı her zaman duyulagelmiştir. Ahmet Cevdet Paşa:

«Sis (Kozan) kasabası, Kozan dağlarının eteklerinde ve Çukurova'nın bir ucunda ve Adana'ya on sekiz saatlik mesafede vaki' olup, bu mesafenin nısfı (yarısı) Adana'ya ait ise de, Kozan aşâirinin (aşiretlerinin) cevelangâhı (dönüp dolaşma yeri, atlarının gezinti yeri) olduğundan Adana'nın bir-iki saat ilerisinde emniyet yok idi. Ve Kozanoğlu kime gücense, üzerine aşiretlerden birini taslit (musallat etme, sataştırma) edegeldiğinden Adana Meclis-i Kebirinde bile alenen Kozanoğlu aleyhine söz söylenmez idi» diyor. [19]

«Kozanoğlu'nun izni olmadan hiç kimse Kozan hududundan (*) dışarı çıkamaz, kimse de Kozan'a izinsiz gelemezdi. Zorunlu olarak Kozan'a gelmek isteyene doğru yol gösterilmezdi, dolaşık yerlerden ancak Kozan'a getirirlerdi». [20]

Özellikle Avşarlar ve onların bağlı bulundukları Kozanoğulları başına buyruk, kendi hallerinde diledikleri gibi yaşamışlardır. Osmanlılar'a bağlılıkları da daima sözde kalmıştır.

(*) Kozan hududu: Doğuda: Maraş; kuzeyde: Sivas, güneyde: Adana illeri, Batıda: Kayseri ve Niğde sancakları ile çevrili bölge.

(18) Ahmet Refik. a.g.e. sayfa, 176.

(19) Ahmet Cevdet Paşa. Mârûzât. Düz. Y.H. sayfa: 123.

(20) Ahmet Cevdet Paşa. Tezakir. Düz. C.B. sayfa: 114.

O zamanlar kamalaklı, kara ardıçlı yaylalar, Uzun Yayla, Zamantı kıyıları, Binboğa ve Tahtalı dağları binbir çeşit çiçeğin kokularıyla dolar, türlü kuş sesleriyle çınlardı. Ormanlar içinde ve sarp kayalıklarda geyik sürüleri dolaşır, yaban keçileri, her çeşit yaban hayvanları doğanın bütünlüğünü tamamlardı. Coşkun ve buz gibi akan soğuk pınarlar, ayak değmedik çimenler cana can katardı. Nerde otlu, ormanlı, soğuk pınarlı yaylalar varsa Avşarlar çadırlarını oraya kurarlardı. Kimseden buyruk almazlar, kendi başlarına özgür bir biçimde yaşarlardı. Osmanlılar'a vergi vermezlerdi.

Sık sık yöredeki köylere, kasabalara ve posta arabalarına yaptıkları akınlardan aldıkları soygunları aralarında paylaşırlardı. Öteki Türkmen oymaklarının ve o yöredeki köylerin sürülerini baskın yaparak kaçırırlardı.

Ekonomik sıkıntıları yoktu. Bu biçimde yaşamak onlar için rahat bir yaşamdı. Avşarlar bu döneme «al-vur» dönemi derler. Bugün bile al-vur dönemi Avşarlar'ın hayallerinde bütün tazeliği ile yaşamaktadır.

O kadar ki, on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde bu yağmalama durmamış, daha da devam etmiştir. Ünlü Alman komutanı Felt-mareşal Moltke, Malatya'dan Kayseriye gitmek ister. Fakat Avşarlar yaylada olduklarından Pınarbaşı, Sarız bölgesinden geçemez. Kendisine bölgenin, yolları güvensiz olduğu bildirilmiş. Nihayet Tomarza piskopasına rica eder, onu aracı tutar. Ancak onun aracılığı ile Malatya'dan gelebilir.

Moltke Malatya'dan gelirken Binboğa dağlarının doğusunda bulunan Eshab-ı Keyf'i ziyaret eder. Göksün ve Yalak arasında bir Avşar prensinden söz eder. Kendine yapılan ikramdan çok memnun kalır, bir akşam Avşar-

lar'ın oynadığı tipik bir oyundan hayranlıkla bahseder. Anladığımıza göre kendisinin şerefine oynanan bu oyunun adı «sinsin»dir.

General Moltke daha sonra Avşar'lar'dan şöyle söz eder: «Bu Türkmenler benim çok hoşuma gitti. Tabii nezaketleri iyi niyetlerinden doğma, bizimki ise terbiye ile elde edilme.» [21]

Avşarlar XIX. yüzyıla kadar öyle güçlenmişlerdi ki, koca Osmanlı sadrazamı bile onlardan çekinir olmuştu. Nitekim 3. Selim zamanında sadrazam ve serdar-ı ekrem olan Yusuf Ziya Paşa ordu-yı Hümâyûn ile birlikte Hac-'dan dönerken, Küçük Ali Oğlu Halil Paşa'dan çekindiği için İskenderun-Payas yolundan gelemez. Antakya civarına gelmişken, korkusundan kuzeye yönelir, Anadolu içlerinden ancak Üsküdar'a varır. [22]

Tüm bu olup bitenler, bu soygunlar, bu kovgunlar, bu çatışmalar artık Avşarlar için göçerliğin sonunun yaklaştığını göstermektedir.

1853 KIRIM SAVAŞI

1683 İkinci Viyana seferine ve bundan sonraki sefere Avşarlar'ın 200 atlı ile katıldıklarını Osmanlı kayıtlarından anlıyoruz. [23] İskândan sonra ise 1877 - 1878 yılında yapılan ve «93 Harbi» diye bilinen savaşta da Avşarlar'ın çok sayıda şehit verdiklerini öğreniyoruz. Aşağıdaki ağıt

(21) Feldmareşal Helmuth Von Moltke. Moltke'nin Türkiye Mektupları. Çeviren: Hayrullah Örs, Sayfa: 216-228.
(22) Ahmet Cevdet Paşa. Ma'ruzat. Düzenleyen: Dr. Yusuf Halaçoğlu. Sayfa: 125-126.
(23) Prof. Dr. Faruk Sümer. Oğuzlar. 3. baskı, sayfa: 274.

93 Harbinde, Sarıkamış'ta şehit düşen Avşarlar için söylenmiştir: (*)

Kurtuluş Savaşı'nda Avşarlar'ın, Güney Cephesinde Osman Tufan Paşa'ya nasıl yardımcı olduklarını biliyoruz. Tufan Paşa: «Avşar aşireti temiz bir Türk kabilesi olup Aziziye (Pınarbaşı) mıntıkasında ziraatçılık yapar, silâhını iyi kullanır, kuvvetli bir aşiretti.»[24] Bu gün bile halk arasında anlatılır durur: Haçın'ın (Saimbeyli'nin) Ermeniler'den kurtarılması sırasında, Gizik Duran Çetesi etrafı çevirmiştir. Avşarlar ve yöredeki öteki Türkmenler Ermenileri iyice sıkıştırmaktadırlar. Kötü durumda kalan Ermeniler artık yaptıkları kanlı eylemlerin hesabını vermek üzereler. Bu kargaşa içinde bir Ermeni gözcüsü, Kamavor kumandanı Cebeciyan'a yana yakıla şunları anlatmakta-

---

(*) Ağıt, Kayseri-Pınarbaşı ilçesinin Sindel (Kayabaşı) köyünden Kara Zala'dan derlenmiştir.

Sarıkamış Altınbulak
Soğanlı'yı biz ne bilek
Bizim uşak böyle gezer:
Ağlı zıbın, kara yelek

Battın Avşar kazaları
İbrişimin kozaları
Sarıkamış'ta kırıldı
Gonca gülün tazeleri

Yüzbaşılar yüzbaşılar
Tabur taburu karşılar
Yağmur yağıp gün değince
Yatan şehitler ışıldar

Gene uğru kış geliyor
Görmeyene düş geliyor
Şarkışla'yı savuşmuş da
Arabalar boş geliyor

(24) General Osman Tufan. Kilikya Doğu Bölgesinde Milli Hareketler ve Kozan Sancağı. Kurtuluş Hatıraları.

dır: «Hemi vallâhi, hemi de billâhi ben Avşar'ın atlısını çama çıkarken gördüm.»

Bütün bunlara rağmen Avşarlar dirayetsiz, zayıf padişahlar döneminde, onlara kafa tutmasını da bilmişlerdir.

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde Osmanlı devleti iyice güçsüzleşmişti. Büyük devletlerden Fransa, İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı topraklarında gözleri vardı.

1853 yılında patlak veren Osmanlı-Rus savaşı işte bu yüzden, Rusya'nın Osmanlı toprakları üzerindeki emelleri yüzünden çıkmıştı. Fransa ve İngiltere kendi çıkarları yüzünden Osmanlılar ile bir bağlaşma yaparak bu savaşa birlikte girmişlerdi.

Gelgelelim Osmanlılar Kırım Savaşı'na asker bulmakta güçlük çekiyorlardı. Başkent İstanbul'da bu durum uzun uzun tartışıldı. Üst kesimdeki devlet yöneticileri çareler aramaya başladılar. Her şeyi, her durumu değerlendiriyorlardı.

Bundan sonrasını, bu toplantıya katılan Ahmet Cevdet Paşa'dan dinleyelim :

«Kırım muharebesi esnasında her taraftan asâkir-i mu'âvine (yedek asker) celb ü sevk olunduğu sırada, «acaba Kozanoğlu da muharebeye gönderilebilür mi?» deyu bahs olunuyordu. O zaman İngiliz baştercümanı olan **Pizani, Reşit Paşa**'ya gelüp «Eğer teminat verirseniz biz Kozanoğlu'nu muharebeye sevk ederiz». demiş. **Reşit Paşa** bundan ürküp: «Kozan bir müddet daha bu hal üzre giderse oraya ecnebi (yabancı) eli girer ve Kozan da, bir hükûmet-i mümtaze (özel yönetim) şeklini alur. **Vâkı'a** Kozan'da şimdiye kadar evamir-i devlet (devlet emirleri) cari (geçer) olmamış ise de, hariçten tanınmış bir hükü-

met değildi... Şimdi sırası değil, lâkin ilerüde Kazan'ı taht-ı zapt u rapta almalıyız.» der idi»[25]

Bu durum devlet yöneticilerini oldukça rahatsız etmiş, fakat ordu seferde bulunduğundan şimdilik ses çıkartılmamıştı.

Gerçekte ise, İngiliz baş tercümanının Kozanoğlu'na söz geçirmesi tehdidi bir blöften ibarettir. Amaç bellidir: Osmanlı devlet yöneticilerini telâşlandırmak, bu sıkıntılı dönemde onları korkutarak her zamanki İngiliz siyasetini ortaya koymak, dolayısıyla devlet ileri gelenlerine kendilerini güçlü göstermektir.

Tüm bunlara karşın, kimi yazarların konuyu saptırarak başka yönlere çevirdiklerine de tanık olduk.

Nihayet Kırım Savaşı sona erip Paris Antlaşması yapıldıktan sonra (1856) Osmanlılar, Avşarlar ve öteki Türkmenlerle uğraşmaya başlamışlardır.

- İSKÂN (Yurtlandırma, Yerleştirme)

Osmanlılar'ın; Avşarlar'ı, Ceritler'i, Tecirliler'i ve öteki Türkmenler'i «iskân etmek» adı altında cezalandırması eskidenberi süregelmiştir. Bu Türkmenler'i sürmek, onları malından, yaylasından etmek yöneticilerin gözünde iskân etmek oluyor.

Eldeki belgelere göre 1690 yılında çıkan bir fermanla, padişah 2. Süleyman zamanında bu Türkmen oymaklarının Halep'in Rakka yöresine sürgün edildiklerini biliyoruz. Fakat çok belâlı bir sürgün yeri olarak bilinen Rakka'da bunların fazla kalmayarak Çukurova'ya ve Toroslar'a geri döndüklerini görüyoruz.

Bundan sonraki yıllarda sürgün için yeniden fermanlar çıkmış, Avşarlar ve öteki Türkmenler bu fermanları

---

(25) Ahmet Cevdet Paşa - Ma'rûzât. Düzenleyen - Y. Halaçoğlu sayfa: 113.

dinlemeyerek tekrar Çukurova'ya dönmüşlerdir. Yeniden sürgün, yeniden kaçış... Yaklaşık iki yüz yıllık bir iskân mücadelesi... Daha doğru bir deyişle «iskân adı altında» sürgünle cezalandırma ve buna karşı mücadele... Avşarlar birkaç kez Rakka'ya, sonra Yozgat-Bozok iline, Zamantı kıyılarına sürgün edilmişlerdir.

Fakat Avşarlar'ın her seferinde iskân adı altındaki bu sürgünlere karşı çıktıklarını görüyoruz. Çünkü yüz binlerce hayvan besleyen bu Türkmenler için iskân demek, geniş otlaklardan, binbir güzellikteki yaylalardan yoksun kalmak demektir. Onların ekonomik çıkarlarının baltalanması demektir. İskândan sonra Avşarlar'ın gittikçe yoksullaşması bunun en güzel kanıtıdır.

Kimi Avşar kocalarına göre, Avşarlar yedi kez sürgüne gönderilmişlerdir.

Bu kitapta anlatılan iskân 1865 yılında yapılan son iskândır.

Avşar, Cerit, Tecirli, Bozdoğan ve o tarihte sayıları yaklaşık 26'ya kadar varan öteki göçerlerin iskân nedenleri şöyle sıralanabilir:

1 — Göçerliği bıraktırıp devletin asker gereksinimini karşılamak.

2 — Devlete vergi vermelerini sağlamak.

3 — İmparatorluk içinde huzursuzluk kaynağı olmalarını ve yerleşik halkın tarım ürünlerine yapılan zararziyanı önlemek.

4 — Avşarlar'ın en etkili ailelerinden olan Kozanoğulları'nın saltanatına son vermek.

5 — Kırım seferine katılmadıklarını bahane ederek topyekun Güney Türkmenlerini cezalandırmak.

Sayılan bu nedenlerden dolayı devlet yöneticileri Güney Türkmenlerini itaat altına almayı kararlaştırıyor. Artık siyasal ortam da bu konuyu halletmeye elverişlidir.

Çünkü Kırım savaşı sona ermiş, Paris barış antlaşması imzalanmıştır.

Nihayet padişah Sultan Abdülaziz zamanında (1861-1876) bu amaçla bir ordu kuruldu. Ordunun kısa adı **Fırka-i İslâhiyye**'dir. (*) Bu ordunun komutanlığına Dadaloğlu'nun şiirlerinde adı geçen Mareşal Derviş Paşa, kurmay başkanlığına da (gerçek görevi hükümet komiseridir) tarihçi ve bilim adamı Ahmet Cevdet Paşa getirildi. Fırkanın gücü de şöyledir:

7 Balkan taburu, bir tabur Girit askeri, iki hassa süvari olayı... Toplam 15 piyade alayı, iki alay süvari, beş kıta şeşhaneli dağ topları ve 500-600 Çerkez, Gürcü ve Kürt atlılarından ibarettir.[26]

Osmanlı yöneticilerinin Fırka-i İslâhiyye'ye çok önem verdikleri anlaşılıyor. Fırka tümen demek olduğuna göre bu tümende Derviş Paşa gibi bir mareşal, Ahmet Cevdet Paşa gibi tarihçi ve bir bilim adamından başka; çok seçkin komutanlar ve seçkin erler de vardı. Ahmet Muhtar Paşa, Sivas'tan Kurt İsmail Paşa, Halep'ten 5. ordudan ünlü paşalar bile bu orduda görev almışlardı. Cevdet Paşa'nın deyimiyle: «Mükemmel bir fırka idi.» Fırka, o dönemin en güçlü silâhlarıyla donatılmıştı.

Nihayet Fırka-i İslâhiyye İstanbul'dan hareketle deniz yoluyla 28 Mayıs 1281 (1856) yılında İskenderun'a geldi. Önce Gavur ve Kürt Dağlarında, Amik ve Dumdum Ovası'nda ıslahata başladı. Aslında bu yörelerde yapılan ıslahat başarılı da oldu. Yeni kasabalar, köyler kuruldu.

Buralardan sonra İslahiye ilçesinin bulunduğu yerden Gavur Dağları aşılarak Bulanık (bu günkü Bahçe ilçesi), Osmaniye ve Hemite bölgesi iskân edildi. O zamanlar Çu-

---

(*) Fırkâ-i İslâhiyye'nin geniş adı: Fırkâ-i Celile-i İslâhiyye ve İskân-ı Aşâir Beliyesi.

(26) A. Cevdet Paşa. Ma'rûzât, sayfa: 116-118.

kurova tarıma kapalıydı. Yerleşim merkezleri, köyler, kasabalar yoktu. Koca ova hemen hemen ıpıssız. Osmaniye'nin bu günkü Hemite köyünün bulunduğu yerden Kozan'a (Sis'e) giderken bölgenin durumunu Cevdet Paşa şöyle anlatıyor:

«...Temmuz ve Ağustos içinde her yerin otları kurumuş iken yol boyu henüz solmaya yüz tutmuş ipek gibi otları kaldırdığımızda, altından taze otlar ve zümrüt gibi çimenler görünüyordu. Aşiretlerin gezinti yeri olduğundan hiçbir tarafta ziraat yok idi. Kışın aşiretlerin kışladıkları yerlerde çadır yerleri ve ocak taşları görülüp andan başka bir emare yok idi. Adım başında uçan durraç (turaç) kuşları, câ-becâ (yer yer) seğirdip geçen ceylan sürüleri...» [27]

Konuştuğumuz, yaşı doksanın üzerinde bulunan Avşar kocası Alişir Işık (*) çocukluğundaki Çukurova'yı şöyle anlatıyor:

«Bizler 8-10 yaşlarında vardık. Kışın Çukurova'ya hayvan otlatmaya giderdik. Oralarda öyle otlar vardı ki içine tavşan kaçınca çıkamazdı. Tavşanlar atıla atıla, sıçraya sıçraya bu otlar içinde yorulur, nihayet otlara dolaşır kalırdı. Rüzgâr esip havalar çok soğuk olunca biz bu otları duldalık yapar, kendimize siper edinirdik.»

Fırka-i İslâhiyye ordusu Kozan'a (Sis'e) bu ot deryası içinde kolay kolay varamaz. Önce otların temizlenip orduya yol açılması için bir tabur asker görevlendirilir. Bundan sonra ancak Sis'e varabilirler. «Fırka-i İslâhiyye gelinceye kadar Sis'e (Kozan'a) devlet kuvvetleri girememişti.» [28]

---

(27) Ma'rûzât. A. Cevdet Paşa. Düzenleyip Hazırlayan: Dr. Yusuf Halaçoğlu, Sayfa: 155.

(*) Alişir Işık. Kayseri Sarız-Yalak kasabası.

(28) Kasım Ener. Tarih Boyunca Adana Ovasına bir Bakış sayfa: 298.

Ermeniler, başta piskopasları Katogigas olduğu halde Fırka-i İslâhiyye'yi neşe ile karşıladı, manastırda şenlik yapıldı. Kozanoğlu ve Avşarlar Fırkâ-i İslâhiyye'yi karşılamaya gelmediler. Zaten halk yaylada olduğundan Sis'te birkaç bekçiden başka kimse yoktu.

Hemen belirtelim ki, Kozan denince sadece bu günkü Adana'nın Kozan ilçesi anlaşılmamalıdır. O zamanlar bu ilçenin adı Sis idi. Kozan denince: Kuzeyde Sivas, Güneyde Adana, Doğuda Maraş ve Batıda Kayseri-Niğde illeriyle çevrili bölge anlaşılmalıdır.

O zamanlar Çukurova'nın büyük bir bölümü Sis, Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli, Sarız, Pınarbaşı ve Uzun Yayla Kozanoğulları'nın emri altında idi.

Cevdet Paşa'nın anlattığına göre ozamanlar Kozan iki kısma ayrılmıştı:

a) Garbi (Batı) Kozan : Kozanoğlu Ahmet Ağa'nın yönetiminde. Kozan'dan Adana'ya kadar Çukurova bölgesi.

b) Şarki (Doğu) Kozan : Kozanoğlu Yusuf ağa'nın yönetiminde. Şimdiki Kozan ilçesinden Uzun Yayla'ya kadar olan bölge.

Derviş ve Cevdet Paşalar ilkin Ahmet Ağa ile anlaşır. Derhal padişahtan irade çıkartılarak Ahmet Ağa, Ahmet Paşa yapılır. Ve Kütahya mutasarrıflığına tayin edilir.

Yusuf Ağa'ya gelince; önce iki bin beş yüz kuruş aylıkla Maraş'ta ikâmete razı oldu. Sonra bundan vaz geçerek Sivas'ta ikâmet etmek istedi. On üç yaşındaki oğlu Ali Bey'in de Mekteb-i Harbiye'de (Harp Okulu'nda) okutulmasını şart koştu. Paşalar buna razı oldular. Kozanoğulları'ndan öteki kişiler de birer miktar maaşla başka illere gönderildiler.

Görüldüğü gibi Kozanoğulları - Avşarlar oldukça güçlü bir durumdalar. Öyle ki devlet ile pazarlık yapacak kadar ileri gitmişlerdir.

Nitekim Yusuf Ağa Sivas'a gitmez, Fırka-i İslâhiyye'ye karşı savaş açar. Çokluğu Avşarlar'dan kurulu kuvvetleriyle Haçin (Saimbeyli), Feke ve Gürleşen bölgelerini yeniden ele geçirir. Çukurova'ya beyannameler dağıtmaya başlar.

Fırka-i İslâhiye askerleriyle Yusuf Ağa kuvvetleri arasında şiddetli çarpışmalar olur. Paşalar yöre halkını da Yusuf Ağa aleyhinde ayaklandırmaya çalışırlar. Fakat onlar: «Biz Kozanoğullarına tüfeng atamayız.» diye bir savaşa giremezler. Bu sıralar Gürleşen (Feke'ye ait) köyünden Misli Hasan Kâhya hile ile Yusuf Ağa'yı yakalar, Fırka-i İslâhiyye'ye teslim eder. Yusuf Ağa, Fırka-i İslâhiy'ye askerleri elinden tekrar kaçmayı başarırsa da askerler tarafından kurşun ile vurulur ve yaralı yaralı idam edilir. [29]

Dadaloğlu bir şiirinde işte bu Yusug Ağa'yı anlatır. Avşarlar Yusuf Ağa'ya Yusuf Paşa diyorlar:

Aşağıdan Yusuf Paşam geliyor
Düşmanına karşı koyan mert olur
Şahin kocasa da vermez avını
Aslı kurt yavrusu gene kurt olur.

DADALOĞLU'm der ki göründü dağlar
Aşiret kavgasın görenler ağlar
Ben öldüğüme kayırmam beyler
Zalim düşman üstümüze mert olur

(Şiir no: 28)

Bu sıralar, daha ordu Sis'te (Kozan'da) iken halk arasında yayılmış olan kolera hastalığı Fırka-i İslâhiyye erleri ve subayları arasına da yayıldı. Çok sayıda ölenler oldu.

---

(29) A. Cevdet Pş. - Ma'rûzât. Düzenleyen: Dr. Yusuf Halaçoğlu Sayfa: 164-171.

Dadaloğlu ve Avşarlar'ın «gecebaş» dedikleri bu kolera hastalığından halk arasından nice kızlar, taze gelinler kara toprağa düştü.

Dadalğolu :

Gecebaş geldi de nerde kışladı
Ufacık evlere neler işledi
Taze gelin, büyük kızdan başladı
Ölüm de güzeli severe benzer
(Şiir No: 80)

Şiirini işte bu kolera olayı ile ilgili olarak söylemiştir.

Kolera yüzünden Derviş Paşa'nın askerleri daha ileri gidemedi. Feke'de bir miktar asker bırakılarak geri kalan kuvvetlerini oradan çekti.

Derviş ve Cevdet Paşalar'ın yapmış oldukları iskânın, ıslâhatın İskenderun, Maraş, Elbistan ve Çukurova bölgeleri başarılı olmuş, Kozan ıslâhatı ise yarıda kalmıştır.

Avşarlar, 1867 yılına doğru ancak Fırka-i İslâhiyye ile anlaşmaya varabilmişler ve Uzun Yayla'ya yerleşmeye razı olmuşlardır. Ancak Kırım Savaşı'nın arkasından, Kafkasya'dan gelen Çerkez muhacirleri Padişah Abdülaziz tarafından Uzun Yayla'da yerleştirilince Avşarlar da böylece ortada kalmış oldu.

Avşarlar'ın üç yüz yıllık yaylakları olan Uzun Yayla'nın Çerkezler'e verilmesini bizzat padişah Abdülaziz ve o dönemin hükümeti emretmiştir. Bunda, herhalde şu gerçeğin rolü olsa gerektir:

«...Çerkezler'e daha fazla rağbetin, imparatorluk inhitata (gerileme, düşme) uğradıktan ve artık her taraftan bol bol esir gelmez olduktan sonra çoğaldığını söyleyebiliriz. 19. asırda Rus istilası neticesinde Osmanlı topraklarına Çerkez muhaceratı başlayınca, padişah sarayı ile büyük konaklar Çerkez cariyeleri ile dolmuş ve son zaman-

larda kadın efendiler ile valide sultanlar Çerkez saraylılar arasından çıkmıştı.»[30]

Uzun Yayla'nın Çerkezler'e verilmesinden sonra artık çok yaşlanan Dadaloğlu üzüntüsünü şöyle dile getirir:

Bugün ben bir rüya gördüm
Eskisinden beter derdim
Uzun Yayla dede yurdum
Çerkez kazık çaktı m'ola



DADALOĞLU'm oldum yetim
Nerde kaldı gök kır atım
Melûl olan aşiretim
Avşarlık'tan bıktı m'ola

(Şiir No: 5)

İskânın ilk yıllarında, Uzun Yayla konusunda Avşarlar ile Çerkezler arasında çetin kavgalar oldu. Avşar kocalarının anlattıklarına göre, bir Mayıs ayının ilk haftalarında tüm Avşar atlıları Uzun Yayla köylerine baskın yaparlar. Oralarda Çerkezler'e ait büyükbaş ve küçükbaş hayvan sürülerini, onların atlarını yağma ederler. Onların hayvanlarını önlerine kattıkları gibi kendi bölgelerine getirirler.

Kaçırdıkları bu hayvanları Seyhan nehrinin bir kolu olan Zamantı suyunun doğu kesimine geçirirler. Yazı yaban hayvan sürüleriyle dolar.

Hemen arkasından toparlanan Çerkezler hayvanlarını almak için Avşarlar üzerine saldırırlar. Pınarbaşı ilçesinin şimdiki Halevik (Çakıl Kaya) ve Kavlak köylerinin arasında kalan, Limpara Sırtı denilen yerde zorlu bir kavga yapılır. Osmanlı askerlerinin de Çerkezlerin yanında yer aldığı kavgada çok sayıda ölenler ve yaralananlar olur. Bu kavgadan sonra Çerkezler hayvanlarının çoğunu

---

(30) İslâm Ansiklopedisi. Çerkezler maddesi.

kurtarıp götürürler. Bu kavgada Çerkezler tarafından vurulup öldürüldüğü bildirilen Mehmet Ağa'nın ağıtında şu sözler yer almaktadır: (*)

Azizye'ye vardımıdı
Mızıkalar çalınıyor
Seni vuran Çerkezler'e
Binbaşılık veriliyor

Avşarlar şimdiye kadar Ceritler, Tecirliler ve Bozdoğanlarla çok kavgalar yapmışlardı, Çerkezlerle ilk kez karşılaşıyorlardı. Bunlar öteki Türkmenler'e pek benzemiyorlardı. «Çerkezler o zamanlar üstlerine deriden bir giysi giyerlerdi. Darıdan (mısırdan) çeşitli yiyecek yaparlardı. Bunların benzi sarı, gözleri de gö (mavi) olduklarından, Avşarlar tarafından iyice yadırganmışlardı. Uzun kavgalardan, yağmalardan sonra Avşarlar padişaha dilekçe yazarlar. Çerkezler'in geldikleri yere geri gönderilmesini istemekteler. Bu dilekçede şunlar yazılıdır:»

«Yedikleri darı
Giydikleri deri
Gözü, gö, benzi sarı
El-aman padişahım
Sür gitsin geri» (**)

Ama yağmalar, kavgalar yine de durmaz. Sonunda Çerkezler düşünürler: «Erkek atı dişi kısrakla yenerler, öyleyse Avşar'a kız verelim, (***) derler.

Nitekim öyle olur. Zamanın Avşar boy beyi Hacı Bey Çerkez'den evlenir. Öteki beylerin bazıları da Çerkezlerle evlenirler.

Bundan sonra Avşarlarla Çerkezler arasında Pınarbazı ilçesine bağlı Potuklu köyü sınır kabul edilir.

(*) Hacı Ahmet Özkan. Sarız Karayurt köyünden. Kavgaya bizzat girmiştir. Sırtında da bir kama yarası vardı. Bana anlatan: Torunu Hüseyin Özkan.

(**) İbrahim Polat. Yargıtay Baş Savcı Vekili.

(***) Alişir Işık. Sarız Yalak (Yeşilkent) kasabası.

Böylece devlet desteğiyle, beylerin de göz yummasıyla Uzun Yayla Çerkezler'e verilmiş olur. Ama beri taraftan Uzun Yayla'nın elden gitmesi Avşarlar'a çok ağır gelir. Şiirler söylenir, ağıtlar yakılır. İşte bunlardan bir örnek:

Çifte paşa gelmiş teftiş ediyor
Al baharlı yaylalarım nic'oldu
Aşiretler ah eylesin, ağlasın
Boynu uzun arap atlar nic'oldu

Kılıç kabzasında kınalı parmak
Ne yaman zor imiş yurttan ayrılmak
Hepimiz kırılır, yurdumuz vermek
Silâhına güvenenler nic'oldu

Girer m'ola şu beylerin düşüne
Avşar kızı rastık çekmiş kaşına
Saraylar yaptırdım Pınarbaşı'na
Al tavanlı saraylarım nic'oldu

Devriyeler toplayarak geldiler
Kolumuzu dallarından kırdılar
Yurdumuzu Çerkezler'e verdiler
Soğuk sulu Uzun Yayla nic'oldu

Yüreğim yaralı, derunum paslı
Yıkıldı ilimiz, beyler hep yaslı
Burnu hırızmalı, yalbırdak fesli
Yadellerde kalan kızlar nic'oldu

İçerim yaralı, derunum dağlı
Küheylan atların gemleri bağlı
Ordumun aslanı Avşar'ın oğlu
Güvendiğim Kozan Dağı nic'oldu [31]

---

(31) Emir Kalkan. Türk Dünyası Araştırmaları. Sayı 19, Sayfa 76.

Bilindiği gibi Avşarlar folklor yönünden zengin bir Türkmen boyudur. Her konuda şiirler söylemek onlar için ta eskiden beri süregelen bir gelenektir. Özellik ölenlerin arkasından ağıtlar yakarak onların anılarını yaşatmak bugün bile aynı biçimde devam eder.

Yıllar geçtikçe Avşarlarla Çerkezler birbirlerine komşu olurlar, dost olurlar. Böylece eski hır-gürlü dönem de gerilerde kalır.

İşte tam bu sıralarda Pınarbaşı ilçesinin Çerkez Akviran köyünden tanınmış bir Çerkez Bey'i ölür. Çerkezler çok sevdikleri bu beyin anısını yaşatmak isterler. Avşarlar gibi ağıt söyleyemediklerinden bu konuda bir hayli şaşırırlar.

Sonunda bunun çaresini bulurlar: Avşarlar'ın güzel ağıt yaktıklarını bildiklerinden, komşu Hassa köyünden Kamer Karı'ya (Kamer Alkan'a) baş vururlar. Ondan beylerine ağıt yakması için ricada bulunurlar. Kamer Karı ünlü bir ağıtçıdır. İlk önce Çerkezlerin bu isteklerine karşı gönülsüz davranır, sonra da istenen ağıdı söyler. Söyler ama içinden de eski kavgalı günleri bir türlü unutamadığından, bu ağıdın son kısmını böyle bağlar:

Ne deyim de ne söyleyim
Ölü bizim olmayınca
Teker teker tükenir mi
Kırkı birden ölmeyince.

Elbette bunlar artık gerilerde kalmıştır. Avşarlar ile Çerkezler birbirlerinden kız alıp vererek akraba olmuşlardır. Eski günlerin anısı üzerine yapılan şakalar ise devam etmektedir.

Çerkezler dolayısıyla ara verdiğimiz iskân olayının devamını bizzat iskânı yapan Ahmet Cevdet Paşa'dan izleyelim :

«...Kozanoğlu Hacı Bey ile beraber, Kozan'a mensup olan Türkmen aşiretlerinden Avşar aşireti beyi müteveffa

Çerkez Bey-Zade Hacı Bey dahi Fırka-i İslâhiyye'ye gelerek (Yöredeki devlet yöneticilerinden şikâyetçi olmuşlardı. Çünkü göçebe aşiretler konup göçtükleri yerlerdeki ekili arazileri tahrip ettiklerinden başka, yağma yaparak yerleşik halkı rahatsız ediyorlardı.) ve ekserinin yaylakları Uzun Yayla olup, orada ise muhacirin-i Çerakise (Çerkez muhacirleri) iskân olunmak devletçe mukarrer olunduğundan (kararlaştırıldığından)... Hacı Bey kendi aşiretini oraya civar olan **Sarız** arazisinde iskâna teşebbüs edip, Fırka-i İslâhiyye'ce (uygun olduğundan kendisi ister ise orada, istemezse Çukurova'da kışlak yurdunda iskâna serbest kılındı.)... yayla cihetini tercih etmekle **Sarız** arazisinin **Avşar** aşiretine tahsisiyle iskânları hususunda teshilat (kolaylık) gösterilmek üzere lâzım gelenlere tahrirat (resmi yazılar) yazıldı. Ve bu bâbda (hususta) mu'avenet (yardımcı) olunmak üzre keyfiyet Kurt İsmail Paşa'ya dahi iş'ar edildi (Haber verildi).[32]

Böylece Avşarlar kendi kendilerine Sarız, Pınarbaşı, Zamantı yörelerine yerleşmiş oldular. Bunun arkasından yeni yerleşim birimleri, köyler, kasabalar kuruldu. Sonra Avşarlar ilk kez nüfus kütüklerine geçerek resmen Osmanlı vatandaşı oldular. Yerleştikleri arazilerin tapuları ise bundan sonra verilmeye başlandı.

O dönemin Avşar aşireti boy beyi Hacı Bey de Pınarbaşı ilçesine yerleşti. Bu ilçedeki şimdiki hükümet binasının bulunduğu arsa da Hacı Bey'e aitti. Yalnız Hacı Bey daha önceleri yazlık yer olarak Pınarbaşı ilçesinin bugünkü **Kılıç Mehmetli** köyünü kullanırdı. Hacı Bey'in torunları şimdi Pınarbaşı ilçesinin **Karamuklu** köyünde oturmaktadırlar.

İskân olayından sonra, başta Derviş Paşa ve Ahmet Cevdet Paşa olmak üzere hepsi devlet tarafından ödül-

---

(32) Ahmet Cevdet Paşa. Ma'ruzat. Sayfa: 147.

lendirildi, kendilerine nişanlar, payeler verildi. O zamanlar Maraş, Halep iline bağlı bir sancak merkeziydi; yeni yerleştirilen nüfus göz önüne alınarak derhal Maraş il merkezi yapıldı. Ahmet Cevdet Paşa da buraya vali olarak atandı. Lâkin A. Cevdet Paşa'nın buradaki valiliği ancak 18 gün sürebilmiştir. Daha sonra Halep'e atandı. Oradan da Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Reisliği ile İstanbul'a getirildi.

Öteki komutanlar da çeşitli nişanlar, rütbeler, murassa mahfazalarla ödüllendirildiler.

Yalnız daha sonra Fırka-i İslâhiyye yöneticileri ile hükümetin arası açılmıştır. Bunun da sebebi Fırka-i İslâhiyye'nln hesap edilenden fazla para harcamasıdır.

Fırka-i İslâhiyye, devlet açısından başarılı olmuştur. Başıboş dolaşan Türkmenleri belli topraklara bağlamıştır.

Fakat iskân yöntemi hatalı ve yanlıştır. Devlet güçleri tüm Güney Türkmenleri'ni ezmiş, sindirmiştir. Cevdet Paşa'nın, Cahit Öztelli'nin [33] ve diğer yazarların [34] savlarının tersine acemice ve hoyratça yapılan bir iskândır. Bu iskânla çok kanlar dökülmüş, çok ocaklar sönmüştür.

Fırka-i İslâhiyye ile Türkmenler'in son savaşı 1877'de Kilken Çayı ile Akdeğirmen (Kozan barajının kuzeyinde) taraflarında oldu. Bu savaşta Türkmenler'in 200 yaralı, 75 ölüsü vardı. Fırka-i İslâhiyye'de görevli Akif Paşa'nın ise tek ölmüş adamı yoktu. [35]

Derviş Paşa'nın yaptığı bu acımasız iskânın tanığı Dadaloğlu şöyle seslenir:

---

(33) Cahit Öztelli. Üç Kahraman Şair Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu.

(34) Halk Bilgisi Haberler Mecmuası. I. Cilt, sayfa: 105. ve Hakimiyet-i Milliye Gazetesi. Şubat 1928, sayı: 15. 2375.

(35) Ali Rıza Yalman-Yalkın. Cenupta Türkmen Oymakları. Düzenleyen: Sabahat Emir. 2. cilt, Sayfa: 188.

. ...

Derviş Paşa yaktı, yıktı illeri
Soldu bütün yurdumuzun gülleri
Karalar giydik de attık alları
Altınımız geçmez akçe tunç oldu

Ağlayı ağlayı DADALI'm söyler
Vefasız dünyayı şu insan neyler
Bin yiğidi bir kötüye kul eyler
Şimden sonra yaşaması güç oldu

(Şiir No: 11)

Derviş Paşa gayri kına yakınsın
Böbürlensin dört bir yana bakınsın
Amma bizden gece, gündüz sakınsın
Öç alırız ilk fırsatı bulanda

(Şiir No: 19)

Şu Feke'nin hanımları
Kara bilmez alınları
Kör olasın Derviş Paşa
Hep dul koydun gelinleri

(Şiir No: 79)

İskânın anıları bugün bile gerek yaylalarda, gerekse Çukurova'da anlatılır durur. İskân, özellikle de iskân sonrasının durumları öykülere, romanlara konu olmuştur. Yaşar Kemal'in İnce Memed romanın konusu işte Güney Türkmenleri'nin bu açıklı yaşantısının öyküsüdür.

Bu acımasız iskân hakkında Prof. Besim Atalay şunları söylüyor:

«Kuru iskân imha demektir. Asırlardan beri alışılan bir hayat ve tarz-ı maişat birden bire değiştirilemez. Bunlar tedrican ıslâh ve iskân edilmek lâzım iken yapılmadı. Üzerlerine asker çekildi, ordular sevk edildi, topa tutuldu. Obalar, yaylaklar, kışlaklar yakıldı ve yıkıldı, beyler kurşuna dizildi. Kadınlar ve çocuklar bile öldürüldü. Gelinler esir edildi. Düşman gibi kırıldı, geçirildi. (Ancak o

sıralarda Moskof orduları da bunu yapıyordu.) Neticede Türklük hezale uğratıldı (dağıtıldı). Türklüğü üç büyük kıta üzerinde hakim kılan bu sevimli babayiğitlerle beraber ocakları, hanümanları, koyunları mahvolup gitti.»[36]

İşte Dadaloğlu'nun iskâna, Osmanlı'ya karşı şiirler söylemesinin nedeni bu haklı görüşe dayanıyor. Haksızlık, kırgın, zorbalık ozanı daha da bilemiştir.

19. yüzyılda Anadolu'yu gezen Avrupalı gezginler, «Yoksul fakat asil ruhlu ve namuslu Türk Mileti'nin fena idareciler elinde mahvolmakta olduğunu» yazıyorlar.[37]

Sonuçta olan yine Avşarlar'a ve öteki Türkmenler'e oldu: Kendilerini devlete isyan ettiren, Kırım seferine göndermeyen, vergi verdirmeyen oymak ve oba ileri gelenleri ödüllendirildiler. Derviş ve A. Cevdet Paşa oymak ve oba başkanları ile anlaştılar. Bir zararları dokunmasınlar diye onları yeni kurulan yerleşim merkezlerinin başına kâhya, müdür atadılar. Bir kısmını da kaymakam ve mutasarrıf olarak görevlendirdiler.

Ahmet Cevdet Paşa tüm bu konuları anlattığı **Marûzât ve Tezakir** isimli eserlernde halka karşı yapılan kötülüğe, zülme hiç değinmemektedir. Bütün bu olup bitenleri, bu çadırların yıkılmalarını, ocakların sönmelerini, kızlarınkadınların bile öldürülmelerini görmezlikten gelmektedir. Onun, Dadaloğlu'ndan hiç söz etmemesi de öteki Osmanlı aydınları gibi halka uzak olduğunun bir kanıtıdır.

İSKÂN SONRASI

Devlet Avşarlar'a hesap-kitap ederek belli ölçüler içinde toprak vermemiştir. El işaretiyle sadece bölge gös-

---

(36) Besim Atalay. Maraş Tarihi ve Coğrafyası. 1932.
(37) Faruk Sümer. Oğuzlar. Sayfa: 198.

terilmiştir. «Gidin oralara yerleşin» denmiştir. Bu, bir bakıma «Ne haliniz varsa görün» de demektir.

O yüzden iskânın ilk on, on beş yılı oldukça karışık geçmiştir. Akraba olanlar, aynı obadan olanlar, aralarında özel dostlukları bulunanlar aynı köylere, ya da birbirlerine yakın köylere yerleşmişlerdir. Bu ilk on beş yıl içinde, ilk yerleştikleri köylerden göçüp başka köylere yerleşenler de olmuştur.

Yeni kurulan köylere, köy adları da işte bu sıralarda verilmeye başlanmıştır. Yerleşilen köylerdeki dere, tepe, kayalık ve bölge adları da bu zamanda verilmeye başlanmıştır.

Yalnız o zamanlar devlet tarafından bunların: «Aşiret ismiyle anılan köy ve mahalle kurmaları yasaklanmıştır.» [38] Bundan da amaç onların Türkmenliklerini, göçerliklerini unutturmak olsa gerektir.

Avşarlar, nüfus oranları bakımından öteki Türkmenlere nazaran çok kalabalık olmalarına karşın, dar, verimsiz ve dağlık bölgelere yerleştirilmek zorunda bıraktırılmışlardır. Bunlar topluca Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız-Tomarza ilçelerinde ve bu ilçelere bağlı köylerde iskân edilmişlerdir. Bu köylerin birbirlerine uzaklıkları da pek yakındır.

Oysa Ceritler, Tecirliler, Bozdoğanlar ve öteki Türkmenler Çukurova'nın en verimli topraklarına iskân edilmişlerdir.

Yayla yöresine yerleşenlere Çukurova'ya gitmek yasaklanırken, Çukurova'da yerleşenlerin de yayla yöresine gitmeleri yasaklanmıştır. Yine de kaçak - göçek göçebeliği sürdürenler olmuştur. Bu karışık dönemin arkasından Avşarlar, yaylada ilk kış aylarını geçirmeye başlamışlar-

---

(38) Cezmi Yurtsever. Ermeni Terör Merkezi Kilikya Kilisesi, Sayfa: 215.

dır. İlk birkaç yıl içinde hastalıktan, soğuktan çok ölenler olmuştur. Yine çok sayıda hayvan sürüleri de telef olmuştur.

Avşarlar göçebe olduklarından hayvanların bakımı, otlatılması, iyi otlakların seçilmesi ve hayvan hastalıkları konusunda değerli bilgileri vardı. Buna karşın ekip biçmeyi, tarla tarımı ile uğraşmayı bilmezlerdi. Aralarında duvar ustası, demirci, kalaycı, terzi, marangoz gibi zanaat sahibi olanlar hiç yoktu. Ayrıca göçebe toplum yapısının gereği olarak okur-yazarlık durumu da yok denecek kadar azdı.

Duvar ustası, demirci, kalaycı gibi çeşitli mesleklerden ihtiyaç duydukları zanaatkârları şimdiki Tufanbeyli ilçesinin Şar köyündeki Ermeniler ile Haçin (Saimbeyli)'deki Ermeniler'den yararlanmışlardır. Daha sonraları ise bu işlerini o bölgelere sonradan yerleştirilen 93 muhacirlerine yaptırmaya başlamışlardır.

İhtiyarların anlattıklarına göre Avşarlar; sabanla çift sürmeyi, ekin biçmeyi, kağnı oklamayı, tırmık çekmeyi, bostan ekmeyi 93 muhacirlerinden öğrenmişlerdir.

Avşarlar; yüzyıllarca karakol, zaptiye (jandarma), polis, mahkeme, hakim, savcı yüzü görmemişlerdir. Aralarındaki anlaşmazlıkları oymak ve oba beyleri, ağaları, kâhyaları halletmişlerdir. Bu anlaşmazlıklarda, tüm toplumun gözü onlar üzerinde olduklarından oba ve oymak beyleri adli olmak zorunda kalmışlardır. İşte Avşarlar ilk kez jandarma, polis, savcı, hakim (kadı) önüne bugünlerde çıkmaya başlamışlardır.

İskândan sonra 50 yıl içinde Avşarlar'ın yerleştikleri bölgelerdeki ormanlar da yok olup gitmiştir. Binboğa, Aygörmez, Koçdağı, Soğanlı, Tahtalı ve diğer bölgelerdeki dünyanın en zengin ve en çeşitli ormanları devletin gözü önünde eriyip yok olmuştur.

Ormanlar yok olunca buralarda barınan hayvanlar da kaybolup gitmişlerdir. Dadaloğlu'nun şiirlerinde geçen, Binboğa'da yaşayan seyfi, şahin, doğan, geyik, ima (dağ keçisi) ve öteki hayvanlar artık bu görkemli yurtları terketmişlerdi. Konuştuğumuz ihtiyarlar, çocukluklarında, buralarda yaşayan şahinin havadaki turnanın ciğerini, onun altına dalarak çekip aldığını söylediler. Bunlara göre en güçlü avcı kuşu şahindir. Seyfi kuşunun ise gözleri güzel olur, ağır, sarsak uçar; fakat avını görünce hızla sağalır ve 300-400 metrede onu yakalar. Doğan kuşunun erkeğine baz, dişisine cura denir. Dadaloğlu:

Karışmış curası bazınan gelir
(Şiir No: 90)

diyor, ama şimdi Binboğa'da ne cura, ne de baz kalmıştır.

Günümüzde ise, orman teşkilatının bulunduğu bu yörelerde yakacak olarak kullanılmak üzere gevenler, develik otları, karamuklar sökülmekte; calbalar (sığır kuyruğu), kılçirişler kökünden çıkartılmaktadır.

Dadaloğlu'nun şiirlerinde adı geçen o güzelim yaylalar şimdi bir bozkır görünümündedir.

İskândan sonra, Çukurova'daki Avşarlar'ın kışlak yurduna gelince, oralar da kapanın elinde kaldı. Bu gözü açıklardan padişah 2. Abdülhâmit de (1876-1909) yararlanarak Avşarlar'ın 300 yıllık kışlak yurdunda kendisine bir çiftlik kurdu. Şimdiki Kozan ilçesinin altından Ceyhan'a kadar olan bölgeye bugün bile haksızlıkla «Abdülhâmlt'in Çiftliği» derler. Cumhuriyet'ten sonra Mustafa Kemal Atatürk orasını devlet üretme çiftliği haline getirdi. Bugünkü «Mercimek Devlet Üretme Çiftliği» işte bu çiftliktir. Kırşehir'deki Malya Devlet Üretme Çiftliği de Avşarlar'ın sürgün oldukları yerdeki yurdudur.

İskândan önce Kozan'dan Misls'e kadar olan bölgeye **Avşar Ovası** derlerdi. Kuzeyinde yüksek Kozan dağları, engininde Avşar Ovası... En güzelini halk türküsünden dinleyelim:

Şu dağların yükseğine erseler
Lâle, sümbül, mor menevşe derseler
Bir güzeli, bir çirkine verseler
Güzel ağlar, çirkin güler bir zaman

Yükseğinde olur şahin yuvası
İndim enginine AVŞAR OVASI
Kabul olur güzellerin duası
Güzel sevdiğini diler bir zaman

Vara vara vardım Alma (Damla) deresi
Gittikçe uzuyor yârin arası
Artıyor bendeki gönül yarası
Mevlâm ilâcını sarar bir zaman.

İKİNCİ BÖLÜM

HAYATI-KAYNAKLARIN İNCELENMESİ

1 — Ziyeaddin Fahri (Prof. Fındıkoğlu), Hakimiyet-i Milliye «Bir Mısra' Münasebetiyle» 15 Şubat 1928.

2 — Ali Rıza Yalman - Yalkın, Tarsus Gazetesi Nisan 1928 sayıları.

3 — Halk Bilgisi Haberler Mecmuası, I. Cilt, Sayfa: 104-105, 1928.

4 — Ali Rıza Yalman - Yalkın, Cenupta Türkmen Oymakları 1931-1939.

5 — Taha Toros, XIX. Asır Çukurova Saz şairi Dadaloğlu, 1941.

6 — Diğer Eserler.

DADALOĞLU

HAYATI

Derviş Paşa yaktı, yıktı illeri
Soldu bütün yurdumuzun gülleri
Karalar giydik de attık alları
Altınımız geçmez akçe tunç oldu.

1865 yılında Derviş Paşa'nın ve Ahmet Cevdet Paşa'nın iskânları sırasında Dadaloğlu hayattaydı. Bunu, Derviş Paşa'nın ve İskânın sık sık geçtiği Dadaloğlu'nun şiirlerinden anlıyoruz. Ozan iskândan bir kaç yıl sonra daha yaşadığına göre, bugün Dadaloğlu aramızdan ayrılalı 116 yıl kadar oluyor. 116 yıl çok uzak bir tarih değildir.

Buna karşın, yazık ki, bu değerli ozanımızın hayatı hakkında doğru bilgilere sahip değiliz. Üstelik kimi aydın dediğimiz kişiler eliyle onun hayatı daha da bilinmezliklere, anlaşılmaz ve çelişkilerle dolu durumlara sokulmuştur. Gerçeklerin ve tarihi olayların böylesine ters yorumlandığı, saptırıldığı az görülebilmiştir.

Bugün Dadaloğlu ile ilgili küçümsenmeyecek sayıda kitap, kitapçık, gazete, dergi yazısı, not ve derleme vardır. Ama tüm bu yayımlar belli yanlışlar üzerine oturtulmuş olduğundan, hep aynı hatalar yinelenerek günümüze

kadar gelmiştir. Beş, on şiirin eklenmesi dışında tüm bu yayımlar birbirini geçmeyen bilgileri, yorumları içermektedir. O bakımdan bu yayımların hepsini burada incelemek istemiyoruz. Yalnız tüm bu yayımlara kaynaklık eden eserleri öncelikle gözden geçirmek istiyoruz.

1 — **Ziyaeddin Fahri Bey.** «Bir Mısraa Münasebetiyle» isimli yazısı. Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 15 Şubat 1928.

Dadaloğlu'nu Türk aydınlarına tanıtan ilk yazı Ziyaeddin Fahri Bey (Fındıkoğlu) tarafından yazılmıştır. Eski yazı dediğimiz, Arap harfleriyle kaleme alınan bu yazı **Hakimiyet-i Milliye Gazetesi**'nde «Bir Mısraa Münasebetiyle» başlığı altında yayımlanmıştır.

Ziyaeddin Fahri yazısında Dadaloğlu'nun ünlü:

Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir

Şiirini konu ederek, özellikle bu şiirde geçen;

Ferman padişahın dağlar bizimdir

dizesini bir sehl-i mümteni (kolay ve sade göründüğü halde benzeri, yapılması güç olan eser) saymaktadır.

Ziyaeddin Fahri Bey, Ahmet Cevdet Paşa'dan alıntılar yaparak, Avşarlar'ın ve öteki Türkmenler'in iskân edilmeleri konusunda bilgiler vermekte, Dadaloğlu'nun yukarıda anılan şiiriyle bu iskân olayını karşılaştırarak yorumlar yapmaktadır.

Bunlardan başka Ziyaeddin Fahri Bey şu bilgileri de vermektedir: «Padişah tarafından evleri, barkları dağıtılan **Dadaloğlu** ve aşireti muhterem müdekkik Şükrü Bey'in söylediğine bakılırsa Sivas'ın Aziziye'sine gönderilmiş, Sindel köyünde iskân edilmiştir.»

İşte bu iddia tamamen yanlıştır:

Ozanın Sindel köyüne iskân edildiğini belirten bizzat iskânı yapan Cevdet Paşa değildir. Zaten Cevdet Paşa'nın ozanın varlığından hiç bir zaman haberi olmamıştır.

Tıpkı öteki Osmanlı aydınları gibi Cevdet Paşa'nın da halk ozanlarından söz etmemesi doğaldır.

Öyleyse kimdir bu iddiayı ortaya atan?

Ahmet Şükrü (Esen).

Kim bu Ahmet Şükrü (Esen)?

Ahmet Şükrü, ilk öğrenimden sonra İbradı rüşdiyesini ortaokulunu bitirdikten sonra memuriyet hayatına atılmış, çeşitli illerde savcılık, hakimlik yapmıştır. Bir ara milletvekili olarak da görev yapan Ahmet Şükrü, Halkbilgisi Derneği'ne Kayseri üyesi sıfatı ile katılmıştır. Ziyaeddin Fahri Bey ile görüştüğü sıralarda Kayseri Cumhuriyet savcısıdır.

Ahmet Şükrü bu konuda tek satır yazmıyor. Sadece Ziyaeddin Fahri Bey ile konuşuyorlar, sohbet ediyorlar. Bu sohbetten ve Dadaloğlu'nun Ahmet Şükrü tarafından okunan şiirlerinden etkilenen Ziyaeddin Fahri Bey yukarıda söz konusu edilen yazıyı yazıyor.

Ahmet Şükrü'nün iddiası şundan dolayı yanlıştır.

a) Ahmet Şükrü Kayseri'de görevli olduğu halde oraya yüz km. kadar uzaklıkta olan Sindel köyüne gidip böyle bir saptama yapmamıştır. Kendisi savcı olduğundan tutuklu ve hükümlülerle görüşmüş, onlardan derlediği sekiz şiir ile ozanın hayatına dair bazı söylentileri oradan öğrenmiştir.

b) O sıralar devletin köy iskânı yoktu, herkes bildiği gibi, istediği yere yerleşmiştir. O bakımdan, «Sindel köyüne iskân edilmiştir» sözü doğru değildir.

c) Öyle sanıyoruz ki, Ahmet Şükrü bu «Sindel köyünde iskân edilmiştir» öyküsünü tutuklulardan birisinden duymuş, duyduğunu da Ziyaeddin Fahri Bey'e söylemiş, Ziyaeddin Fahri de bu söyleneni aynen yazmıştır.

ç) Ahmet Şükrü'nün «Sindel köyünde iskân edilmiştir» diye duyduğu ozan, Dadaloğlu değil, Âşık Cingözoğlu Seyit Osman'dır. Seyit Osman tıpkı Dadaloğlu gibi güçlü

bir halk ozanıdır ve Avşar'dır. Dadaloğlu ile Cingözoğlu Seyit Osman, şiirleri birbirine en çok karışan iki halk ozanıdır. İkisi de gerek biçim ve söyleyiş, gerekse içerik bakımından birbirlerine benzerler. Her iki ozan da aynı dönemde yaşamışlardır.[39]

Sindel köyü Avşar oymağının **Cingözoğlu** obasındandır. 1865 yılından sonra ilk iskân edildiği günden beri bu köy Cingözoğlu obasındandır.

Anlaşılan, Ahmet Şükrü, Cingözoğlu Seyit Osman ile Dadaloğlu'nu karıştırmıştır.

Nitekim Ahmet Şükrü bu konuda tek satır yazmayarak meseleyi bilmediğini ortaya koymuştur. O kadar ki, arkadaşlarının defalarca rica etmelerine rağmen, yine de Dadaloğlu hakkında hiçbir şey yazmamıştır. Oysa kendisinin «Dadaloğlu Divanı» hazırladığı duyulmuştu.

Bu konuda M. Halit Bayrı şunları yazıyor:

«...Ahmet Şükrü, Dadaloğlu'nun şiirlerini (hepsi 8 şiir) beş, on köylünün ezberinden derlemiştir.

Halkbilgisi Derneği'nin ikinci kongresinde 1929 senesi Mart'ında Ahmet Şükrü'yü tanıdım. Hazırladığı Dadaloğlu Divanı'nı bastırması için teklif ettim. Defalarca rica ettiğim halde, aziz arkadaşım nedense ricalarımı cevapsız bıraktı. Şu anda bile kendisinden bunu rica ediyorum.»[40]

Ahmet Şükrü'nün hazırladığı Dadaloğlu Divanı değil, Kayseri'nin Pınarbaşı, Tomarza ve Sarız yöresinin ağıtları, yani Avşar ağıtlarıdır. Yalnız bu yöreleri taramakla Dadaloğlu divanı oluşturulamaz. Bu yörelerin yanında Adana, Maraş ve Hatay yörelerini de taramak gerekir. Ahmet Şükrü'nün derlediği «Ağıtlar», onun ölümünden

---

(39) Cingözoğlu Seyit Osman İçin bak: Emir Kalkan. Erciyes. Sayı: 29. 1980.

(40) M. Halit Bayrı. Ülkü. 1941. 1941. I. Cilt, Sayı: 99, Sayfa: 225-234.

sonra Prof. Dr. Pertev Naili Boratav ve Remy Dor tarafından düzenlenerek yayımlanmıştır.[41]

Sonuç olarak diyoruz ki, Dadaloğlu Sindel köyüne iskân edilmemiştir. Sindel köyüne yerleşen Cingözoğlu Seyit Osman'dır.

2 — Ali Rıza Yalman-Yalkın, Tarsus Gazetesi Nisan 1928 Sayıları

Dadaloğlu hakkında ikinci yazı Tarsus Gazetesi'nde Ali Rıza Yalman tarafından yazılmıştır. Ali Rıza bu yazılarını bir söyleşi havası içinde vermekte, derlediği bilgileri ortaya koymaktadır.

Yalnız biz bu konudaki görüşlerimizi Ali Rıza Yalman'ın **Cenupta Türkmen Oymakları** isimli eserini incelerken belirteceğiz.

3 — Halk Bilgisi Haberler Mecmuası, 1928 I. Cilt, Sayfa : 104-109

Halk Bilgisi Haberler Mecmuası'nın I. cilt 1928 (sayfa 104-109) tarihinde «Dadaloğlu Hakkında» başlıklı bir yazı yayımlanmıştır.

Arap harfleriyle kaleme alınan bu yazı, kimi yazarların iddialarının tersine Ahmet Şükrü tarafından yazılmamıştır. Halk Bilgisi Haberler Mecmuasındaki bu yazının yazarı belirtilmemiştir. Ahmet Şükrü, sözlü olarak sadece bilgi vermiştir.

Anılan dergide yayımlanan bu yazı, **Hakimiyet-i Milliye**'deki Ziyaeddin Fahri Bey'in yazılarının bir benzeridir. Aynı anlatım, aynı alıntılar ve aynı savlar... Ayrıca Ali Rıza Yalman'ın Tarsus Gazetesi'nde yayımlanan Nisan 1928 sayılarındaki yazılarından alıntılara da yer verilmiştir.

---

(41) Ahmet Şükrü Esen, Anadolu Ağıtları. Düzenleyenler: Prof. Dr. Pertev Naili Boratav ve Remy Dor. 1982 Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bunlardan başka Dadaloğlu'nun sekiz şiiri de Halk Bilgisi Haberler Mecmuasın'da yer almıştır. Bu şiirler dergiye Ahmet Şükrü tarafından verilmiştir.

4 — **Ali Rıza Yalman-Yalkın, Cenupta Türkmen Oymakları** 5 cilt, Yayım tarihi : 1931-1939.

(Kültür Bakanlığınca 1977 yılında iki cilt olarak yeniden yayımlanmıştır. Hazırlayan: Sabahat Emir)

Ali Rıza Yalman-Yalkın; Gaziantep'te, Dörtyol'da ilköğretim müfettişi, Adana'da müze müdürü olarak görev yapmıştır. Bu folklorcu, güneyde bulunduğu sıralarda Çukurova'yı, Toroslar'ı karış karış gezmiş, Türkmen Oymakları arasında incelemeler, derlemeler yapmıştır. Derlemelerini de «Cenupta Türkmen Oymakları» adı altında beş cilt halinde yayımlamıştır.

Ali Rıza Yalman Gaziantep'te, Maraş'ta, Çukurova'da, Toroslar'da yüzlerce köy, oba gezmiş, yüzlerce kişiyle konuşmuştur. Bu değerli folklorcumuz tüm Türkmen boylarını teker teker gezdiği, onlar hakkında incelemeler-derlemeler yaptığı halde **Her nasılsa Avşarlarla görüşmekten adeta kaçınmıştır. Hatta tek bir Avşarla bile görüşmemiştir.** Gezdiği bunda yerlerde, bu kadar kişiyle görüştüğü halde Avşar oymağını ziyaret etmeyişi büyük bir eksikliktir. Çünkü Güney.in en kalabalık, en güçlü oymağı Avşarlar'dı. Çünkü Dadaloğlu Avşarlar'ın içinden çıkmış bir halk ozanıdır. Onun şurada-burada rastladığı Avşarlar, örneğin Develi'nin Köseler köyündeki Bebek Ağa, Dadaloğlu'nun mensup olduğu Avşarlar'dan değildir.

Ali Rıza Yalman, Dadaloğlu'nu asıl kaynağından, Avşarlar'dan derlememiştir. Çeşitli nedenlerle çekişme halinde bulunan, onlara kızgın olan öteki Türkmenlerden Da-

daloğlu'nu yazmaya çalışmıştır. O yüzden de önemli yanlışlar, hatalar yapmıştır.

Önce Ali Rıza Yalman'ın eserinden gezdiği yerlere, görüştüğü kişilere bir göz atacak olursak:

Niğde'nin Eski Gümüş, Yeni Gümüş köyleri, muhtar Şaban Ağa.

Aladağ'ın Üçkapılı Yaylasında konar-göçer Yürük Türkmenleri'nden Karahacılı oymağı, Kaçar oymağı.

Feke'nin Himmetli köyü.

Horzum oymağı, Sarıkeçili oymağı.

Aladağ'da Üçkapılı Yaylasında Yürük Kocası Ala Yusuf.

Göksun'un Karaömerli köyü, Ericek köyü.

Kilis'in İspanak köyü. Gaziantep'in Kılavuz köyünden Veli Ağa.

Develi'nin Şıhlı, Yeniköy, Kale, Kine (Kiske) Hanyeri ve Çadıryeri köyleri. Köseler köyü,

Tufanbeyli'nin Şanşa, Doğanbey köyleri.

Adana'nın Saimbeyli Haçın ilçesi, Feke ilçesi.

Gaziantep, Dörtyol'un Kuzucular köyü.

Adana - Haruniye'deki Düziçi köyleri. Bu köyler Türkmenler'in Tecirli oymağındandır.

Tufanbeyli (Mağara) ilçesi. Maraş'ın Zeytin (Süleymanlı) bucağı, Nurhak Dağları.

Ali Rıza Yalman Binboğa dağlarına çıkıyor, oraların yerli halkından birşey sormuyor, konar-göçer yürüklere rastlıyor, bunlardan Binboğa'daki yer adlarını yanlış tespit ediyor.

Bunu örneklerle söylemek gerekirse;

YANLIŞ	DOĞRU
Ali Rıza Yalman'ın saptaması	**Bizim saptamamız**
Yaylaklı yaylası	Yalak (Yeşilkent) yaylası
Alişar isimli bir genç	Alişir (Işık) isimli bir genç (1950'den önce, Binboğa'daki yaylaların bir kısmı Işık'larındı. Mahkeme sonucunda kaybetmişlerdir.)
Far Deresi	Karlı Dere
Kara kuyu	Kör Kuyu
Gökdibi	Yükdibi
Morboyun	Mortaş
Akbaba	Akkaya
Kemerli	Kemer
Hunulu	Hunu (Arıtaş)

Görüldüğü gibi Ali Rıza Yalman, Dadaloğlu'na ilişkin bilgileri Avşarlar'dan derlememiştir. Hiçbir Avşar köyüne de uğramamıştır.

İşin en ilginç yanı ise bu folklorcumuz diğer Türkmen oymaklarını enine-boyuna incelemiş, örneğin Cerit, Tecirli ve öteki Türkmenlerle ilgili geniş bilgiler verirken; onların doğum, düğün, ölüm adetlerini, obalarını (bölüklerini) tek tek sayıyor, kadın, erkek kıyafetlerini, başlık paralarını, koyun enlerini inceden inceye yazıyor. Bu konularda büyük emek verdiği gözleniyor.

İşte bunun için Ali Rıza Yalman'a değerli bir folklorcu, bir derlemeci diyoruz.

Ancak, Avşarlar ve Dadaloğlu hakkında bilgi verirken onun için aynı ifadeyi kullanamıyoruz. Ali Rıza Yalman, Dadaloğlu'nun şiirlerini de yanlış saptamıştır. Kendisine öyle söylendiği için öyle saptamıştır. Onun derle-

diği şiirler gerek ölçü (vezin), gerek uyak (kafiye) ve gerekse söyleyiş yönünden önemli hatalarla doludur. Bununla ilgili çok sayıda örnek vermek olasıdır. Bir, iki örnekle yetinmek gerekirse şunları yazabiliriz:

«Harami'den kalkınca Haruniye'nin düzü
Üç boy beyi bir olmuş ediyor sözü
Eskii kınıklıyam kime eyleyim nazı
Oradan da kırılmış kolumuz bizim»

2. cilt, syf. 332



«Doru at der ki ben donumu satarım
Kaçtığımdan kurtulurum koğduğuma yiterim
Zengiyi sıkarsalar azraili tutarım
Çeke dizgin, çeke bayrak gidelim»

2. cilt, syf. 433

Eğer Ali Rıza Yalman bu şiirleri bir Avşar'dan derleseydi kendisine bu hatalar yaptırılmayacaktı. Bugün Dadaloğlu ile ilgili yüzü aşkın şiir derlenmiştir. Bunlardan pek azı onun derlediği biçimdedir.

Sonra Ali Rıza Yalman **«Dadaloğlu»** demiyor, **«Dadanoğlu»** diyor. Çünkü Yürükler Dadaloğlu'nu kendisine Dadanoğlu biçiminde söylemişlerdir.

Oysa Ahmet Şükrü, Avşar yöresinde çalıştığı için Dadaloğlu diye ısrar ediyor. [42]

Sonunda Ali Rıza Yalman da bu ismin Dadaloğlu biçiminde söylenişini kabul etmek zorunda kalıyor.

Ali Rıza kimden dinlerse dinlesin her şeyi olduğu gibi yazmıştır. Söylenenlerin, anlatılanların gerçek olup olmadığını sormaya bile gerek görmemiştir. Örneğin dağlarda, kendisine bir göçer rastlıyor, Avşarlar Sırplı diyor. «Onlar vaktiyle Sırplı olduklarını ve sonra tekrar müslü-

(42) Halk Bilgisi Haberler Mecmuası, 1928 I. cilt, Syt: 105.

manlığı tuttuklarını» söylüyor.[43] Ali Rıza Yalman da bunu aynen yazıyor.

Sırplılık ayrı bir konu, bir ırk meselesi; müslümanlık ayrı bir konu, bir din meselesi diye düşünemiyor. Bunların ötesinde Avşarlar'ın özbeöz Türk olduklarını, hem de Oğuz'un devlet kurmuş en büyük boylarından biri olduğunu bilemiyor. Eğer bunu bilebilseydi herhalde o sözleri oraya yazmazdı.

Çok önemli bir yanlış da Dadaloğlu'nu **Karahacılı** oymağının **Hocalı** obasına mal etmesidir.

Bu, çok önemli bir hatadır. Çünkü bundan sonra Dadaloğlu hakkında eser yazan kişiler hep bu yanlışlar üzerinden giderek daha büyük yanlışlar yapmaya devam edeceklerdir. Öyle ki, kimi yazarlar Karahacılı oymağını öyküleştirerek Dadaloğlu'nu anlatmaya çalışacaklar[44], kimi yazarlar da Karahacılı oymağı üzerinde geniş araştırmalar yapacaklardır.[45]

Dadaloğlu'nu Karahacılı oymağının Hocalı obasından göstermek doğru değildir.

Karahacılılar, Aydınlı dediğimiz Yürük Türkmenlerindendir. Avşar oymağı içinde Karahacılı obası yoktur.

Ali Rıza Yalman bu bilgileri Aladağ'ın **Üçkapılı Yaylası'**nda rastladığı Karahacılı Yürük ağası **Ala Yusuf'**tan derliyor.[46] Ala Yusuf, Yürük Türkmenleri'nin Karahacılı oymağındandır. Ala Yusuf'un Dadaloğlu'nu kendi oymağından göstermesi doğaldır. Doğal olmayan Ali Rıza Yalman'ın her söyleneni gerçekmiş gibi kabul etmesidir.

---

(43) Ali Rıza Yalman-Yalkın, Cenupta Türkmen Oymakları Hazırlayan: Sabahat Emir. 2. cilt, Sayfa: 350.

(44) Oya Adalı, Dadaloğlu, Türk Dil Kurumu Yayınlarından.

(45) M. Halit Bayrı, Ülkü, I. cilt, sayı: 99, Sayfa: 225-234.

(46) A. Rıza Yalman, Cenupta Türkmen Oymakları, Hazırlayan: Sabahat Emir, 2. cilt, sayfa: 54.

Yürük Kocası Ala Yusuf'un torunları halen Adana'nın Yumurtalık (Ayas) ilçesinde ve buraya bağlı **Sugözü** ve **İncirli** köylerinde yaşamaktadırlar.

Sevilen, sayılan kişileri, ozanları her oymağın, her köyün, kentin kendinden sayması yeni bir durum değildir. Örneğin Karacaoğlan'ı birçok köylerin, kentlerin kendi hemşehrileri saymaları gibi. Yunus Emre için de durum aynıdır. Dadaloğlu Çukurova'da, Toroslar'da öylesine sevilmiştir ki, buralarda dolaşan tüm Türkmenler bu gün bile ona sahip çıkarlar, onu kendilerinden sayarlar.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

1 — Karahacılı oymağı Avşar değildir.

2 — Sindel (Kayabaşı) köyü 1865 yılından sonra tıpkı ilk yerleştikleri gibi yerinde durmaktadır, bu köye yeniden başka bir Türkmen obası gelmemiştir, yerleştikleri günden beri bu köy Avşar oymağının Cingözoğlu obasındandır.

Yani Dadaloğlu'nu hem Karahacılı sayacağız, hem de Sindel köyüne yerleştireceğiz. Bu, olacak iş değildir.

Yine Yürük Kocası Ala Yusuf'a dayanarak, Ali Rıza Yalman **«Dadaloğlu bazan imamlık yapar, bazan da sazını omuzlayarak şairlik eder dururmuş»** [47] demektedir. Bunu gerçek sanan öteki yazarlar da Dadaloğlu'nu imam yapıp çıkarlar.

Saz ile imam nasıl bağdaşır bilinmez, ama 19. yüzyılda «Saz şeytan işidir» düşüncesinin yaygın olduğunu biliyoruz. Dadaloğlu, Seyrani'nin, Dertli'nin çağdaşıdır. Dertli'nin:

«Telli sazdır bunun adı
Ne ayet dinler, ne kadı
Bunu çalan anlar kendi
Şeytan sazın neresinde?»

---

(47) Ali Rıza Yalman-Yalkın. Aynı eseri. 2. cilt, sayfa: 54.

diye şiirler söylendiği bir zamanda Dadaloğlu'nun hem ımamlık yapması, hem de saz çalması hiç de mantıklı bir açıklama değildir. Hatta bizzat kendisi:

Yüksek kayalardan şahan ünlemez
Kısırdır katırlar, kulun kunlamaz
Bazı hocalar da çalgı dinlemez
«Nedir kuru ağaç bize din gerek»
(Şiir No: 44)

diye söylemiştir.

Kaldı ki Avşarların, göçebe olduklarından din konusunda öyle büyük iddiaları da yok, dinî bir bağnazlıkları da yoktur. Göçebe olan Avşarlar, daima sade ve samimi müslüman olarak kalmışlardır.

İddia edildiği gibi imamlık yapmış olsaydı, kâtiplik yapmış olsaydı hiç kuşkusuz, en başta onun dili Arapça ve Farsça kelimelerle dolardı.

5 — Taha Toros, XIX. Asır Çukurova Saz Şairi Dadaloğlu. 1941.

Dadaloğlu hakkında en geniş, en gerçekçi bilgiler Taha Toros tarafından verilmektedir. Taha Toros, Ali Rıza Yalman'ın tersine konuyu bilen, halk şiirine, halk türküsüne yatkınlığı olan ve çevresinde de bu konularda bilgi sahibi olduğuna inanılan kişilerle konuşmuştur. Bu konuşmaların, derlemelerin sonucunda eserini ortaya koyarken akılcı yorumlar yapmıştır.

Ali Rıza Yalman'ın hiçbir Avşar'ı görmeden Dadaloğlu hakkında bilgi vermesine karşın, Taha Toros hiç olmazsa «bir» Avşarla görüştükten sonra kitabını yazmıştır.

Taha Toros, sekiz tane Türkmen Kocası ile görüşmüştür. Bunlardan sadece bir tanesi Avşar'dır. Bizim de görüştüğümüz bu Avşar, Kayseri-Sarız (eski adı Köyyeri) ilçesinden Amber Eroğlu'dur.

Taha Toros bu eserinde; Dadaloğlu'nun Türkmenler'in Avşar oymağına mensup olduğunu, şair bir aileden geldiğini, Binboğa'da Harmancı yurdunda yaylaya çıktığını belirtmektedir. Ozanın; Kozan, Erzin, Payas civarında doğduğunu yazdıktan sonra Ali Rıza Yalman tarafından yukarıda anlatılan bilgileri de sıralamaktadır.

Kitapta Dadaloğlu ile ilgili 34 şiir yer almaktadır. Bu kitapla ilgili düşüncelerimizi, sırası geldikçe ileride anlatacağız.

İşte Dadaloğlu'na kaynaklık eden eserler bunlardır. Bu eserlerden sonra ne yazılmışsa hep bunlardan yola çıkılmıştır. Onun içindir ki Dadaloğlu hakkında bilgiler verilirken yapılan yanlışlar, hatalar devam edegelmiştir.

6 — Diğer Eserler

Cahit Öztelli : Dadaloğlu'nun şiirlerinin gün ışığına çıkartılmasında Cahit Öztelli'nin gayreti inkâr edilemez. Bugün Anadolu'nun dört bir yanında Dadaloğlu bilinip seviliyorsa, hiç kuşkusuz bunda Cahit Öztelli'nin payı büyüktür.

Yalnız hemen ekleyelim ki Cahit Öztelli de selefleri gibi, «Dadalolu'nun aşireti Avşarlılar da Sivas'ın Aziziye ilçesinin **Sindel** (Kayabaşı) köyüne yerleştirildi» diye yazmaktadır.[48] Bir kere Aziziye (şimdi Pınarbaşı) Sivas iline bağlı değil, artık. Cumhuriyet'ten sonra Kayseri iline bağlanmıştır. Günümüzde bile hâlâ bu yanlışlığı sürdürmenin nedeni anlaşılmıyor. Yukarıda değinildiği gibi, Sindel köyüne yerleşen Dadaloğlu değil, Cingözoğlu Âşık Seyit Osman'dır.

Nitekim Cahit Öztelli 21 yıl sonra bu görüşünden vaz geeçrek Sindel köyünü söz konusu etmeden: «Obalardan bir bölüğü orta Anadolu'ya, Kayseri, Sivas yörele-

---

(48) C. Öztelli, Köroğlu ve Dadaloğlu, Varlık Y. 1953.

rine sürülüp yerleştirildi»[49] diyerek yeni görüşünü ortaya koymuştur.

Ne yazık ki, bu kez de Cahit Öztelli, Kozanoğulları aşiretini tümden Sindel köyüne yerleştirmiştir.[50]

Cahit Öztelli, Dadaloğlu'nun gezip dolaştığı yerlere pek uğramamış, eldeki bilgilere göre onu yazmaya çalışmıştır.

O nedenle yer adlarının, kişi adlarının yazımında hatalar yapılmıştır. Bazı kelimelerin de aslından ayrı biçimde, uydurularak yazıldığını görüyoruz. Bunları örnek'erle yazmak gerekirse şunları gösterebiliriz:

Çıktım yücesine seyran eyledim
Cebel önü çayır, çimen görünür
Bir firkat geldi de coştum, ağladım
Al, yeşil bahçeli Kaman görünür
(Şiir No: 51)

Şiirde geçen «cebel» kelimesini Cahit Öztelli «Gavur dağları üstünde bir kasaba» diye açıklamış. Haşim Nezihi Okay, Oya Adalı, Tahir Kutsi ve diğerleri de bu biçimde açıklamalar yapmışlardır. Oya Adalı daha ileri giderek Cebel: Şimdiki Yarpuz kasabası diye belirtmiştir.

Bilindiği gibi merkezi Osmaniye olan eski Cebel-i Bereket ilimiz vardı. Bu il 1865 yılında teşkil olunmuştur. Sanıyoruz ki işte buradaki «cebel» kelimesinden çağrışım yapılarak o yolda açıklamalar yapılmıştır. Oysa burada cebel kelimesi «dağ» anlamına kullanılmıştır. Düpedüz dağ. Dadaloğlu'nun yaşadığı zamanda bu kelime çok yaygındı. Nitekim iskândan sonra Avşarlar'a verilen arazi tapularında sınırlar gösterilirken cebel kelimesi sık sık kullanılır. «Şarken ve şimalen cebel» diye.

---

(49) C. Öztelli, Üç Kahraman Şair Köroğlu-Dadaloğlu-Kuloğlu, Milliyet Yayınları 1974.
(50) Cahit Öztelli, age, sayfa: 153.

Bunlardan başka, yukarıdaki şiirin tamamına bakacak olursak burada; Kaman, Akdağ, Bozok, Yozgat, Kırşehir, Niğde, Bor, Kayseri ve Erciyes gibi İç Anadolu kentleri ve dağları geçmektedir. Şimdi, ozanın tüm bu yer adlarını sıraladıktan sonra, İç Anadolu'dan atlayıp ta Gâvur dağlarında Osmani'ye Yarpuz kasabasına geçmesi olası değildir.

Dadaloğlu bu ünlü şiirini Avşarlar'ın Yozgat-Bozok sürgününde söylemiştir. Bu şiirde geçen «cebel» dediği yer de Kırşehir ilinin kuzey batısında bulunan Kervansaray dağlarıdır. Avşar kocaları da bunu böyle bilirler. Çünkü bu dağların Kırşehir'den itibaren Çoğun yol ayrımı, hatta Türk-Tur tesislerine kadar olan kısmı pek verimli yerler olup çayır, çimenliktir. Şimdi ise buralar geniş kavaklıklarla ve bahçelerle süslüdür. Daha ilerde ise Avşarlar'ın eski sürgün yeri olan ünlü Malya çiftliği vardır.

Yine,

Ali Bey'im attığını düşürdü
Cadı Oğlu'nun tedbirin şaşırdı
Mağara su yontusunda deşirdi
Kanlı gömlek oldu donu beylerin
(C. Öztelli. sayfa : 210)

şiirinde; üçüncü dize tamamen yanlış olarak yazılmıştır. Yanlışa rağmen yine de bir takım yeni yanlışlarla kelimeler açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin,

Yontusunda: Oyuğunda, suyun oyduğu yerde, kıvrımında diye yanlışı zorlayarak açıklaması gibi.

Oysa üçüncü dizenin doğru biçimi şudur:

«Mağaralı soyuntusun(u) deşirdi»

Mağara: Adana ilinin şimdiki Tufanbeyli ilçesinin eski adı.

Soyuntu : Soygunda elde edilen, para, eşya.

Bir başka şiirde de;

«Düşmana at katmak ecdadım huyu»
(C. Öztelli. Sayfa : 211)

dizesinde, **Düşmana At Katmak**: Düşman üzerine at sürerek savaşmak, korkmamak, diye açıklanmış. Bu dizenin doğru biçimi de şöyledir:

«Düşmana atk(ı) atmak ecdadım huyu»

Atkı: Beylerin, güçlü olanların egemenliğinde bulunan kişilere zenginlikleri oranında vergi vermeleri için bildirilen miktar. (Bu, para da olur, koyun, at, inek gibi hayvanlar da olurdu.)

Cahit Öztelli'nin, Mıstık Paşa ve Küçük Ali Oğlu Dede Bey hakkında verdiği bilgiler de tamamen yanlıştır. Cevdet Paşa'nın Ma'rûzât'ında verdiği bilgilere taban tabana terstir. Şöyle ki, Cahit Öztelli Mıstık Paşa'yı Dede Bey'in oğlu olarak göstermiştir. Oysa Mıstık Paşa Halil Paşa'nın oğludur. Dede Bey ise Halil Paşa'nın büyük oğludur. Ayrıca Mıstık Paşa'nın oğlunun ismi de Dede Beydir.

Küçük Ali Oğlu Dede Bey'i hile ile yakalayıp idam eden Adana valisi Mehmet Celâlettin Paşa değil, Beylanlı Mustafa Paşadır.

Cahit Öztelli'nin kitabında birçok yer adları, kişi adları yanlış açıklanmıştır. Bunların tamamını buraya yazmak gereksiz olacağından biz; burada birkaç örnekle yetinmek zorunda kaldık. Yalnız, Cahit Öztelli son kitabında Dadaloğlu'nun 72 tane şiirini birden yayımlayarak bu yönde gerçekten başarılı olmuştur.

Dadaloğlu ile ilgili başka eserler de vardır. Bunların birinde şu bilgiler verilmektedir: Dadaloğlu'nun usta bildiği yaşlı Âşık Kul Yusuf, ününü duyduğu genç âşık Dadaloğlu'nu arar. Bu zamanda Dadaloğlu henüz yirmi yaşına gelmemiştir. Nihayet onu bulur ve güya şu konuşmayı yapar:

«Seni der Kul Yusuf, Sindel, Karaman, Şahanlar'da aradım. Alagazi'ye kadar geldim. Gel seninle bir sohbet edelim.» [51]

Bu sohbetin hayali olduğu «Gel seninle bir sohbet edelim» sözündeki yavanlıktan bellidir. Yukarıda belirtilen köyler 1865'ten sonra kurulmuşlardır. Bu köyler bugün Kayseri ilinin Pınarbaşı ve Tomarza ilçelerine bağlıdırlar. Dadaloğlu o zamanlar yirmi yaşından küçük olduğuna göre, bu hayali sohbet 1800 yıllarından yapılmış demektir. Ki bu tarihte o adlar altında, oralarda öyle köyler yoktur. İskândan sonra o köyler kurulmaya başlanmıştır.

Yine bunun gibi;

Yürü bire Aziziye
Acep karın kalktı m'ola
Boynu uzun alaların
Çayırından kalktı m'ola

(T. Kutsi. Dadaloğlu Syf. 108)

şiirine bir göz atacak olursak, burada hemen Aziziye adı dikkati çekmektedir. Azizlye, Kayserinin Pınarbaşı ilçesidir. Cumhuriyete kadar Sivas iline bağlı idi. Aziziye olmadan önce de burası Pnarbaşı adı altında, ta Selçuklular zamanından beri Liva merkezi olmuş yerdir. Burası 1863 yılında padişah Abdülaziz zamanında, onun isminden dolayı **Aziziye** olarak değiştirilmiştir. Yani iskândan birkaç yıl önce.

Bu şiirin Avşar beylerinden Halit Beyin sürgününde, onun ağzından Dadaloğlu tarafından söylendiği Avşar Kocaları tarafından belirtilir. Halit Bey sürgünde iken Pınarbaşı henüz Aziziye olmamıştı.

---

(51) Tahir Kutsi-Dadaloğlu-Toker Yayınları. 1975 Syf. 19.

Şiirin bizim derlediğimiz biçimi şöyledir:

Yürü bire Pınarbaşı
Acep karın kalktı m'ola
Boynu uzun tor sunalar
Çığırından çıktı m'ola

(Şiir No: 57)

Şiirin diğer kıtalarında sayın yazarın tespit ettiği dizelerdeki hatalara değinmek istemiyoruz.

Yine anılan eserde «Emminin sakalı kaba» dizesi ile başlayan çirkin, müstehçen şiir kesinlikle Dadaloğlu'nun değildir. Bu şiir halk arasında öteden beri söylenilen anonim bir türküdür.

Adı geçen kitapta yanlış açıklanan yer adları, kişi adları da çoktur. Amacımız o gibi eserleri eleştirmek olmadığından bu konuda sadece birkaç örnek vermekle yetinmek istiyoruz:

Aksaya: saya olarak yazılmış «ayakkabı» diye açıklanmış. Oysa aksaya: Üç etekli Türkmen kadın giysisi, fistan.

Don: Şalvar diye açıklanmış, orada «giysi» olarak açıklanmalıydı.

Mercin: Mersin il merkezi deniyor. Doğrusu Ceyhan ilçesinin Mercin köyü.

Hacin: Köy deniyor. Bu günkü Saimbeyli ilçesidir. Eskiden de orası köy değildi.

Mağara: Kayseri yakınlarında bir düzlük, denmiş. Doğrusu Adana'nın bugünkü Tufanbeyli ilçesi.

Yoz: Değişik, başka diye açıklanmış. Doğrusu: Kısır, süt vermeyen hayvan (koyun-inek)

Dadaloğlu ile ilgili yazılan eserlerden bazılarında Dadaloğlu öykücü bir yazar gibi gösterilmektedir.

Bu gibi yazarların ısrarla belirttikleri gibi Dadaloğlu öykücü bir halk ozanı değildir. Dadaloğlu'nun diye öne

sürülen Hurşit İle Mahmihri (Hurşit Bey İle Mahmihri), Emmim Kızı, Ermeni Kızı, Kral Kızı gibi öyküler anonim halk öyküleridir.

Bu öyküler Dadaloğlu'ndan önce de gerek Avşar oymağı, gerekse Güney'deki diğer Türkmenler arasında söylenmekte idi. Ayrıca Haşim Nezihi Okay'ın da katıldığı (*) Cahit Öztelli'nin bu konudaki görüşünü aşağıya yazmadan geçemiyeceğiz:

«Fakat bazı araştırmacıların iddia ettikleri gibi (Dadaloğlu) büyük halk hlkâyelerinin sahibi değildir. Bunlardan Hurşit İle Mahmihri, Dadaloğlu'ndan çok önceki yazmalarda ve saz şairlerinin şiirlerinde vardır. Her güzel eserin, sevilen kimselere maledilmesi bir halk psikolojisidir. Esasen pek heyecanlı ve hareketli olaylar arasında hayat süren şairimizin, böyle uzun hikâyeler telif etmesi mümkün değildir.» (*)

Yine bunun gibi, Dadaloğlu'nu özdeyişler üreten bir ozan olarak görmek de yanlıştır. Bazı yazarların «Darbı--meseller» diye Osmanlıca, bazı yazarların da «Dadaloğlu'ndan Özdeyişler» diye ısıtıp öztürkçe başlık altında sundukları sözler Dadaloğlu'na ait değildir. Bu sözler ta eskiden beri Avşarlar arasında söylenmektedir. Esasen, Dadaloğlu'nun diye derlenirse bunun gibi daha yüzlerce söz derlemek mümkündür.

Bugün bile 1865'ten sonra iskân edilen Avşar köylerinden hangisine gidilirse gidilsin, oralarda bu konularda ciltler dolusu bilgi verebilecek Avşar Kocaları vardır.

Avşarlar, ta atalarından kalan bu bilgileri, şiirleri, öyküleri ve iskân ile ilgili olayları babadan oğul kutsal bir emanet gibi taşırlar.

(*) H.N. Okay. Dadaloğlu Hayatı ve Deyişleri. 1959.
(*) C. Öztelli. Köroğlu, Dadaloğlu, Varlık Yayınları s. 12-13.

Yalnız bu anlatılanlar ağızdan ağıza taşındığı için çoğu zaman tarihi gerçeklere, uymayabilirdi de. Çünkü bu anlatılanlar her obanın, her yerin özel zevklerini taşır.

Onun için araştırmacının, derleyicinin çok dikkatli olması gerekiyor. Her söylenenin, her anlatılanın tarihle, gerçekle uyması halinde bir anlam taşımasının bilinmesinde elbet de yarar vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DADALOĞLU HAKKINDA BİLDİKLERİMİZ

Bütün bu açıklamalardan sonra Dadaloğlu hakkında kesin olarak şunları söyleyebiliriz:

1 — DADALOĞLU TÜRKMENLER'İN AVŞAR BOYUNDANDIR.

Dadaloğlu'nun, Türkmenler'den hangi boya ait olduğu uzun süre tartışma konusu olmuştur. Ali Rıza Yalman-Yalkın onu Yörük Türkmenlerinden Karahacılı saymış [52], Oya Adalı da aynı yanlışlığı yaparak Dadaloğlunu yine Karahacılı oymağının Hocalı obasından göstermiştir. [53] Bunlardan kaynaklanan diğer eserlerde de aynı yanlışlıklar tekrar edilegelmiştir. Bu arada Çukurova'da yaşayan bazı Türkmen boyları da onu kendilerinden saymışlardır.

Oysa biz onun şiirlerine baktığımızda Türkmenler'in Avşar boyundan olduğunu kesinlikle söyleyebiliriz:

---

(52) Ali Rıza Yalman. Cenupta Türkmen Oymakları, Düzenleyen: Sabahat Emir. 2. cilt, sayfa: 53-54.

(53) Oya Adalı. Dadaloğlu. TDK. yayınları.

Kabaktepe asıl yurdum
Nadir Şah'tan gelir soyum
Koca-Nallı büyük dayım
Avşarlık'tan çıktı m'ola



Dadaloğlu'm oldum yetim
Nerde kaldı gök-kır atım
Melul olan aşiretim
Avşarlık'tan bıktı m'ola

(Şiir No: 55)

Nadir Şah, İran Safavi Devletini ele geçirip hükümdar olan bir Avşar'dır. Burada, Dadaloğlu'nun kendi tarihi hakkında bilgi sahibi olduğunu görüyoruz. Esasen bugün bile Avşarlar'dan kime sorulursa sorulsun Nadir Şah'ı tanımayan yoktur.

Yine bunun gibi, Avşar Kocaları'ndan öğrendiğimize göre Avşarlar, Asya'nın Sir-Derya bölgesinden İran Horasan'ına gelmişler; oradan da ta Selçuklar zamanından itibaren on bir oymak halinde Anadolu'ya gelmişlerdir. Tarihi gerçekler de bunu böyle gösterir.

On bir kişi Horasan'dan çıkanda
Aksayaya yeşil düğme dikende
Çıkıp yücelerden engin bakanda
Yol alıp gidiyor göçü Avşar'ın

(Şiir No: 35)

Burada on bir kişi, on bir obadır. Bunlar: Torun, Koca Nallı, Halil Paşa Oğlu, Deliler, İbrahim Bey, Türkmen Aliler, Kara Şeyhli vb. Recepli Avşarları'dır.

KABAKTEPE : Sarız-Pınarbaşı Devlet karayolunun solunda, Koçdağı'nın kuzey doğusunda bir tepe. Bugün bu tepe eteğinde iki köy bulunmaktadır: Büyük Kabaktepe, K. Kabaletepe.

KOCA-NALLI : Avşar oymağı içinde kalabalık bir oba adı Bindikleri atların nallarının büyük olmasından bu isimle söylenirler. Hali, vakti yerinde (zengin) anlamına bunlara **Koca Hallı** da derler.

Ozanımız pek sevilen başka bir şiirinde de:

Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eyler yırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir
(Şiir No: 10)

diye söylemiştir.

Onun şiirlerinde sık sık geçen Küçük Ali Oğlu, Ali Oğlu, Mıstık Paşa, Kozanoğlu, Apalak, Avşarlarla iyice kaynaşmış beylerdir. Fırka-i İslâhiyye hareketiyle bu beylerin dağılmaları, sürülmeleri ve idam edilmeleri Dadaloğlu'nu çok etkilemiştir.

Yine onun:

Bize haram oldu Çukurovalar
Şahin uçtu ıssız kaldı yuvalar
Türkmen kızı katarlamış mayalar
Bozuldu katarı, teli Avşar'ın



DADALOĞLU'm bu iş bize güç oldu
Osmanlı'dan altınımız tunç oldu
Gözü kanlı şahbazlarım nic'oldu
Ermedi çakmağa eli Avşar'ın
(Şiir No: 38)

şiirinde Avşar'ı ne denli içten sevdiği, onlara yanmasından belli oluyor.

Düşünerek, duyarak söyleyen Dadaloğlu pek çok şiirinde Avşar'ı, Avşar'ın eski günlerdeki yiğitliğini dile getirir:

DADALOĞLU'm der de, doğruyu sever
Her zaman koyağa mazı mı yağar
Adamın aslanı Avşar'dan doğar
Gene yapar al çarpılı evleri
(Şiir No: 13)

Bir başka şiirinde de;

Der DADAL'ım der de davı bu davı
Gökte güvel turnam şahinin avı
Ne kadar methetsem Avşar'ın beyı
Yalman mızıraklı eldir bu bize

(Şiir No: 34)

Görüldüğü gibi ozan Avşarlar'ın bir parçası gibi konuşmakta, onları kendinden saymaktadır. Onun için diyoruz ki, Dadaloğlu Türkmenler'in Avşar boyundandır.

Dadaloğlu kimi yazarların iddialarının tersine belirli bir beye kapılanıp kalmamıştır.[54]

Derler ki, Kozanoğlu, Dadaloğlu'nun Avşarlar'ı şiirlerinde övmesinden, onların yiğitliklerinden bahsetmesinden alınır. Bir gün ozanı huzuruna çağırıp onu bir hayli paylar:

— Dadaloğlu bir daha şiirlerinde, türkülerinde Avşar'dan söz etmeyeceksin. Bu hususta bana söz vermelisin, der.

Dadaloğlu da söz verir: «Bir daha şiirlerime Avşar'ı katarsam avradım boş olsun», diye karşılık verir.

Aslında Kozanoğlu'nun kendisi de Avşar yiğenidir. Günler gelir geçer. Dadaloğlu dayanamaz. Avşarsız edemez. Bir gün eline sazı aldığı gibi:

ERMEDİ ÇAKMAĞA : Çakmaklı tüfeğe elimiz yetişmedi, silâhlarımızı ateşleyemedik, sıkamadık.

KOYAK : Dağlar, tepeler arasındaki düzlükler.

KOYAĞA MAZI YAĞMAK : Her şeyin bir zamanı olmak, tavında bulunmak. «Demir de tavında dövülür» gibi.

ÇARPI : Bazı evlerde tavanı örten mertekleri (yuvarlamaları) kapatmak için kullanılan ve tahta yerine döşenen sağlam ardıç odunları. Bu odunlara «yartmaç» denirdi. Avşarlar, düzgün, sağlıklı kadınlara «Yartmaç gibi avrat» derler.

DAVI : Dava, sorun.

(54) Attila İlhan. Böyle Bir Sevmek. Sayfa: 148.

Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir

diye şiirini söylemeğe başlar.

Meğer Kozanoğlu'nun casusu varmış. Durumu derhal kendisine bildirir. Yeniden hiddetlenen Kozanoğlu:

— Dadaloğlu hani şiirine Avşar'ı katmayacaktın? Avrat boşamıştın?

Dadaloğlu cevap verir:

— Efendim, Safiye'mden vaz geçerim, kafiyemden vaz geçmem... Bunun üzerine Kazanoğlu onu zindana attırır.

Dadaloğlu'nun bir hanımının ismi Safiye imiş. [55]

Dadaloğlu, Güney'deki Türkmen oymaklarının hepsi tarafından sevilmiş, sayılmış bir ozandır. Çünkü Türk geleneğinde halk ozanlarına karşı eskiden beri büyük sevgi vardır. Yaylada, obada nerde olursa olsun Dadaloğlu sazını omuzladığı gibi hangi çadıra varırsa varsın, hangi beyin huzuruna çıkarsa çıksın daima baştacı edilmiştir.

2 — DADALOĞLU GÖÇEBE BİR HALK OZANIDIR.

Dadaloğlu göçebe bir toplum içinden çıkmış, göçebe bir toplum içinde yaşamıştır.

Buna karşın Ali Rıza Yalman onu «Aladağ'ın öz şairi» sayar. Taha Toros ise Türkmen Kocalarına dayanarak ozanın Kozan (Sis), Erzin, Payas yöresinde doğduğunu ileri sürer. [56] Taha Toros, adı geçen eserinde Köyyerl'nden (şimdiki Sarız ilçesinden) Amber Er'e (Eroğlu olacak) atfer: «Dadaloğlu şimdiki Ceyhan kazasına yakın **Altıgöz Bekirli** köyündendir» der.

---

(55) Beşir Önder. Afşar Güzeli. 1941 İst.

(56) Taha Toros. XIX. Asır Çukurova Saz Şairi Dadaloğlu.

Gerçekte ise Dadaloğlu bazı yıllar Altıgöz Bekirli köyünün şimdiki bulunduğu yerde kışlamıştır. Nitekim durumu Amber Eroğlu'na, sorduğumuzda «Hayır çok zaman orada kışlardı, göçebenin köyü olmaz» diye anlatmıştı.

Altıgöz Bekirli köyü 1865 yılında Derviş ve Cevdet Paşalar'ın iskânından sonra kurulmuştur. Dadaloğlu'nun yaşadığı zaman, Altıgöz Bekirli köyünün şimdiki halka da göçebe durumdaydı. Halen bu köy Türkmenler'in Cerit oymağındandır. Bu köyde Avşar yoktur.

Dadaloğlu'nun doğduğu yer hakkında kesin bir şey söylenemez. Göçebe Avşar oymağı kışın Çukurova.da, yazın Toroslar'da, Uzun Yayla'da eğleşirdi. O nedenle Dadaloğlu'nun doğduğu yeri söyleyebilmek, kehânet olur.

Ozan Çukurova'da bir çadırda da doğmuş olabilir, yaylada ulu bir ağacın gölgesinde de... Ya da göç yolunda, dere kenarında, pınar başında...

3 — DADALOĞLU'NUN COĞRAFYASI

Göçebe her mevsim aynı toprağa bağlanıp kalmaz. Göçebelikte önemli olan mevsimine göre en güzel yurtlara konmaktır. Her dağdan binlerce çiçek koklamak, her pınardan bir pança (avuç) su içmek, her ormandan başka bir av yaklamak göçebe için mutlulukların en güzelidir. Hayvanları, sürüleri değişik otlaklarda otlatmak göçebe Türkmen için yüce bir duygudur. Çünkü göçebelikte insan, hayvan, otlak üç önemli öğedir. Türkmen bu üçünü birbirinden ayrı tutmaz.

Dadaloğlu konup göçtüğü yerlerdeki dağ, yayla, dere, tepe, ırmak vb. coğrafya adlarını şiirleriyle, türküleriyle yaşatarak sonsuzlaştırmıştır. Böylece ozanın dilinden ve telinden çıkan vatan daha bir başka anlam kazanmıştır.

Göçebe toplumların yetiştirdiği, Dadaloğlu gibi başka halk ozanları da vardır. Fakat hiç bir halk ozanı şiirlerinde, Dadaloğlu gibi çok sayıda yer adı saymamıştır. Ta Halep'ten, Akdeniz'den tüm Çukurova, Orta Toroslar, Elbistan, Binboğa, Seyhan, Ceyhan, Orta Anadolu, Uzun Yayla ve buralara ait yüzlerce yer adı onun şiirlerinde bir bir sıralanır ve vatan olur.

Bu yüzlerce yer adından kocaman bir coğrafya çıkar; buna biz Dadaloğlu'nun coğrafyası diyoruz.

Dadaloğlu'nun şiirlerinde geçen kent, kasaba, köy, ırmak, dağ, dere, tepe, ova yöre ve kişi adları bugün bile aynen yaşamaktadır.

Sana derim sana Bey Mürseloğlu
Asi suyu dalgalanıp coştu mu
Şirin olur Bahadır'ın güzeli
Koraf koraf Binboğa'ya göçtü mü
(Şiir No: 7)

Şiirde geçen Mürseloğlu (Mürseller), Bahadırlı oymağı, Antakya'nın içinden geçen Asi nehri, Binboğa dağı dikkati çekmektedir.

Binboğa'yı dersen dağların beyi
Görüken Soğanlı, hani Koçdağı
Aladağ, Bakırdağ, Bulgar'ın tayı
Erciyes ulunuz, pirin var dağlar



Ahir Dağ'da gördüm Maraş beyini
Engizek'te derler elin çoğunu
Gezdim seyreyledim Konur Dağı'nı
Göğsü gök ördekli gölün var dağlar
(Şiir No: 62)

Şu iki dörtlükte yer alan; Binboğa, Soğanlı Dağı, Koçdağı, Aladağ, Bakır Dağı, Bulgar Dağı, Ahir Dağı, Engizek

ve Konur dağı bize bir çırpıda vatan coğrafyasını çizivermektedir.

Fakat daha küçük yer adlarını hemen böyle çabucak bulamıyoruz. Bizzat oralara kadar gidilince bu yer adlarını da saptamak kolaydır. Örneğin:

Bire Memicioğlu unutma bunu
Lorşun benim derdin, hani ya Hunu
Unuttun mu kuzum geçen günleri
Yalman kalpak giyer idi beyleri
(Şiir No: 13)

Şiirde geçen Lorşun (şimdi Altınelma), Hunu (şimdi Arıtaş) Kahraman Maraş'ın Afşin ilçesine bağlı köylerdir. Bu köyler Binboğa dağlarının doğu kesimindedir. Memicioğlu ise bir Cerit ağasıdır. Şimdi torunları Ceyhan ilçesinin Tatarlı köyünde otururlar.

Ahir Dağ'ın erken geçin ağalar
Alişar çevresi bahçeler, bağlar
Kısık'ın yöresi şol ulu dağlar
Karı yatar namlı namlı buzunan



Der Dadal'ım da Celâ'ya varalım
Orada dost hatırını soralım
Ketişmen'den Pınarbaşı'n bulalım
Eşe Fatma'm oynar, döner nazınan
(Şiir No: 67)

Bu şiirde Ahir Dağı'nın yeri belli, Maraş'ın kuzeyindeki dağ. Ama Alişar, Kısık, Celâ, Pınarbaşı nerede?

Ta oralara kadar gidip görünce bu yerleri de bulabiliyoruz. Alişar: Kahraman Maraş'ın Süleymanlı (Zeytin) bucağı yakınında bir yer adı. Kısık: Elbistan-Süleymanlı arasında bir geçit. Celâ: Elbistan ilçesine bağlı bir köy, (şimdi kasaba) Ketizmen: Elbistan'ın güneyinde bir köy

Pınarbaşı : Ceyhan nehrinin doğduğu kaynaklardan birinin adı. Pınarbaşı Elbistan ilçesinin hemen bir km. uzağında olup pek muhteşem bir su kaynağıdır. Bu gün de aynı ad ile anılır. Burada, Pınarbaşı deyince Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi anlaşılmamalıdır.

Çukur'un köprüsü de Avşar'ın yurdu
Nerede kaldı da aslanı, kurdu
Aralıkta kaldı Hacıla Kürdü
Aralıkta kalan beyler nic'oldu
(Şiir No: 45)

Şiirde geçen Çukur kelimesi ilk bakışta dikkati çekmektedir. Cahit Öztelli gibi: «Çukurova'ya aşiretler böyle söyler» diye düşünemeyiz. O takdirde şiir gerçek anlamda açıklanmış olamaz.

Çukur : Kozan-Kadirli karayolunun Ceyhan yol ayrımının bulunduğu yer. İçinden Sumbas suyu geçer. Çukurköy, şimdiki adı Naşidiye.

Hacılar : Kozan ilçesine bağlı bir köy. Bugün de aynı adla anılır. Eskiden, iskândan önce burada Lek Kürtleri otururlardı.

Çelembel'de bir güzele uğradım
Cemalini denk ederim gülünen
Ölenece ben medhini ederim
Edebinen, erkanınan yolunan
(Şiir No: 88)

Çelembel'i haritalarda arayıp bulamayız. Ancak oralara kadar gidilince, Çelembel'i görebiliriz. Çelembel : Adana'nın doğusunda, Misis yakınlarında bulunan Davudi dağı ile Çelemli köyü arasındaki bel. Şimdiki Çelemli köyü oraya sonradan yerleştirilmiştir. (*)

(*) Okuyuculara yararlı olması için yer aldıkları dizinini kitabın sonuna koyduk.

4 — DADALOĞLU ŞAİR BİR AİLEDEN GELMEKTEDİR.

Dadaloğlu kimdir? Ailesi, çocukları var mıdır? Avşarlar'ın hangi obasındandır? Nereye iskân olmuştur?

Tüm bu sorular, Dadaloğlu'nun şiirlerini derlemeye başladığımız 1955 yılından beri kafamızı kurcalamıştır. O, aramızdan ayrılalı nihayet 116 yıl kadar bir zaman geçmiştir. 116 yıllık bir tarih içinde, böylesine güçlü şiirler yazmış bir ozan nasıl yoklara karışabilirdi! Onun dolaştığı yerler olan; Adana, Hatay, Maraş, Gaziantep, Kayseri illerini ve buralara bağlı ilçe ve köyleri taradık. İtiraf edelim ki, bu konuda ciddi, belgelere dayalı bir ip ucu bulamadık. Tıpkı şiirlerini derlediğimiz gibi, burada da Türkmen Hocaları'nın belleklerine baş vurmak zorunda kaldık.

Avşar Kocaları'nın anlattıklarına göre, Dadaloğlu'nun babası Âşık Musa ya da Kul Musa adında bir ozandır.

Dadaloğlu Kul Musa'nın şair olduğu yazılı bir kaynakta da belirtilmektedir:

«Menemencioğlu Ahmet Bey tarafından yazılan kendi aşiretlerinin tarihinde Gör Bey'in oğlu Osman Bey'in, Hicri 1190 (M. 1776) yılında halkın haksız şikâyeti ve hatta rüşvetle Adana valisi bulunan Çelik Mehmet Paşa tarafından genç yaşta idam olduğu bildirilmekte ve Dadaloğlu Musa namındaki şairin söylediği ağıt da ilâve edilmektedir». [57]

Menemencioğlu Ahmet Bey'e göre, Osman Bey tutuklanıp idam edilmeden önce Âşık Kul Musa, Adana valisi Çelik Mehmet Paşa'ya bir şiir yazmıştır. Adı geçen eserde Menemencioğlu Ahmet Bey şunları yazıyor:

«Ol vakit Türkmen şüerasından (Şairlerinden) Dadaloğlu Âşık Musa nam kimesnenin (adlı kişinin), merhu-

---

(57) Taha Toros. XIX. Yüzyıl Çukurova Saz şairi Dadaloğlu sayfa: 4.

mun vefatı hakkında söylediği mersiye gerçi vezni mevzun (düzgün-ölçülü) ve kavaid-i şi'riye cihetiyle tahrire şayan (şiir kuralları yönüyle yazılmaya değer bir şey değil ise de ol vaktin iktizasınca (gereğince) bu makule manzume (söylenmiş şiir) sözler rikkatengiz (acıklı) olup makbul ve revaç olduğuna ve elyevm (halâ) dahi yadigar-ı eslaf (ata yadigarı) bulunduğuna binean tespit ve tahririne Iptidar kılındı.»

«Sana derim sana ey Çelik Paşa
Aman verdim Boz Osman'ı öldürme
Şâdeyleylp nice düşmanlarını
Ara yerde acı haber bildirme



Arap ata binip oflaz salınan
Demir zırhlar geyip taçlar vurunan
Düşmanına çatal, matal görünen
Şahin yelli Boz Osman'ı öldürme



Ağam aslanlar gibi göğüs gerdi, oturdu
Hangi hizmetinde kusur getirdi
Çok yüklere omuz verdi götürdü
Serdar börklü Boz Osman'ı öldürme



Budur sana Kul Musa'nın sözlerl
Güne değdi gülden nazik yüzleri
Zemheri ettin ilkbaharda yazları
Yenl açmış domur gülü soldurma» [58]

---

(58) Taha Toros. Aynı eser. sayfa: 5-6.

OFLAZ : Çok iyi, usta olgun, **Aman vermek :** Sakın ha diye ricada bulunmak. Şadetmek : **Sevindirmek.** Serdar Börklü : Komutan başlıklı.

Elbet de böyle bir şair soydan gelen Dadaloğlu da daha güçlü bir şair olacaktır. Kul Musa'nın çevresinde hatırı sayılır bir kişi olduğu aşiret yaşlılarınca belirtilmektedir.

Dadaloğlu'nun soyundan gelen bazı kişilerin İskenderun'un Abacılı köyünde olduğu şeklindeki söylenti kesinlikle gerçek dışıdır. Yaptığımız incelemede Abacılı köyünün halkının, Kahraman Maraş'tan oraya geldiklerini saptadık. Abacılılar, «aba» yapmakla ün almış bir Türkmen grupundandır. Eskiden, Avşar'da zanaat sahibi kimse yoktu.

Bunun gibi Sivas-Şarkışla'nın Kızılcakışla köyünden Gazi Güleç (Mahtı'nın Gazi, doğumu: 1310) de kendisinin ana tarafından Dadaloğlu soyundan geldiğini bildirmektedir. Gerçekte ise Gazi Güleç'in anası Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesi Tuzhisar köyünden gitme bir Türkmendir. Gemerek ilçesi nüfusunda Dadal lâkaplı bir aile vardır. Bunun da kökü Bünyan ilçesine dayanmaktadır.

Pozantı ilçesine bağlı Arnaşa (Yeni Konacık) köyünde de Dadaloğlu soyadını taşıyan eski bir aile vardır. [59]

Kahraman Maraş'ın merkez köylerinden birinin adı da Dadalı'dır.

Adana-Buruk köyünden Âşık Kul Mustafa (Mustafa Düşmez) da kendisini Dadaloğlu'nun torunu saymaktadır. Yaptığımız incelemede Kul Mustafa'nın babasının Yürük Türkmenleri'nden olduğu bildirilmiştir. (*)

---

(59) — Taha Toros. Aynı eser. Sayfa : 7

(*) Kul Mustafa şöyle demektedir:

Vilayetim Adana, Buruk'tur köyüm
Güzel sözü sevmek evsaf-ı huyum
Avşar aşiretim, Dadal'dır soyum
Mahlasıma Kul Mustafa diyorlar

Tarsus'un on km. yakınında Dadalı adında bir köy daha vardır.[60]

Particiliğin, politikanın çirkinleştiği dönemlerde kimi yazarlar; «Dadaloğlu'nun Torunu İle Görüştüm» yollu yazılar bile yazdılar. Bu amaçla bir avukatın boy boy resimlerini çekerek akılları sıra kamu oyuna bir aday çıkarmaya kalktılar.[61]

Sonunda o avukat bizzat kendisi bunu yalanlayarak «sulbünden gelme» torunu olmadığını belirtmiştir.[62]

Dadaloğlu iskân sırasında hayattaydı, bunu, onun şiirlerine bakarak kesin olarak söyleyebiliyoruz. İskândan sonra onu Adana pazarlarında sesi ve elleri titreyerek şiir okurken gören Çukurovalılar vardır. Taha Toros'un bildirdiğine göre, Dadaloğlu o zamanlar 80-85 yaşlarında, ak saçlı, ak sakallı, hafif kamburlaşmış, uzun boylu bir kişi olarak görünmektedir.

Çoğu kez, haklı olarak, insanın aklına: «Acaba Dadaloğlu iskân sırasında hangi oba ile birlikte bulunmuş, hangi köye iskân olmuştur?» sorusu geliyor. Elimizde şimdilik yazılı bir belge olmamasına karşın. Avşar Kocaları'nın ifadelerine göre Dadaioğlu, mensup olduğu oba ile birlikte ilkin Uzun Yayla'nın **Karaboğaz** köyünde bulunmaktaydı. Esasen iskânın ilk yıllarında Avşar obalarının çoğunluğu Pınarbaşı ilçesinden itibaren Uzun Yayla'ya iskâna karar vermişlerdi.

Sonradan Uzun Yayla'ya devlet tarafından Çerkez muhacirleri yerleştirilince, Avşarlar ile Çerkezler arasında çetin mücadeleler oldu.

Daha sonra Avşar beyleri, Fırka-i İslâhiyye ile anlaşmaya vararak Sarız, Pınarbaşı ve Zamantı yörelerine is-

---

(60) — Taha Toros. Aynı eser. Sayfa: 7

(61) — Kayseri Haber. 2.2.1977-Gazete

(62) — Kayseri Haber. Gazetesi. 23.2.1977.

kâna razı olmak zorunda kalmışlardır. Bu suretle Uzun Yayla'daki Avşarlar, devletin de zorlamasıyla şimdiki bulundukları köylere yerleşmeye başlamışlardır.

İşte bu sıralar Uzun Yayla'nın Karaboğaz köyünden göçüp gelen Avşar obası Pınarbaşı'nın **Çördük**'lü köyüne yerleşmiştir. Çördüklü köyü Avşarlar'ın **Cingözoğlu** obasındandır. Bu köyü dört kardeş kurmuştur. Dadaloğlu'nun bu köye iskân olduğunu söyleyen Avşar Kocaları çoktur:

Pınarbaşı Pazarören bucağından Molla Kara, Tomarza İcadiye köyünden Ali Çavuş, Çördüklü köyünden Koca Habba (Habibe-ölü) ile Yusuf Kahya'nın ifadeleri bu doğrultudadır. [63]

Prof. Dr. Faruk Sümer de Oğuzlar adlı kitabında, Tomarza-Karamuklu köyünden Çerkez Yıldırım'a atfen Dadaloğlu'nun Çördüklü köyüne iskân edildiğini belirtir.

Yine Kayseri-Tomarza ilçesinin Taf köyünden Beşir Önder, Dadaloğlu'nun Çördüklü köyünden olduğunu bildirmektedir. [64]

Hemen belirtelim ki, Dadaloğlu, Çördüklü'de eğlenip kalmamıştır. Sazını alarak yaylalara, oradan da Çukurova'ya gitmiştir. Taha Toros'un, Adana pazarlarında şiir okuyarak dolaştığını görenler vardır, diye bildirmesi bu zamana rastlasa gerektir.

Çördüklü köylülerine gelince, bu köy şimdi bile Dadaloğlu'nun torunu olmakla övünür. Halen bu köyde çok kişi Dadaloğlu tarzında şiirler söyleyebilmektedir.

Ayrıca Cingözoğlu obası, Sindel (Kayabaşı) köyünden Seyit Osman gibi yiğit bir cenk ozanı daha çıkarmıştır.

---

(63) — Bana bu bilgileri veren sayın Cemal Karslı'ya teşekkür ederim.

(64) — Beşir Önder. Afşar Güzeli. 1941 İst.

Dadaloğlu'nun ölümü hakkında kesin bir şey bilinmemektedir. Kimilerine göre o Elbistan'a, kimilerine göre Yozgat'a gidip kaybolmuştur. Yaylada, Çukurova'da öldü diyenler de vardır. Halk arasında İmiruşağı köyü okulunun bahçesindeki eski bir mezara, Dadaloğlu'nun mezarı derlerse de bunun aslı yoktur.

Dadaloğlu, gerçekte Türk ulusunun kalbinde yatmaktadır.

DADALOĞLU-VELİ

Dadaloğlu'nun asıl adının Veli olduğunu söyleyen Avşar Kocaları çoktur. Gerçekten onun şiirlerinin birçoğunda mahlas olarak **Veli** adı geçmektedir. Örnek verecek olursak :

Veli'm eydur usul boyu dal gibi
Altım heril kesme, kekil tel gibi
(Şiir No: 108)

Veli'm der ki işim ah ü zar m'ola
Aşk kemendi boynumuza dar m'ola
(Şiir No: 105)

Çağırın gelsin de (aman) Veli'yi
Aşk elinden içirdiler doluyu.
(Şiir No: 103)

Veli'm ider ak göğsünü açarsın
Şimdi nakaplamış yüzünü benden
(Şiir No: 101)

Görüldüğü gibi daha çok aşk şiirlerinde mahlas olarak Veli kullanılmaktadır.

Kanımıza göre, Dadaloğlu Âşık Musa oğlunun ismini, Veli koymuştur. Küçük Veli büyüyüp, âşık olup saz çal-

maya başlayınca aile lâkabı olan **Dadal** adını kendisine mahlas olarak almıştır.

5 — DADALI BİR AİLE ADI, BİR LÂKAPTIR.

Avşar boyu kendi içinde; Torun, Koca Nallı, Kara Şeyhli, Haliloğlu, Cingözoğlu vb. obalara ayrılırlar. Burada her obanın da bir aile adı (lâkabı) vardır. Kişiler daha çok bu aile adıyla anılırlar. Soyadı yasası çıkmadan önce, aile adı âdeta soyadı gibi kullanılırdı.

Konuşmalarda, tanışmalarda bir kişi Avşar olduğunu söyleyince hemen arkasından, «Hangi obadansın? diye sorulur oba adını da söyleyince «Kimlerdensin?» diye sorulur, ancak bundan sonra o kişinin gerçek kimliği belli olurdu.

Bir örnek verecek olursak:

— Türkmenler'in hangi boyundansınız?

— Avşar.

Avşar'ın hangi obasındansınız? (Yerleşik düzene geçtikten sonra ise «hangi köydensiniz?» diye sorolur)

— Koca Nallı.

— Kimlerdensiniz?

— Mengilliler'den olurum.

— Kimin oğlusun?

— Osman Çavuş'un.

Dadalı, Avşarlar'da bir oba adı değildir, bir aile adı, bir lâkaptır. Dadaloğlu'nun anasının, Avşarlar'ın Koca Nallı obasından olduğunu kendi şiirlerinden öğreniyoruz.

Kabaktepe asıl yurdum
Nadir Şah'tan gelir soyum
Koca Nallı büyük dayım
Avşarlık'tan çıktı m'la

(Şiir No: 5)

6 — DADALOĞLU XIX. YÜZYIL HALK OZANIDIR.

1865 yılında görevlendirilen Fırka-i İslâhiyye operasyonunu Dadaloğlu bizzat görmüştür. Bu hareketin getirdiği yenilikleri, acıları yaşamıştır.

Bunu, Dadaloğlu'nun Fırka-i İslâhiyye'nin birinci adamı Derviş Paşa'ya çatmasından anlıyoruz. İskân işi daha iyi yaşamak için ileri bir adım olsa bile, ilk yıllarda Avşarlar çok sayıda hayvanlarını yitirmişler, yeni yaşama alışmada güçlük çekmişlerdir:

Aşağıdan iskân evi gelince
Sararıp da gül benzimiz solunca
Malım, mülküm seyfi gözlüm kalınca
Kaypak Osmanlılar size aman mı



Aşağıdan iskân evi geliyor
Bezirganlar koç yiğitle gülüyor
Kitabın dediği günler oluyor
Yoksa devir döndü ahir zaman mı



Dadaloğlu'm sevdası var başımda
Gündüz hayalimde, gece düşümde
Alışkan tüfekle dağlar başında
Azrailden başkasına aman mı

(Şiir No: 18)

Ozan «Kaypak Osmanlılar» diyor. Çünkü hükûmet Avşarlar'ı Uzun Yayla'ya iskân edecekti, söz vermişlerdi. Oraya devlet tarafından Çerkez muhacirleri yerleştirilince bundan caydılar. Sonra Doğu Kozan Ağası Yusuf Bey'in yakalanması da bir hileye dayanır. İşte bunlardan dolayı «kaypak» diyor.

Dadaloğlu'nun yaşadığı zamanı saptayabilmek için, onun şiirlerinde geçen olayları, önemli tarihi kişileri ölçü olarak ele alıyoruz:

Yine tuttu Gavur dağı boranı
Hançer vurup acarladın yaramı
Sana derim Mıstık Paşa öreni
İçindeki bunca beyler nic'oldu



Mıstık Paşa gitmiş odası yaslı
Hatunları vardı hep turna sesli
Top top zülüflü de İstanbul fesli
Usul boylu hatunların nic'oldu

(Şiir No:N 11)

Şiirde geçen Mıstık Paşa: Küçük Ali Oğullarındandır. Küçük Ali Oğlu Halil Paşa'nın küçük oğludur. Ağabeyi Dedebey'in, Adana valisi Beylanlı Mustafa Paşa tarafından idam edilmesi üzerine Payas sancağı Adana beylerinin eline geçti. Mıstık Paşa o zaman henüz çocuktu. Fırka-i İslâhiyye zamanında askerlere ikramda bulunurken, konukseverlik yaparken hile ile yakalanıp İstanbula sürgün edildi, oradan da Niş'e gönderildi. (1865-1866)

Derviş Paşa yaktı, yıktı elleri
Soldu bütün yurdumuzun gülleri

(Şiir No: 11)

Demek ki, 1865 Fırka-i İslâhiyye harekâtı zamanında Dadaloğlu yaşamaktadır. Bunu ozanın yukarıya aldığımız şiirinden başka, diğer şiirlerinde de anlamak mümkündür.

Dadaloğlu'nun Fırka-i İslâhiyye'den, yani 1865 yılından birkaç yıl sonra daha yaşadığını sanıyoruz. Bu hale göre onun 1868 yılında ölmüş olabileceği akla uygun gelmektedir. Çünkü onun iskân sonrasında Küçük Ali Oğlu Mıstık Paşa için söylediği ünlü destan bu hususta bize tanıklık etmektedir:

Yine tuttu Gâvur Dağı boranı
Hançer vurup acarladın yaramı
Sana derim Mıstık Paşa öreni
İçindeki bunca beyler nic'oldu



Mıstık Paşa gitmiş odası yaslı
(Şiir No: 11)

Bundan başka;

Aşığıdan iskân evi gelince
Sararıp da gül benzimiz solunca
Malım, mülküm seyfi gözlüm kalınca
Kaypak Osmanlılar, size aman mı
(Şiir No: 18)

Şiiri de iskân sonrasınnı durumu ile ilgilidir.

Taha Toros'un kitabında, Türkmen Kocaları onun, Hicri 1205-1285 (1790-1868) yıllarında yaşadığını söylerler. 1785-1868 yılları arasında yaşadığını söyleyen Türkmen Kocaları da vardır.

Ozanın uzun bir ömür sürdüğüne bakılırsa (80-85 yaş) onun 1785-1868 yıllarında yaşadığını söylemek doğru olur kanaatındayım.

7 — DADALOGLU KENDİ TOPLUMUNUN SÖZCÜSÜ OLMUŞ BİR HALK OZANIDIR.

Dadaloğlu, vuruşmalarda, kavgalarda toplumun yanındadır. O, böylesi günlerde hiçbir zaman tek başına değildir. Göçebe toplumlarında kavgalar da, yağmalar da birlikte olurdu. Toplumun başına bir belâ gelince o belâyı birlikte halletmek, o belâya topluca karşı koymak aşiret ruhunun bir geleneğidir.

Onun için Dadaloğlu şiirlerinde, örneğin Köroğlu gibi «ben» demez. O söze «biz» diye başlar. Köroğlu:

Benden selâm olsun Bolu Beyine
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
Ok gıcırtısından, kalkan sesinden
Dağlar sada verip seslenmelidir

diye haykırır. Oysa Dadaloğlu:

Yara yara bir kavgaya girmedik
Sağa-sola kılıçları vurmadık
At üstünde döğüşerek ölmedik
Ok değmeden gözlerimiz kör oldu

(Şiir No: 4)

diye söylemektedir. Söz gelimi Köroğlu dağlara sığınırken de yalnızdır:

Hemen Mevlâ ile sana dayandım
Arkam sensin, kal'am sensin dağlar hey
Yoktur senden gayri kolum, kanadım
Arkam sensin, kal'am sensin dağlar hey

Ama Dadaloğlu aşiretiyle birliktedir, tek başına değildir:

Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eyler yırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

(Şiir No: 10)

Sevgi, sevmek kişisel bir duygudur, burada özel zevkler önemlidir. Dadaloğlu sevgi üzerinde söylediği şiirlerinde elbet de tek başınadır. Fakat konu toplum işine gelince o yalnız olamaz. Yine sözgelimi bir büyük felâketi,

bir ölüm haberini Dadaloğlu bir aşiret büyüğüne duyuracak, o zaman «bu işimiz» diye sözü bitirir:

Der Dadal'ım söyler sözün merdini
Yavru şahin ıssız koymaz yurdunu
Biz de verdik beş kardeşin dördünü
Bu işimiz böyle oldu duydun mu
(Şiir No: 20)

Toplumsal dayanışma, «anca beraber, kanca beraber» ozanın her gün yaşadığı günlük olaylardandır. Geçmiş günleri, bu günlerin yaşandığı acıları, sevinçleri anarken de o tek başına değildir:

Gün burnuna İmeli'den inerdik
Sallanır da Saçaklı'ya konardık
Şöhret için yiğit ata binerdik
Çakmaklı tüfektir bizim zorumuz
(Şiir No: 33)

Dadaloğlu bir cenk ozanıdır. O, şiirleriyle yiğitleri coşturmuş, kavga meydanında heyecana getirmiştir. Tüm Güney Türkmenleri'nin duygularına tercüman olduğu için de herkes tarafından sevilmiş bir ozandır.

DADALOĞLU'NUN OKUR-YAZARLIĞI:

Dadaloğlu'nun okur-yazar olup olmadığı hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Onun şiirlerinde geçen bazı kelimelere, bazı tarihi adlara bakarak kendisinin okumuş bir ozan olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü o gibi kelimeler o zamanlar halk arasında da kullanılmaktaydı. Örneğin: «Davutoğlu Süleyman, Hazreti Lokman, İskender, Kaf'tan Kaf'a hükmetmek» gibi. Kaldı ki böyle kelimeler onun şiirlerinde pek azdır.

Ali Rıza Yalman, Yürük Kocası Ala Yusuf'a dayanarak Dadaloğlu'nu imamlık yapmış bir kişi olarak gösterir. [65] Hiç bir gerçeğe dayanmayan bu iddianın nasıl uydurma olduğunu daha önce yazmıştık.

Bazı yazarlar da Dadaloğlu'na «kâtiplik, başâşıklık» sıfatlarını yakıştırırlar. [66] Güya ozan, beylerin yanında kâtiplik, başâşıklık görevlerinde bulunmuş olabilirmiş. Devamlı olarak bir yere bağlanamayan kişiye kâtiplik gibi bürokratik bir görev verilemez. Esasen bu gibi işleri yapmaya Dadaloğlu'nun zamanı bile elvermez.

Bundan da ötesi, zaten göçebe toplumlarında okur-yazarlık oranı oldukça düşüktür. Ozan bu göçebe gruplarla dönüp dolaştığına göre ne okur-yazarlığa, ne de bir beyin yanında kalıp kâtiplik yapmaya zamanı vardır. Kaldı ki Dadaloğlu'nun beylerle uzun süre barışık kaldığı söylenemez.

Şair Nedim, Damat İbrahim Paşa'nın yanında onun «Hafız-ı Kütüb»ü olmuştu. Bunun gibi öteki divan şairleri de sadrazamların, padişahların yanında özel görevlerde bulunarak ödüllendirilmişlerdir. Çoğu zaman hak etmedikleri halde bu şairler padişahlara, sadrazamlara övgüler yazmışlardır.

Ama Dadaloğlu'nun durumu böyle değildir. O, Kozanoğlu'nu yeri gelince övmüş, yeri gelince de yermiştir. Beylerin şiirle karşılaştırılmasında belli bir kişiyi tutar yanı görülmemektedir. Örneğin, ozan Ramazanoğlu Hasan Paşa ile Kozanoğlu'nu karşılaştırır. (bak şiir no: 42) İkisini de aynı gözle görür.

Bugün Karacaoğlan'ın okur-yazarlığı konusunda ne

(65) — Ali Rıza Yalman. Cenupta Türkmen Oymakları. 2. cilt Hzrl, Sabahat Emir. Sayfa: 54.

(66) — Cahit Öztelli. Üç Kahraman Şair Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu Sayfa: 157

söylüyebiliyorsak, Dadaloğlu için de aynı şeyleri söyleyebiliriz.

Görüldüğü gibi Dadaloğlu'nun hayatı hakkında açık ve yeteri kadar bir bilgimiz yoktur. Biz onun şiirlerine bakarak, bağlı bulunduğu göçebe Avşar oymağına bakarak onun hayatı hakkında bazı yargılara vardık.

Dadaloğlu, Türkmen oymakları dışına çıkıp başka topluluklara karışmamıştır. O, konup göçerken de, Yozgat-Bozok sürgününde de, öteki sürgünlerde de hep Avşar oymağının içindedir. Elinde sazı, dilinde sözü yayladan ovaya; ovadan yaylaya, çadırdan çadıra dolaşmış durmuştur. Çıkıp tek başına başka yerlere, büyük kentlere gitmemiştir. Bu nedenle zamanında şiirleri Türk ulusunun tümüne ulaşamamıştır. Türk aydınları onun varlığından zamanında haberdar olamamışlardır.

Dadaloğlu'nun yaşadığı XIX. yüzyıl aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğunun da hızla yıkılışa doğru gittiği bir dönemdir. Osmanlılar bir yandan devleti kurtarma, öbür yandan Batı'nın yeniliklerine uyma, diğer yandan da kendi iç sorunlarını düzeltme, halletme gibi bir yığın sıkıntıların içindedir.

Bu dönemde Osmanlılar öyle güçsüzleşmiştir ki, bir valisine bile söz geçirememektedir. Söz geçiremediği bu vali bir hamlede Adana'yı ele geçirip burada imar işlerine bile başlamıştır. «Akarsu boylarında kanallar açtırmış, çiftlikler kurdurmuştur. Kıbrıs'dan kaliteli buğday ve arpa tohumu Çukurova'ya getirilmiş, tarım amelelerinin çalışma koşulları düzeltilmiş, haftalık çalışma süresi beş buçuk güne indirilmiştir.» «Diğer yandan Avusturya'dan gelen maden mühendisi Russeger ile Paris'ten Adana'ya gelen general Şesney başkanlığındaki heyet» maden kömürü gibi yeraltı zenginliklerimizi araştırmaya kalkmışlardır. [67]

---

(67) — Cezmi Yurtsever E.T.M. Kilikya Kilisesi Sayfa: 160

Dadaloğlu'nun gözünde Osmanlı eski değerini yitirmiştir. Kıtalar aşıp, ülkeler fetheden Osmanlı yok artık. Bunu çok sonra anlayan Dadaloğlu :

Ben dünyayı Al-Osman'ın sanırdım
Meğer dünya dört sultanlık yer imiş

(Şiir No: 41)

diyecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SANATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Dadaloğlu'nun şiirlerinin tümü hafızalardan derlenmiştir. Onun şiirleriyle ilgili herhangi bir yazılı kaynak yoktur. Türk aydını ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra bu ozanı tanıyabilmiştir. 1928 yılından başlayarak son 50-55 yıl içinde onun şiirleri derlenerek halkımıza sunulmuştur.

Bu derlenen şiirlerin bir çoğu biçim ve söyleyiş yönünden hatalarla doludur. Aynı bölgeden, fakat çeşitli kişiler tarafından derlenen şiirler de bile bu hatalar, bu farklılıklar belli olmaktadır. Değişik bölgelerden derlenen şiirlerde bu farklılıklar daha da artmaktadır.

Ayrıca başka halk ozanlarının şiirleri de Dadaloğlu'nun şiirleriyle karışmıştır. Kavga-kahramanlık ve yurt sevgisi konularında söylediği şiirleri Cingözoğlu Seyit Osman'ın şiirleriyle; sevgi konusunda söylediği şiirleri de Karacaoğlan'ın şiirleriyle karıştırılmıştır. Bunlardan başka -çok az sayıda bile olsa- diğer halk ozanlarının şiirleri Dadaloğlu'nun şiirleriyle karıştırılmıştır.

Şu anda bu şiirlerin gerçek sahiplerini bulmak oldukça güçtür. Bu konuda elimizde yazılı bir kaynak da olmayınca işin içinden çıkmak daha da güçleşmektedir. Biz bu durumda tarihi olayları, o olaylara karışmış kişileri ölçü

olarak ele aldık. Bu yolda doğrulara varmaya çalıştık. Avşar Kocaları'nın ve öteki Türkmen Kocaları'nın bize anlattıklarını da göz önüne aldık. Ancak bu anlatılanların tarihle, gerçekle uyması halinde bir değer taşıyacağını da gözden uzak tutmadık. Çünkü başta Avşarlar olmak üzere, Güney'deki hangi Türkmen boyuna gidilirse gidilsin Dadaloğlu konusunda mutlaka birşeyler söyliyecek, birşeyler bilecek kişiler bulunacaktır. Dadaloğlu öleli 116 yıl kadar bir zaman geçtiği halde onun hayatı da, iskân konusu da efsanelere karışmıştır. Öyle ki, konuştuğumuz Türkmen Kocaları içinde; «Dadaloğlu, Nadir Şah'ın karşısına geçip şu şiiri söylemiştir.» diyenler bile çıkabiliyor, Gerçekte ise Nadir Şah öldükten yaklaşık 38 yıl sonra Dadaloğlu dünyaya gelmiştir.

Osmanlılar döneminde Dadaloğlu'nu Güney'deki Türkmenlerden başka tanıyan olmamıştır. O, ancak kendisini tanıyan, insanlarla aynı topraklarda dolaşmış, aynı duyguları paylaşmıştır. Onların içinde çalıp söylemiştir. Dadaloğlu, Güney'deki Türkmenler içinde öylesine sevilmiştir ki; her oymak, her oba onu kendi oymağından, kendi obasından hatta kendi ailesinden saymıştır. Bundan büyük bir mutluluk duymuştur.

O bakımdan, görüşümüzce; «Dadaloğlu'nun şiirlerinin iyice anlaşılabilmesi için yaşadığı devrin tarihinin esaslı bir şekilde bilinmesi gerekir.» [68] bu noktadan hareket edilince her şeyin daha açık gün ışığına çıkacağı kuşkusuzdur.

---

(68) Prof. Dr. Faruk Sümer. Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: I, Sayfa: I, 1964.

ŞİİRLERİ

A) KONU VE ÖZ YÖNÜNDEN :

Dadaloğlu'nun şiirlerini konu ve öz yönünden üç başlıkta incelemek istiyoruz :

1 — Kavga-Kahramanlık ve İskân İle İlgili Şiirleri.

2 — Yurt Güzellemeleri ve Sosyal Konuları İçeren Şiirleri.

3 — Sevgi Üzerine Söylediği Şiirleri.

I — KAVGA-KAHRAMANLIK VE İSKÂN İLE İLGİLİ ŞİİRLERİ.

Dadaloğlu'nun şiirlerinde temel konu kavga-kahramanlıktır. Türk Halk Edebiyatı'nda cenk (savaş) ozanı deninice hemen akla Köroğlu ile birlikte Dadaloğlu gelir. Köroğlu'nun bireyciliği, kişisel haykırışı yanında o, kendi toplumu adına konuşan bir sözcü oluverir. Fakat bu sözcülük yapay, kuru ve yavan bir sözcülük değildir. o, şiirlerini söylerken hem doğal, hem de «gözünü budaktan, sözünü dudaktan» esirgemeyen bir kişidir. Bu yönüyle benzerlerinden ayrılır ve özgün (orijinal) bir halk ozanı olur.

Dadaloğlu ancak kavga olmadığı zaman diğer konularda şiirler söylemiştir. Ozan kavga ile kahramanlık ile iç içedir. Kahramanlık onun yaşamının bir parçasıdır. Kavga ile, dövüş ile öylesine bütünleşmiştir ki, kavga yapılmazsa, yiğitlik kanıtlanmazsa rahatsız olur.

Bahar gelecek, Avşar atlıları cıda atacak, Dadaloğlu şiirler söyleyecektir. Bunu sabırsızlıkla bekler :

Selâm söylen Reyhanlı'da Arap'a
Hesap etsin yaz ayına ne kaldı
Nevruz biter, sümbül biter, gül biter
Top top edip dermemize ne kaldı

●

Babına da Dadaloğlu'm babına
Koç yiğitler sığmaz oldu kabına
Kamalağın, kar'ardıcın dibine
Silâh çatıp yatmamıza ne kaldı

(Şiir no: 1)

Dadaloğlu'nun şiirlerinde o dönemin ünlü silâhşörleri bir bir boy gösterir. Cıdalar, kılıçlar, kalkanlar, naralar gerçek bir tablo içinde gözlerimizin önüne serilir. İşte Avşar-Cerit kavgasından bir görünüm:

Karataş dersen de bir düzgün ova
Yükletmiş göçünü gidiyor dağa
Kılıcına yavuz derler İsmail Â
Çalıp çalıp dallarını eğiyor

●

İbiş Â'yı dersen yiğitler bendi
Kocaman orduya koydu bir yangı
İnanın ağalar «sıganıs» kendi
Çalıp çalıp gölgesini kovuyor

●

Bekir Â'yı dersen doludan içer
Narasın duyanlar akşamdan kaçar
Girgin deve gibi köpüğün' saçar
Sanasın havadan yağmur yağıyor

●

Dadaloğlu'm der ki giydik karayı
Koç yiğit olanlar açtı arayı
Cerit ovası mı sandın burayı
Top top olmuş seyfilerin kovuyor

(Şiir No: 12)

Şiirde geçen Â'lar (ağalar) o bildiğimiz ağalardan değildir. Eli kamçılı, zulüm yapan kişiler değildir burada geçen ağalar. Bunlar: yiğit, ağabey, sevilen, saygı duyulan kişilerdir. Bu tür ağalar düşmanlara karşı toplumu-

nu korumuş, kollamış, günü gelince toplumuna yargıç olmuş kişilerdir.

Şimdi bir başka kahramanı, Apalak'ı Dadaloğlu'nun şiirlerinden izleyelim:

Bir vuruşta düşmanların ikiye
Yarın aslanlarım derdi Apalak
Serden geçin, yaraları yarayla
Sarın aslanlarım derdi Apalak



Halep'in, Antep'in soyun keserim
Cehdedersem Elbistan'ı basarım
Bağdat kapısına kilit asarım
Varın aslanlarım derdi Apalak

(Şiir No: 6)

Bu ve bunun gibi yiğitlere onun şiirlerinde sık sık rastlanılır. Burada kahramanlar gerçek, olaylar gerçek her şey bir gerçek tablo içindedir.

Dadaloğlu bir kavgadan arta kalan durumu, aşiret büyüğüne şöyle anlatır:

Çekildi kılıçlar çok indi başa
Kartallar, kuzgunlar indi üleşe
İkisi boy beyi, bir Mıktat Paşa
Döğüşü döğüşü öldü duydun mu



Parladı kılıçlar, bindi kılıca
Atı yavuz olan çıkıyor uca
Çukurova girdi kılıç kılıca
Kanl(ı) üleşe kartal indi duydun mu



Der Dadal'ım söyler sözün merdini
Yavru şahin ıssız koymaz yurdunu
Biz de verdik beş kardeşin dördünü
Bu işimiz böyle oldu duydun mu

(Şiir No: 20)

Dadaloğlu bir meydan ozanıdır. Kavga bu, yenmek de var, yenilmek de. Osmanlılar deneyimli, çağına göre modern silâhlarla donatılmış orduyu Türkmenler'in üzerine gönderiyor. Çukurova'nın en güçlü aşireti bu orduya karşı koyamıyor, ama teslim de olmuyor. Ahmet Cevdet Paşa'nın deyimiyle, «Garbi (Batı) Kozan ağası Ahmet Ağa» (sonradan paşa olacaktır) Osmanlı paşalarıyla anlaşmaya çalışır. Şarki (Doğu) Kozan ağası Yusuf Ağa ise savaşa karar verir.

Savaş çetin olur, ama sonunda Yusuf Ağa hile ile yakalanır, yaralı yaralı idam edilir, (kurşunla vurulup öldürüldü).

Yusuf Ağa öldürülünce Dadaloğlu yıkılır, kahrolur:

Nolaydı da Kozanoğlu'm nolaydı
Sen ölmeden bana ecel geleydi
Bir çıkımlık canımı da alaydı
Böyle rüsvay olmasaydık cihanda



Neyledik de Hakk'a büyük söyledik
Ne akılla kahpeleri dinledik
Cahil idik n'ettiğimiz bilmedik
Aciz çıktı bak adımız her yanda

(Şiir No: 19)

Yusuf Ağa idam edildi, onun mezarını ziyaret etmek bile yasaklandı. Dadaloğlu bunu duyunca:

Kozan'a eller Kozan'a
Akıl ermez bu düzene
Öldürmüşler beyimizi
Yasak mezarın gezene



Kara çadır ismi tutar
Altın tabak pas mı tutar
Kozanoğlu ölmeyinen
Avşar kızı yas mı tutar

(Şiir No: 79)

diye yanıp yakılacaktır.

Bizim edebiyatımızda Osmanlı'ya, padişaha, onun fermanlarına açıktan açığa meydana okuyan şiirler pek yazılmamıştır. Divan edebiyatı bu konuda dalkavukluğa varan övgülerle doludur. Lâyık olmadıkları halde nice padişahlara ne ünlü kasideler yazılmıştır.

Şair Eşref'in hicivlerini bir yana bırakırsak Türk edebiyatında Osmanlı'ya, padişaha, onun fermanlarına meydan okuyan, kafa tutan şiirleri yalnız Dadaloğlu yazmıştır.

Osmanlı'nın yaptığı iskân zora dayalıdır. Zora dayalı Iskân aşiretin çıkarlarına aykırıydı. Çünkü bu iskân yüz binlerce hayvan besleyen göçerleri bazı otlaklardan yoksun bırakıyordu. Bu noktada konu bir çıkar sorunu oluyordu. Zaten Osmanlı halka «ulusal bilinci» verememişti.

İşte bunun için Dadaloğlu haykıracaktır:

Belimizde kılıcımız Kirmanî
Taşı deler mızrağımız temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın, dağlar bizimdir

(Şiir No: 10)

Bir başka şiirinde de şöyle söyleyecektir:

Aşağıdan akça çığın ötünce
Katar başı mayaların sökünce
Şahtan ferman Türkmen eli göçünce
Daha da hey Osmanlı'ya aman mı



Aşağıdan iskân evi gelince
Sararıp da gül benzimiz solunca
Malım, mülküm seyfi gözlüm kalınca
Kaypak Osmanlılar size aman mı

(Şiir No: 18)

Köroğlu, Bolu Beyi'ne çatmıştı. Bolu Beyi'nin «kıymeti harbisi» kaç paradır. O zaman, Osmanlı'da yüzlerce

Bolu beyi vardı. Ama Dadaloğlu koca bir Osmanlı'ya çatmıştır.

Dadaloğlu göçebe bir toplum içinden çıkmıştır. O, dağlara vurgundur, yaylalara vurgundur, soğuk soğuk pınarbaşlarına, kamalaklı-kara ardıçlı yurtlara vurgundur. O, başına buyruk yaşamalıdır. Avşarlar'ı, Dadaloğlu'nu belli bir toprağa bağlamak, iskân etmek onları tutukevine koymak gibidir. İskân olmak, göçerlikten kurtulmak ne kadar ileri bir düzen olursa olsun, başıboş özgürce dolaşmaya alışmış bir toplum için ölüm demektir. Dadaloğlu da, onun bağlı bulunduğu Avşar oymağı da işte bu yüzden iskân olmak istemiyor. Daha önce iskân olan Türkmenleri beğenmiyorlar. Onlara «köylü» diyorlar. Bunu, onları küçümsemek için söylüyorlar.

Nitekim bu gün bile Zamantı ve Tufanbeyli yörelerinde daha önce yerleşik düzene geçen Türkmenlere «köylü» derler. Bunu, bugün bildiğimiz şehirli-köylü ayırımı anlamında söylemezler.

Anılan yörelerde adama sorarlar:

—Nerelisin?

Öteki bu soruyu yanıtlar:

—Tomarzalıyım. (Kayseri'nin ilçesi)

Hemen arkasından ilginç soru gelri:

—Avşar mısın? köylü müsün?

Burada «köylü» sözlüklerin yazdığı anlamda idari birim yeri olan yer değildir. Avşar'ın dilinde köylü «yayla bilmez, gezip tozmayı bilmez, orada öyle yerleşip kalmış» anlamındadır. Onların dilinde köylü demek «yerleşmiş» demektir. Buna karşı kendileri göçerdir.

Dadaloğlu ve Avşarlar'ı derinden etkileyen olayların başında iskân meselesi gelir. Çünkü Osmanlı'nın yaptığı bu iskân onları yoksulluğa götürmüştür. Tek ekonomik varlıkları olan hayvanları beslemek için gezip tozmak, konup göçmek dururken «illâ da burada oturacaksın» diye

tek bir yere bağlanıp kalmak güç gelmiş onlara. İstemişlerdir ki Uzun Yayla'daki, Binboğa'daki, Toroslar'daki, Çukurova'daki birbirinden güzel yurtların hepsi kendilerinin olsun. İstediği yerde gönlünün çektiği kadar kalsınlar.

İşte bu yüzden iskâna da, Osmanlı'ya da karşıdır Dadaloğlu, bu yüzden Osmanlı'ya da, Padişaha da kızgındır. Yerleşmek acı geliyor:

Bütün iskân oldu Avşarlar, Kürtler
Yürekten mi çıkar ol acı dertler
Mezada döküldü boyn'uzun atlar
At vermemiz iskânlıktan zor oldu

(Şiir No: 4)

Fırka-i İslâhiyye komutanı Derviç Paşa ile bu ordunun kurmay başkanı (komiseri) Cevdet Paşa iskân için İstanbul'dan bastırıp getirdikleri bildirileri dağıtıyorlar. İleri gelenleri toplayıp onları iskân için inandırmaya çalışırlar.

Adana'ya divan harbi konunca
On yedi bey o celseye varınca
Derviş Paşa iskân emrin verince
Kozanoğlu beyliğinden düştü mü



İskân emri oldu aşiret yasta
Kız, gelin kalmadı hep oldu hasta
Dadaloğlu'm hapis derler Payas'ta
Kanat takıp sur duvardan uçtu mu

(Şiir No: 7)

Dadaloğlu'nun derviş Paşa'ya karşı kini büyüktür. Ta eskiden de çok iskân emri verilmişti. Ama bunların hepsi geçici olmuştu. Devlet iskân için bir ferman çıkarmış, fakat arkasından bu fermanı unutmuştu. Avşarlar ve Dadaloğlu yine öyle olacak sandılar.

Bu sefer iskânın sıkı tutulduğunu gördüler. Savaşlar oldu. Avşarlar bozguna uğradı. artık Derşi Paşa sevinebilir:

Derviş Paşa gayri kına yakınsın
Böbürlensin dört bir yana bakınsın
Emme bizden gece-gündüz sakınsın
Öç alırız ilk fırsatı bulanda

(Şiir No: 19)

O zamanlar iskân olmak ayıplanacak bir durumdu Türkmenler arasında.

Tenimiz iskândan yesir olacak
Dost ağlayıp, düşmanımız gülecek

(Şiir No: 76)

Ama olan olmuş, iskân işi bütün Türkmen oymaklarında tamamlanmıştır. Çok sonraları, Avşarlar da bir yer beğenip yerleşmek zorunda kalmışlardır. Ekip biçmeyi bilmeyen bu insanlara çiftçilik güç gelmiştir, perişan olmuşlardır:

Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan
Duydum perişandır hali Avşar'ın
Gam-kasavet kalkmaz oldu serimden
Döndü gurbet ele yolu Avşar'ın



Bize haram oldu Çukurovalar
Şahin uçtu ıssız kaldı yuvalar
Türkmen kızı katarlamış mayalar
Bozuldu katarı, teli Avşar'ın

(Şiir No: 38)

Dadaloğlu nice kavgalar görmüş, nice yiğitlerin meydanlarda alkanlara bulandıklarına tanık olmuştur. Onun şiirlerinde savaş tabloları hayali bir olayın anlatılması değildir. O, bizzat gördüğünü, yaşadığını söylemiştir. Yüreğinden koptuğunu anlatmıştır.

Mağara çölünde kavga kuruldu
Öttü tüfek davlumbazlar vuruldu
Duydum Bozoklu'nun beli kırıldı
Bin atlıya yamaç onu beylerin

●

Paşa Bey'in oğlu Del'osman Ali
Alayından Mehmet Ali'm zorbalı
Bağrını kurşuna verdi Seyf'Ali
Etten kale oldu canı beylerin

(Şiir No: 29)

Sana derim sana Hasan Kalesi
Alt yanında döğüş oldu, hûn oldu
Yiğit olan yiğit çıktı meydana
Koç yiğitler arap ata bin oldu

(Şiir No: 2)

Onun şiirlerinde biz gerçekten yaşanmış bir olayın öyküsünü dinleriz. İşte Urban Arapları denen ve halk arasında Cızık Çöl Arapları diye bilinen bir Arap aşireti ile Avşarlar'ın savaşını onun şiirlerinde duyar gibi oluyoruz:

Bugün meydan günü döğüş olucu
Kötüler de geri geri durucu
Koç yiğit elinde tartar kılıcı
Kılıç kalkanınan vuruşur bugün

●

Sıkılır tüfekler, tütünler tüter
Çalınır davullar, mehterler öter
Kesilir kelleler meydanda yatar
Üleşler ayağa dolaşır bugün

(Şiir No: 32)

Yalnız böyle meydan kavgaları değil, bazan da baskınlar önemliydi. Baskınlar, tuzaklar, kalleşçe hileye dayalı saldırılar Dadaloğlu'nu daha çok kahretmiştir. İşte böyle bir durumda kalan Avşarlar için Dadaloğlu:

Yara yara bir kavgaya girmedik
Sağa, sola kılıçları vurmadık
At üstünde döğüşerek ölmedik
Ok değmeden gözlerimiz kör oldu

(Şiir No: 4)

diye hayıflanır.

Beyler, yiğitler, oymak ve oba ileri gelenleri Dadaloğlu'nun şiirlerinde herkes kendi kimliği içinde konuşurlar. Karşılıklı atışmalar, meydan okumalar hep yiğitlik üstünedir. İşte böylesi meydan okumalardan biri Ramazanoğl'u Hasan Paşa ile Kozanoğlu arasında geçer.

Ramazanoğlu Hasan Paşa :

—Sana derim sana ey Kozanoğlu
Sefer edip üzerine kalkmam var
Bu seneyi her seneye benzetme
Pençe vurup kanadını sökmem var

Kozanoğlu;

—Ben Kozanoğluyum da yapaman bunu
Aslım kurt eniği, sen seni tanı
Adam evreniyim yutarım seni
Her senede üç-beşini yutmam var.

(Şiir No: 42)

Kozanoğlu'na karşı hükûmet Necip Paşa'yı görevlendirmişti. Necip Paşa, Kozanoğlu'nun teslim olmasını istemekte, ama Kozanoğlu buna karşı direnmektedir. Dadaloğlu bunları şöyle konuşturur:

Necip Paşa:

—Yozgat tarafından çıktı bir paşa
Avşar'ınan, Kürt'ü yaktı ateşe
Dövüşün dövüşün de çıkaman başa
Sen de gönlünle gel Kozanoğlu

Kozanoğlu:

—Ben Kozanoğluyum, sırta kaçarım
Ağzımdan, burnumdan köpük saçarım
Bir varırsam bin taneni biçerim
Beri gel hasmını gör Necip Paşa

(Şiir No: 43)

Kavgalar, döğüşler, meydan okumalar Dadaloğlu'nun sık sık gördüğü olaylardır. Yenilen yenilir, kahramanlar ölür, ölenlerin arkasından ağıtlar söylenir. Bu suretle ölenlerin anıları yaşatılır. Ağıt söylemek Türkler'de çok eski bir gelenektir. Ta Orta Assya'dan itibaren Türk toplumu edebiyatımızın en duygulu türü olan ağıtlarla ağlamış, ağıtlarla yüreğini hafifletmeye çalışmıştır.

Eski Türkler'de ağıta «sagu» denirdi. Divan edebiyatında buna mersiye dedik. Bilinen en eski sagu:

Alp Er Tunga öldü mü
Esiz ajun kaldı mı
Özlek öçin aldı mı
Emdi yürek yırtılur

diye başlar.

Dadaloğlu şiirlerinde ağıt türünün en güzel örneklerini vermiştir. Bugün, Avşar Kocaları hastalanınca, tıpkı «bana bir Köroğlu oku» der gibi Dadaloğlu'ndan şiirler okuturlar. Kendileri ağıt gümrenirler. Bu ağıtları, şiirleri dinleyen hasta bir hoşça olur, hafifler. Morali tazelenir, yaşama umudu çoğalır. Kinden, ihtirastan uzaklaşır.

Can evimden vurdu felek neyleyim
Ben ağlarım çelik teller iniler
Ben almadım, toprak aldı koynuna
Yârim diyen bülbül diller iniler



Doya doya mah cemalin görmedim
Saçlarını çözüp çözüp örmedim
Bir gececik safasını sürmedim
Sarmadığım ince beller iniler

(Şiir No: 68)

Onun ünlü Kozanoğlu ağıtında her şey bir çırpıda açıklanır, gerçekler bir çırpıda ortaya dökülür:

Şu Feke'nin hanımları
Kara bilmez alınları
Kör olasın Derviş Paşa
Hep dul koydun gelinleri



Tütün gelir kese inen
İçemedim tasa inen
Kozanoğlu yaralanmış
Su istiyor kâse inen

(Şiir No: 79)

Bozlaklar duygu dolu şiirlerdir. Uzun hava içinde bir bozlak okumak, Türkmen'in gönlünü, kafasını doyuran en değerli hediyedir.

Bozlak'ın develerin bozulamasından çıktığını söylerler. Develer yaz gelince yaylaları, son güz ayından sonra da kışlakları özlerler. Bu özlem sırasında yanık, uzun sesler çıkararak duygularını dile getirirler. Develerin çığlık koparır gibi, bağırarak çıkardıkları bu sesin adı «bozulamak-bozlamak» tır. Güney'deki Türkmenlerin söylediği bozlaklar ufak farklılıklarla bir birinden ayrılır. Avşar bozlağı, Cerit bozlağı gibi.

Dadaloğlu'nun türküleri söylenirken hemen başta «ay dost!...» diye söyledikten sonra asıl sözlere geçilir. Kaaracaoğlan'da ise girişe «a... hey!». diye başlanır.

Gezdiğimiz yörelerde Dadaloğlu ile, Karacaoğlan'ı hep bu «ay dost!...» «a... hey!...» girişleriyle birbirinden ayırmışlardır.

2 — YURT GÜZELLEMELERİ VE SOSYAL KONULARI İÇEREN ŞİİRLERİ

Dadaloğlu'nun yurdu konup göçtüğü yerlerdir. O, gözünü açmış ala karlı, mor sümbüllü yaylaları, Çukurova'nın bereketli topraklarını görmüştür. Ta Halep'ten itiba-

ren tüm Çukurova, oradan Toroslar'a, Uzun Yayla'ya kadar uzanan yerler Dadaloğlu'nun yurdudur.

Mevsim olarak yazın keklik öten, kekik biten; kışın ise turaç öten, nergiz biten yerler Dadaloğlu'nun yurdudur.

Çukurova'dan Uzun Yayla'ya bir dizi dağlardan sonra varılır. Bu dağlar otludur, ormanlıdır, sonra her deresinden yüzlerce pınar akar. Buralarda dağlar görkemlidir, dağlar yiğit kal'asıdır. Dadaloğlu dağlar içinde Binboğa'yı bir başka türlü sever. Çünkü onun yaylası çoğu zaman Binboğa'da Harmancı yurdudur. Belirtelim ki o daha başka yaylalara da çıkmıştır. Fakat Binboğa hiç bir dağa benzemez.

Onun Binboğa ile ilgili altı şiirini derledik. Bunlardan dört tanesini bu kitaba aldık.

Dadaloğlu Binboğa'ya şöyle seslenir:

Başın görünmüyor dumandan, pustan
Bağrışır geyiğin durulmaz sesten
Sağ yanın Saraycık, solun Elbistan
Övünmeye değer dilin Binboğa



Karların yağmış da ardıç boyunca
Lâle, sümbül, gül boynunu eğince
Yaz baharda aşiretler gelince
Karışır sağmala yozun Binboğa

(Şiir No: 53)

Yazık ki, bugün Binboğa'daki yaylaların pek muhteşemliği kalmamıştır. Şimdi Binboğa'daki Harmancı yurdu da, Hasan Bey'in yurdu da bir bozkır görümündedir. Ormanlar, o güzelim ağaçlar bir bir yok olunca dağların ne kıymeti kalır! Çok güç koşullar altında ve uzun zamanda yetişen kara-ardıç yok artık. Her deresinden buz gibi suların aktığı, dağlarında sarı sümbüllerin, geyik göbeklerinin, kekiklerin koktuğu Binboğa!

Bereket var toprağında, taşında
Kırık kırık eser yelin Binboğa
Seyfilerin döner yanı başında
Farız avcı ister yerin Binboğa

(Şiir No: 52)

Binboğa'dan sonra Pınarbaşı'na varılır. Eskiden Sivas iline bağlı olan bu ilçe Cumhuriyet'ten sonra Kayseri'ye bağlanmıştır. Ta Selçuklular zamanında liva merkezi olan Pınarbaşı Uzun Yayla'nın kapısıdır. Dadaloğlu, sürgüne gönderilen Halit Bey'in ağzından Pınarbaşı'na seslenir:

Yürü bire Pınarbaşı
Acep karın kaktı m'ola
Boynu uzun tor sunalar
Çığırından çıktı m'ola



Tez gelir Kaynar'ın yazı
Ötüşür ördeği, kazı
Koc'ırmak tutardı buzu
Garbi değdi söktü m'ola



Dadal'ım da coşar, çağlar
Nic'oldu kır atlı beyler
Yüksek olur bizim dağlar
Kukkuğusu öttü m'ola

(Şiir No: 57)

Dağlar birbirinden güzel. Toroslar'da bir Aladağ vardır. Aladağ yiğitler durağıdır, aslan yatağıdır. Geyik sürüleri dolaşır Aladağ'ın yücelerinde. Ozan bize Aladağ'ı şöyle tanıtır:

Dumanlıdır Aladağ'ın alanı
Ortasında sarı çiçek savranı
Yiğitler durağı, aslan yatağı
Dilberlerin hep de böyle âlâ mı

●

Koç yiğitler cirit oynar dölekte
Geyiklerin yaylım eder yaylakta
Bir koku var toprağında, ırmakta
Gözüm yaşı duvarında kal'a mı

(Şiir No: 59)

Yaylardaki pınarlara, ağaçlardan oyarak «oluk» yaparlardı. Pınar, bu oluktan akardı, çeşme diyoruz şimdi. Dadaloğlu yaylasını tanıtıyor bize:

Bizim yaylamız oluklu
Akar suları balıklı
Dadaloğlu'm çift belikli
Kızlar gelir yaylamıza

(Şiir No: 60)

Dadaloğlu'nun sazı cura'dır. O, cura'yı alınca dizine konup göçtüğü yerleri bir bir sayıp döker. İllâ Yozgat-Bozok sürgününde bir sevdiği vardı. Kimbilir, belki de Çiçek Dağı'nda kalmıştır. Kuşkuludur:

Alayıdım cura sazım dizime
Çekseydim sürmeler ala gözüne
Cihan güzel olsa girmez gözüme
Sende bir gümanım var Çiçek Dağı

●

Dadaloğlu, görülmüyor borandan
Yıkılsın dağların, kalksın aradan
Elbeyli'den geldim koru yaradan
Sende bir gümanım var Çiçek Dağı

(Şiir No: 64)

Onun şiirlerinde Gâvur Dağı önemli yer tutar. Kış günleri Gâvur dağlarının üzerinde sis - boran eksik olmaz.

Yine tuttu Gâvur Dağı boranı
Hançer vurup acarladın yaramı
(Şiir No: 11)

Kırpık olur Gâvur Dağı'n ormanı
Padişah derdimin olmaz dermanı
(Şiir No: 66)

Ilgıt ılgıt seher yeli esiyor
Gâvur dağlarının başı dumanlı
Gönül binmiş aşk atına aşıyor
Bire beyler cünunluğun zaman mı
(Şiir No: 18)

Dağlar hoş, dağlar yiğit kal'asıdır. Ama Dadaloğlu Çukurova'yı akıldan çıkarır mı? Kış günleri gıcılı, boranlı, fırtınalı, karlı dağlarda kim durur, kim eğlenir!... O zaman açar Çukurova kucağını Dadalğolu'na:

Hubların durağı Cihan'ın suyu
Güzel eğlencesi Mercin'in kıyı
Gitti de gelmedi bir delim deyi
Ara sıra gözler m'ola yolları
(Şiir No: 50)

Çukurova'nın ortasında bir bayrak gibi yükselen Anavarza kalesi vardır. Anavarza gün görmüş, tarih görmüş bir kaledir. Dadaloğlu ona sormadan edemez:

Sana derim Anavarza kalesi
Sana konup göçenlerin nic'oldu
Doğru söyle garip başım belâsı
Şahpaz atlı av kovanlar nic'oldu



Dadaloğlu'm yoktur sözün hilesi
Hangi tarihtedir bunun çilesi
Ayas, Payas, Misis, Tumlu kalesi
Beş kaleye hükmedenler nic'oldu
(Şiir No: 39)

Çukurova'da kaleler çoktur. Anavarza, Yılan, Tumlu, Misis... kaleleri... Derken Hasan kalesi vardır. Hasan kalesi Gâvur dağlarının eteklerinde, Osmaniye-Bahçe ilçeleri arasında Hasan Beyli köyündedir. Bugün tamamen yok olma tehlikesi içinde bulunan bu kalenin önünde aşiretler arasında zorlu bir kavga olmuştur. Kavganın yapıldığı yere bugün de Kanlı Geçit derler. Kanlı Geçit'ten Hamus Suyu geçer, Osmanlye-Haruniye yolu geçer.

Dadaloğlu, Kanlı Geçit'te tamamlanan savaşın tanığı Hasan kalesine söylemektedir.

Sana derim sana Hasan kalesi
Alt yanında döğüş oldu, hûn oldu
Yiğit olan yiğit çıktı meydana
Koç yiğitler arap ata bin oldu

(Şiir No: 2)

Ceyhan yakınlarında Yılan (Şahmeran) kalesi, Osmaniye yakınlarında Toprakkale vardır. Çukurova'da kaleye çıkılmazsa insan ötesini göremez. Kaleye çıkılacak, etraf gözetlenecek; gelenlerin dost mu, düşman mı oldukllarıbelli olacak.

Hele bir Hemite kalesi vardır ki öykülere, romanlara, destanlara konu olmuştur. Hemite kalesi Osmaniye-Kadirli yolu üzerinde, Ceyhan nehrinin kenarındadır. Buralar Avşarlar'ın ve öteki Türkmenler'in «cevelangâhı» dır. (at oynattığı-gezinti yeridir) :

Göründü de Hemite'nin kalesi
Hiç gitmiyor aşiretin belası

(Şiir No: 33)

Çukurova yaz aylarında çekilmez olur. Sıcak etrafı kasıp kavurur. Mucukları, üvezleri ve öteki sinekleri insanı çileden çıkarır, sıtma yapar. Suları pis pis kokar, insanın beti benzi sararıp solar :

Eser garbisi de adamı yakar
İçilmez suları yosunlu kokar
Yatılmaz gecesi mucuğu çokar
Sehillemiş açılmıyor gülümüz

(Şiir No: 33)

Ama Dadaloğlu böyle günlerde yaylaları özler, yaylaları yaşar gibi hatırlar. :

Bizim yaylanın kuşuna
Can dayanmaz ötüşüne
Serin yaylalar başına
Kuraydım otağı şimdi

(Şiir No: 61)

DADALOĞLU'NUN ŞİİRLERİNDE AT

At, göçerlerin vaz geçmediği bir arkadaştır. Ciritler, cidalar atla oynanır; yarışlar, savaşlar atla yapılır. Gerektiğinde göçler atla taşınır.

O nedenle,

Avşarlar, Ceritler, Tecirliler, Bozdoğanlar, kısaca Çukurova'da kışlayan tüm Türkmen oymakları atların en iyisini yetiştirmek için birbirleriyle yarışırlardı. Bu Türkmenler'in yetiştirdikleri atlara «Çukurova Kolu Kısası» denirdi. Osmanlılar orduya gerekli atları işte bu Türkmenler'den temin ederlerdi. Yazın Kozan yaylalarında, Uzun Yayla'da; kışın ise Çukurova'da beslenen bu atlar ordu için çok elverişli idi. Çünkü bu atlar hem dağlık araziye, hem de ovalık araziye uygundu.

«Macar atları kalp ve kaltabandır. Araplar atları süs ve ziynet hayvanı» olarak kullanılmıştır.

Türkmen atlarının özellikleri de şöyledir:

«Atın adı: Çukurova Kolu Kısası. Bu atların belleri kısa, gözleri iri, cazip ve cevval. Sağrıları bağdaş kurup

oturacak kadar geniş. Ayakları kalın ve iri, kemikli, tırnakları vasat derecede katı, rengi sincabi ve teşekkülâtı muntazam idi. Kuyrukları yerde sürünecek kadar uzundu. Yazın Kozan yaylalarında, kışın Çukurova'nın payansız (sonsuz) çayırlıklarında beslenen bu atların duruşu, gezişi bile cazip ve ruhnevaz idi. Bunların gezmeleri, hoplamaları genç ve dilber bir kızın yürüyüşü kadar cazibedardı. Gözleri ahular kadar güzeldi.» [69]

Yazık ki, bu güzel atların daha sonraları yok olup gittiklerini görüyoruz. Bu atların yok oluşlarının nedenlerini Besim Atalay şöyle açıklıyor:

a) Türkmenler iskân edilince otlu yaylalardan ve kışlaklardan yoksun kalan atların yetiştirilmesi güç oldu.

b) O dönem hükümetlerinin yerli atlara önem vermeyip, orduya gerekli olan atların dışardan tedarik edilmesi.

c) Hayvan hırsızlığı.

İşte Dadaloğlu bu Türkmen atlarına vurgundur. Onlarla bir arkadaş gibi konuşur. Daha hızlı gitmesini istediği kır atı ile tıpkı bir dost gibi söyleşir:

Deh bire, deh bire nazlı kır atım
Yarsuvat'ta kaldı atım, pusatım
(Şiir No: 9)

At ile kadın aynıdır ozanın gözünde. İkisini de sever:

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Severim kır atı, bir de güzeli
Değip on beşime kendim bileli
Severim kır atı bir de güzeli



---

(69) — Besim Atalay. Maraş Tarihi ve Coğrafyası. s. 75-76.

Atın beli kısa, boynu uzunu
Kuru suratlısı, elma gözünü
Kızın iplik iplik süt beyazını
Severim kır atı bir de güzeli



Atın hüyük sağrı kalkan döşlüsü
Kalem kulaklısı, çekiç başlısı
Güzelin dal boylu, samur saçlısı
Severim kır atı bir de güzeli

(Şiir No: 81)

Göçebe Avşar'a ne gereklidir? at, davar, dilber ve bir de mor çimenli yurt... Dadaloğlu bunu bilmez mi:

Türkmen'e bir at, bir yayla davarla
Âlâ dilber, mor çimenli yurt gerek

(Şiir No: 82)

Ata nasıl binilir, iyi at nasıl olur, Dadaloğlu bunları bir bir sayıp döker:

Her sabah her sabah ata binilmez
Ata binince de uğru boş gerek
Her güzele benim diye yanılmaz
Zilif kıvrım kıvrım eğri baş gerek



Atın iyisi de tezceden alır
Güzelin yüzünde çifte ben olur
Hey ağalar at dördünde çiğ olur
Güzele on dört de, ata beş gerek



Atın iyisi de kulağın diker
Güzel ırgalanır, omzunu silker
Kınalı keklik gibi gürleyip kalkar
Güzele gerdan da ata döş gerek

(Şiir No: 84)

Dadaloğlu bir şiirinde atları bir bir konuşturur. Her at kendi özelliğini kendisi söyler:

Kula at der ki, yavuz kaçarım



Yağız at da der ki, bağlan koruya



Al at der ki, güzel olur donumuz



Kır at der ki ben atların başıyım

(Şiir No: 83)

İllâ da at savaş içindir. Hızla düşmana vuracaksın, yine aynı hızla oradan uzaklaşacaksın:

Parladı kılıçlar bindi kılıca
Atı yavuz olan çıkıyor uca

(Şiir No: 20)

Savaşlardan sonra yenilen tarafın atları yağmalanırdı. Bazan da baskınlar yapılarak karşı tarafın atlarını sürüp kendi bölgelerine geçirirlerdi. Böyle toplum içinde yaşayan Dadaloğlu elbet de bunları dile getirecektir:

Arap atlar yağma oldu arada
Fitiller işliyor azgın yarada

(Şiir No: 28)

Küheylanım yedim yedim yederler
Olanca malımı talan ederler

(Şiir No: 28)

Yavuz at besleyen el malı için
Bölük bölük bölmemlze ne kaldı

(Şiir No: 1)

Altı arap atlı Avşar beyleri
Çek atın başını Urum'a doğru

(Şiir No: 36)

At, arkadaştır. Eskiden zengin, soylu aileler at sürüleri beslerlerdi. Dağlarda sürü sürü yılkılar olurdu. Ata binen Türkmen yiğiti onun üstünde şöyle bir kasılır, kendini güçlü sayardı.

Bindiğin at aşkar mıdır ya Düldül
İrengi bozadır der Türkmen oğlu
Eyerlen kır atı mahzun kalmasın
Biner dövüşürüm der Türkmen oğlu

(Şiir No: 21)

Ata herkes binemez. At, yiğitin hakkıdır, at, bileği güçlünün hakkıdır. At, zamanın en hızlı ulaştırma aracıdır. Eskiden yiğitlerin, ağaların, beylerin çadırlarında atlı konuklar eksik olmazdı. Sonra bir beyin yanında ne kadar çok at olursa, o beyin şanı-şöhreti o kadar fazla olurdu. Dadaloğlu Mıstık Paşa için söylüyor:

Tavlasında arap atlar beslenir
Konağında baz, şahinler seslenir
Duldasında nice yiğit yaslanır
Boz kır atlı yüce beyler nic'oldu



Ha deyince beş yüz atlı binerdi
Sana inip binen beyler nic'oldu

(Şiir No: 11)

Halk ozanı çağının gözüdür, kulağıdır. İskân sırasında aşiretin başına bir felâket geliyor: Kolera. Dadaloğlu da Avşarlar da koleraya «gecebaş» diyorlar. O yıl gecebaştan binlerce insan ölüyor. Fırka-i İslâhiyye subayları ve erleri arasında da çok sayıda ölenler oluyor.

Gecebaş (kolera) en çok da taze gelin, büyük kıza (yetişkin kıza) musallat oluyor. Demek ki «ecel bile güzeli nasıl biliyor, nasıl seviyor!»

Gecebaş geldi de nerde kışladı
Ufacık evlere neler işledi
Taze gelin, büyük kızdan başladı
Ölüm de güzeli severe benzer



Gecebaş geldi de el-ayak şaştı
Han evler kapandı, dükkânlar göçtü
Koç yiğit kalmadı toprağa düştü
Analar yürekten yanara benzer

(Şiir No: 80)

Aşirette akrabalık çok önemlidir. Her oba, her aile birbirine kardeş gibi bağlıdır. Başlarına gelecek bir kötülüğü, bir felâketi birlikte göğüslerler. Kalabalık ailelerden düşmanlar çekinirler, onlardan korkarlar. Güçlü ailelerin, obaların önüne kimse duramaz.

Kalabalık aileler içinde yayla yaylamak büyük mutluluktu. Birisinin beş tane oğlu olması, on tane kardeşi bulunması büyük onurdu. Şimdi bile Anadolu'da çok çocuklu ailelerin bulunmasının bir nedeni de bu olsa gerektir.

Bileği güçlü olmak kalabalık olmaktır. Bir kavgaya girilince «ölen ölür, kalan sağlar» ailenin ocağını tüttürmeye yeterdi.

Zenginlerin yanında fıkralar da geçinirdi ama onların geçinmesi «müşkül halınan»

Kardeş-karındaş, birbirlerini canı gibi severler. İşte bu durumları Dadaloğlu'nun şiirlerinden izlemek mümkündür:

Yaz gelip de beş ayları doğunca
Bülbülün figanı gonca gülünen
Bir fıkara bir zenginin yanında
Onun geçinmesi müşkül halınan



Benim sözüm dinleyene bir kısta
Sırrını tez verme yabana, dosta
Adam olursan da çıkarsın üste
Zamananın geçinmesi şerinen



Kardeşten kardeşe kemlik mi olur
Şahanın yuvası ıssız mı kalır
Emmi, dayı adama çok gerek olur
Kab'ağacın gürlemesi dalınan



Der Dadal'ım der ki coş etti yürek
Bir zaman ağlayak, bir zaman gülek
Şimdi muhabbetli on kardeş gerek
Konsak, göçsek, beylik sürsek elinen

(ŞIIr No: 70)

3 — SEVGİ ÜZERİNE ŞİİRLERİ

Dadaloğlu öncelikle bir cenk (savaş) ozanıdır. Fakat aşk üzerine şiirler yazmaktan da geri durmaz. Kavgalar-dövüşler, sürgünler, acılar onun bu türlü şiirler yazmasına pek zaman bırakmamıştır. Hatta konuştuğumuz kimi Avşar Kocaları «Dadaloğlu aşk konusunda hiç şiir söylememiştir.» diye kestirip attılar. Elbet de bu düşünceye katılmak olanaksızdır. Ancak gözü gönlü kahramanlık duyguları ile dolu olan ve yedi yaşından, yetmiş yaşına kadar cenk türküleriyle beslenen bu Avşar Kocalar'nı da hoş görmek gerekir.

Dadaloğlu göçebe bir halk ozanı olarak bunca yaylalar, bunca günler, bunca güzeller görecek ama hiç aşk şiiri söylemeyecek. Bu, olası değildir. Dadaloğlu'nda aşk gerçek aşktır. Yayla yollarında, pınarbaşlarında gördüğü güzellere tıpkı hemşehrisi Karacaoğlan gibi vurgundur:

Yaylalarda bir güzele uğradım
Gümüş nalın giyer altın halınan
Onun her bakışı bir «gazi» değer
Şu dünyada paha yetmez malınan

(Şiir No: 98)

Dadaloğlu düşlerindeki güzellere şiirler söylememiştir, onun güzelleri hep gerçek, yaşayan Türkmen kızlarıdır.

Çelenbel'de bir güzele uğradım
Cemalini denk ederim gülünen
Ölenece ben methini ederim
Edebinen, erkânınan, yolunan



Kirpiklerin can almaya kast'eder
Kimini öldürür, kimin hast'eder
Bağdat'ın, Mısır'ın malın üst'eder
Baha yetmez paşa efendim malınan



Der Dadal'ım bulamamış eşini
Pınar sandım kız gözünün yaşını
Çevşirl bağlamış yüce başını
Adana şehrinin kıvrak şalınan

(Şiir No: 88)

Bazan da şikâyetçidir bu tür güzellerden Dadaloğlu. Çünkü bu güzeller ozanı yaralamıştır. Ama yine de ne olursa olsun bunlar birer «huri, melek» tir.

Ben sana ne ettim hey kanlı zalim
Siyah zülfün mah yüzüne moy dedi
Bir ok vurdun deldi geçti sinemi
Ne ağrıdı, ne incidi oy dedi



Bir keten giymiş de eninde zarı
Kokar güller gibi dökülen teri
Huri mi, melek mi, yoksa bir peri
Hiç görmedim böyle persek soy dedi

(Şiir No: 93)

Onun ünlü «Ak Gelin» türküsü Avşarlar arasında çok sevilen, halâ dillerden düşmeyen bir şiiridir, Ak Gelin saçını tarayınca günümüzdeki gibi balkona çıkmaz, çarşıda, pazarda yürümez. Ak Gelin göçebe toplumunda ya yayla yollarında, ya da bir taşın üzerinde görünür:

Oturmuş ağ gelin taşın üstüne
Taramış zülfünü kaşın üstüne
Bir selâm geldi de başım üstüne
Alırım kız seni komam ellere

(Şiir No: 94)

Dadaloğlu'nun sevgi üzerine söylediği şiirler gerçekten azdır. Elde mevcut aşk şiirlerinin bir çoğu da Karacaoğlan'ın şiirleriyle karıştırılmıştır. Onun kendi şiirleri daha sade, daha açık bir Türkçe ile söylendiği halde, Karacaoğlan ayağında söylendiği tespit edilen şiirlerinde daha çok yabancı kelimeler vardır.

Özellikle -çok az sayıda da olsa- dinle ilgili şiirlerinde bu durum daha açık biçimde kendini gösterir:

Mümin olan sürer zevk ile safa
Münafık olanlar ç;ekecek cefa
Dediler hükmetti şol Kaf'tan Kaf'a
Davutoğlu Süleyman'a kalmadı

(Şiir No: 76)

Hani benim bezirganlık ettiğim
Türlü libasını alıp sattığım
Hazreti Hamza ile güreş tuttuğum
Güvercinlik denen Şar'a vardın mı

(Şiir oN: 103)

Dadaloğlu'nun kavga-kahramanlık konusunda söylediği şiirleri hiç bir halk ozanının söylediği şiirlere benzemez. O bakımdan Dadaloğlu bu konuda kendine özgü bir ozandır. Ama aşk konusunda söylediği şiirleri başka halk ozanlarının şiirleriyle karıştırılmıştır. Bu durum salt Dadaloğlu'na özgü değildir, tüm halk ozanlarında görülen genel bir etkileşimdir. Bunun nedeni ise halk ozanlarının çoğunlukla okur yazar olmaması ve bu şiirleri derleyenlerin, tutum ve davranışlarıdır.

Bu gerçek ortada dururken kimi edebiyatçı ve bilim adamlarımız, Dadaloğlu'nu da kastederek: «Türkmen oymakları arasında büyük şöhretleri olan, şiirleri hala dillerde dolaşan bu şairleri, Karacoğlan'ın 19 uncu asrın ilk yarısında yetişmiş birer mukallidi (taklitçisi) addetmek hiç de yanlış değildir.» [70] demektedir.

Üstad böyle dedi ya, ondan sonra tüm edebiyatçılar ağız birliği etmişçesine aynı şeyi tekrar edeceklerdir.

İlk başta, Karacaoğlan bunca şiirler söylemesine karşın kavga, kahramanlık konusunda hiç şiir söylememiştir. Sonra Karacaoğlan'ın şiirlerinde temel konu aşktır. Oysa Dadaloğlu'nun şiirlerinde temel konu kavga, kahramanlıktır.

Karacaoğlan'ın, Uyvar kalesini fethedip Uyvar fatihi olan, «Uyvar önünde bir Türk gibi kuvvetli» sözünü söyleten, 1664 yılında Vasvar barışını imzalayan Köprülü Fazıl Ahmet Paşa için söylediği:

Hazır ol vaktine Nemçe kralı
Yer götürmez asker ile geliyor
Patriklerin inmiş tahttan diyorlar
Bir halife kalmış o da geliyor



---

(70) Ord. Prof. Dr. Mehmet Fuat Köprülü, Türk Saz Şairleri Antolojisi, 4. cilt, Sayfa 543.

Gelen Ahmet Paşa kendidir kendi
Altmış bin dalkılıç kusuru cündi
Kaçma kâfir kaçma ölümün şimdi
Hacı Bektaş Veli kalkmış geliyor

şiiri bu konuda tek örnektir.

Bu şiirin de Kul Mustafa'nın bir şiirine nazire olarak söylendiği belirtilmektedir.[71]

Kul Mustafa'nın bir başka şiirini yazalım:

Hercai dilbere gönül verince
Havaya kuşunu salmış gib'olur
Yalancı dünyanın sonun düşünen
Gemisin deryaya salmış gib'olur

Şu şiirde Karacaoğlan'ın :

İnsanoğlu yeryüzüne gelince
Kuru ağaçta meyve bitmiş gib'olur
Kâmil olup kendi kendin bilince
Cevahirden yükün tutmuş gib'olur

Dadaloğlu da şöyle başlar:

Bir yiğit de anasından doğunca
Kuru ağaçta bir dal bitmiş gib'olur
Yaşı varıp on beşine değince
Yükünü kumaştan tutmuş gib'olur

(Şiir No: 99)

Bu gibi karışıklıklar ister cönk sahibinden, ister onu derleyenlerden gelsin genel olarak tüm halk ozanlarında böylesi durumlar vardır.

Dadaloğlu söylediği cenk şiirleriyle kendine özgü bir ozandır. Bu yönden Karacaoğlan'a uzak, yakın bir benzerliği yoktur. Hele Dadaloğlu'nu «mukallid» (taklitçi) saymak onu hiç tanımamak olur. Halk tarafından karıştırılmış birkaç şiiri öne sürerek bu yargıya varmak talihsiz bir davranıştır.

---

(71) Sadeddin Nüzhet Ergun. Karacaoğlan Hayatı ve Şiirleri, 20. baskı, Sayfa : 30.

Eğer bu mantıktan hareket edersek tüm halk ozanları birbirinin «mukallidi» sayılırlar. Bundan da ötesi tüm divan şairlerini, belirli edebiyat akımı içinde olan tüm şairleri, yazarları «mukallitçi» sayabiliriz.

Bu konuya ilerde değinmek üzere yine Kul Mustafa'ya dönelim. Kul Mustafa'nın:

Kulak verdim dört köşeyi dinledim
Arkamızdan gıybet eden çok imiş
Çok yaşayıp kötü günler görmeden
Az yaşayıp bir dem sürmek yeğ imiş

diye başlayan şiiri, Karacaoğlan'ın şu şiirine ne kadar benzemektedir:

Kulak verdim dört köşeyi dinledim
Arkam sıra gıybet eden çok imiş
Çok yaşayıp minnet ile ölmeden
Az yaşayıp devran sürmek yeğ imiş

Yine bu şiirin Gündeşli Oğlu adına kayıtlı olduğunu Sadeddin Nüzhet Ergun söylüyor. [72]

Karacaoğlan'ın diye bildirilen :

Güzel derler bir dilbere uğradım
Siyah zülfün mah yüzüne gül gibi
Boyu kısa amma kendi münasip
Uzar gider bir şıvgacık dal gibi



Giydireyim yeşil ile al ile
Besliyeyim kaymak ile bal ile
Anan bana versin şunca mal ile
Kokulayım bir tomurcuk gül gibi



---

(72) Sadeddin Nüzhet Ergun. Aynı eser. Sayfa: 67-68.

Kalem aldık kaşın gözün çatmaya
Hicap ettim adın sual etmeye
Seni satan az bahaya satmaya
Bakıp durur yüz altınlık mal gibi



Hazere de Karaç'oğlan hazere
Bir merhem yap yarelerim tazele
Bir saray yaptırdım şöyle güzele
On halayık hizmet etsin kul gibi

şiir, Dadaloğlu'nda da şu biçimdedir:

Gel ha güzel gel ha methin eyleyim
Ağzın şeker dudakların bal gibi
Yaşta küçük amma boyda münasip
Sallanıyor bir fidanca dal gibi



Kalem aldım kaşlarını çatmaya
Hicabettim adın sual etmeye
Baban seni az bahaya satmaya
Bakıp durur bin liralık mal gibi



Gezdireyim yeşil ilen alınan
Besliyeyim şeker ilen balınan
Baban seni bana verse malınan
Koklarıdım yeni açmış gül gibi



Hezele de Dadaloğlu'm hezele
Melhem eyle gel yaramı tazele
Aksaray gerektir böyle güzele
Çalışırdım on halayık kul gibi

(Şiir No: 89)

Gerçekten de tek ozanın dilinden çıkmış gibi birbirine benzeyen iki şiir. Ancak Dadaloğlu'na ait şiir hem dil ve söyleyiş, hem de anlam ve biçim bakımından Karacaoğlan'ın şiirinden daha düzgündür.

Yukarıda, Karacaoğlan'ın şiirinde «Kalem aldım kaşın gözün çatmaya» söyleyişi yanlıştır. Çünkü kaş-göz birbirine çatılmaz. Ama kalem ile boyayarak iki kaşı birbirine çatabiliriz. O zaman olur bir çatıkkaş...

Sonra, Karacaoğlan'ın şiirinde, «Anan bana versin şunca mal ile» deniyor. Türkmen'de kızı ana değil, baba verir. Yine «boyu kısa» deniyor, sonra da «uzar gider bir şıvgacık dal gibi» diye söyleniyor. Bu, bir çelişkidir. «hazere» kelimesi de yanlıştır. Doğrusu «hazale» ya da «hezele» dir, yaramaz, geveze anlamında.

Görüldüğü gibi, bu şiir Karacaoğlan'ın diye tespit edilirken, cönkten de alınmış olsa, birinin ağzından da derlenmiş olsa acemice yanlışlar yapıldığı ortadadır. Dikkat edilirse Dadaloğlu'nun şiirinde bu yanlışlar, bu çelişkiler yoktur.

Bir de şu şiire bakalım:

Ilgıt ılgıt esen garbinin yeli
Şol Gâvur dağının başı dumanlı
Deli gönlüm ne kaynayıp coşarsın
Yoksa bu gün delirdiğin zaman mı



Karac'oğlan der ki girdim düşüne
Tor balaban oynardım kuşuna
Alışkan tüfekle dağlar başına
Ezrailden özge kula aman mı [73]

Bir de aynı ayakla söylenmiş Dadaloğlu'nun şiirine bakalım :

Ilgıt ılgıt seher yeli esiyor
Gâvur dağlarının başı dumanlı
Gönül binmiş aşk atına aşıyor
Bire beyler cününluğun zaman mı



(73) — S. Nüzhet Ergun, Aynı eser, Sayfa : 84-85.

Aşağıdan iskân evi gelince
Sararıp da gül benzimiz solunca
Malım mülküm seyfi gözlüm kalınca
Kaypak Osmanlılar size aman mı



Dadaloğlu'm sevdası var başımda
Gündüz hayalimde, gece düşümde
Alışkan tüfekle dağlar başında
Azrailden başkasına aman mı

(Şiir No: 18)

Burada da görüldüğü gibi Karacaoğlan'ın şiirinde temel konu aşktır (şiirin tamamında), Dadaloğlu'nun şiirinde ise bir şahlanış, bir meydan okuyuş ilk bakışta belli oluyor. Sonra Karacaoğlan'ın öyle tüfekle falan pek işi yoktur. Hem Karacaoğlan'ın döneminde «çakmaklı tüfek» dediğimiz, tarihte ilk kullanılan «orkibüz» tüfekleri Osmanlı'da yaygın değildi. Bu tüfekler ancak Napolyon savaşlarından sonra yaygınlaşmıştır. XIX. yüzyılda da Avşar'ın vaz geçemediği bir arkadaşı olmuştur.

Kısacası bu şiirin Dadaloğlu'na ait olması daha akla yakındır.

Yine Karacaoğlan'ın şu şiirine de göz atacak olursak :

Yürü bire yürü Antep elleri
Senin yakışığın yazınen gelir
Başı top top olmuş iğri peçeli
Gelinler karışmış kız inen gelir



Yürü bire yiğit yürü yolundan kalma
Her yüze güleni dost olur sanma
Ecelden korkup da sen geri durma
Yiğidin alnına yazılan gelir [74]

---

(74) — S. Nüzhet Ergun, aynı eser, sayfa: 187.

Şiirde Karacaoğlan'ın ismi de geçmiyor.

Aynı ayakla söylenmiş Dadaloğlu'nun şiiri de şöyledir:

Yürü yiğit yürü yoluna yürü
Ağustos'ta erir dağların karı
Gayet güzel olsa yiğitin yâri
O yiğit yanına nazının gelir



Dadaloğlu'm der ki kolum yazılı
Atım gök-kır attır, yanım tazılı
Gelir koyunları yanı kuzulu
Karışmış sağmalı yozunan gelir

(Şiir No: 91)

Bunlardan başka, Dadaloğlu'nun, Karacaoğlan ayağında söylenmiş 95 - 110 - 111 - 112 nolu şiirleri de vardır. 105 nolu şiir ise Karacaoğlan'ın şiirine çok benzer.

Bu durum karşısında, sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

Dadaloğlu da, Karacaoğlan da aynı Türkmen oymakları içinde yaşamıştır. Her iki Türkmen ozanı da aynı bölgenin çocukları olarak aynı havayı teneffüs etmişler, aynı yaylalara, aynı dağlara çıkmışlar, aynı pınarlardan su içmişlerdir. Bunlardan başka Karacaoğlan'ı Avşar oymagından uzak tutmaya olanak yoktur. Çünkü Çukurova'nın en güçlü halk ozanı Karacaoğlan'ı, Çukurova'nın en güçlü Türkmen oymağı Avşar'dan ayrı düşünemeyiz. Karacaoğlan'ın geçtiği yollar, göçtüğü yaylalar, kışladığı kışlaklar Avşar oymağının eğemen olduğu yerlerdir.

Esasında Karacaoğlan'ın «Barak Türkmenleri'nden (Avşarlar-Farsaklar) olduğu biliniyor.» [75]

---

(75) — Nurullah Ergün. Cumhuriyet Kuşağına Edebiyat Bilgileri. Sayfa: 167.

Karacaoğlan'ın şiirlerinin bir kısmı cönklerden alınmış, bir kısmı da halkın ağzından derlenmiştir. Bu derlemeler sırasında büyük karışıklıklar meydana geldiği ortadadır. Her iki ozan da halk tarafından çok sevilmiştir. Bu yüzden de her iki ozanın şiirleri birbirlerine karıştırılmırtır.

Osmanlı aydınlarının halk ozanlarına önem vermemeleri, şiirlerin zamanında tam olarak saptanamaması yüzünden bu karışıklık nice halk ozanlarında olduğu gibi burada da kendini göstermiştir.

B) BİÇİM YÖNÜNDEN

Bilindiği gibi Dadaloğlu'nun şiirleri tümüyle ağızdan derlenmiştir. Çok sevilen halk ozanlarının şiirleri yayladan ovaya, köyden kasabaya, ağızdan ağıza çabuk biçim değiştirir.. Şiirin ilk doğduğu biçımi, yeni bölgelerde, yeni kişilerin ağzında değişik durumlara sokulur. Hele aradan 120-150 gibi bir zaman geçince iş daha da karışır.

İşte Dadaloğlu'nun şiirlerinin başına gelen de budur. Söz gelimi Adana'nın bir köyünden bir şiir derliyoruz, aynı şiirin bir başka köyde daha değişik biçimde söylendiğini görüyoruz. Bu kez yaylaya gidince, burada da itirazlar oluyor: «Hayır efendim, bu şiirin aslı öyle değil, böyledir.» deniyor.

Aynı şiiri dağın bu yüzündekiler başka türlü söylüyorlar, öbür yüzündekiler başka türlü söylüyorlar. Fakat tüm bu durumlarda şiirin içeriği genel olarak büyük değişikliğe uğramıyor. Yalnız bu değişiklik daha çok biçim yönünden kendini gösteriyor.

Dadaloğlu'nun şiirlerinde biçim ve teknik yönden hatalar vardır. Bu hataların da yukarıda anlatılan nedenlerden doğduğu kanısındayız.

(4) nolu şiirin her kıtasının son dizelerindeki uyak durumuna bakacak olursak:

Ok değmeden gözlerimiz kör oldu



Mahşerecek söylenecek şor oldu



At vermemiz iskânlıktan zor oldu



Her birisi bir kötüye kul oldu



Size bol da bizim ele dar oldu

burada 4. kıtanın uyak durumu diğerlerine uymamaktadır.

Dadaloğlu'nun bir çok şiirlerinde bu uyak durumu bazan bir ses benzerliğinden öteye geçmediği görülür. Fakat bu durum göze hitabettiği zaman bir kusur olarak görülürse de, kulağa hitabettiği için bunu bir kusur olarak göremeyiz.

Onun ünlü :

Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eyler yırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir



Ferman padişahın dağlar bizimdir



Ölen ölür kalan sağlar bizimdir

(Şiir No: 10)

şiirinde bu durum açıkça görülür.

Dadaloğlu şiirlerini hecenin 6+5=11, 4+4+3=11 ve 5+3=8, 4+4=8 ölçüsü ile söylemiştir.

Ozanın bu kurallara uymayan şiirleri de vardır. Örneğin Cahit Öztelli'nin derlediği :

Gine göründü Anavarza kalesi (12 hece)
Hiç gitmiyor aşiretin belâsı (11 hece)[76]

Şiir, Avşar oymağından derlenince:

Görünüyor Hemite'nin kalesi
Hiç gitmiyor aşiretinbelâsı

(Şiir No: 33)

biçiminde ortaya çıkıyor. Ve böylece ilk dizede 12, ikinci dizede 11 olan hece normal biçimini alıyor.

Hiç kuşkusuz onun şiirlerinde bu gibi durumlar az değildir. Özellikle Ali Rıza Yalman-Yalkın'ın derlediği şiirler hemen tümüyle böyledir :

Buna binen gönül yorulur mu derler
Aplak sığın gibi urgunu ister
Akça ceylan gibi ayakta seker
Benim metettiğim ata dutkun yoldaş
İle uzak yol gerek...[77]

●

Ey ağalar sözümün doğrusu böyle
Noksanım varsa, gel bana söyle

●

Ala dilber, soğuk su, mor çimenler gerek

●

Ağır devlet, her kuvvet eşkin bir atla gerek[78]

Oysa üç ayrı kişiden derlediğimiz bu şiirin aslı şöyledir :

(76) — Cahit Öztelli. Üç Kahraman Şair Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu, Sayfa: 209.
(77) — Tahir Kutsi. Dadaloğlu, Sayfa: 114
(78) — Ali Rıza Yalman-Yalkın, Cenupta, Türkmen Oymakları 1. cilt. sayfa 117.

Her sabah her sabah ata binilmez
Ata binince de uğru boş gerek
Her güzele benim diye yanılmaz
Zilif kıvrım kıvrım, eğri baş gerek

●

Atın iyisi de tezceden alır
Güzelin yüzünde çifte ben olur
Hey ağalar at dördünde çiğ olur
Güzele on dört de, ata beş gerek[79]

Yine Ali Rıza Yalman tarafından derlenen:

Binboğa'da Koç dağından otludur
Kışın ağ giyer, yazın yeşil postludur
Sağ yanı Saracık solu Reyhanlıdır
İlin Avşar değil, Cerit Binboğa[80]

şiirin ikinci dizesi oniki hecelidir.

Bunlar Dadaloğlu'nun şiirlerinin uzun hava «bozlak» biçiminde söylenmesinden de ileri gelir. Genel olarak okuması-yazması olmayan tüm halk ozanlarının kaderidir bu. Şiirler ilk söylendikleri gibi yazıya geçmediklerinden her bölgede, her kişi kendi zevkine göre değişiklikler yaparak bunların asıllarından uzaklaşmalarına neden olmuşlardır.

Dadaloğlu tür olarak da en çok koşma, varsağı, türkü, semai ve destan gibi halk şiirinin geleneksel nazım biçimlerini kullanmıştır.

C) DİL VE SÖYLEYİŞ

Dadaloğlu şiirlerini sade halk diliyle söylemiştir. Onun şiirlerinde geçen -çok az sayıda da olsa-bazı yabancı

---

(79) — Nadir Gürbüz, Mustafa Gürbüz, Yusuf Özdemir-Sarız.
(80) — Ali Rıza Yalman-Yalkın. Cenupta Türkmen Oymakları, Sadeleştiren: Sabahat Emir, 2. cilt, Sayfa: 131.

kelimeler o zamanlar halk arasında kullanılırdı. Aşağıya aldığımız dizelerde bu durum açıkça görülmektedir:

Ikrarından döndü m'ola dostumuz
(Şiir No: 130)

Hûbların durağı Cihan'ın suyu
(Şiir No: 50)

Zülfünün telleri pek **reyhanlıdır**
(Şiir No: 106)

O, göçebe bir Türkmen çocuğu olduğundan yabancı kelimelere gerçekten yabancıdır. Göçebe haliyle dış etkilere kapalıdır. O nedenle kültür alış-verişi bu gibi toplumlarda söz konusu olamaz, ya da çok yavaş bir akış gösterir. Ahmet Cevdet Paşa bu Çukurova Türkmenleri için diyor ki: «Bu Türkmenler Arap kültürünü Amanos dağlarından beriye geçirmeyecek kadar güçlü, köklü bir kültürü yaşatmışlardır.»

Dadaloğlu'nun dili yapmacıktan, özentiden uzaktır. O, medrese de, mahelle mektebinde okumamıştır. Her hangi bir hocanın, mollanın «rahle-i tedris» inden geçmediği için hep saf bir Türkmen olarak kalmıştır. Kafasından doğduğu gibi, gönlünden koptuğu gibi seslenmiştir. Şiirleri çoklukla sanki karşısındaki biriyle konuşuyormuş gibi, ona birşeyler haber veriyormuş gibi hitap biçimindedir. Böylece bir «teşhis» sanatı yapmaktadır. Dadaloğlu seslendiği cansız varlıkları kişileştirmektedir.

Sana derim sana Hasan kalesi
Alt yanında döğüş oldu hûn oldu
(Şiir No: 2)

Sana derim Anavarza kalesi
Sana konup göçenlerin nic'oldu
(Şiir No: 39)

Onun şiirlerinde her şey kendi doğal gelişmesi içindedir. Şiirlerinin çoğunda daha ilk dizeler konu cümlesi biçimindedir.' Bu tür şiirleri öyle sade, öyle içtendir ki, sanki bir şeyi haber veriyormuş gibi doğaldır:

Aşağıdan Yusuf Paşam geliyor



Elbistan çölüne bir aslan geldi



Ilgıt ılgıt seher yeli esiyor



Cerit, Rakiye'den sökün eyledi



Dinlen ağalar bir söz edeyim

Bu biçim hitaplar Dede Korkut Destanları'nda, Göktürk Anıtları'nda da görülür.

Dadaloğlu geçmiş şanlı günleri anarken de, o geçmiş günlerde kalan acı-tatlı anıları taşıyan yurtları özlerken de hep saf ve duygu dolu içli bir dille seslenir:

Duldasında nice yiğit yaslanır
Boz kır atlı yüce beyler nlc'oldu



Yoksulların işlerini bitiren
Samur kürklü koca beyler nic'oldu



Gözleri kudretten siyah sürmeli
Mor bilekli güzellerin nic'oldu

(Şiir No: 11)

Yürü bire Pınarbaşı
Acep karın kalktı m'ola



Koyak koyak belli yurdum
Lâle sümbül bitti m'ola

(Şiir No: 57)

Onun şiirlerinde seslenişler Köroğlu edâsında, ama ondan ayrı bir söyleyiş içindedir:

Bir vuruşta düşmanları ikiye
Yarın aslanlarım, derdi Apalak
Serden geçin, yaraları yarayla
Sarın aslanlarım, derdi Apalak

(Şiir No: 6)

Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir

(Şiir No: 10)

Güzel yaylalara, geniş kışlaklara konmuş Avşar oymağı çok büyük acılara da uğramıştır. Büyük acılar, akıldan çıkmayacak olaylar Dadaloğlu'na güçlü ve etkili şiirler söyletmiştir. «Ne Kaldı», «Ne Deyim», «Nic'oldu» sözleriyle biten şiirleri işte o büyük olayları anılarda canlı tutmak için söylenmiştir. Sonra bu söyleyiş biçimi hep Dadaloğlu'na özgü bir kahramanlık havası içindedir:

Sekiz yüz çadırda sekiz yüz gelin
Al çıkarır kara bağlar ne deyim



Koc'aslan Kenan'ın Elif anası
Çıkar yollarımı bağlar ne deyim

(Şiir No: 8)

Nevruz biter, sümbül biter, gül biter
Top top edip dermemize ne kaldı



Yavuz at besleyen el malı için
Bölük bölük bölmemize ne kaldı

(Şiir No: 1)

Dadaloğlu'nun kullandığı kelimelerin çoğu ta eskiden beri Avşarlar'ın ve diğer Çukurova Türkmenleri'nin kullandukları kelimelerdir. Bu kelimeler bu gün bile Avşarlar arasında aynen yaşamaktadır:

Avrat ile **don** yumağa giderler
(Şiir No: 23)

Heves-güves yaptırdığım odalar
(Şiir No: 28)

Aşın yiyip sularını içmedik
(Şiir No: 69)

Mahşerecek söylenecek **şor** oldu
(Şiir No: 4)

Duldasında nice yiğit yaslanır
(Şiir No: 11)

Bin bir ayak bir araya derildi
(Şiir No: 80)

Sehillemiş açılmıyor gülümüz
(Şiir No: 33)

Ne yaman **hayf aldı** Avşarlar, Kürtler
(Şiir No: 4)

Bire Memicioğlu unutma bunu
(Şiir No: 13)

Gukkuğusu öttü m'ola
(Şiir No: 57)

BEŞİNCİ BÖLÜM

DADALOĞLU'NUN ŞİİRLERİ

KAVGA-KAHRAMANLIK ve İSKAN İLE İLGİLİ ŞİİRLERİ

NE KALDI

1

Avşarlar, Yozgat-Bozok yöresinde sürgünde iken **Tecirliler**, **Ceritler**, **Reyhanlı** oymağının hayvanlarını sürüp kaçıyorlar.

Reyhanlı ileri gelenleri **Tecirliler**'den ve **Ceritler**'den hayvanlarını geri istiyorlarsa da onlar: «Hayvanlarınızı sürüp kaçıran biz değiliz, Avşarlar'dır» diyorlar. Bunun üzerine **Reyhanlı** beylerinden **Arap**, **Avşar**'a atıp tutuyor: «Yaz gelince **Avşarlar**'dan öcümüzü alacağız, hazır olsunlar» diye haber gönderiyor.

Dadaloğlu bu şiirle **Arap**'a cevap veriyor.

Selâm söylen **Reyhanlı**'da **Arap**'a
Hesap etsin yaz ayına ne kaldı
Nevruz biter, sümbül biter, gül biter
Top top edip dermemize ne kaldı

Seçin ağalar da kötüyü seçin
Yiğitin üstüne kemhalar biçin
Yavuz at besleyen el malı için
Bölük bölük bölmemize ne kaldı

Ulam ulam olmuş galan yazılar
Ceren avlar gök boncuklu tazılar
Altı arap atlı şahpaz gaziler
Cıda vurup binmemize ne kaldı

Babına da **Dadaloğlu'**m babına
Koç yiğitler sığmaz oldu kabına
Kamalağın, kar'ardıcın dibine
Silâh çatıp yatmamıza ne kaldı

Şiir, 1979 yılında Kayseri-Sarız ilçesinden Hasan Gürbüz'den derlenmiştir.

Kemha : Bir nevi ipek kumaş. **Galan :** Kalan, artık
Ulam Ulam Olmak : Çeşit çeşit, renk renk olmak.
Cıda : Kargı gibi bir çeşit sopa, savut.
Bab : Giriş, kapı, göz.
Kamalak : Katran cinsinden bir çam çeşiti, sedir.
Kar'ardıç (Kara ardıç) : Ardıç ağacının en kıymetli çeşiti.

HASAN KALESİ

2

Bu şiir Türkmen oymakları arasındaki bir kavgayı anlatmaktadır. Söylentiye göre **Avşarlar**'ın baskısından yılan **Çukurova**'daki diğer Türkmenler (**Ceritler, Teçirliler, Bozdoğanlar**) **Avşarlar**'a karşı birleşirler.

Adana'nın **Osmaniye-Bahçe** ilçeleri arasındaki bugünkü **Hasanbeyli** köyü önünde zorlu bir kavga olur. **Hasanbeyli** köyünün önünde başlayan kavganın en şiddetli anı ise yine bugünkü **Haruniye** yol ayırımında, **Hamus** suyu üzerinde geçer. Burasına bugün bile **Kanlı Geçit** derler. Bu kavgada **Avşarlar** büyük bir yenilgiye uğrarlar.

Hasanbeyli köyünde eski bir kale vardır. Şimdi yok olma tehlikesi içinde bulunan bu kale, eski **Adana-Gaziantep** yolu üzerindedir.

Dadaloğlu, bu kavgaya tanık olan **Hasan Kalesi**'ne seslenmektedir.

Sana derim sana **Hasan Kalesi**
Alt yanında döğüş oldu, hûn oldu
Yiğit olan yiğit çıktı meydana
Koç yiğitler arap ata bin oldu

Akşamki gördüğüm şol kara düşler
Hesaba gelmedi kesilen başlar
Eyerlen atımı küçük kardeşler
Hünkâr tarafından bize gel oldu

Öğle ile ikindinin arası
Aldı beni şu düşmanın yarası
Ecel geldi ölmemizin sırası
Ağladı el-oba gözü kan oldu

Dadaloğlu'm der ki belim büküldü
Gözümün cevheri yere döküldü
Üç yüz atlı ile cenge dıkıldı
Yüzü geldi, iki yüzü han' oldu

Kavganın öyküsü : Kayseri-Sarız ilçesi **Ayranlık** köyünden Yusuf Polat (Çapar'ın oğlu Yusuf Çavuş)'tan derlenmiştir. 1958.

Hasan Kalesi: Adana-Bahçe ilçesi **Nur-Dağı** beli içinde. **Hasanbeyli** köyünde bulunan bu kalenin yıkıntısı vardır.

Alt Yanı: Aşağısı, önü

Hün : Kan.

Hünkâr : Burada Tanrı.

El-Oba : Aşiret halkı.

Dıkıldı : Girdi, katıldı.

Han'oldu : Hani nerde kaldı? Ne oldu?

Şiirin üçüncü kıtasını şu şekilde söyleyenler de vardır :

Öğle ile ikindinin arası
Aldı beni şu düşmanın yarası
Kamalağın, karardıcın arası
Işıl ışıl gül kırmızı kan oldu.

3

Bu şiirin bir başka biçimde anlatılan öyküsü ve şiirin Çukurova yöresinde söylenişi şöyledir. Adana-Buruk köyünden Halk ozanı **Kul Mustafa** anlatıyor :

Zulkadirliler, Kozanoğlu, Cebel-i Bereketli **(Osmaniye)** Mehmet Bey, Avşarlar birlik olup Ceritlerle savaşacaklar. **Bunun** için akşam bir şölen düzenlenir. Bu şölende **Dadaloğlu** da vardır. Akşam yenilir, içilir. Ertesi gün savaşacaklarına dair sözler verilir.

Sabah olunca kavgaya yalnız **Avşarlar** girerler. Öteki Türkmenler akşamki verilen sözden dönerler. Bu kavgada **Avşarlar** yenilirler.

Dadaloğlu olup biteni Güney'in en güçlü Türkmen oymağı olan **Mürseloğlu'na** anlatmaktadır.

Sana derim sana Bey **Mürseloğlu**
Döleğinde döğüş oldu, dön oldu
Yüreğinde olan döndü, döğüştü
Koç yiğitin, arap atın gün' oldu

Akşamki gördüğüm şol kara düşler
Hesaba mı gelir kesilen başlar
Kavgaya girmedi puşt arkadaşlar
Çekildiler bir tarafa yan oldu

Öğleninen ikindinin arası
İyi olmaz eğri kılıç yarası
Yarsuvat'ın Zıncarlık'ın arası
Işıladı, gülek gülek kan oldu

Dadaloğlu'm der ki doldum, döküldüm
Yarsuvat'da güreş yaptım, yıkıldım
Dokuz yüz atlı ile cenge dıkıldım
Yüzü burda, sekiz yüzü han'oldu

Mürseloğlu : Reyhanlı oymağı içinde bir oba adı. Bu oymağın beyi.

Dölek : Düzlük.

Puşt : Burada, sözünden dönen.

Yarsuvat : Ceyhan ilçesinin eski adı.

Zıncarlık : Zıngarlık da denir. Ceyhan yakınlarında bir yer adı.

İSKÂNLIKTAN ZOR OLDU

4

Son Yozgat-Bozok sürgününde devletin memurları çeşitli bahaneler altında, özellikle de vergi adı altında Avşarlar'ı soyarlar. O zamanlar Avşarlar'da para olmadığından, bu memurlar o güzelim Türkmen atlarına el koyarlar. Bu hareket Avşarlar'a çok dokunur.

Dadaloğlu bu olayı dile getirir.

Yara yara bir kavgaya girmedik
Sağa-sola kılıçları vurmadık
At üstünde döğüşerek ölmedik
Ok değmeden gözlerimiz kör oldu

Birden kapıştılar kulunu, tayı
Kanı garrah oldu yoksulu, bayı
Böyle sağ gezmeden ölmemiz iyi
Mahşerece söylenecek şor oldu

Bütün iskân oldu **Avşarlar, Kürtler**
Yürekten mi çıkar ol acı dertler
Mezada döküldü boyn'uzun atlar
At vermemiz iskânlıktan zor oldu

Öğüt versen öğütlerden almayan
Çağırınca mencilise gelmeyen
Yurtlarının kıymetini bilmeyen
Her birisi bir kötüye kul oldu

Der **Dadaloğlu**'m da sözün sırası
(Her) yara biter, bitmez dilin yarası
Mağrıbınan maşırığın arası
Size bol da bizim ele dar oldu.

Kapışmak : Paylaşmak. **Kulun :** Kısrak yavrusu. **Tay :** Kısrak yavrusunun büyümüşü. **Kanı Garrah Olmak :** Yağma etmek, ganimete doymak. **Bay :** Varlıklı, zengin. **Şor :** Söz, lâf. **Mezada Dökülmek :** Artırma ile satışa çıkarılmak. Burada ucuza satılmak. **Mencilis :** Meclis. **Mağrıp :** Batı. **Mağrıbinen :** Batı ile. **Maşırık :** Doğu.

AVŞARLIK'tan BIKTI M'OLA

5

Derviş Paşa'nın «Fırka-i İslahiye» denen ordusu, Çukurova'daki tüm Türkmenler'i sindirmiştir. Obalar dağılmış, çadırlar yıkılmış, aileler perişan olmuş, iskân olanlar olmuş, olmayanlar dağlara kaçmışlardır.

Dadaloğlu'nun dayısı Avşar'ın Koca Nallı obasındandır. Fırka-i İslâhiye askerleri **Koca Nallı** ileri gelenlerinden birini **Gemerek**'te yakalar. O zamanlar Avşar'ı yakalayanlara beylik var, Osmanlı altını var, ak akçe var.

Osmanlı zabiti (subayı) yakaladığı **Koca Nallı** beyine sorar :

— Avşar mısın?

— Hayır efendim, Avşar değilim.

Tabii, bu cevabı verince tutsaklıktan kurtulur.

Ama beri taraftan, yerin kulağı var derler, bu haberi **Dadaloğlu** işitir, **Avşar** olduğunu inkâr eden **Koca Nallı** beyine çok kızar, sitem eder.

Bu arada, Kırım savaşının arkasından çok sayıdaki Çerkez göçmenleri Anadolu'ya gelmişlerdir. İskânı yapan padişah Abdülaziz Çerkezler'i çok sevmekte, Avşar'a ise çok kızmaktadır. Bu yüzden de **Avşarlar**'ın dedelerinin yurdu olan **Uzun Yayla**'ya Çerkezler'i yerleştirir.

Dadaloğlu tüm bu olup bitenlere üzülür ve şöyle seslenir :

Yürü bire **Pınarbaşı**
Acep karın kalktı m'ola
Boynu uzun tor sunalar
Su yoluna çıktı m'ola

Tez gelir **Kaynar**'ın yazı
Hoş akar **Munzur**'un özü
Koc' Irmak tutardı buzu
Garbi değdi söktü m'ola

Kabak Tepe asıl yurdum
Nadir Şah'tan gelir soyum
Koca Nallı büyük dayım
Avşarlık'tan çıktı m'ola

Bugün ben bir rüya gördüm
Eskisinden beter derdim
Uzun Yayla dede yurdum
Çerkez kazık kaktı mola

Dadaloğlu'm oldum yetim
Nerde kaldı gök kır atım
Melûl olan aşiretim
Avşarlık'tan bıktı m'ola

Şiir, Ceyhan ilçesinin Hürüuşağı (Türk Şükriye) köyünden İsmail Halis Çelik' ile Sarız Karayurt köyünden Mustafa Bozbıyık'tan 1964 yılında derlenmiştir.

Pınarbaşı : Kayseri İlinin bir ilçesi.
Tor Suna : Yeni yetişen genç kızlar.
Kaynar : Pınarbaşı ilçesine bağlı bir kasaba.
Munzur : Uzun Yayla'da bir su.
Koç'ırmak : Zamantı (Seyhan'ın batı kolu).
Garbi : Lodos yeli.

Kabaktepe : Koç dağı'nın Kuzey-Doğusunda bir tepe ve çevresindeki bölge. Burada Büyük Kabaktepe ve Küçük Kabaktepe diye iki köy kurulmuştur. Kabaktepe ismi iskândan önce de söylenmekteydi.

Nadir Şah : (1688-1747) İran'da devlet başkanı olmuş Türk-Avşar hükümdarı.

Koca Nallı : Avşar oymağı içinde kalabalık bir oba adı Atlarının ayaklarına koca koca nal yaptırdıkları için bu isim verilmiştir. Ayrıca, «hali vakti yerinde, çok zengin» anlamına gelen **Koca Hallı** da denir.

Kazık Kakmak : Bir yere yerleşmek

APALAK

6

Apalak, Avşar'ın bileği bükülmez yavuz savaşçısıdır. Çok kavgalara girmiş, çok yiğitlikler yapmıştır. Zaten Apalak; babayiğit, iri yarı adam yarması gibi adam demektir.

Apalak'ın on beş oğlu vardır. Hasan bunlardan birisidir. Apalak şimdi hayatta değildir, ölmüştür.

Dadaloğlu onun anısına söylüyor. (C. Öztelli) .

Bir vuruşta düşmanların(ı) ikiye
Bölün aslanlarım, derdi **Apalak**
Serden geçin, yaraları yarayla
Sarın aslanlarım, derdi **Apalak**

Halep'in, **Antep'in** soyun keserim
Cehdedersem **Elbistan'ı** basarım
Bağdat kapısına kilit asarım
Varın aslanlarım, derdi **Apalak**

Hersinen mi geldin hey beyin oğlu
Sanasın **Hasan**'ın kolları bağlı
On beş oğlun vardı kolları tuğlu
Yürün aslanlarım, derdi **Apalak**

Alnımıza kara yazı yazıldı
Ahdetince düşmanımız bozuldu
Akbıyık vuruldu, ordu düzüldü
Vurun aslanlarım, derdi **Apalak**

Dadaloğlu'm söylemezdin hileyi
Alişanlı beyi buldu belâyı
Vurup da düşürdü **Halıt** köleyi
Yürün aslanlarım, derdi **Apalak**

Hers (hırs) : Öfke. **Hasan** : Apalak'ın oğlu. **Ahdetmek** : Gayret göstermek. **Tug** : Sorguç, süs. **Akbıyık** : Bir savaşçı. **Alişanlı** : Bir Türkmen obası. Elbistan'ın bugünkü Yapalak köylülerinin soyu. **Halit Köle** : Alişanlı Türkmenleri'nden bir savaşçı.

MÜRSELOĞLU'NA

7

1865'te padişah **Abdülaziz** zamanında, **Derviş Paşa**'nın ve **Cevdet Paşa**'nın yaptıkları iskân - **Cevdet Paşa**'nın yazdıklarının tersine-çok kanlı olmuştur. **Avşarlar** ve öteki Türkmenler güç duruma düşmüşlerdir. Özellikle **Avşarlar**'a hem **Uzun Yayla**'ya gitmek, hem de **Çukurova**'ya inmek yasaklanmıştır. Tüm önemli geçitleri **Fırka-i İslâhiye** askerleri tutmmuştur.

Bu kargaşada askerler **Dadaloğlu**'nu da yakalayıp, **Payas** kalesine hapsetmişlerdir. **Namık Kemal** de **Magosa**'ya gönderilirken bir süre bu kalede hapsedilmişti. (Hatay İl Yıllığı-1973 syf. 114)

1865'te yapılan iskânın da konu edildiği **Cevdet Paşa**'nın **Ma'ruzat** ve **Tezakir** isimli eserlerinde bu hapis konusuna değinilmediği gibi **Dadaloğlu**'nun isminden bile söz edilmemektedir.

Söylentiye göre, **Dadaloğlu Payas** kalesinden rüzgarlı bir günde hasırdan bir kanatla atlayarak kaçıp kurtulmuştur.

Bu şiirde **Dadaloğlu, Reyhanlı** boy beyi **Mürseloğlu**'ndan **Çukurova**'nın ahvalini sormaktadır.

Sana derim sana **Bey Mürseloğlu**
Asi suyu dalgalanıp coştu mu
Şirin olur **Bahadır**'ın güzeli
Koraf koraf **Binboğa**'ya göçtü mü

Yine **Kadıoğlu** mu **Maraş** valisi
Uslandı mı **Dalkılıçlı** delisi
Ahmet Bey'di **Elbeyli**'nin ulusu
Ferman çıkıp **İstanbul**'a göçtü mü

Adana'ya divan harbi konunca
On yedi bey o celseye varınca
Derviş Paşa iskân emrin verince
Kozanoğlu beyliğinden düştü mü

İskân emri oldu aşiret yasta
Kız, kadın kalmadı hep oldu hasta
Dadaloğlu'm hapis derler **Payas**'ta
Kanat takıp sur duvardan uçtu mu

Şiir, 1981 yılında Kadirli-Avşarlı köyünden Mahmut Taşkaya'dan derlenmiştir.

Mürseloğlu : Reyhanlı oymağının beyi.

Asi Suyu : Hatay ilimizin içinden geçen Asi ırmağı.

Bahadır-Bahadırlı : Bir Türkmen oymağı. Kırıkhan ilçesi ve o yörede otururlar.

Koraf Koraf : Grup grup, öbek öbek, küme küme.

Binboğa : Ünlü Binboğa dağı.

Kadıoğlu : Maraş'ta ünlü bir aile.

Dalkılıçlı : Türkmenlerde bir oba adı. Bunlar şimdi Kadirli'nin Mehmetli ve Azaplı (Avşarlı) köylerinde otururlar.

Ahmet Bey : Ünlü halk öyküsü kahramanı **Elbeyoğlu**. Padişah fermanıyla İstanbul'a sürgün edilmiştir.

Elbeyli : Bir Türkmen oymağı.

On Yedi Bey : Çukurova'da yaşayan Türkmen ve Kürt beyleri anlatılıyor. Aslında böyle bir toplantının olmadığını Cevdet Paşa belirtiyor. Ancak oymak ve oba beyleri ile teker teker temas kurulmuştur. Davete gelmeyenlere de ta İstanbul'da bastırılan beyannameler gönderilmiştir.

Celse : Oturum.

Derviş Paşa : 1865 Fırka-i İslâhiye komutanı.

Kozanoğlu : Ünlü Kozanoğlu. Burada Kozanoğlu Ahmet Bey, Yusuf Bey,

Payas : Hatay'ın Dörtyol ilçesine bağlı bir kasaba. Eskiden (yüz yıl kadar önce) Dörtyol, Payas'a bağlı bir köydü. O zamanlar Payas sancak merkeziydi.

ER VAR ÖNÜNDE

8

Şiirin öyküsü :

a) Kayseri-Sarız ilçesi **Kızıl Pınar** köyünden **Nuri Kara**'ya göre : Halk arasında **Cet** (Urban) Arapları denen bir Arap boyu, Osmanlı paşalarından **Osman Paşa**'nın yönetiminde **Avşarlar**'ı ve öteki **Türkmenler**'i islâh etmek için **İskenderun**'a gelirler. Fakat yenilip giderler.

b) Kayseri-Sarız'dan **Hasan Gürbüz**'e göre ise : Öyle bir zaman geliyor ki **Kozanoğlu**; **Avşarlar**'dan, **Ceritler**'den, **Tecirliler**'den vergi alamıyor. (Buna salma ya da atkı derlerdi.) padişaha da «Aşiretler isyan halindedir» diyor.

Beri taraftan aşiretlere de «Biz vergiyi sizlerden alıp padişaha veriyoruz. Bu işten biz de yıldık. Padişahın askeri gelecek, siz vurun, biz de vuracağız» diyor. Bu planın içinde **Kozanoğlu**'nun yanında **Çapanoğlu** da vardır.

Osmanlı askerleri, **Osman Paşa**'nın yönetiminde deniz yoluyla **İskenderun**'a çıkar. Savaş bu yörede olur. Türkmen grupları **Osmanlılar**'ı yenerler.

İskele'den çıkmış şol **Osman Paşa**
Gıcılı, boranlı dağ var önünde
Elbaşı beyleri at başı çekmez
Çevrilip konacak yer var önünde

Avşar Osman Bey zorbalar başı
Aşireti cılbak eder savaşı
Keser kelleleri, tepeler başı
Kuzgunlar dönecek yer var önünde

Küçük Alioğlu haykırır çıkar
Yalın kılıç ile demirler söker
Vurunca düşmanın belini büker
Omuzu kalkanlı er var önünde

Dadaloğlu der ki ordan geçerse
Elbeyli Avşarı yolun' açarsa
Murat suyu kanlı köpük saçarsa
Seyit Battal gibi er var önünde

İskele: İskenderun iskelesi.

Osman Paşa: Osmanlı paşalarından.

Gıcı (kıcı) : Dolu ile kar arasında, fakat daha çok küçük doluya benzeyen yağış.

Boran: Yel, şimşek ve gök gürültüleriyle karışık yağan, kısa süren zorlu yağmur.

Avşar Osman: Kayseri-Pınarbaşı ilçesinin **Toybuk** köyünde oturanların dedesi.

Zorba: Burada, zora kuvvete dayanarak karşısındakini yenen.

Cılbak: Çıplak.

Kuzgun: İri bir cins karga.

Küçük Alioğlu: Kozanoğullarından bir bey. Payas sancağının yönetimi bu ailenin elindeydi.

Murat Suyu: İskenderun körfezine dökülen bir dere.

Seyit Battal: Battal Gazi.

NE DEYİM

9

Şiire konu olan olay, çeşitli biçimlerde anlatılmaktadır:

a) **Şiir** 1865 Derviş Paşa'nın **Fırka-i İslâhiyye** denen ordusuyla **Avşarlar** arasındaki savaşı anlatmaktadır. (Emir Kalkan, **Türk** Dünyası Araştırmaları, sayı: 19, sayfa: 69). Bu görüş gerçeğe aykırıdır. Çünkü **Çukurova**'da, özellikle **Ceyhan** (Yarsuvat) yöresinde Avşarlar ile Osmanlılar arasında bir savaş olmamıştır. Avşar-Osmanlı savaşı ovada değil, Sis (Kozan)-Feke yörelerinde olmuştur. Bunun böyle olduğunu **Fırka-i İslâhiyye**'nin ikinci adamı **Ahmet Cevdet Paşa**'nın **Ma**'rûzât ve **Tezakir** adlı eserlerinden de anlamak mümkündür.

b) **Kavalalı Mehmet Ali Paşa**'nın oğlu **İbrahim Paşa** ile **Avşarlar** arasındaki bir savaşı anlatmaktadır. Şiirin içeriği gözönüne alınırsa bu görüşün de gerçeğe aykırı olduğu belli olmaktadır.

c) Şiir, Avşarlar ile **Çukurova**'daki diğer Türkmen oymakları (Cerit, Tecirli, Bozdoğan vb.) arasındaki büyük bir kavgayı anlatmaktadır.

Çukurova'da bugün iki tane **Avşar** mezarlığı vardır. Bunlardan birisi Ceyhan'ın **Mercin** köyü yakınlarında, diğeri daha kuzeyde, **Akdam** köyü yakınlarındaki Avşar mezarlığı. Güney Türkmenler'i buralarda önemli aşiret kavgaları olduğunu ısrarla belirtmektedirler.

ç) **Fırka-i İslâhiyye**'den önce, **Avşarlar** ile **Osmanlılar** arasındaki bir savaşı anlatmaktadır. Savaş **Ceyhan** yöresinde olmuştur.

Avşarlar'ın zorla **Halep-Rakka** ve **Yozgat-Bozok** yörelerine sürgüne gönderilmeleri öyle pek kolay olmamıştır. Bir büyük çatışmadan sonra yenilen **Avşarlar** ancak bu sürgünü kabul etmişlerdir. Ayrıca o tarihlerde Anadolu'yu gezen Avrupalı gezginler: «Yoksul, fakat asil ruhlu ve namuslu Türk milletinin fena idareciler elinde mahvolmakta olduğunu... F. Sümer-Oğuzlar» yazdıklarına göre bu gerçeğin akla yakın olduğu görülmektedir.

Elem geldi elde değil gaziler
Akar gözüm yaşı çağlar ne deyim
Sağ, selâmet geçticeğim **Binboğa**
Sual eyler benden dağlar ne deyim

Deh bire, deh bire nazlı kır atım
Yarsuvat'ta kaldı atım, pusatım
Gelinler dul kaldı, yavrular yetim
Gelir babam diye ağlar ne deyim

Elde gezer koç yiğitin cıdası
Kara geldi bin iki yüz senesi
Koc'Aslan Kenan'ın **Elif** anası
Çıkar yollarımı bağlar ne deyim

Gelin yarenlerim, yanıma gelin
Beni sağ komayın bir kılıç çalın
Sekiz yüz çadırda sekiz yüz gelin
Al çıkarır kara bağlar ne deyim

Der **Dadal'**ım yoyamadım düşleri
Dikemedim şehidime taşları
Yarsuvat'ta olup biten işleri
Sual eyler benden sağlar ne deyim

Şiir. 1979 yılında Kayseri-Sarız'dan Hasan Gürbüz, Pınarbaşı ilçesi Cinniyurt köyünden Durdu Demirel, Adana-Kadirli'nin Avşarlar köyünden Mahmut Taşkaya'dan derlenmiştir.

Yarsuvat: Ceyhan ilçesinin eski adı.
Pusat: Savaş araçlar, alet, savaş aleti.
Cıda: Kargı, sopa gibi savaş aracı.

Bin İki Yüz Yılı: Bu tarihi bin iki yüz üç diye söyleyenler de vardır. Eski takvime göre bunu hesaplamak gerekir. Fakat burada net bir tarih yerine yüzyıl olarak düşünmek yerinde

olur. Yirminci yüzyıl der gibi, burada da on ikinci yüzyıl biçiminde anlaşılmalıdır.

Koca Aslan Kenan : Elif Ana'nın biricik oğludur. Kavgaya götürülürken Elif Ana : «Etmeyin eylemeyin Kenan'ım benim biricik oğlumdur. Onu kavgaya götürmeyin» demiştir. Onlar da sağ, selamet geri getireceklerine dair söz vermişlerdi. Fakat kavgada **Kenan** ölmüştür. Şimdi Elif Ana'ya durum nasıl anlatılacaktır.

Sekiz Yüz Çadır : Bu tarihlerde sekiz yüz çadırlı Türkmen grupları olduğunu, Avrupalı gezginler anlatırlar. Burada 800 çadırlı **Avşar** oymağı.

Yoymak : Yorumlamak.

KALAN SAĞLAR BİZİMDİR

10

Kozan'dan Binboğa'ya kadar olan bölge sarp dağlar, gür ormanlar, derin vadiler ve geçit vermez yerlerle doludur. İnsan o dağlara varınca kendisini her türlü takipten, tehlikeden kurtulmuş sayar.

Yine padişahtan ferman gelmiştir. Avşarlar iskân olsun, artık belli bir toprağa bağlansın istenmiştir. Ama Avşarlar, Çukurova'nın uçsuz, bucaksız toprağı ile Toroslar'ın, Binboğa'nın, Uzun Yayla'nın al baharlı, ala karlı ve de soğuk sulu, soğuk pınarlı yaylalarından vaz geçmez.

Bir ilkbahar günü Avşar göçü Dörtyol'un doğusunda bulunan Bağrı-Açık Yaylası'ndan Çukurova yoluyla Toroslar'a doğru hareket eder. Avşar'da göç günleri önemlidir. Rengarenk giysilerle kınalı eller deve kervanını çeker. Develerin dizlerine takılan çanlar kendine özgü bir müzik havası içinde salına salına yayla yolunu tutar.

Göç Uzun Yayla'ya gitmekte olsun, beri taraftan 1865 iskânını yapanlardan Ahmet Cevdet Paşa: «...ve ekserinin yaylakları Uzun Yayla olup, orada ise muhacirin-i Çerakise iskân olunmak devletçe mukarrer olduğundan, bu sene aşiretler Fırka-i İslâhiyye'ce yaylaya gitmekten men olunmuşlar idi. Avşar aşireti dahi Çukurova'da kışlayup yazın Uzun Yayla'ya gitmekte...» diyor. Yani devlet Uzun Yayla'ya Çerkezler'i yerleştirmek için karar verdiğinden Türkmenler'e, o arada Avşarlar'a Uzun Yayla'ya gitmek yasaklanmıştır. Padişah böyle ferman eylemiştir.

Fakat onları yaylalara göçmekten padişah fermanı bile engeleyemez. Sonunda ölüm bile olsa. Avşar kocalarının anlattıklarına göre bu şiir, Dadaloğlu'nun son şiirlerinden biridir.

Kalktı göç eyledi **Avşar** elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eyler yırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

Belimizde kılıcımız Kirmâni
Taşı deler mızrağımız temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir

Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir.

Bazı kitaplarda bu şiir dört kıta olarak görülmektedir. Yukarıdaki şiirin bütünlüğüne pek uymayan bu kıtanın nereden kimden, ne zaman derlendiği belirtilmemiştir. Bu kıta şöyledir:

Birgün birimizi beşe sayarlar
Demir donla miğfer, külâh giyerler
Kavgayı görünce figan kurarlar
Eli mızraklı ağlar bizimdir

Kirmâni : Kirmân'da yapılmış eğri kılıç. İran'da bulunan bu kentin ustaları eskiden iyi kılıç yapmakla ün kazanmışlardı.

Temren : Mızrak ucundaki sivri demir.

Ferman : Padişah buyruğu.

BEYLER NİC'OLDU

11

Payas-Dörtyol yöresinin derebeyleri **Küçük Ali Oğulları**'dır. Burası aynı zamanda İstanbul-Mekke yolu üzerindedir. Bu yolun denetimi **Küçük Ali Oğulları**'nın elindedir. O kadar ki **Küçük Ali Oğulları** «huccac-ı kiramdan» (hacca giden soylulardan ve Osmanlı ileri gelenlerinden) bile «baç» (haraç) alırlardı.

Şiire konu olan Mıstık **Paşa**, Küçük Ali Oğullarından Halil **Paşa**'nın küçük oğludur. Ağabeyi **Dede Bey**'in, Adana valisi Beylanlı (Belenli) Mustafa Paşa tarafından idam edilmesi üzerine Payas sancağı Adana beylerinin eline geçmişti. Mıstık **Paşa** o zaman henüz çocuktu. Kadınlar arasında gizli olarak yaşadı. Valide Sultan hacca giderken gösterdiği konukseverlikten dolayı affa uğradı. 16 yaşında paşalık rütbesi verildi.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa ile savaştı. Sonra da onunla anlaşarak Payas sancağını tekrar ele geçirdi.

Fırka-i **İslâhiyye** zamanında, Adana'dan konuk olarak gelen bir tabur asker tarafından kendilerine ikramda bulunurken, hile ile yakalandı. İstanbul'a sürgün edildi, orada Niş'e gönderildi.

Mıstık Paşa'nın sürgünü ile **Küçük Ali Oğulları**'nın sonu gelmiş oldu. Onun sürülmesiyle yurdu, yuvası harap (ören) hale geldi.

Dadaloğlu'nun Mıstık **Paşa**'yı çok sevdiği bu şiirden de belli oluyor.

Yine tuttu **Gâvur Dağı** boranı
Hançer vurup acarladın yaramı
Sana derim **Mıstık Paşa** öreni
İçindeki bunca beyler nic'oldu

Çınar, sana arka verip oturan
Pöhrenk ile sularını getiren
Yoksulların işlerini bitiren
Samur kürklü koca beyler nic'oldu

Tavlasında arap atlar beslenir
Konağında baz şahinler seslenir
Duldasında nice yiğit yaslanır
Boz-kır atlı yüce beyler nic'oldu

Gidip **Kar-Beyaz**'dan sular getiren
Dört yanında meyvaların bitiren
Çınar sana arka verip oturan
Havranalı büyük beyler nic'oldu

Feneri de deli gönül feneri
Atları da dolanıyor kenarı
Sana derim, **Küçük Ali** öreni
Sana inip konan beyler nic'oldu

Sabahaça kandilleri yanardı
Soytarılar fırıl fırıl dönerdi
«Ha» deyince beş yüz atlı binerdi
Sana inip konan beyler nic'oldu

Mıstık Paşa gitmiş odası yaslı
Hatunları vardı, hep turna sesli
Toptop zülüflü de **İstanbul** fesli
Usul boylu hatunların nic'oldu

Saçı altın bağlı, fesler sırmalı
Lâhuri şal giymiş gümüş düğmeli
Gözleri kudretten siyah sürmeli
Mor belikli güzellerin nic'oldu

Derviş Paşa yaktı, yıktı illeri
Soldu bütün yurdumuzun gülleri
Karalar giydik de attık alları
Altınımız geçmez akça tunç oldu

Ağlayı ağlayı **Dadalı**'m söyler
Vefasız dünyayı şu insan neyler
Bin yiğiti bir kötüye kul eyler
Şimden sonra yaşaması güç oldu

Acarlamak : Tazelemek, yenilemek.
Pöhrenk : Topraktan yapılmış su borusu.
Samur Kürk : Bu adda bir hayvandan yapılan kürk.
Tavla : At ahırı.
Dulda : Burada, himayesinde, kayırasında.
Kar-Beyaz : Payas'ın doğusunda, Gavur Dağı üzerinde bir kasaba. Payas'ın mahallesi.
Havrana : Yakası ve yenleri geniş kürk.
Küçük Ali Öreni : Küçük Ali **Oğulları**'nın kurucusu olan **Küçük** Ali'nin evinin yıkıntıları.
Sabahaça : Sabaha dek, sabaha kadar.
Ha Deyince : Haydi deyince.
Lâhuri Şal : Lâhur şehrinde yapılan bir çeşit şal.
Belik : Saç örgüsü.
Derviş Paşa : Fırka-i İslâhiyye komutanı.

İNANIN AĞALAR

12

Türkmen boyları arasında sık sık kavgalar olurdu. Bu kavgalar otlak yüzünden, yağmalama yüzünden ve daha başka nedenlerden olurdu.

Bu şiir büyük bir **Avşar; Cerit** kavgasından anılar taşıyor. Kavga **Çukurova'nın Karataş** yöresinde olmuş. **Çukurova** diye aslında **Karataş Ovası'na** derler.

Ama şiirde geçen kişileri bugün artık tanımıyoruz. Ancak bu kişiler, o kavgada yiğitçe döğüşen adı-sanı duyulmuş ünlü kişilerdir.

Karataş dersen de bir düzgün ova
Yükletmiş göçünü gidiyor dağa
Kılıcına yavuz derler **İsmail Â**
Çalıp çalıp dallarını eğiyor

İbiş Â'yı dersen yiğitler bendi
Kocaman orduya koydu bir yangı
İnanın ağalar sıganıs kendi
Çalıp çalıp gölgesini kovuyor

Bekir Â'yı dersen doludan içer
Narasın duyanlar akşamdan kaçar
Girgin deve gibi köpügün' saçar
Sanasın havadan yağmur yağıyor

Amanın ağalar amanın aman
Yüce dağ başını bürüdü duman
Salman poyraz olmuş savurur saman
Dayanılmaz zorlu zorlu değiyor

Nisbetinen (mi) geldin pehlivanoğlu
Sanasın **Hasan**'ın kolları bağlı
Cıdasına yavuz (derler) **Reyhanlıoğlu**
Çekip çekip kargısını sağıyor

Dadaloğlu'm der ki, giydik karayı
Koçyiğit olanlar açtı arayı
Cerit ovası mı sandın burayı
Top top olmuş seyfilerin kovuyor

Şiir, 1958 yılında Kayseri-Sarız ilçesinin **Oğlakkaya** köyünden **Ali Karakuş**'tan derlenmiştir.

Karataş Ovası: Adana'nın **Karataş** ilçesini de içine alan **Sarıçam**'dan **Akdeniz**'e kadar uzanan ova.

Yangı: İltihap, ufunet. Burada, ateş.

Â: Ağa. Burada, ağabey, yiğit kişi

Sıganıs: Bir çeşit alıcı kuş. İnanışa göre bu kuş avını yakalayamayınca hırsından gölgesini kovalarmış.

Girgin Deve: Kızgın deve.

Sanasın: Sanırsın.

Nisbet: Birini üzmek için yapılan hareket.

Sağmak: Burada, kargıyı elinden ustalıkla düşman üzerine atmak.

Seyfi: Güzel gözlü bir kuş. Burada, **Cerit** savaşçıları kastediliyor. Onların top top (grup grup) kaçmaları anlatılıyor.

MEMİCİOĞLU

13

Ceritler'in, **Memicioğlu** adında bir ağaları vardır. **Memicioğlu** kışın **Adana-Ceyhan** ilçesinin şimdiki **Tatarlı** köyünün bulunduğu yerde otururdu. Yazın da **Binboğa**'ya yaylaya çıkardı.

Bu sıralarda **Avşarlar** sürgündedirler. Bunu fırsat bilen **Memicioğlu**, **Avşarlar**'ın arkasından atar-tutar «Sürgüne gönderildiler.» der, «İskân oldular» der. O zamanlar iskân olmak, bir yere bağlanmak göçerlerin dilinde ayıplanacak bir durumdur. **Memicioğlu** daha önce **Avşarlar**'a kaptırdığı kendi yurdu olan **Lorşun**'u, **Hunu**'yu ele geçirir. Ayrıca **Avşarlar**'ın **Binboğa**'daki yaylalarına da konar.

Dadaloğlu bu olay üzerine söyler.

İp kalmadı salıncağa takacak
Ev kalmadı **Binboğa**'ya çıkacak
İskân mıdır başımıza kakacak
Arkasından yetişiyor sağları

Bire **Memicioğlu** unutma bunu
Lorşun benim derdin, hani ya **Hunu**
Unuttun mu kuzum geçen günleri
Yalman kalpak giyer idi beyleri

Yalanları gerçeklere kattınız
Kumaş diye kıl çulları sattınız
Avşarlar'ın aleyhine attınız
Unuttun mu gök kır atlı ağ'ları

Dadaloğlu'm der de doğruyu sever
Her zaman koyağa mazı mı yağar
Adamın aslanı **Avşar**'dan doğar
Yine yapar al çarpılı evleri

Salıncak : Eğlenmek için kullanılan bir aygıt.
İskân : Yerleşme, yurtlanma.

Lorşun: Binboğa'nın doğusunda bir köy. Kahraman Maraş'ın Afşin ilçesine bağlı. Şimdiki adı **Altınelma.**

Hunu: Binboğa'nın doğusunda bir köy. Afşin ilçesine bağlı. Şimdiki adı Arıtaş'tır.

Başa Kakmak: Yapılan bir iyiliği yüzüne vurarak birini incitmek. Burada, istenmiyen bir duruma düşünce başkaları tarafından ayıplanmak.

Koyaga Mazı Yağmak: Her şeyin bir zamanı olmak, tavında bulunmak. «Demir de tavında dövülür» gibi.

Çarpı: Bazı evlerde tavanı örten mertekleri (yuvarlamaları) kapatmak için kullanılan ve tahta yerine döşenen sağlam ardıç odunları. Bu odunlara «yartmaç» denir. Avşarlar düzgün, sağlıklı kadınlara «yartmaç gibi avrat» derler.

AVŞAR GELİRSE

14

Osmanlılar, Avşarlar'ı yedi kez sürgüne göndermişlerdir. Halep'in Rakka yöresine, **Bozok'a**, Erzurum'a vb.

Şiirimize kaynak olan olay, söylentilerin tersine, 1865'te yapılan son iskândan öncedir. Çünkü son iskânda **Binboğa** dağları **Ceritler'e** de öteki Türkmenler'e de verilmemiştir. Bilindiği gibi 1865 iskânıyla **Ceritler Ceyhan** yöresine, **Bozdoğanlar Kadirli** yöresine, **Tecirliler** de **Osmaniye-Düziçi** yöresine iskân edilmişlerdi.

Bu şiire kaynak olan öykü, **Çukurova** halk ozanlarından **Kul Mustafa (Düşmez)** ile **Mahmut Taşkaya'ya** göre şöyledir:

Avşarlar, Yozgat-**Bozok** yöresine sürgün edilmişlerdir. İl-oba dağılmıştır, insanlar perişan olmuşlardır. Bu kargaşa da **Dadaloğlu** yakalanıp **Payas Kalesi'ndeki** zindana atılır. Fakat **Dadaloğlu** hasırdan kanat takarak bu kaleden atlayıp kaçar, kurtulur.

O sıralar Afşin'in **Tanır** kasabasında Şerefli Beylerinden **Yazıcıoğlu** adında bir Türkmen beyi vardır. **Dadaloğlu** kaçak olduğundan bu beyin yanına sığınır, kılık, kıyafet değiştirip onun hizmetine girer. İsminin de **Yetim Ali** olduğunu söyler. Günler gelir, geçer.

Bir gün **Yazıcıoğlu** büyük bir şölen verir. Bu şölene **Malatya'dan**, **Yazıhan'dan**, **Maraş'tan**, **Antep'ten** ve **Kilis'ten** ünlü konuklar çağrılır. Yenilir, içilir, sohbet koyulaşır. Dönüp dolaşıp söz Avşar'a gelir. **Yazıoğlu**.

— **Avşarlar** çok kavgacıydılar, sürgüne gittikleri iyi oldu. Bizi **Binboğa'ya** çıkartmıyorlardı. Hayvanlarımızı sürüp götürenler de onlardı, der. Daha da atıp tutar, çok ağır konuşur.

Beri yanda **Dadaloğlu** da bu şölende bulunmakta ve söylenenlere, hakaretlere tanık olmaktadır. Nihayet dayanamaz kılık kıyafetine bakmadan sazını omuzladığı gibi meydana atılır ve beylerin huzurunda bu şiiri söyler.

Fırsatı ganimet bildi kötüler
Böyle kalmaz padişahın çağları
Eninize, boyunuza eğlenin
Sizin olsun **Binboğa'nın** dağları

El kalmamış, **Binboğa**'ya çıkacak
İp kalmamış salıngaca takacak
Hemen **Avşar** mıdır başa kakacak
Bir gün olur geri gelir sağları

Padişah tahtında devrim olursa (*)
Hak-adalet er, geç yerin bulursa
Eğer bir gün **Avşar** geri gelirse
Kovgun eder sizin gibi beyleri

Dadaloğlu'm, **Yetim Ali** oldu adın
Ne meskenin kalmış, ne kalmış yadın
Yazıcıoğlu derler harammış sütün
Ben takmıştım taşıdığın tuğları

Saz bitince ortaklıkta bir sessizlik olur. Herkes birbirine bakışır. **Yazıcıoğlu** ise yapılan bu saygısızlığı affetmez. Sonunda **Yetim Ali**'nin gerçekte **Dadaloğlu** olduğunu anlar. Onu şiddetle azarlar, idam etmek ister. Öfkeyle oradan çıkıp karısı **Hasibe Hatu**'nun yanına gider, ona der ki:

— Bizim **Yetim Ali** olarak bildiğimiz meğer **Dadaloğlu** imiş. Yakalatıp hükümet askerlerine teslim edelim. Karşılığında ak akçe var, Osmanlı altını var, beylik var, der.

Ne var ki **Hasibe Hatun** erdemli bir **Türkmen** kadınıdır. Yapılan iyiliği bilir. Kocasına şöyle seslenir:

— Eğer **Dadaloğlu** bu ise, şu pınarın başına bir çadır kurdur, ona saygı göster. Çünkü biz onun çok yardımını gördük. Sen bir oba beyi iken, sana oy verip boy beyi yapan **Avşarlar**'dır, **Dadaloğlu**'dur, **Tecirliler**'dir.

Artık bunu duyan **Yazıcıoğlu** azgın yüzle çıktığı şölene güleryüzle girer. Ve :

— **Dadaloğlu** artık bildiğin gibi söyle. Adını saklama. Benim beyliğim senin beyliğindir. Acın, ağrın benimdir, der.

Gönlünü almaya çalışır.

Beri taraftan da **Dadaloğlu** bu sonucun **Hasibe Hatun**'dan olduğunu anlar. Ve şu şiiri söyler:

Kovgun Etmek : Kovmak. Yerinden, yurdundan ve malından etmek.

(*) Bu dizeyi : «Kadir Mevlâm eğer izin verirse» biçiminde söyleyenler de vardır.

DİŞİ ASLAN

15

Dadaloğlu'nu Türkmen beyi **Yazıcıoğlu**'nun elinden karısı **Hasibe Hatun** kurtarır. Bu kez **Dadaloğlu** bir önceki şiirin öyküsünde geçen şölende sazıyla şu şiiri söyler:

Felek senden şikâyetim çok benim
Tilki derisinden tef ettin beni
Ya ben mi yanlışım, yoksa imam mı
Acemi imama saf ettin beni

Dadaloğlu'm güler iken ağladı
Aktı gitti gözüm yaşı çağladı
Erkek çakal kollarımdan bağladı
Amma dişi aslan affetti beni

Def: Tef: Zilli bir kasnağa geçirilmiş kursak zarından ibaret çalgı.

Saf: Burada, sıra, dizi.

ÇOK GÖRESİM GELDİ

16

Dadaloğlu, Hasibe Hatun sayesinde **Yazıcıoğlu**'nun elinden kurtulur. Artık **Bozok**'ta sürgünde bulunan **Avşarlar**'ın yanına gitmek ister. Ta **Payas** zindanından kaçalı beri çok zaman geçmiştir. Bu kılık, kıyafetle aşiretin kendini tanıyıp tanımayacağı kuşkuludur.

Yaya-yapıldak **Tanır** Beyi **Yazıcıoğlu**'nun yanından ayrılır. Dağlardan dağlara gizlenerek **Göksun**'un kuzeyindeki **Dirgen Dağı**'na gelir. Bir hayli yol aldığından yorulmuştur. Sonra acıkmıştır da. Bir soluk almak için oraya oturur.

Bir de bakar ki biraz ilerde bir Türkmen kadını sırtında şelekle karşıdan geçmektedir. Kaçak olduğundan çekinir, kadının kendisini ihbar edeceğini sanır. Bereket kadın kendisini göremez.

Arkasına bakar **Binboğa Dağları** tüm heybetiyle sıralanmaktadır. **Payas Zindanı**'nda gözünde en çok tüten bu dağlardı.

O zamanlar bu dağlarda geyik sürüleri vardı, türlü kokulu çiçekler vardı, dünyanın en kıymetli gür ormanları vardı.

Biraz öteden aşağı ovaya bakınca **Sarız** düzlüğü ve **Yalak** görünür. O sıralarda **Sarız** düzlüğü de, **Yalak** çukuru da henüz tarıma açılmamıştır, mer'adır. Kuşak boyu sarı çiçek, yeşil otlarla süslüdür.

Dadaloğlu duygulanmıştır. Sazını alır **Çukurova**'da çok yaygın olan şu şiiri söyler:

Çok göresim geldi **Binboğa** seni
Ne hoş olur baharınan, yazınan
Dirgen Dağı, Koç Dağı'nın dengidir
Ördeklerin çağrışırdı kazınan

Ne kara yazılmış alnıma yazı
Varsak da aşiret tanımaz bizi
Sarız'dan aşağı **Yalak**'ın düzü
Sagmalların yayılırdı, yozunan

Kuru Çay'dan **Delice**'yi aşalım
Çapanoğlu eteğine düşelim
Elbistanlı kızı helallâşalım
Çok ekmeğin yediyidim tuzunan

Dadaloğlu'm der de bu nasıl haldir
Seneler sayılmaz kaç tane bıldır
Ayını bilmiyom tam dokuz yıldır
Puşt **Osmanlı** duralaştı biziynen

Türkü bitince doğrulur, yoluna devam eder. Sarız ırmağını geçer. **Tahtalı** Dağları'nın içinden akan **Kuru Çay**'ı da **geçtikten** sonra **Yozgat-Bozok**'ta bulunan **Avşarlar**'ın yanına varır.

Kerpiş kestirip ev yaptırır. Fakat bu yeni yerlerine ne **Avşarlar** ısınır, ne de **Dadaloğlu**.

Dirgen Dağı: Göksun ilçesinin kuzeyinde Afşin ilçesinin batısında bir dağ.

Koç Dağı: **Sarız-Pınarbaşı** kara yolunun solunda, Tahtalı Dağları **içinde** bir dağ.

Kazınan: Kaz ile.

Yalak: Sarız ilçesinin bir kasabası. Şimdiki adı **Yeşilkent**.

Sagmal: Sağılır koyun, inek.

Yoz: Kısır, süt vermeyen koyun.

Kuru Çay: Tahtalı dağlarının içinden akan çay.

Delice: Yozgat'ın Çayıralan, Çandır ve Boğazlıyan yönünden akan küçük bir ırmak. Şimdi üzerinde **Uzunlu** Barajı yapılmaktadır.

Çapanoğlu: Yozgat'ta derebeylik yapan bir bey.

Elbistanlı Kızı: **Dadaloğlu**. Tanır kasabasında Yazıcıoğlu'nun hizmetinde bulunurken tanıştığı bir kadın. Bilindiği gibi **Tanır** o zamanlar Elbistan'a bağlıydı.

Ekmeğin: Ekmeğini. **Yediyidim:** Yediydim, yedim.

Tuzunan: Tuz ile. **Bıldır:** Geçen yıl.

Puşt: Burada, kaypak. **Duralaşmak:** Sataşmak, uğraşmak.

NİC'OLDU

17

Avşarlar, yeni iskân oldukları **Bozok**'a ısınamazlar. Toros-lar'ı, Çukurova'yı, geçmiş şanlı göç günlerini anımsarlar.

Dadaloğlu bu duygularla söyler.

Bizim dağlar çam, ardıçlı, meşeli
Yaylasında lâle, sümbül döşeli
Hayli zaman şu **Tapan**'dan aşalı
Çukur'un kilidi beyler nic'oldu

Gördüm **Anavarza** bir duvar taşlı
Aşiret iskânda, binalar başlı
Altı arap atlı, böğrü kılıçlı
Eli kuşlu boy beylerim nic'oldu

Nerde aşiretler edepli, uslu
Oda çadırımız pek muhabbetli
Üst yanı **Bozdoğan,** altı **Ceritli**
Kaplan postlu kır atlılar nic'oldu (*)

Tapan : Adana-Feke ilçesinde bir kasaba.

Çukur : Kozan-Kadirli kara yolunun Adana yol ayrımında bir köy. **Çukurköy** denir. Şimdiki adı **Naşidiye**. Kadirli ilçesine bağlı.

Anavarza: Adana'nın 71 km. kuzey-doğusunda tarihi bir yer. kale.

Böğrü : Yan. Vücudun iki yanı.

Eli Kuşlu Olmak: Eskiden Türkmen ileri gelenleri avlanmak için özel olarak alıcı kuşlar beslerlerdi. Bunlar şahin, doğan, vb alıcı kuşlardı.

Üst Yanı Bozdoğan : Suların akışına göre **Çukurova**'nın üst kısmı. Burası Kadirli yöresidir. Ki buraya **Bozdoğanlar** konardı.

Altı Ceritli : **Çukurova**'nın aşağı kısmı. Burasına da **Cerit** Türkmenler'i konardı.

Nic'oldu : Hani nerde kaldı.

(*) Şiirin son kıtasını sayın Kul Mustafa hatırlamadığını söyle-miştir.

OSMANLI'ya AMAN MI

18

Osmanlılar devlete vergi vermeyen, asker vermeyen ve dolaştığı yerlerde soygunlar, kovgunlar yapan Avşarlar'ı bir toprağa bağlamak, yerleştirmek ister. Fakat onların bu isteği hep zora dayalı olarak yapılmak istenir. Onun için de Avşarlar direnirler, sürgünler, kırgınlar olur.

Osmanlılar'ın zora dayalı olarak yapacakları bu iskâna Avşarlar karşı gelirler. Savaşlar olur, çakmaklı tüfekler, kılıçlar konuşur. **Dadaloğlu** bu gerçeği anlatmaktadır.

Ilgıt ılgıt seher yeli esiyor
Gâvur dağlarının başı dumanlı
Gönül binmiş aşk atına aşıyor
Bire beyler cünunluğun zaman mı

Aşağıdan iskân evi gelince
Sararıp da gül benzimiz solunca
Malım mülküm seyfi gözlüm kalınca
Kaypak **Osmanlılar** size aman mı

Aşağıdan iskân evi geliyor
Bezirgânlar koç yiğite gülüyor
Kitabın dediği günler oluyor
Yoksa devir döndü ahir zaman mı

Aşağıdan akça çığın ötünce
Katar başı mayaların sökünce
Şahtan ferman Türkmen eli göçünce
Daha da hey **Osmanlı**'ya aman mı

Dadaloğlu'm sevdası var başımda
Gündüz hayalimde, gece düşümde
Alışkan tüfekle dağlar başında
Azrailden başkasına aman mı

Cünunluk : Delilik. **Çığın :** Kuş. **Seyfi :** Gözleri güzel bir kuş. **Maya :** Dişi deve. **Sökmek :** Gelmeye başlamak, çıkagelmek. **Bezirgan :** Tücccar. O dönemde ticaret işleriyle azınlıklar uğraşırdı. **Kitap :** Burada, Kur'an. **Ahir Zaman :** Son zaman, kıyamet günü.

DERVİŞ PAŞA KINA YAKINSIN

19

Derviş Paşa'nın ordusu **Kozan**'a geldiği zaman Uzun Yayla, Pınarbaşı, Sarız, Haçin (Saimbeyli) ve Feke yöresinin derebeyi **Kozanoğlu Yusuf** Ağa'dır.

Yusuf Ağa ile **Derviş Paşa**'nın anlaşması şöyle olur: **Yusuf Ağa**, önce iki bin beş yüz kuruş aylıkla Maraş'ta ikâmete razı olur. Sonra da bundan vaz geçer Sivas'ta ikâmet etmek ister. On üç yaşındaki oğlu Ali Bey'in de Mekteb-i Harbiye'de (Harp Okulunda) okutulmasını şart koşar. Paşalar bunu da kabul ederler. Lâkin Yusuf Ağa yine de birkaç kez isyan eder. Sonunda bir gece hapis olduğu çadırdan kaçarken vurularak yakalanır. Yaralı yaralı idam edilir.[81]

Şiir bu olay üzerine söylenmiştir.

N'olaydı da **Kozanoğlu**'m n'oyladı
Sen ölmeden bana ecel geleydi
Bir çıkımlık canımı da alaydı
Böyle rüsva olmasaydık cihanda

Neyledik de Hakk'a büyük söyledik
Ne akılla kahpeleri dinledik
Cahil idik n'ettiğimiz bilmedik
Aciz çıktı bak adımız her yanda

Beyim gelir arkasında bin atlı
Cümlesi de sanki kuştur, kanatlı
Ölürsek derdimiz olur (i)ki katlı
Yâr yetimi kalır mıydık meydenda

Derviş Paşa gayri kına yakınsın
Böbürlensin dört bir yana bakınsın
Emme bizden gece, gündüz sakınsın
Öç alırız ilk fırsatı bulanda

Dadaloğlu'm söyler size adını
Şimdiden yok bilsin, hasım kendini
Bağlasalar parçalarım bendimi
Yatacağım bilsem bile zindanda

---

(81) A. Cevdet Paşa - Ma'rûzât Sayfa: 164-171.

Bir Çıkımlık Can: Dayanıksız, sağlıksız, yaşlı kimseler için söylenir. Fazla direnci olmayan vücut. **Dadaloğlu'nun** bu sıralarda çok ihtiyar olduğunu biliyoruz.

Rüsva Olmak: Ayıpları meydana çıkmak.

Neyledik: Ne yaptık.

Yâr Yetimi Kalmak: Sevgilisini kaybetmek.

Kına Yakmak: Burada, sevinmek, neşelenmek. Avşarlar yaslı, üzüntülü günlerinde ellerine kına yakmazlardı, ayıp sayılırdı. Daha çok bayram günleri, düğünlerde ve nişanlarda kına yakılırdı.

Böbürlenmek: Öğünerek kabarmak, kurulmak.

Emme: Ama.

Zindan: Hapishane, ceza evi.

BEKİR AĞA

20

Çukurova Türkmenleri içinde bir **Bekir** Aga vardır. **Bekir** Ağa kimilerine göre **Cerit** oymağından kimilerine göre ise **Avşar** oymağındandır. Hangi oymaktan olursa olsun **Bekir Ağa** aşireti tarafından çok sevilen ve sayılan bir kişidir.

Henüz bilinmeyen bir nedenle **Bekir Ağa** padişah tarafından Halep'in **Rakka** ilçesine sürgün edilmiştir. O zamanlar Halep Osmanlı toprakları içindedir. **Bekir** Ağa orada on beş yıl kalır.

Ama beri taraftan bu on beş yılda çok şeyler değişmiştir. **Bekir** Ağa'nın kendisinden başka beş erkek kardeşi daha vardır. Bir aşiret kavgasında bu beş kardeşten dördü öldürülmüştür. Aşiret bu dört ölüyü **Bekir** Ağa'ya nasıl duyuracak. Aralarında tartışmalar olur. Sonunda bu görevi **Dadaloğlu** üstlenir.

Beğir Ağa'nın sürgün yılları dolmuştur. Kendisi Akbez, Haltanlı (İslâhiye güneyinde bir köy), İslâhiye, Cebel-i Bereket (Osmaniye), Akyar (Osmaniye'de bir köy), Toprakkale, Mustafabeyli, Hürü-uşağı (Türk Şükrüye-Yeni Kent) yoluyla Ceyhan ilçesinin şimdiki Tatarlı köyünün bulunduğu yere gelir.

Bekir Ağa'nın aşireti de o zamana kadar Tatarlı'ya gelmiştir. Burada karşılaşılır. Hal, hatır sorulur, hoş-beş edilir. **Bekir** Ağa bir de bakar ki aşirette bir durgunluk var. Hele kardeşlerinden dördünü orada göremeyince merak içinde kalır ve **Dadaloğlu**'na sorar:

— **Dadaloğlu**, aşiretteki bu durgunluk nedir? Bana bir haberin yok mu?

Dadaloğlu da heyecanlanır. Cevap verir.

— Ağa, telden mi söyleyim, dilden mi?

Bekir Ağa da :

— **Dadaloğlu** telden söyle ki hem kasevetim dağılsın, hem de durumu anlıyayım, demiş,

Bunun üzerine **Dadaloğlu** sazını eline alır ve şöyle söyler.

Esti poyraz yeli bulandı hava
Zatıdan gamlısın sen **Çukurova**
Atına bin gel de ey **Bekir Ağa**
Aşiretin döğüş etti duydun mu

Dadaloğlu böyle başlayınca **Bekir Ağa** hayıflanır.

Çekildi kılıçlar çok indi başa
Kartallar, kuzgunlar indi üleşe
İkisi boy beyi, bir **Miktat Paşa**
Döğüşü döğüşü öldü duydun mu

Hayfın(ı) alır m'ola bunun sağları
Mızrakları deldi, geçti dağları
Boynu uzun **İrecepli Beyleri**
Çark elinde kavga etti duydun mu

Parladı kılıçlar, bindi kılıca
Atın yavuz olan çıkıyor uca
Çukurova girdi kılıç kılıca
Kanl(ı) üleşe kartal indi duydun mu

Der **Dadal**'ım söyler sözün merdini
Yavru şahin ıssız koymaz yurdunu
Biz de verdik beş kardeşin dördünü
Bu işimiz böyle oldu duydun mu

Türkü bitince **Bekir Ağa** uzun bir «ah!» çeker.

— Ey **Dadaloğlu**, eğer böyle olduğunu bilseydim, dönüp de bu alara gelmezdim, der.

Ceyhan'ın şimdiki **Altıgöz Bekirli** köyü ile **Ceyhan Bekirli** köyü işte o **Bekir Ağa**'nın adından gelir. Her iki köy de aynı aşirettendir. **Bekir Ağa**'nın torunları dahi **Altıgöz Bekirli** köyünde yatarlar.

Şimdiki **Altıgöz Bekirli** köyü halkı ise 1865 iskânından sonra oraya yerleşmişdir.

Şiir, 1954 yılında Sarızlı **Amber** Eroğlu ile **Ceyhan Hürü Uşağı** (Türk Şükrüye-Yeni Kent) köyünden **Hürü Oğlu İsmail** (İsmail Halis Çelik)'den derlenmiştir.

Zatıdan : Zaten, eskiden, esasen.
Üleş : Leş, burada insan ölüsü, ceset.
Miktat Paşa : Bekir **Ağa**'nın kardeşlerinden.
Hayf : İntikam.
İrecepli : Recepli.

TÜRKMEN OĞLU

21

Avşarlar içinde Türkmenaliler (kısaca Türkmenler de denir) bir oba vardır. Türkmenler'in büyük çoğunluğu Sarız ilçesinde otururlar. «Türkdönmez, Pontömeroğlu» soyadlı kişiler. Sarız ilçesinin İncedere köyünde de Türkmenler vardır. Bunların soyadları da «Tunç» tur. Ayrıca Çukurova'da da Türkmenler'den bazı aileler bulunmaktadır. Şiir acaba bu Türkmenleri mi yoksa başka Türkmenleri mi anlatmaktadır. Orası tam olarak bilinmemektedir.

Şiir iki aşiret arasında yapılan bir kavgayı anlatmaktadır. Ama kavganın tarihini, kavgada geçen kişileri şimdi hatırlamıyoruz.

Dadaloğlu bu kavgada kahramanlık gösteren Türkmen Oğlu'nu övmektedir.

Bindiğin at **Aşkar** mıdır, ya **Düldül**
İrengi bozadır, der, **Türkmen Oğlu**
Eyerlen kır atı mahzun kalmasın
Biner dövüşürüm, der, **Türkmen Oğlu**

Ali Paşa'm her ülkeyi bağladı
Ah etti de **Torun** deyi ağladı
Her obadan üç beş yiğit hoğladı
Siftah hoğlayan da bir **Türkmen Oğlu**

Karartısı çoktur, ordusu fena
Döğüşen yiğitler boyanır kana
Kasevet mi çeker doğuran ana
Nöbet bıçağa bindi, der, **Türkmen Oğlu**

Gel **Kara Ahmet** der, etme inadı
Bıldır deden dedemizi sınadı
Benim koğduğumun kalkmaz kanadı
Çekerim çengeni, der, **Türkmen Oğlu**

Elinde kargısı, oylukta satır
Kesilen kelleler meydan yatır
Korkma beyim korkma, salâvat getir
Arkamızdan gelen koç **Türkmen Oğlu**

Gezdir **Dadaloğlu**'m, kır atı gezdir
Nalları dökülmüş yeniden düzdür
Kargının ucuna «Maşallah» yazdır
İlet **Sadık Bey**'e ver **Türkmen Oğlu**

Şiir, Halkbilgisi Haberler Mecmuasın'dan alınmıştır.

Aşkar: Battal Gazi'nin ünlü atı.
Düldül: Hz. Muhammet'in Hz. Ali'ye hediye ettiği ünlü at.
Torun: Avşarlar'da bir oba adı.
Hoğlamak: Yardıma koşmak, nara atarak öne atılmak.
Siftah: İlk kez olarak
Ülkeyi Bağlamak: Ülkeyi emri altına almak.
Oba: Üç beş çadır halkı, aşiretlerin küçük bölümleri.
Karartı: Kararmış yer, siyahlık. Burada öz ve esastan yoksun kalabalık.
Kasevet: Üzüntü, sıkıntı.
Bıldır: Geçen yıl.
Çenk (çeng): El, pençe.
Yatır: Yatıyor.
Ali Paşa, Kara Ahmet: Avşar savaşçıları.
Sadık Bey: Avşar beylerinden biri.

ZORLU BİR KAVGA

22

Avşarlar, Kozanoğulları'nın süvari askerleri, **Farsaklar** (Varsaklar) da piyade askerleriydi. Kozanoğl'ları daha çok **Avşar** gücüne dayanarak saltanat sürmüşlerdir. Ayrıca onlarla yakın akrabalıkları da vardır.

Bu sırada **Anadolu**'nun orta yerinde (Cevdet Paşa'nın deyimiyle) ziyade kuvvet bulan **Çapanoğlu Çabbar-Zade, Kozanoğlu**'nu çekemez. Büyük bir kuvvetle Kozan üzerine yürür. **Rum** nahiyesini zapteder. Fakat **Feke**'nin **Belen** köyü yakınlarında **Kozanoğlu** Büyük **Yusuf Ağa**'ya yenilir.[82]

Bu yenilgiyi hazmedemeyen **Çapanoğlu**, bir takım planlar yaparak **Çukurova**'daki diğer Türkmenleri kışkırtıp Avşar üzerine saldırtır.

Bu kavgada **Avşarlar** bir yanda; **Karalar, Şırkıntılı, Menemenci, Cerit, Tecirli-Bozdoğan** ve **Reyhanlı** diğer yanda olmak üzere iki grupa ayrılırlar. Sabahın erken saatlerinde başlayan kavga akşama kadar sürer. Adana'nın doğusundaki Misis bölgesinde başlayan bu zorlu kavga **Sarıçam** ve **Buruk** köyü yörelerine kadar yayılır.

Dadaloğlu, yedi boya karşı yapılan bu kavgada gördüklerini dile getirir.

Misis köprüsü de mühengi aştı
Karalar, «ho!» dedi **Buruk**'a düştü.
Sırkıntı, Menemenci hep yalın kaçtı
Hani ya **Kabak Hasan, Kodaz Ali**'niz

Avşar'ın uyluğu tutmuyor atta
Tecirli de kaçtı, gitti firkatta
Cerit'(in) hopuru çıktı **Yarsuvat**'ta
Boz kartala pay oldu ya ölünüz

---

(82) A. Cevdet Paşa-Ma'rözât syf. 120.

Bozdoğan davaya girmeden kaçtı
Reyhanlı beyi de **Halep**'e düştü
Kozanoğlu duydu buna pek şişti
Hani ya hiç beri gelmez biriniz

Çekildi **Avşar**'ın atlısı bindi
Cerit'in üstüne peştemal döndü
Göçmüş **Sırkıntılı** yurduna kondu
Nerde kaldı kolu bağlı deliniz

Der **Dadal**'ım hani beyler kalanı
Mıstık Paşa'm ne tez tuttun **Belen**'i
Çapanoğlu gene yaptın planı
Hani sizin çakmak çalan eliniz

Misis : Adana ilinin doğusunda, Ceyhan ırmağı kenarında bir kasaba. Eski adı : **Havraniye.** Yeni adı : **Yaka Pınar.**

Mühengi Aşmak : Ölçü olmak, denektaşı olmak. Burada ölçüyü aşmak.

Buruk : Adana-Kozan yolu üzerinde, Sarıçam yöresinde bir köy.

Ho Demek : Ho'lamak, saldırmak.

Kabak Hasan, Kodaz Ali : O dönemin ünlü kavgacı yiğitleri. Sırkıntılı, Menemenci Türkmenlerinden olmalı.

Hopuru Çıkmak : Dağılmak, perişan olmak.

Şişmek : Kurulmak, memnun olarak kubarmak.

Peştemal Dönmek : Birinin üzerine saldırmak.

Mıstık Paşa : Küçük Alioğulları'n'dan. Halil Paşanın oğludur.

Belen : İskenderun-Antakya arasında, Gavur Dağı üzerinde bir kasaba.

Çapanoğlu : Yozgat'ta hüküm süren bir Türkmen beyi, bu adda ünlü bir aile.

Çakmak Çalmak : Çakmaklı silâhı sıkmak.

KARALAR

23

Karalar, **Avşar** oymağı içinde küçük fakat belli özellikleri olan bir oba. Bu özelliklerinden bazılarını şöyle sıralamak mümkün: Kadınlarla birlikte çamaşır yıkamak, yaman kavga yapmak... **Karalar**, Yüreğir bölgesinde kışlak yurt tutmuşlardı. **Tuzla**, **Misis**, **İncirlik** ve **Dede Dağ** yöreleri de **Karalar**'ın otlak olarak kullandıkları yerlerdi.

Yürük Türkmenler'inden **Karahacılı** ve **Kuzu Güdenli** obaları da aynı yörelerde kışlarlardı. Otlak meselesinden **Karalar** ile bunların araları açılır. Yapılan kavgada **Karahacılı**, **Kuzugüdenli** ve **Şamboyadı** obaları yenilirler.

Dadaloğlu bu kavgayı dile getirir.

Karalar, Karalar ünlü **Karalar**
Davanızı ancak mahşer aralar
Hacı Osman tuttuğunu yaralar
Ulaştı hayfını aldı **Karalar**

Avrat ile don yumağa giderler
Yine de kavgasın yaman ederler
Karahacılı da kuzu güderler
Daha kime cıda atar **Karalar**

Karalar «ho!» dedi **Buruk**'a düştü
Misis meheng imiş alasın açtı
Karahacılı da **Kuzu Güdenli**
Şamboyadı hem de yalın kaçarlar

Dadaloğlu der de şu bana noldu
Aktı göz yaşlarım kan ile doldu
Saatım ay oldu, günüm yıl oldu
Gelip geçmez kara günden sayarlar.

Hacı Osman : Karalar obasında bir savaşçı.
Hayf Almak : Öç almak, intikam almak.
Avrat : Kadın. **Aralamak** : Sonuca bağlamak, çözümlemek. **Don Yumak** : Çamaşır yıkamak. **Kuzu Gütmek** : Kuzu otlatmak. **Mehenk** : Ölçü. **Ho Demek** : Ho'lamak, saldırmak.
Cıda : Savaşlarda, kavgalarda kargı gibi bir çeşit döğüş aracı.

TUĞLAR SANA LAYIK

24

18. yüzyılın ikinci yarısında, **Anadolu**'nun çeşitli yerlerinde bulundukları bölgeleri istedikleri gibi yöneten derebeyler türemişti. Bunlardan birisi de **Küçük Ali Oğulları**'ydı. Bunlar **Payas-Dörtyol** bölgesinin derebeyleriydi.

Bu şiir **Küçük Ali Oğlu Halil Paşa** için söylenmiştir. **Halil Paşa** zamanında **Küçük Ali Oğul**'ları en parlak dönemini yaşamıştır. Bu dönemde üzerlerine gönderilen orduları yenen **Halil Paşa**, aynı zamanda Hac'dan dönen 3. **Selim** döneminin sadrazamı **Yusuf Ziya Paşa**'yı da korkutmuştu. Sadrazam **Y. Ziya Paşa**, Antakya'ya gelmiş iken Payas'tan geçemeyip kuzeye yönelerek **Anadolu** içlerinden ancak **İstanbul**'a gelebilmişti.[83]

Dadaloğlu, işte bu **Halil Paşa**'yı övmektedir.

Bozok Han'dan sürer gelir ötesi
Özeroğlu Seyfi Han'dır atası
Baz şahinler, sarı kaplan yuvası
Varılmaz yurduna **Küçük Ali Oğlu**

Dağlarında hüma, geyik sekişir
Engininde keklik, turaç ötüşür
Düşmanların sınırından bakışır
Giremez yurduna **Küçük Ali Oğlu**

---

(83) A. Cevdet Paşa-Ma'rûzât syf. 125-126.

Âşık **Dadal** varsın ünün(ü) söylesin
Halep'in paşası sofrasın dersin
Beylan'ın beyleri pekmezin satsın
Tuğlar sana lâyık **Küçük Ali Oğlu**

Bozok Han : Oğuz'un üç büyük oğullarının adı.

Özeroğlu Seyfi Han : Payas-Dörtyol bölgesinde hüküm sürerlerdi. **Seyfi Han :** İşte bu **Özeroğulları**'ndan bir bey. Cevdet Paşa, tıpkı Osmanlılar gibi **Özer**'i Araplaştırarak **Üzeyir** biçiminde ve yanlış olarak yazmıştır.

Baz : Doğan kuşunun erkeği. **Hüma :** Cennet kuşu. **Sekişmek :** Atlayarak, sıçrayarak gezmek.

Halep'in Paşası : O zamanlar Halep'te 5. ordu vardı. 5. ordunun paşası. **Beylan :** (Belen) : Antakya'nın İskenderun ilçesine bağlı, Gavur Dağı üzerinde bir kasaba.

Pekmez Satmak : O dönemde Belen pekmezleriyle ünlüydü. Burada : Onlar savaştan, kavgadan ne anlar, gitsinler ticaretle uğraşsınlar» denmek isteniyor.

KALMADI MURADIM

25

Küçük Ali Oğulları, Payas-Dörtyol'da otururlardı. **Çukurova'**daki tüm oymaklar, obalar **Küçük Ali Oğulları**'nı baş bilirlerdi. Payas-Dörtyol aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun «hac» yolu üzerindeydi. Bunlar hacılardan belli miktarda «bac» alırlardı.

Bu şiir **Küçük Ali Oğulları**'nın övgüsü için söylenmiştir.

Yine baş kaldırdı şol **Çukurova**
Kimi alkış eder, kimisi dua
Şahin beyliğine yetmez tülü deve
Kalmadı muradım, der **Ali Oğlu**

Kuş kemiğinden saraylar yaptırdım
Şahinime gökte turna kaptırdım
Gökteki kartala çanlar taktırdım
Kalmadı muradım, der **Ali Oğlu**

Nice kuşlarımı dumanda buldum
Menemenci'ye de atımı saldım
Cerit'in, **Avşar'**ın güzelin aldım
Kalmadı muradım, der **Ali Oğlu**

Dadal'ım da der ki, samurdan kürküm
Odadan odaya çağrılır türküm
Ulu devlet ordusundan yok korkum
Kalmadı muradım, der **Ali Oğlu**

Şiir, Cahit Öztelli'den alınmıştır.

Alkış : Meth etme, övme, iyi dilekte bulunma.

Tülü Deve : Uzun tüylü erkek deve.

Kuş Kemiğinden Saraylar Yaptırmak : Çok değerli, çok süslü saraylar yaptırmak.

Menemenci : Menemenci (Melemenci) Türkmenleri'nin bulunduğu yer. Burada, Menemenciler'in yurduna saldırdıklarını anlatmak istiyor.

Oda : Eskiden beylerin, ağaların herkese açık odaları vardı. Buralarda sohbet edilir, saz çalınır ve türkü söylenip eğlenilirdi.

KÜÇÜK ALİ OĞLU

26

Bu şiir, **Küçük Ali Oğlu** Halil Paşa'yı övmek için söylenmiştir. Mıstık **Paşa, Halil** Paşa'nın küçük oğludur. Büyük oğlu ise **Dede Bey**'di.

Sadrazam **Fuat Paşa** zamanında Halep'ten üzerlerine gönderilen orduyu Ulaşlı Aşiretinin yardımı ile yenen Küçük Ali Oğulları, bu ordunun komutanı **Çatalbaş Mustafa Paşa**'yı da esir etmişlerdi. Sonradan Mustafa Paşa Mıstık Paşa'nın gayretiyle serbest bırakılmıştı. Böylece hac yolunun emniyeti kalmamıştı.

Fuat Paşa bundan sonra, Üsküdar, Beyrut-Şam yoluyla hacca gidilmesini uygun bulmuştu. [84]

Şol **Çukurova**'da benim diyenler
Yanıma gelir ünümü duyanlar
Beş arap at ile, beş yavru şahin
Avlar sana layık **Küçük Ali Oğlu**

Arap at üstünde cıda atanlar
Ejderhayı ağzı ile tutanlar
Soyunup meydanda savaş edenler
Beyler sana layık **Küçük Ali Oğlu**

En küçük kardeşin yerini tutsun
Oğlun **Mıstık Paşa** cıdanı atsın
Beylânlı Mustafa (Paşa) pekmezin satsın
Tuğlar sana layık **Küçük Ali Oğlu**

Der **Dadalı**'m eyleyelim niyazı
Ak üstünde yazar bir kara yazı
Kara gün kafadarın kar beyazı
Dağlar sana layık **Küçük Ali Oğlu**

Beylan (Belen) : İskenderun ile Antakya arasında Gavur dağları üzerinde bir kasaba.

Pekmez Satmak: Burada, «Senin savaşla ne ilgin var git pekmezini sat» anlamında kullanılmıştır.

Kafadar: Aynı kafada olanlar için söylenir.

(84) Cevdet Paşa Mâ'rûzât.

GİTTİ CERİT-AVŞAR

27

Avşarlar da, **Ceritler** de **Rakka**'ya sürülmüşlerdi. **Rakka, Halep**'in doğusunda bir ilçe ve belâlı sürgün yerlerinden. Sürgün kavgasız, gürültüsüz olmuştur. Bu kez aşiretler padişahın isteğine boyun eğmişlerdir. Ne var ki **Avşarlar** da, **Ceritler** de orada uzun süre kalamazlar.

Burada **Dadal** eski günleri, yaylaları anımsar.

Gitti **Cerit** gitti, gider **Avşarlar**
Gider oldu namusumuz, arımız
Kavga kuruldu da kılıç çalında
Hey ağalar nere vardı yarımız

Ağamız da çadırını tutardı
Kabıdını dal boynuna atardı
Her birimiz bin atlıya yeterdi
Döğüşerek ölemedi birimiz

Dadaloğlu'm şu dağlara varınca
Korkarım yurtları ıssız kalınca
Saçılıp da **Binboğa**'ya konunca
Yaylalara dokunmazdı şerimiz

Şiir. Tahir Kutsi'nin **Dadaloğlu** isimli kitabından alınmıştır.

Kabıt : Kabut, palto.
Şer : Kötülük, zarar.

Namusumuz, Arımız : Mecit Paşa : «Uslu durmazlarsa atlarını ve burnu hızmalı kızlarını **Adana** pazarlarında satarım» demişti. Bunu telmih ediyor.

YUSUF PAŞAM GELİYOR

28

Ahmet Cevdet Paşa, **Kozan**'dan **Uzun Yayla**'ya kadar olan bölgeye «Şarki Kozan» (Doğu Kozan) diyor. **Fırka-i İslâhiyye** geldiği zaman. Doğu Kozan, **Kozanoğlu Yusuf** Ağa'nın yönetimindedir. Koca **Osmanlı** ordusu Mareşal **Derviş** Paşa'nın yönetiminde Türkmenler'i islâh ve iskân için ta İstanbul'dan gelir. Fakat halkı isyana teşvik eden aşiret beyleriyle pazarlık yapmak zorunda kalır. Örneğin, **Kozanoğlu Yusuf** Ağa 2500 kuruş aylıkla Maraş'ta kalmak ister. Sonra bu istekten vazgeçer, Sivas'a gitmek ister. Oğlu **Ali Bey**'in Mekteb-i Harbiye'ye (Harp Okulu'na) alınmasını şart koşar. **Yusuf** Ağa'nın tüm bu istekleri **Derviş** Paşa tarafından kabul edilir.

Ama **Yusuf** Ağa yine de isyan eder. Sonunda hile ile yakalanır, hapse atılır. Gece hapisten firar eder. Askerler tarafından vurularak yakalanır. Ve yaralı yaralı idam edilir.

Yusuf Ağa'ya Avşarlar, **Yusuf** Paşa diyorlar.

Aşağıdaki şiir bu **Yusuf** Paşa için söylenmiştir.

Aşağıdan **Yusuf Paşa**'m geliyor
Düşmanına karşı koyan mert olur
Şahin kocasa da vermez avını
Aslı kurt yavrusu gene kurt olur

Arap atlar yağma oldu arada
Fitiller işliyor azgın yarada
Bana derler ne gezersin burada
Öleneçe yüreğime dert olur

Küheylanım yedim yedim yederler
Olanca malımı talan ederler
Heves-güves yaptırdığım odalar
Korkarım ki düşman konar yurt olur

Dadaloğlu'm der ki göründü dağlar
Aşiret kavgasın görenler ağlar
Ben öldüğüme kayırmam beyler
Zalim düşman üstümüze mert olur

Kayırmak : Üzülmek, yanmak, içlenmek.
Öleneçe : Ölene değin. **Yedmek :** Yedeğine alıp götürmek. **Yağma :** Talan. **Heves-Güves :** İsteyerek, özenerek.

KAVGA KURULDU

29

Avşarlar, sürgün oldukları **Yozgat-Bozok'ta** fazla kalamazlar. Oradan koçarken **Pehlivanlı Beyi Abidin Bey'i, Kayseri Boğazköprü** denilen yerde (Bir söylentiye göre de **Kırşehir-Malya'**-da vurarak öldürürler.

Bunun üzerine padişah **Abdülmecit**, **Avşarlar** üzerine Sivas-Gemerek tarafında bulunan **Cadıoğlu**'nu gönderir, ona tuğ verir. **Cadıoğlu**, Bozoklu Türkmenlerindendir. **Cadıoğlu**, **Avşarlar**'ın önünü 500 atlı ile (kimilerine göre de bin atlı ile) keser.

Karşılaşma **Mağara** denilen bugünkü **Tufanbeyli** ilçesinin **Hokeçce Boğazı**, **Katran Gediği ve Kayapınarı** yörelerinde olur.

Kavgada çok sayıda ölenler olur. Bu kavgaya at oynatarak, ilvan yaparak en önde giren **Cadıoğlu**'da ölenler arasındadır. O sıralar bu bölgeler **Maraş** sancağına bağlıdır. **Maraş** ise **Halep** iline bağlı bir sancaktı. **Maraş'ta** bulunan paşa derhal emir verir yaralıları tedavi etmek için bir hastahane kurulur. Bu hastahanenin kurulduğu yerde bugün **Hastane** köyü vardır. Bu köy Adana'nın Tufan Beyli ilçesinde (Pınarlar), Seyhan ırmağının doğu kolu üzerindedir.

Bu şiirin, **Cingözoğlu** *Âşık* **Seyit Osman** isimli başka bir **Avşar** ozanına ait olduğunu söylüyenler de vardır. Fakat bunu yukarıda anlatılan tarihi gelişim içinde açıklamak güçtür.

Mağara Çölü'nde kavga kuruldu
Öttü tüfek davlumbazlar vuruldu
Duydum **Bozoklu**'nun beli kırıldı
Bin atlıya yamaç onu beylerin

Cad'oğlu geliyor bakın ilvana
Öttü tüfek seyreyleyin dumana
Uğrunda **Avşar** var sen seni sına
Elden ele gider ünü beylerin

Deli Hacı ile **Gö'oğlan** geldi
El-aman vermedi hepsini kırdı
Her birine yetmez böyle beş ordu
İstanbul'a gitti ünü beylerin

Halil Ağa'm attığını düşürdü (*)
Cadıoğlu'nun tedbirini şaşırdı
Mağaralı soyuntusun deşirdi
Kanlı gömlek oldu donu beylerin

Paşa Bey'in oğlu **Del'Osman Ali**
Alayından **Mehmet Ali**'m zorbalı
Bağrını kurşuna verdi **Seyf'Ali**
Etten kale oldu canı beylerin

Yaşa **Dadaloğlu**'m sen binler yaşa
Cadıoğlu'nu düşürdüler şol **Aslantaş**'a (**)
Yaralının uğru indi **Maraş**'a
Abdülmecit geri alsın tuğları

Şiir, 1958 yılında Sarız ilçesi Ayranlık köyünden Yusuf Polat'tan (Çapar'ın oğlu Yusuf Çavuş) derlenmiştir. Şiirde geçen kişi adlarının saptanmasında Sarız'dan Mehmet Eroğlu, Hasan Gürbüz, Nuri Kara'dan yararlanılmıştır.

(*) Kimi ihtiyarlar Halil Ağa yerine Mahmut Ağa diye belirtmişlerdir. Mahmut Ağa: Arık Mahmut, Torunları Sarız'ın İncemağara, Kızıl Pınar, İmirze Ağa köylerinde otururlar.

(**) Mısrayı «Cadıoğlu'nu düşürdüler telâşa» biçiminde söyleyenler de vardır.

Mağara : Bugünkü Tuhanbeyli ilçesi.

Bozoklu : Oğuz Hanın oğullarından üç büyük kardeşin soyundan gelenler.

Yamaç : Denk, eşit. **Cadıoğlu :** Gemerek dolaylarında yaşayan Bozoklu Türkmenleri'nin beyi. **İlvan :** Gösteriş, fiyaka. **Sınamak :** Denemek.

Deli Hacı : Torunları Sarız-Kuşçu köyünde otururlar. Atasoy, Akpınar soyadlı kişiler.

Gö Oğlan (Gök Oğlan) : Pınarbaşı Akin köyünden ünlü **Cin Yusuf**. Torunları bu köye yerleşmişlerdir.

Halil Ağa : Abıka (Abıhan)'nın oğlu, Sarız-Kuşçu köyü.

Soyuntu : Soygunda elde edilen para, eşya.

Paşa Bey'in Oğlu Del'osman Ali : Pınarbaşı ilçesinin Pazarören bucağında torunları yaşar, Akı ve Özkan soyadlı kişiler.

Alayından : Hepsinden.

Mehmet Ali : Beylerden birisi. Torunları Pınarbaşı ilçesinin Karamuklu köyünde otururlar. Özocak ve Yıldırım soyadlı kişiler.

Seyf'Ali (Seyfi Ali) : Kimilerine göre Pınarbaşı ilçesinin Toybuk köyünde oturanların dedesi, kimilerine göre ise; Sarız ilçesi Damızlık köyünde oturanların dedesi (Sarı Veliler'in dedesi. Kaygusuz soyadlı kişiler)

Abdülmecit : Padişah Abdülmecit (1839-1861)

Aslantaş : Tomurza yöresinde, bir köyün adı. Cadıoğlu, Aslantaş'a kadar kovalanmış ve orada öldürülmüştür.

Tuğ : Sorguç, nişan. Padişah, Avşarlar'ı yenmesi halinde Cadıoğlu'na Tuğ vereceğini vadetmişti.

BİR ASLAN GELDİ

30

Avşarlar arasında çok sayıda **Çerkez** adına rastlanılır. Bu durum, vaktiyle **Çerkez** kızlarıyla evlenen **Avşarlar'ın** erkek çocuklarına çoğunlukla **Çerkez** adının verilmesine neden olmuştur. Öykümüze konu olan **Topuz Bey'in** torunu **Çerkez** bunlardan biridir.

Şiirle ilgili söylentinin birisi şöyledir:

Reyhanlı oymağının **Mürselli** obasından bir bey **Tecirli** beylerinden birinin kızını kaçırır. O sıralarda da **Avşarlar'ın** başında **Topuz** adında bir bey vardır. Kara **Topuz** tüm **Avşar** oymaklarının beyi, yani «boybeyi»dir ve çok sevilen, saygı duyulan birisidir.

Kız kaçırma olayında **Topuz Bey** aracı olur. **Tecirliler'e** ricada bulunur: «Sulh olsun, kötülük olmasın der. Fakat «Bu bir namus meselesi» diye ortaya atılan **Tecirliler'i** ikna edemez. Hatta kendini bilmez **Tecirli'nin** biri **Topuz Bey'e** kızar:

— Kara **Topuz** da, **Avşar** da alsın nü'sünü **Mürselli'nin** üstüne koysun, der. Nü eskiden **Avşarlar** arasında kullanılan bir ağırlık ölçüsü birimidir. (429 gr. kadar) Bununla **Avşar'ın** ağırlığı söz konusu edilmiştir.

Topuz Bey bundan çok alınır ve:

— Ben nû değil, okkayım, koyduğum yeri tartarım, diye haber gönderir. Okka (1283 gr. dır). Kimilerine göre ise batmanın der.

Avşarlar, Mürseller bir taraf, **Tecirliler, Ceritliler** diğer taraf olur. Kavga Elbistan ovasında, bugünkü **Til** köyü, **Çiçek** köyü ve Elbistan arasında olur. Kural gereğince önce meydana iki kişi atılır:

Avşar'dan **Çerkez Bey**

Tecirli'den **Danacıoğlu**.

Kılıçlar, cıdalar parlar, çakmaklı tüfekler öter. Çakmaklı tüfeklerin doldurulmasında **Çerkez'e** dedesi **Topuz Bey'in** çok yardımı dokunur. Kavgada Tecirliler, **Ceritler** yenilir.

Diğer bir söylentiye göre ise:

Çukurova'da tüm Türkmenler Avşarlar'a karşı birleşirler. Ceyhan ilçesinin bugünkü **Mercin** köyü yakınlarında zorlu bır kavga olur. Avşarlar yenilir, çok sayıda savaşçılarını yitirirler. Hatta bu kavgada ünlü **Topuz Bey'in** oğlu **Halit** (Kulaç Kollu Halit) de ölür.

Avşar aşireti bunun üzerine dokuz yıl yas tutar. Kınalar yakılmaz, dibekler dövülmez, beyazlar giyilmez. Bu sıralarda **Topuz Bey**'in **Halit'**ten olma torunu **Çerkez** de yavaş yavaş büyür. Artık Avşarlar intikam almak için fırsat kollamaya başlar.

Nihayet bir yayla zamanı Avşarlar, Tecirliler'in ve Ceritler'in üzerine saldırırlar. Elbistan'ın bugünkü **Termik Santral** ile **Çiçek** köyü arasında çetin bir kavga olur. **Çerkez Bey** ilk kez böyle bir kavgaya katılmaktadır. Fakat bıyığı yeni terleyen bu delikanlı dillere destan olacak şekilde bir kavga yapar. Dedesi Topuz Bey'in, onun çakmaklı tüfeğini dolduruşu ve torunu **Çerkez**'e zaman yitirmeden verişi hiç unutulmaz. Bu kavgada **Halloğlu** ile Abıka'nın oğlu da çok yararlıklar gösterirler. **Halloğlu** abası ile öğünür, Abıka'nın oğlu babası ile öğünürmüş. Birinin abası, diğerinin babası ünlüymüş.

Dadaloğlu bu olayı dile getirir.

Elbistan ovasına bir aslan geldi
Ecelini ağzına alıyor **Çerkez**
Dartmış cıdasını da almış eline
Bel ver **Danacıoğlu** varıyor **Çerkez**

Daha ilk kavgası da bulman mahana
Takım koydu **Kader Hüyük**'ünden **Cihan'**a
Kazın derneği dayanır mı şahana
Seçip kılavuzunu vuruyor **Çerkez**

Sizde de yok muydu Frenk barutu
Yitirmiş **Tecirli'yi**, arar **Cerit'i**
Unuttun mu **Kulaç Kollu Halit'i**
Geçmiş hayıflarını alıyor **Çerkez**

Nice mızraklılar var hep kara tuğlu
Anası **Torun,** babası **İbrahimbeyoğlu**
Vebalı boynuna **Muratbeyoğlu Halloğlu**
İki başın hükmünü veriyor **Çerkez**

Dadaloğlu'm der de hileye gitme
Gözünle gördüğünü hak inkâr etme
Deden **Koca Topuz**'un da hakkın unutma
Doldurup doldurup veriyor **Çerkez**

Şiir, 1959 yılında Sarız-**Oğlakkaya** köyünden Ali Karakuş'-tan derlenmiştir.

Ecelin Ağzına Almak : Ölümü göze almak. **Dartmak :** (Tartmak) : Burada, eliyle dengelemek. **Danacıoğlu :** Tecirli savaşçısı. **Takım :** Sınır. **Kader Hüyüğü :** Çukurova'da şimdiki Kara hüyük. Kimilerine göre ise Elbistan Til köyünde bulunan hüyük. **Cihan:** Ceyhan ırmağı. **Kılavuz :** Kavgada yavuz atlı. **Frenk :** Cermen ve Lâtin ırkından olanlar. **Torun, Halloğlu, Avşar** obaları. **Mahana:** Bahane. **Doldurup Doldurup Vermek :** Çakmaklı tüfekler ağzından doldurulurdu. Bu iş zaman alırdı. Tüfeği doldurma işini Çerkez'e yardım olsun diye ihtiyar Topuz Bey yapıyordu.

KOCA PAYAS

31

Payas bir Avşar savaşçısıdır. Hatay'ın İskenderun ilçesinin bir kasabasının adı da Payas'tır. Payas-Dörtyol, Osmanlılar zamanında önemli bir yerdi. Çünkü hac yolu buradan geçerdi. Burada derebeylik yapan Küçük Alioğullar'ı gelip geçen hacılardan belirli miktarda «baç» alırlardı. Osmanlılar buranın emniyetini sağlamak için zaman zaman güç durumlarda kalırlardı. Yolun hacılara açılması için yine Osmanlılar asker göndermişlerdir. **Dadaloğlu** böyle şeyler çok görmüştür.

Koca Payas bu oyunu çok gördü
Yedi dağ üstüne ordusun kurdu
Yavuz Sultan Selim korkup da verdi
Bey baban zorunan aldı tuğları

Ahırdağı'ndan **da Kara-Beyaz**'ın
Bir yazın ağlattın, bir de bu güzün
Karbeyaz'ı alırsak **Şam**'aça bizim
Daha **Şam**'dan öte bir güz ağları

Der **Dadaloğlu**'m da böyle söyledi
Yedi **Avşar** Türkmen beyi varıdı
Tüfeğimiz Macar, Frenk barutu
Ölen ölmüş hesap edin sağları

Yavuz Sultan Selim : Yavuz, Mısır seferi için Çukurova'dan geçerken Avşarlar'a bazı ayrıcalıklar vermişti. Ozan bunu abartıyor. (C. Öztelli)

Kara-Beyaz (Karbeyaz) : Dörtyol'un doğusunda bir dağ adıyayla. Burada aynı zamanda Karbeyaz isimli bir kasaba vardır.

Ahirdağı : Maraş'ın kuzeyinde bir dağ.

Şam'aça : Şam'a kadar.

DÖĞÜŞÜR BUGÜN

32

Tüm Arabistan, Osmanlılar'ın toprağıdır. İşte bu zamanlar **Cızık Çöl Araplar'**ı gelip Ramazanoğlu Ahmet Bey'in kızını «odalık» istiyorlar. Bunun üzerine kızın anası aşiretleri yardıma çağırıyor.

Çukurova'da yaşayan tüm Türkmen oymakları önce yardım yapacaklarını söylerler. Daha sonra da bundan vaz geçerler. Yalnız Avşarlar Ramanoğlu'nun yardımına koşarlar. Araplar'ı yenerler, kızı kurtarırlar.

Kalktı havalandı ey deli gönül
Varır bir menzile erişir bugün
Meydan benim diye kabak asanlar
Çıkar koç yiğitler döğüşür bugün

Bugün meydan günü döğüş olucu
Kötüler de geri geri durucu
Koç yiğit elinde tartar kılıcı
Kılıç kalkanınan vuruşur bugün

Sıkılır tüfekler, tütünler tüter
Çalınır davullar, mehterler öter
Kesilir kelleler meydanda yatar
Üleşler ayağa dolaşır bugün

Dadaloğlu'm der de eyledi hengi
Bugün kötülerin çıkar mehengi
Solar koç yiğitin gülgün irengi
Çıkar arap atlar yarışır bugün

Şiir, 1981 yılında Pınarbaşı-Cinniyurt köyünden öğretmen Durdu Demirel ile Sarız'dan Hasan Gürbüz'den derlenmiştir.

Kabak Asmak: Çukurova kabakları kurutulunca içi oyulur, buraya barut konurdu. Kabağı bir yere asmak meydan okumak demekti.

Olucu: Olacak. **Durucu**: Duracak. **Davlumbaz**: Büyük cenk davulu. **Mehter**: Burada, kavgaya yöneltmek için çalınan çalgılar. **Üleş (Leş)**: Burada, insan cesedi, ölü. **Heng**: Hengâme, patırdı, gürültü. **Mehenk**: Ölçü denektaşı **Gülgün**: Gül renkli.

DÖĞÜŞEREK ÖLEMEDİK

33

Henüz bilemediğimiz bir nedenle **Avşarlar**'a yaylaya gitmek yasaklanır. Tıpkı kış mevsimlerinde olduğu gibi, o yıl ilk baharı da, yazı da **Çukurova**'da geçirirler.

Ama **Çukurova** yazın çok sıcaktır. Suları içilmez, üvezi var, mucuğu, var, sıtması var.

O yıl hastalıktan, sıtmadan çok sayıda kız, gelin ölür. Erkekler, tüm aşiret perişan olur.

Dadaloğlu, Ceyhan nehri kıyısında bulunan **Hemite Kalesi**'ne bakarak eski günleri, yaylaları, o görkemli göç günlerini anar.

Göründü de **Hemite**'nin kalesi
Hiç gitmiyor aşiretin belâsı
Yıkılıp **Yarsuvat** viran kalası
Bu yıllık da burda kalsın elimiz

Eser garbisi de adamı yakar
İçilmez suları yosunlu kokar
Yatılmaz gecesi mucuğu çokar
Sehillemiş açılmıyor gülümüz

Gün burnuna **İmeli**'den inerdik
Sallanır da **Saçaklı**'ya konardık
Şöhret için yiğit ata binerdik
Çakmaklı tüfekti bizim zorumuz

Devemiz gelirdi tülülü, bazlı
Tülünün sesi de bülbül avazlı
Âşığımız vardı kucağı sazlı
Bahşişina cömert idi elimiz

Melik Ejder evliyalar yatağı
Ahıır Dağı yaylamızın eteği
Bayazıtlı elimizin tutağı
Cihan Köprüsü'nden bağlı yolumuz

Arabis'tan atlarına binerdik
Al kabutu al kendire atardık
Her birimiz bir orduya yeterdik
Alışkan tüfekti bizim zorumuz

Kavrık'a varınca semah dönerdik
Genişleyip **Suçatı'**na konardık
Ha deyince bin gök atlı binerdik
Mertlik köprüsünden geçer yolumuz

Karadik'ten öte **Harnı'**nın düzü
Oturmuş beyler de ediyor sözü
Fettahlı Beyleri (yok) kim'edek nazı
Enden enden kırık bizim kolumuz

Der **Dadalı'**m der de bu sitem yeter
Yaylaya çıkınca gukkular öter
Kız, gelin kalmadı hep hasta yatar
Döğüşerek ölemedik birimiz

Şiir, 1958 yılında Kayseri-Sarız **Ayranlık** köyünden **Mehmet Yıldırım**'dan derlenmiştir.

Hemite: Osmaniye-Kadirli karayolu üzerinde, Ceyhan ırmağı kenarında bir kale.
Yarsuvat: Bu günkü Ceyhan ilçesinin eski adı.
Garbi: Lodos yeli.
Mucuk: Bir çeşit küçük sinek, gündüz ısırır
Üvez: Sivri sineğe benzer bir böcek. Gece ısırır.

Sehillemiş (sahillemiş) : Deniz kıyısında güneşte, sıcakta fazla kalmış.

İmeli : Şimdiki adı **İmalı**. Maraş altında.

Saçaklı : Kadirli, Mazgaç arasında.

Melik Ejder : Maraş-Aksu yakınlarında bir ziyaret yeri. **Bayazıtlı :** Maraş'ta ünlü bir aile. Bayazıtoğulları. **Cihan :** Ceyhan. **Kabut :** Palto. Alışkan **Tüfek :** İyi vuran tüfek. **Kavrık :** Maraş-Tekir civarında bir yer. **Suçatı :** Maraş-Göksun yolu üzerinde, Ceyhan'a karışan sulardan biri.

Semah Dönmek : Oyun oynamak, halkalar halinde halay çekmek.

Kara'dık (Karagedik) : Bugünkü Haruniye Düziçi ovasının batısındaki tepeler arasındaki gedik.

Harnı (Haruniye) : Adana'nın Bahçe ilçesine bağlı bir kasaba. Bu kitap yazılırken Haruniye **Düziçi** adıyla ilçe merkezi olmuştur.

Gök Atlı : Çelik gömlekli süvari atlısı.

Fettahlı Beyleri : Bir Türkmen obası. Fettahlı obası bu gün Adana-**Düziçi** ilçesiyle **Bahçe** ilçesi ve **Hasan Beyli** köylerinde otururlar. Düziçi ilçesinde oturan Fettahlı Beyleri'nin soyadları Algan, Türker, Fettahlıoğlu ve Aksoy'dur. **Gukkugu :** İbibik kuşu.

En : (Enden enden...) : Ek yeri, eklem, dirsek.

KİNDİR BU BİZE

34

Avşarlar talan yapıyor, yerleşik halka zarar veriyor diye ta İstanbul'a kadar şikâyetler olur. Bunu sık sık çıkan fermanlardan anlıyoruz. İstanbul'da divan toplanır. On iki vezir katılır bu divana. Divandan karar çıkartılır: Avşarlar Halep'in **Rakka** kazasına sürülecek. Kırata binen padişahın ulakçısı fermanı boybeyine verir. Aşiret arasında üzüntü başlar, dağılma başlar.

Öte yandan bu sürgünden yararlanmak isteyen Tecirliler, Ceritler, Bozdoğanlar Avşarlar'ın mallarını sürüp kaçırırlar. Dadaloğlu söyler.

Sana derim sana ey Türkmen kızı
On iki vezirler bir etmiş sözü
Yok kalemine de çalmışlar bizi
Eski kitiretler kindir bu bize

Padişah fermanı kır atta olur
Fermanlı olanlar vurmadan ölür
Geçer bu kara gün böyle mi kalır
Dağılman arkadaşlar ündür bu bize

Biz de neler ettik **Antep** eline
Nameler gönderdik **Anadolu**'ya
Benden selâm söylen **Mirze Ali**'ye
Koç yiğite (kanlı) gömlek dondur bu bize

Şebekeye uğrattılar yolumuz
Neye varır ahvalimiz, halimiz
Gidi düşman kovar gider malımız
Sinirirse şeker, şerbet baldır bu bize

Der **Dadalı'm** der ki davı bu davı
Gökte güvel ördek şahanın avı
Ne kadar methetsem **Avşar'ın** beyi
Yalman mızraklı eldir bu bize

Kitiret : Kin, buhuz. **Ferman :** Padişah buyruğu. **Mirze Ali (Imirze Ali) :** Cerit beyi. **Fermanlı Yazmak :** Ölüme mahküm etmek. **Şebeke :** Hile, al. **Ahval :** Haller, durumlar. **Gidi :** Pezevenk, şaka yollu söylenince yaramaz demektir. **Davı :** Dava, mesele.

AVŞAR'ın GÖÇÜ

35

Avşarlar'ın sürgünü için padişahtan ferman gelmiştir. Artık göç için yol görünmüş, Avşar'a gitmek düşmektedir. Bu arada **Dadaloğlu** eski günleri anar, yurtları birer birer sayar. Ala karlı mor sümbüllü yaylalardan yoksun kalmak ozana güç gelir.

On bir kişi **Horasan**'dan çıkanda
Aksayaya yeşil düğme dikende
Çıkıp yücelerden engin bakanda
Yol alıp gidiyor göçü **Avşar**'ın

Avşar'ın uşağı şöhretli gezer
Gördüğü düşmanın bağrını ezer
Onbeş yirmi atlı bir ordu bozar
Yenilmez kuvveti, gücü **Avşar**'ın

Çıkılı, Çakmaklı, Kütüklü yurdu
İndi **Kığılı**'ya çok safa sürdü
Hüsmen Ovası'ndan haberler geldi
Acıya uğramış ucu **Avşar**'ın

Bitmesin ekini, selvi, söğütü
Sait Battal hiç içinde yoğudu
Fino fesli, dal püsküllü yiğiti
On kişiye yamaç üçü **Avşar**'ın

Coşkun sular gibi dolanıyorduk
Ne duruluyok, ne bulanıyorduk
Firkatten firkate ulanıyorduk
Sankim neydi bunda suçu **Avşar**'ın

Taşlar **Dadaloğlu**'m bağrını taşlar
Gözümüzden akar kan ile yaşlar
Bize yol görüktü kavim, kardeşler
Kalmaz yanımızda öcü **Avşar**'ın

Horasan : İran Horasan'ı. Avşarlar Selçuklular zamanında oradan gelmişlerdir. Daha önce **Sir-Derya**'da otururlardı. **İran** Horasan'ından Avşarlar'ın on bir boy halinde geldikleri söylenir. Torun, Halloğlu, Koca Nallı, Kekeç bu obalardan bazılarıdır.

Aksaya : Üç etekli Türkmen entarisi, fistan.

Çıkılı, Çakmaklı, Kütüklü : Sarız, Pınarbaşı ve Gürün üçgeni içindeki **Gövdeli** dağında yurtlar.

Kıgılı : Maraş altında.

Hüsmen Ovası : Kahraman Maraş'ın Afşin ilçesinin güneyindeki düzlüğe eskiden bu ad verilirdi. Binboğa'nın doğu kesiminde.

Sait Battal : Aşiret ileri gelenlerinden.

Fino Fes : Küçük fes. Karacaoğlan'ın şiirlerinde de geçer.

Sankîm : Sanki.

Kavim Kardeş : Boy ve soy bakımından birbirine bağlı insan toplulukları.

URUM'a DOĞRU

36

Türkmenler'in **Cerit** oymağı, sürgün yıllarını tamamlamış Halep'in Rakka ilçesinden Toroslar'a doğru hareket etmiştir. Zaten yayla zamanı gelmiş, hatta geçmiş bile. Avşarlar da yayla yolunu tutar.

Ceritler Rakka'dan sökün eyledi
Bir firkat geldi de serime doğru
Altı arap atlı **Avşar** beyleri
Çek atın başını **Urum**'a doğru

Cerit-Rakiye'den arayı açın
Murat'ın altından **Kinet'i** geçin
Sarardı benzimiz yaylaya göçün
Çek atın başını **Urum**'a doğru

Dolanayım **Yarsuvat'**ın yolundan
İçen ölmez **Binboğa**'nın gölünden
Aslan Beyim **Sar'Aslan**'ın yolundan
Çek atın başını **Urum**'a doğru

Dadaloğlu'm der de ne söylesem hak
Şükrolsun **Mevlâ'**ya yüzlerimiz ak
Bize bu illerde devir günü yok
Çek atın başını **Urum**'a doğru

Rakka (Rakiye) : Halep iline bağlı bir kasaba, şimdi liçe. Rakka en belâlı sürgün yeri olarak bilinirdi.

Sökün Etmek : Gelmeye başlamak.

Murat : Fırat nehrinin bir kolu.

Kinet : Kinez de denir. **Nizip**'in bir köyü.

Urum (Rum) : Çukurova'ya göre Toroslar'ın öte yanı. Anadolu.

Yarsuvat : Ceyhan ilçesinin eski adı.

Aslan Bey : Cerit oymağı beyi.

Sar'aslan (Sarıaslan) : Kadirli ilçesinde bir köy adı.

Devir Günü : Mutlu gün.

KOZANOĞLU'NA

37

Cevdet Paşa, **Tezakir**'inde anlattığına göre **Kozanoğulları**'nın ceddi **Antep**'ten gelmedir. Oranın Kozan köyünden. On iki aşiret kethüdalığına bölünmüş **Kozanoğulları**'nın her biri bir derebeyi hükmünde idi.

Eskiden Kozan ve **Feke** ilçelerinde **Divanoğulları** hüküm sürmekteydi.

İşte bu oniki kethüdalıktan üç yüz haneli **Arıklı** obası **Divanoğulları**'nı devirip yerine geçtiler. **Kozanoğulları** işte bu **Arıklı** obasıdır. En eskesi **Hacı** Ağa ve biraderi **Topal** Ağa'dır.

«Sayın Münür Kozanoğlu'nun hazırladığı soy kütüğüne göre, Kozanoğlu Türkmen beyliğinin nesli **Yusuf** Bey'den gelmekte olup Yusuf Bey'in torunları da Kozan dağı yöresinde hükümlerini geçirdiklerinden kendilerine **Torun Beyleri** denmektedir.» [85]

Gerçekte ise Cevdet Paşa'nın bu konuyu iyice bilmediği anlaşılmaktadır. Çünkü Münür Kozanoğlu «Amasya tarihine dayanarak 14. yüzyılda bile Kozanoğulları'nın **Çukurova**'nın şöhretli beyleri arasında olduğunu belirtmektedir.» [86]

Torun, Avşarlar içinde kavgacı, yiğit bir obanın adıdır. Kozanoğulları'nın bu obadan gelmiş olması daha akla yakındır. Türkmer oymakları içinde, Kozanoğulları en fazla Avşarlarla akrabalık kurmuşlardır. Ta öteden beri Kozanoğuları'nın Avşar yiğeni olduğu herkes tarafından belirtilmektedir.

Avşarlar, **Kozanoğulları**'nın süvari askerleri, Farsaklar da piyade askerleriydi. Kozanoğuları daha çok Avşarlar'a dayanarak hüküm sürerlerdi. Öyle zamanlar olurdu ki, Avşarlarla Kozanoğulları'nın arası sık sık açılırdı.

Şiire konu olan öykü de şöyledir

Kozanoğulları, Avşarlar'ın bu kadar etkili olmalarını istememektedir. Çok akıllı olan Kozanoğlu bunun için bir plan yapar: Tüm Avşar beylerini toplar. Onlara **Feke'nin Belen** köyünde (Bu köy aynı zamanda Kozanoğulları'nın merkezidir) bir şölen verir. Sabahleyin **Cerit** üzerine saldırı kararı alırlar.

---

(85) —Cezmi Yurtsever. Ermeni Terör Merkezi Kilikya Kilisesi. Sayfa : 86

(86) Aynı eser. Sayfa: 85

Sabah olur olmaz **Avşar** atlıları **Çukurova'ya** inerler, **Ceritler** de orada **Avşarlar'ı** karşılar. Lâkin bu kavgaya Kozanoğlu katılmaz, verdiği sözden cayar. Maksadı Avşarları kötü duruma düşürmek. Bu kavgada her iki tarafta çok zayiat verir.

Dadaloğlu, burada **Kozanoğlu'nu** suçlamaktadır.

Yiğit olan yiğit dönmez sözünden
Sözünün üstünde dur **Kozanoğlu**
Yiğit ıkrarında katı sayılır
Yiğitliğin hak'kın ver **Kozanoğlu**

Namert kulsun dünkü sözde durmazsan
Kötü kulsun ileriye varmazsan
Ben vururum, sen **Cerit**'e vurmazsan
Bari beş, on atlı ver **Kozanoğlu**

Cerit sardı çöl ovayı, bayırı
Dölek yüzü **Zıngarlık'**ın çayırı
Ho diyenin hoyuk kadar hayırı
Gel gitme yerinde dur **Kozanoğlu**

Davlumbazlar koygun vurdu havayı
Koç yiğitler Hakk'a etsin duayı
Cerit'e vermeyek **Çukurova'**yı
Bura kan dökecek yer **Kozanoğlu**

Dadaloğlu'm der ki, aslım nereli
Bizde ölen şehit, gazi yaralı
Haydin aslanlarım, haydin ileri
Seyret kavgayı da gör **Kozanoğlu**

Şiir, 1983 yılında Adana-Buruklu **Kul Mustafa'**dan derlenmiştir.

Ikrar : Kararlaştırma.

Namert : Mert olmayan
Zıngarlık : Adana, Ceyhan arasında bir yer adı.
Ho Demek : Saldırmak, ileri atılmak.
Hoyuk : Tarlalardaki ürünleri yemesinler diye hayvanları, özellikle de kuşları korkutmak için yapılan korkuluk.
Davlumbaz : Büyük cenk davulu.
Koygun : Dokunaklı, acıklı.
Vermeyek : Vermeyelim.

HARAM OLDU ÇUKUROVA

38

Bu şiir Avşarlar'ın iskânından sonra söylenmiştir. Fakat hangi iskân? Kaçıncı iskân? Burasını bilemiyoruz. Çünkü Avşarlar yedi kez çeşitli yerlere iskâna zorlanmıştır.

Ilgıt ılgıt bir yel esti **Urum**'dan
Duydum perişandır hali **Avşar**'ın
Gam-kasevet kalkmaz oldu serimden
Döndü gurbet ele yolu **Avşar**'ın

Gitti geldi baharları, yazları
Ağlattılar şahinleri, bazları
İskân oldu gelinleri, kızları
Duydum **Kars**'a gitmiş gülü **Avşar**'ın

Bize haram oldu **Çukurovalar**
Şahin uçtu ıssız kaldı yuvalar
Türkmen kızı katarlamış mayalar
Bozuldu katarı, teli **Avşar**'ın

Avşar dediğin de bir büyük oba
Çağırsan beyleri etmiyor töbe
Al çuha üstüne boz beden aba
Giyinir, salınır eli **Avşar**'ın

Ovalar ovalar **Çukurovalar**
Uçtu şahin ıssız kaldı yuvalar
Amber Aga'm çeker tülü mayalar
Bozuldu katarı, teli **Avşar**'ın

Dadaloğlu'm, bu iş bize güç oldu
Osmanlı'dan altınımız tunç oldu
Gözü kanlı şahpazların nic'oldu
Ermedi çakmağa eli **Avşar**'ın

Ilgıt Ilgıt : Kesik kesik ve serin esen yel.

Gam-Kasavet : Tasa-gaygı, Üzüntü-sıkıntı.

Baz : Şahin cinsinden alıcı bir kuş, Doğan kuşunun erkeği.

İskân : Yurtlanma, yerleşme. Burada, zorla bir yere oturtma, yurt edinme hareketi.

Kars : Bugünkü **Kadirli** ilçesinin eski adı.

Katarlamak : Dizmek, sıraya koymak.

Maya : Dişi deve.

Oba : Oymakların bölükleri. Burada, topluluk, çadır halkı, göçebe ailesi.

Töbe : (tövbe) : İşlenildiği sanılan, henüz gerçekliği meydana çıkmamış suç, dönü. Burada, dönü, verilen karardan dönmeme eylemi.

Al Çuha : Kırmızı renkli yün kumaş.

Boz Beden Aba : Türkmenler'in kendileri tarafından dokunarak yapılan bir çeşit kaba ipten yapılan aba.

Amber Ağa : Ünlü Halloğlu Amber Ağa.

Çakmak : Önden doldurmalı çakmaklı tüfek.

ANAVARZA KALESİ

39

Anavarza Türkçe söyleyiş biçimidir. **Anazarba, Aynzarba, Anazarbus** diye de söylenir. Ta **Asurlular**'dan kalma bu kale **Çukurova**'nın ortasında bayrak gibi yükselir. Konuştuğumuz tüm Türkmen Kocaları bu şiirin **Dadaloğlu**'nun olduğunu söylemişlerdir. Oysa **Adana-Buruk** Köyünden halk ozanı **Kul Mustafa** bu şiirin kendine ait olduğunu belirtmiştir.

Şiir, 1981 yılında Adana-Kadirli'nin **Avşarlar** köyünden Mahmut Taşkaya'dan derlenmiştir.

Sana derim **Anavarza Kalesi**
Sana konup göçenlerin nic'oldu
Doğru söyle garip başım belâsı
Şahpaz atlı av kovanlar nic'oldu

Vahşi kuşlar ötüşüyor şu yüzde
Binaların harap olmuş hep düzde
Yedi arşın loğ taşını omuzda
Of demeden getirenler nic'oldu

Memnun musun seni gelip gezenden
Usanman mı şu yapıdan, düzenden
Şah kızını almak için **Kozan**'dan
Alapınar'(dan) su verenler nic'oldu

Ebbasına yumuşların buyuran
Sayısız askerin karnın doyuran
Kılıç vurup orta yerden ayıran
Nara atan aslanların nic'oldu

Dadaloğlu'm yoktur sözün hilesi
Hangi tarihtedir bunun çilesi
Ayas, Payas, Misis, Tumlu kalesi
Beş kaleye hükmedenler nic'oldu

Loğ Taşı : Yollarda, toprak damlarda yeri bastırmak veya tarlalarda toprakları ezmek için gezdirilen taş silindir. Eskiler anlatırlar: Anavarza Misis krallığına bağlı bir kentmiş. Anavarza kalesi yapılırken, orada taş taşıyan işçilerden birine: «Karın öldü» diyorlar. Tam o sırada da adam kocaman bir loğ taşını omuzlayıp kaleye getiriyormuş. Derhal taşı yere atıyor ve şöyle söylüyerek üzüntüsünü dile getiriyor:

Ben varım, kırk yaşında ham traş

Babam vardır, seksen yaşında kart traş

Bilseydim bu dünyada ölüm var

Koymazdım taş üstüne taş (Bu sayıları üç, beş katına çıkarıp söylüyenler de vardır: Seksen yaşında, yüz seksen yaşında gibi.)

İşçi bunları söyledikten sonra sarsılır. Sonra da: «Madem ki bu taşı buraya kadar getirdim, öyleyse şunu kaleye de çıkartayım» deyip taşı kucaklar, fakat bir türlü yerinden kıpırtadamaz. Taş yerinde kalır.

Sözü edilen taş Anavarza'nın doğu kesiminde, yazıda durmaktadır.

Şah Kızı : Anavarza'yı yaptıran kralın kızı. Yine Türkmen Kocaları anlatırlar: «Bu kralın çok güzel bir kızı varmış. Kral her yana ilânat vermiş ki bu kaleye kim su getirirse kızımı ona vereceğim, demiş. İki tane talip çıkmış, taliplilerin ikisi de işe koyulmuş. Ama beri taraftan kız, bu delikanlılardan birisini gerçekten seviyormuş. Bu sebepten sevdiği delikanlıya akıl vermiş:

— Önce su kanalının tamamını yapacaksın, sonra da suyu bırakacaksın.

Öteki delikanlı ise her gün bir miktar kanal yapar, suyu oraya bırakırmış. Tekrar kanal, tekrar su... derken kanallar sık sık bozulurmuş.

Yarışmayı kızın sevdiği delikanlı kazanmış. (*)

Alapınar : Anavarza'nın kuzeyinde Kozan'a bağlı bir köy.

Ebba : Hizmetçi. yumuş uşağı.

Yumuş : Hizmet.

Kılıç Vurup Orta Yerden Ayıran : Anavarza'da «Ali Kesik» denilen bir yer vardır.

Bunun öyküsü de şöyledir :

Hz. Ali bir kadından borç para alıyor. Bir gün Hz. Ali sevinçli bir anında kendi halinde neşelenip gülerken borç aldığı kadın geliyor.

— Bana olan borcun dururken bu sevinç nedir? diyor.

Hz. Ali buna çok üzülüyor.

Hemen **Düldül** denilen atına atlıyor, Anavarza kralının yanına varıyor. Kralı dine davet ediyor. Eğer kral müslüman olmazsa savaşacak, oradan ganimet alıp kadına olan borcunu ödeyecek.

Tam Anavarza'nın ortasına gelen Hz. Ali birden etrafını çevrilmiş görür. Çok müşkül durumda kalır. O kadar çok askerle çevrilmiş ki, Zülfikâr denilen kılıcını çekmek için bile yer yok.

Burada tek yapacak şey kaçmak, yer arıyor bulamıyor. Derhal kılıcını çıkarıyor. «Ya Allah» deyip kaleyi kesiyor. Ve oradan Tozlu köyü yönüne doğru uzaklaşıp gidiyor. Hz. Ali, Peygamberden izin almadığı için burada savaşmamıştır. (**)

Şimdi burasının adı: «Ali Kesik» tir.

Ayas : Yumurtalık ilçesinin eski adı.

Payas : Hatay'ın Dörtyol ilçesine bağlı kasaba.

Tumlu : Ceyhan-Kozan arasında bir kale.

(*) — Ali Püskülloğlu bu yarışmanın Misis kralı ile Sis (Kozan) kralı arasında yapıldığını yazar. (Efsaneler, T.D.K. yayınları 4. baskı 1982, sayfa: 17-23.

(**) — Mehmet Karataş. Kozan-Faydalı köyünden, öğretmen.

İKİ AŞİRET KAVGASI

40

Gerek yaylak yurt olarak, gerekse kışlak yurt olarak her oymağın, hatta her obanın yerleri bellidir. Söz gelimi Avşarlar Uzun Yayla, Pınarbaşı-Zamantı, Sarız yöresini yazlık yurt olarak kullanırlardı. Ceritler Binboğa, Mürseller Binboğa'nın doğu kesimini kullanırlardı. Bununla birlikte zaman zaman birbirlerinin yurtlarına girdikleri de olurdu.

Söylentiye göre Reyhanlı aşiret beyi **Mürseloğlu Haydar Bey, Avşar** Beyi **Mirza Oğlu**'na haber göndererek ondan toprak ister. Eğer bu isteği yerine getirilmezse savaşacaklarını bildirir. İstek yerine getirilmez.

Savaş **Elbistan** ovasında olur. Çok kanlar dökülür çok evler yıkılır, mallar talan olur. Bu kırgından dolayı Elbistan'a «Kırım»da denir.

Sonunda Mürseloğlu yenilir, **Dadaloğlu** Avşar beyinin isteği üzerine savaşın öyküsünü şöyle dile getirir:

Mürseloğlu der ki : Ey **Mirze Oğlu**
Evimden meydana çıkmam var, dedi.
Binbir atlım var da ağalı, beyli
Onların maşkına bakmam var, dedi.

Mirza : Savaş paklar işin sağını
Küküm ettim **Kürdistan**'ın beyini
Başına yıkarım **Berit** dağını
Yazın **Andırın**'a dökmem var, dedi

Mürsel der de : **Mirza** etme inadı
Bıldır deden, dedem ile sınadı
Benim kovduğumun kalkmaz kanadı
Çelen kanatların' çekmem var, dedi.

Mirza der : Bir edek ellerimizi
Eski **Reyhanlı** da sınıyor bizi
Kavga temizlesin **Elbistan** düzü
Gök kanatlıyı (meydana) dökmem var, dedi

Mürsel der : Erlerim hep farizatlı
İngiliz çakmaklı, frenk barutlu
Şahit olsun **Tecirli** ile **Ceritli**
Kara çadırları yıkmam var, dedi.

Mirza der : Ne gelir erin elinden
Avşarlar da kaçmaz, geçer serinden
Kovarım da **Saraycık**'ın belinden
İpi boğazına takmam var, dedi

Mürsel der de : Ey benli cırık
Kalkmıyor kanadın, kolların kırık
Sana derim sana, ey hain çürük
Senin de üstüne çökmem var, dedi

Bilmem neylediler, bilmem nettiler
Elbistan düzünde (toy) düğün ettiler
Kimin öldürdüler, kimin azat ettiler
Cafer'i de de azat etmem var, dedi

Dadaloğlu'm der ki, gözlerim kanlı
Nice bey öldürdüm, hep ünlü, şanlı
İmdadına gelsin **Cerit**, Mendilli
Yüce dağ başına çıkmam var, dedi

Şiir, 1958 yılında Sarız **Oğlakkaya** köyünden **Yusuf Ateş**'ten derlenmiştir.

Maşk (meşk) : Savaş oyunu. Vuruşma, kapışma, döğüşme. **Küküm Olmak :** Kötürüm olmak, topal olmak. **Kürdistan :** Burada, Gâvur dağlarının doğusunda, ona parelel uzanan «Kürt Dağlarında» yaşayan **Celikanlı** ve Delikanlı aşiretleri kestedilmektedir. Bu aşiretlerin aslında Türkmen olduğu söylenir.

Berit Dağı : Toroslar'ın bir kolu, Göksun-Elbistan kara yolunun güneyinde bir dağ. Yük : 3025 Mt.

Andırın : Kahraman Maraş'ın bir ilçesi.

Sınamak : Denemek. **Çelen :** Çelimsiz, zayıf.

Edek : Edelim. **Reyhanlı :** Bir Türkmen oymağı. **Elbistan :** Kahraman Maraş'ın bir ilçesi. **Gök Kanatlı :** Kır atlılar. **Farizatlı :** Usta kurnaz, talimli. **Çakmaklı :** Önden doldurmalı tüfek.

Saraycık : Göksun ilçesinin doğusunda bir köy.

Cırık : Zayıf, fakat ince uzun boylu.

YALAN DÜNYA

41

Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Meğer dünya her tarafta bir imiş
Ben dünyayı **Al-Osman**'ın sanırdım
Meğer dünya dört sultanlık yer imiş

İrili-ufaklı insan piç oldu
Onlar doğdu geçinmesi güç oldu
Altı arap atlı şahpaz nic'oldu
Mâmur sandım yalan dünya çürümüş

Okuttuğun tutmaz oldu alimler
Kalktı da kitaptan arttı zûlümler
Terlemeden mal kazanan zalimler
Can verirken soluması zor imiş

Dadaloğlu'm der ki sözüm vasiyet
Benim sözüm dinleyene nasihat
Besmelesiz kazanılan piç evlât
O da dünyasına ziyankâr imiş

Al-Osman : Âli Osman : Osmanlı ülkesi.
Nic'oldu : Nicoldu, nerede kaldı.
Terlemeden Mal Kazanmak : Vurgun vurmak, yasal olmayan yoldan zengin olmak. **Mâmur** : Bayındır.
Solumak : Nefes alıp vermek.

KOZANOĞLU ile RAMAZANOĞLU HASAN PAŞA

42

Radyonun, sinemanın, televizyonun olmadığı çağlar-Avşarlar, büyük çadırlarda toplanır, uzun kış gecelerinde halk ozanları nın türkülerini dinlerlerdi. Bu türküler bazan doğayı, bazan güzeli, bazan da yiğitlik konularını içerirdi. Halk bu türküleri sessizlik içinde içtenlikle ve saygı ile dinlerdi.

Dadaloğlu bu kez, Kozanoğlu ile Adana'daki Ramazanoğlu Hasan Paşa'yı karşılaştırmaktadır.

HASAN PAŞA :

— Sana derim sana, ey **Kozanoğlu**
Sefer edip üzerine kalkmam var
Bu seneyi her seneye benzetme
Pençe vurup kanadını sökmem var

KOZANOĞLU :

— **Ben Kozanoğlu**'yum da yapamam bunu
Aslım kurt eniği sen seni tanı
Adam evreniyim, yutarım seni
Her senede üç, beşini yutmam var

HASAN PAŞA :

— **Kozanoğlu,** yapma benimle inadı
Dedem, deden ile bir dem sınadı
(bizim) Kovduğumuzun kalkmaz kanadı
Pençe vurup ciğerini çekmem var

KOZANOĞLU :

— Derebeyiyim de menendim yoktur
Sorun aşirete seçerem çoktur
Elde yalın kılıç, çarka çalıktır
Al kanını **Adana**'ya dökmem var

DADALOĞLU

— Issız kalmış **Fettahlı**'nın dağları
Dikiş tutmaz kalan bunun çağları
Dadaloğlu'm, çakıştırır beyleri
İkinizin bir maşkına bakmam var

Şiir, 1964 yılında Adana-Haruniye (Düziçi) **Böcüklü** köyünden Asaf **Demir**'den derlenmiştir.

Evren (evran) : Ejderha. **Dem :** Zaman. **Menent :** Eş, benzer, denk. **Yapaman :** Yapamazsın. **Secere :** Soy bildiren yazma tablo. Burada, kahramanlık, yiğitlik. **Çarka Çalık :** Bilenmiş. **Fettahlı :** Bir Türkmen obası. **Maşk :** Vuruşma savaşma.

NECİP PAŞA İLE KOZANOĞLU

43

Necip Paşa, Yozgat'ta derebeylik yapan Çopanoğulları'ndan bir beydir. Çapanoğulları ile Kozanoğulları öteden beri birbirlerinin rakibidirler.

Cevdet Paşa, Ma'rûzât'ında anlattığına göre Çapanoğlu Cabbar-zade Kozan üzerine sefer yapmış Feke'nin bazı yerlerini, bu arada Rum nahiyesini zapdetmişti. Fakat sonunda Kozanoğlu Büyük Yusuf Ağa'ya yenilerek çekilmişti.

Şiirde anlatılan Kozanoğlu'nun hangi Kozanoğlu olduğu belli değildir. Cahit Öztelli'nin anlattığı gibi [87] kesinlikle Kozanoğlu Ahmet Bey değildir. Çünkü Ahmet Bey, daha sonra Fırka i İslâhiyye zamanında Akif Paşa tarafından yakalanarak İstanbul'da ikâmete memur edilmiştir. [88]

Burada Dadaloğlu, Necip Paşa ile Kozanoğlu'nu konuşturmaktadır. Halk edebiyatı şiir geleneğinde dövüşlerde karşı karşıya gelen orduların komutanlarını konuşturmak, birbirlerine meydan okutmak sık sık baş vurulan bir yoldur.

NECİP PAŞA :
— **Yozgat** tarafından çıktı bir paşa
Avşar'ınan **Kürt**'ü yaktı ateşe
Dövüşün dövüşün de çıkaman başa
Sen de gönlünle gel, hey **Kozanoğlu**

KOZANOĞLU :
— Ben **Kozanoğlu**'yum, sırta kaçarım
Ağzımdan, burnumdan köpük saçarım
Bir varırsam, bin taneni biçerim
Beri gel, hasmını gör Necip **Paşa**

---

(87) — Cahit Öztelli, Üç Kahraman Şair Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu. Sayfa 193.

(88) Ali Rıza Yalman-Yalkın-Cenup'ta Türkmen Oymakları, Kül tür Bakanlığı Yayınları; 2. Cilt, Sayta 181-192.

NECİP PAŞA :
— Sen bir boz ağaçsın, ben yeni balta
Dövüşün dövüşün de sen giden alta
Boğazına takarım demirden halka
Sen de gönlünle gel, ey **Kozanoğlu**

KOZANOĞLU :
— Ben **Kozanoğlu**'yum, Okur yazarım
Atamdan, dedemden serbest gezerim
Bir varırsam, bin taneni ezerim
Beri gel, hasmını gör **Necip Paşa**

NECİP PAŞA :
— Askerim(i) çekerim dağın ardına
Seni yakarım da ateş ördüne
Öldürür de arp'ekerim yurduna
Sen de gönlünle gel, ey **Kozanoğlu**

Dövüşün : Dövüşürsün.

Yeni Balta : Burada, seni genç ağaç gibi keserim denmek isteniyor.

Demirden Halka : Tasma.

Örd : Ateş. Burada, alev.

Arpa Ekmek : Yeryüzünden silmek.

EMMİ, DAYI, EL GEREK

44

Gönülden gönüle yol gider derler
Onu söndürmeye hoşça can gerek
Doğru söyle, yiğit işin doğrusun
Hilebaz olamaz yiğit bön gerek

Buna kılıç derler, aralar açar
Püskürür meydana al kanlar saçar
Bazı kötüler de övünür geçer
Yiğit batman döğer, gözde hûn gerek

Yüksek kayalarda şahin ünlemez
Kısırdır katırlar, kulun kunlamaz
Bazı hocalar da sazı dinlemez:
«Nedir kuru ağaç bize din gerek»

Dadaloğlu'm der ki belim bükülür
Gözümün cevheri yere dökülür
Yalnız taştan duvar olmaz, yıkılır
Koç yiğite emmi, dayı, el gerek

Şiir, 1965 yılında Sarız-Yalak kasabasından Kadiroğlu Mehmet Işık'tan derlenmiştir.

Hilebaz : Hileci.
Bön : Burada, saf, temiz kalpli.
Batman Döğmek : Ağır, oturaklı olmak.
Hûn : Kan.
Kunlamak : (Hayvanlar için) doğurmak, yavrulamak.
Kuru Ağaç : Burada, saz.

AVŞAR NİC'OLDU

45

Avşarlar yine bir sürgüne gönderilmişlerdir. Bu sürgün **Halep**'in **Rakka** yöresine mi, yoksa **Yozgat-Bozok** yaylasına mı, bunu, kesin olarak bilemiyoruz.

Sürgünde bulunan **Dadaloğlu Çukurova**'yı, aşiretini, **Toros**lar'ı-yaylaları ve geçmiş parlak günlerini anımsar, özler.

Aşağıdan bir yel esti **Urum**'dan
Gam-kasavet kalkmaz oldu serimden
Bu dert bize beter oldu ölümden
Ellerin serdarı **Avşar** nic'oldu

Çukur'un köprüsü **Avşar**'ın yurdu
Nerede kaldı da aslanı, kurdu
Aralıkta kaldı **Hacılar Kürt**'ü
Aralıkta kalan beyler nic'oldu

Bilmez misin sen **Avşar**'ın elini
Tor mayalar çekmez miydi gelini
sarı çiçek. mor menevşe, gülünü
Eli iskân gidik **Avşar** nic'oldu

Görünüyor **Anavarza** kalesi
Hiç gitmiyor aşiretin belâsı
Mecit Paşa hey **Allah**'tan bulası
Ellerin serdarı **Avşar** nic'oldu

Dağlar senin koc' **Avşar**'ın varıdı
Yaylatmazdı **Bozdoğan**'ı, **Cerit**'i
Tor mayalar (uğrunda) güzellerin yürürdü
Aralıkta kalan beyler nic'oldu

Güzeller yaylası **Harmancı Yurdu**
Nic'oldu dağların aslanı, kurdu
Aralıkta kalmış **Hacılar Kürt**'ü
Altı arap atlı beyler nic'oldu

Yaylamaya **Binboğa**'ya çıkardık
Katarınan tavsı maya çekerdik
Şöhret için sar'altınlar takardık
Aralıkta kalan beyler nic'oldu

Bir bostan ektim de güllü, goncalı
Mızrak kullanırdık ucu gancalı
Babası **Mustafa Bey** de oğlu **Genç Ali**
Çukur'un beyleri **Avşar** nic'oldu

Üç gün oldu **Bozdoğan**'dan aşalı
Sarı çiçek, mor menevşe döşeli
Ufacık filizli de seyrek meşeli
Top top gezen güzellerin nic'oldu

Âşık **Veli**'m bunu böyle söyleyen
İnip aşkın deryasını boylayan
Hırsızını terk-i salat eyleyen
Arap atlı koca beyler nic'oldu

Şiir. 1958 yılında Kayseri-Sarız **Molla Hüseyinler** köyünden Osman Çelik'ten (Osman Çavuş'tan) derlenmiştir.

Urum : Çukurova'ya göre Toroslar'ın öteki yüzü. **Beter :** Daha kötü. **Çukur :** Kozan, Kadirli karayolu üzerinde Ceyhan yol ayrımı noktasında bulunan yer. Şimdiki adı Naşidiye. Kadirli'ye bağlı. **Anavarza :** Adana'nın 71 Km. kuzey doğusunda tarihi kale. **Mecit Paşa :** Avşarlar'ı iskâna memur bir Osmanlı subayı. **Tor Maya :** Genç dişi deve. **Gidik :** Gitmiş. **Bozdoğan :** Burada, Kadirli toprağı. **Terk-i Salat :** Burada, hırsızını başıboş bırakmak. **Harmancı Yurdu :** Şimdi Sarız'ın Ördekli ve Tavla köylerinin Binboğa'daki yaylalarının bulunduğu yer. **Hacılar Kürdü :** Kozan'ın şimdiki **Hacılar** köyünün bulunduğu yerde kışlayan aşiret.

CERİT-AVŞAR KARŞILAŞMASI

46

1865'ten önce **Çukurova'**da çok sayıda **Türkmen** Oymakları vardı. Avşarlar, Ceritler, Tecirliler, Ramazanoğulları, Sırkıntıoğulları, Bozdoğanlar...

Bu **Türkmen** oymakları arasında sık sık kavgalar oluıdu.

Fakat illâ da **Avşarlar** ile, **Ceritler** birbirleriyle daha çok kavga yaparlardı. Kavgaların baş nedeni otlak meselesiydi. Kışlak yurt olarak **Ceyhan Nehri** iki Türkmen oymağı arasında sınır sayılırdı. Yaylak yurt olarak da **Binboğa**'nın batı kısmı, **Sarız Pınarbaşı** ve **Uzun** Yayla'da **Avşarlar**; **Binboğa**'da da **Ceritler** otururlardı.

Şiirde **Dadaloğlu** bir **Cerit** Beyi ile atışmaktadır. Aslında **Cerit** Beyi'ni konuşturan da **Dadaloğlu'**dur.

DADALOĞLU :
— **Ceritler** Rakka'dan sökün eyledi
Çek atın başını **Urum'**a doğru
Urum'da **Avşar** var öldürür sizi
Çel atın başını **Kırım'**a doğru

CERİT BEYİ :
— **Dadaloğlu** bu tehdidin bana mı
Benim çöl ovaya inmek niyetim
Yarın gör kavga sana, bana mı
Çöl ovada bir harp etmek niyetim

DADALOĞLU :

— Gel edek kavgayı etme bahane
Karganın derneği olmaz şahana
Susundan ölsen de girme **Cihan**'a
Örkleme atını koruma doğru

CERİT BEYİ :

— Gel edek kavgayı, etme bahane
Karganın derneği (nasıl) olur şahana
Malcıyım olmaz girmezsem **Cihan**'a
Akan suyu takım etmek niyetim

DADALOĞLU :

— **Ceritoğlu** bu sözümü tutmazsan
Benim sözlerime riayet etmezsen
Eğer dönüp sen **Kırım**'a gitmezsen
Çevirrim yönünü geriye doğru

CERİT BEYİ :

— Altmış bin piyade, doksan bin atlı
Çakmaklı tüfekler yalım barutlu
Önde **Bozdoğan,** artta **Ceritli**
Çöl ovada bir harp etmek niyetim

DADALOĞLU :

— **Dadaloğlu**'m burc bizim yurdumuz
Zul-Kadiroğlu asıl kurdumuz
Kozanoğlu, Kadiroğlu, ben dördümüz
Yoksulluk kondururum serine doğru

CERİT BEYİ:

— Der **Ceritoğlu,** kim girer yasa
Kendine güvenmeyen eylesin tasa
Güvenmeyin beyler, sözde hülâsa
Dördünüze birden vurmak niyetim.

Şiir, 1982 yılında Adana-Kadirli ilçesinin **Azaplı** (Avşarlar) köyünden Mahmut Taşkaya'dan derlenmiştir.

Rakka: Halep'in bir ilçesi.

Urum: Çukurova'ya göre Toroslar'ın öte yaza, Anadolu.

Kırım: Avşarlar'ın dilinde **Elbistan**... Vaktiyle Elbistan'da Avşar-Cerit kavgasında çok adam kırılmıştı, bu yüzden burasına kırımdan (kırgından) Kırım denilmiştir.

Edek: Edelim.

Cihan: Ceyhan nehri.

Malcı: Hayvancılık.

Örklemek: Bir yere bağlamak. Eskiden atları demir bir sikke (kazık) ile yere bağlarlardı. Buna örkleme denirdi.

Takım: Sınır.

Riayet: Uyma.

Çakmaklı Tüfek: Eskiden kullanılan ağzından dolmalı bir tüfek.

Ser: Baş.

Çel: Çek, dönder.

Karganın Derneği: Küçümseme olarak kullanılır. «Siz karga sürüsü gibisiniz, biz de şahin» denmek isteniyor.

AĞLAŞIR ANALAR

47

Hey ağalar, hey paşalar, hey beyler
...oğlu şerrin benden ırmadı
Benim gönlüm dönüp döğüşmek ister
Ah neyledim **Tayyaroğlu** koymadı

Akşam namazı göç göçe oldu
Çarhacılar birbirine düş oldu
Balıklı derede zor döğüş oldu
Toygun oldu baba oğlun bilmedi

Dadaloğlu der ki, belim büküldü
Oynadı şelfeler zırhlar söküldü
Gelin, kız kalmadı yola döküldü
Ağlaşır analar oğul gelmedi.

Şiir, Halk Bilgisi Haberler, Mecmuasında sayı 79, nisan 1938- Ali Rıza Yalman'dan alınmıştır.

Şer : Kötülük.
Irmak : Uzaklaştırmak, uzaklaşmak.
Tayyaroğlu : Aşiret ileri gelenlerinden.
Çarha : (çarka) : Düşman saflarını çevirmek için yapılan askeri hareket. Burada bu hareketi yapacak kişiler.
Düş Olmak : Düşüp gelmek.
Balıklı Dere : Gazi Antep dolaylarında olacak.
Şelfe : Vucutta azalar.

ASLIMI SORARSAN

48

Sürgünler, aşiret kavgaları, kötü gelen kara günler göçerleri yıldırmıştır. Yine bilemediğimiz bir nedenle **Dadaloğlu** elinden, obasından ayrı düşmüştür.

Böylece èfkârlanan **Dadaloğlu**, eski yiğitlikle dolu günleri anmaktadır. Bu arada, bir köy odasında **Dadaloğlu**, aslını soranlara bu şiirle cevap verir.

Aslımı sorarsan **Avşar** soyundan
Ayrı düştüm aşiretten, beyimden
Pınarbaşı'ndan da beş yüz evinen
Çıkıp da cana kıyanlardanım (efendim)

Çekerim çileyi böyl'olsun bugün
Alırım mı sandın şol **Kozan** dağın
Biz bir kurt idik de **Bozoklu** koyun
Ürkütüp sürüsün yiyenlerdenim (efendim)

Dadaloğlu'm der de, böyle olmazdım
Gördüğüm (kara) günlerin birin görmezdim
Kavga kızışınca da geri durmazdım
Meydanda kardaşa kıyanlardanım (efendim)

Şiir, 1979 yılında Kayseri Sarız ilçesi-**Karayurt** köyünden Mustafa **Bozbıyık**'tan derlenmiştir.

Pınarbaşı : Kayseri'nin bir ilçesi.
Bozoklu : Bir Oğuz boyu. Bozoklular Sivas'ın Gemerek dolaylarında otururlardı.

TORUN DEĞİL Mİ

49

Torun, Avşarlar içinde bir oba adıdır. Ama en yiğit, en gözü-kara bir oba... Tüm Avşarlar bunu böyle bilirler. Yozgat'ta oturan **Pehlivanlı** oymağının beyi **Abidin Paşa**'yı Kayseri Boğazköprü denilen yerde vuranlar da işte bu **Torun** savaşçılarıdır.

Bu şiirde **Dadaloğlu**, **Torun** obasının ileri gelen ailelerini ve onların özelliklerini sıralamaktadır.

Sen **Herekçioğlu**'sun, bilirim seni
Oymağın kıllı da kendini tanı
Urum'dan **Şam**'a da gitmiştir ünü
Terkeşlioğulları, Torun değil mi

Kabaktepe, Koç Dağı'na konardı
Odasına nice beyler inerdi
Düşmanına gayet şahpcız dönerdi
Şahmetlioğulları, Torun değil mi

Bayazıtoğulları da methin ederdi
El konunca daim uca konardı
Döğüşlerde bir orduya yeterdi
Mucukoğulları, Torun değil mi

Evvelden evveli kılıcı zağlı
Küheylan atları tavlada bağlı
Samur kürk giymiş de omuzu tuğlu
Sarıvelioğulları, Torun değil mi

Bozhüyük, Akoluk belli yurtları
Çayıra çıkardı arap atları
Haraca bağlardı bütün **Kürtler**'i
Muhazimoğulları, Torun değil mi

Der **Dadalı'm, Avşar** aslın bilirdi
Elden evvel yaylasına gelirdi
Umum halkın haracını alırdı
Hösükoğulları, Torun değil mi

Şiir, 1977 yılında Kayseri **Sarız** ilçesi Kızılpınar Köyünden **Nuri** Kara'dan derlenmiştir.

Herekçioğlu : Sarız Esirik-Yaylacı köyünde otururlar.

Oymağı Kıllı : Esirik-Yaylacı köyünde oturanların lâkapları «Kıllılar» dır.

Urum : Çukurova'ya göre Toroslar'ın öte yüzü. Anadolu.

Şam : Suriye'nin başkenti. Eskiden Osmanlı yönetimine bağlıydı.

Terkeşlioğulları : Kayseri Sarız ilçesi **Destiye** ve **Karapınar** köyleri ile Adana Kadirli ilçesinin **Azaplı (Avşarlar)** köylerinde otururlar.

Babaktepe : Sarız-Pınarbaşı karayolunun solundaki yaylalar. Kabaktepe'niin bulunduğu tepenin eteğinde şimdi iki köy vardır.

Koç Dağı : Toroslar'ın bir kolu. Kabaktepe'nin güney batısındadır.

Şahpaz : Çevik, atik.

Şahmetlioğulları : Sarız'ın **Yedioluk** ve **Kıskaçlı** köylerinde otururlar.

Bayazıtoğulları : Kahraman Maraş'ta tarihi bir aile.

Mucukoğulları : Pınarbaşı'nın **Oruçoğlu** ve **Yeregeçen** köyleri ile **Uzun Ahmet** köyünde otururlar.

Zağlı : Keskin, eğri ve yağlı kılıç.

Sarı Velioğulları Sarız'ın **Damızlık** köyünde **Kaygusuz** soyadlı kişiler; bu köyde otururlar.

Bozhüyük, Akoluk : Sarız, Gürün arasınra kalan yurtlar.

Muhazim Oğulları : Sarız'ın **Çavdar** ve Kızıl **Pınar** köylerinde otururlar. (Kızılpınar köyünde **Tunç** soyadlı kişiler **Muhazimoğullarıdır.**)

Hösükoğulları : Sarız'ın **Çürük** (Akoluk) köyünde otururlar.

YURT GÜZELLEMELERİ
VE
SOSYAL KONULARI İÇEREN ŞİİRLERİ

AVŞAR GÖÇTÜ M'OLA

50

Garipçe garipçe öten İbili
Acep göçtü m'ola Avşar elleri
Alabel bahçesi çokça konalga
Açtı m'ola **Ilıca**'nın gülleri

Arık Yazı, nergizlerin bitti mi
Turnaların garip garip öttü mü
Seyfi gözlüm senden yükün tuttu mu
Çalkan bire **Yarssuvat**'ın gölleri

Hûbların durağı **Cihan**'ın suyu
Güzel eğlencesi **Mercin**'in kıyı
Gitti de gelmedi bir delim deyi
Ara sıra gözler m'ola yolları

Dadaloğlu'm der de, bulandı bendim
Badeyi içti de söylüyor kendim
İzin ver kuluna beyim, efendim
Yakın olsun ıraktaki yolları

İbili : Bir kuş, ibibik.

Alabel : Saimbeyli-Tufanbeyli ilçeleri arasında kalan Obruk, Fıyrat denilen yerdeki bel.

Ilıca : Kozan ilçesinin doğusunda bir köy.

Konalga : Göçerlerin göç sıraında konakladıkları yer.

Arıkyazı : Kadirli ilçesinin **Tozlu** köyünün güney-batı kesimine düşen yer. Burası büklerle dolu. İnce Memed romanının bir bölümünün geçtiği yer.

Yarsuvat : Bu günkü Ceyhan ilçesinin eski adı.

Mercin : Adana'nın Ceyhan ilçesine bağlı bir köy. Ceyhan ırmağı kenarında bulunan bu köy pek manzaralıdır.

GÖRÜNÜR

51

Çıktım yücesine seyran eyledim
Cebel önü çayır, çimen görünür
Bir firkat geldi de coştum, ağladım
Al, yeşil bahçeli **Kaman** görünür

Şaştım hey Allah'ım ben de pek şaştım
Devrettim **Akdağ**'ı, **Bozok**'a düştüm
Yozgat'ın üstüne bir ateş saçtım
Yanar, oylum oylum duman görünür

Biter **Kırşehir'**in gülleri biter
Çığrışır dalında bülbüller öter
Ufacık güzeller hep yeni yeter
Güzelin kaşında keman görünür

Gönül arzuladı **Niğde**'yi, **Bor**'u
Gün günden artmakta yiğitin zârı
Çifte bedestenli koca **Kayseri**
Erciyes karşında yaman görünür

Dadaloğlu'm der de, zatıdan zatı
Çekin, eyerleyin gökçe kır atı
Göçmek değil bizim elin muradı
Akyâre gitmemiz güman görünür

Cebel : Dağ demektir. Kırşehir'in kuzey batısındaki dağdır. Bu dağın önü çayır-çimenliktir. (Tüm kaynaklarda cebel «Gâvur Dağları üstünde bir kasaba» diye açıklanmıştır elbet de bu yanlış bir açıklamadır. Şiirin tamamı göz önüne alındığında, Osmaniye-Cebel-i Bereket ile ilgisi olmadığı anlaşılır.)

Kaman : Kırşehir ilinin bir ilçesi. **Devretmek :** Dolaşmak. **Akdağ :** **Kayseri**'nin kuzeyinde, Yozgat ili içinde bir dağ. **Bozok :** Yozgat ilinin eski adı. **Bor :** Niğde'niin ilçesi. **Oylum Oylum :** Öbek öbek, göz göz. **Bedesten :** Kapalı çarşı. **Zatıdan Batı :** Eskiden beri, çok önceden. **Güman :** Şüphe, kuşku, işkil.

BİNBOĞA I

Bereket var toprağında, taşında
Kırık kırık eser yelin **Binboğa**
Seyfilerin döner yanı başında
Farız avcı ister yerin **Binboğa**

Binboğa'yı dersen ünlüdür ünlü
Güz aksaya giyer, yaz ipek donlu
Sağ yanın **Saraycık,** solun **Reyhanlı**
Elin Avşar değil, Cerit **Binboğa**

Dadaloğlu'm der ki sen seni tanı
Adam arap ata vermezdi yanı
Sana derim sana dağlar sultanı
Sana eş olur mu **Berit, Binboğa**

Binboğa : Toroslar'ın Uzun Yayla'ya doğru uzanan bir kolu. Bu dağ, Sarız, Göksün, Afşin üçgeni içindedir. En yüksek tepesi 2830 metredir.

Seyfi : Gözlerinin güzelliği ile ünlü bir av kuşu. Seyfi kuşu yavaş uçarı sanılır, avını görünce hızını artırır.

Farız : Becerikli, kurnaz, usta. **Don :** Giysi

Aksaya : Üç etekli Avşar bayan giysisi. Fistan.

Saraycık : Kahraman-Maraş'ın Göksun ilçesine bağlı, Berit dağının Binboğa'ya bakan eteğinde bir köy. (Her nasılsa diğer tüm kaynaklarda Saraycık adı hep «Saracık» olarak yazılmaktadır. Bu son biçimi yanlıştır. Saraycık köyüne sonradan Çerkez-Çeçenler yerleştirilmiştir.)

Reyhanlı : İskândan önce Binboğa'nın en güzel, en otlu yerine Reyhaniye (Reyhanlı) oymağı yaylaya çıkardı. Bu oymak kışın da Amik bölgesinde otururdu. Binboğa'daki Reyhaniye : Sarız ilçesinin Yalak kasabası yaylasının doğusundadır. Göksun ilçesinin şimdiki Kavşıt ve Kızılcık köylerinin olduğu yerlerdir.

Berit : Toroslar'ın bir kolu. Göksun ve Elbistan ilçeleri arasındadır. Yük. 3025 mt.

53

BİNBOĞA II

Kimya vardır toprağında, taşında
Tor seyfiler yuva kurar döşünde
Kamalağın, karardıcın içinde
Kırık kırık eser yelin **Binboğa**

Başın görünmüyor dumandan, pustan
Bağrışır geyiğin durulmaz sesten
Sağ yanın **Saraycık,** solun **Elbistan**
Övünmeye değer dilin **Binboğa**

Karların yağmışta ardıç boyunca
Lâle, sümbül, gül boynunu eğince
Yaz-baharda aşiretler gelince
Karışır sağmala yozun **Binboğa**

Binboğa da Koç Dağı'nı gözetir
Lâle, sümbül, mor menekşe tazedir
Ablak sığınların boynun uzatır
Ediyor methini **Veli'**m **Binboğa**

Şiir, 1974 yılında Kayseri-Sarız ilçesinden dava vekili Hasan Gürbüz'den derlenmiştir.

Kimya : Yüksek özellikler taşıyan çok değerli şey, madde.
Tor Seyfi : Genç, palas halindeki seyfi.
Kamalak : Çamgillerden, Toroslar'da çok yetişen bir ağaç, katran ağacı, sedir.
Kara-Ardıç : Ardıç ağacının en beğenilen cinsi.
Sağmal : Sağılır, süt veren hayvan (koyun-inek) **Yoz :** Kısır koyun. **Aplak :** Parlak, yuvarlak, dolgun yüzlü Burada semiz, besili. **Sığın :** Geyik, ala geyik.
Veli : Dadaloğlu'nun asıl adı Veli'dir.

54

BİNBOĞA III

Binboğa da **Koç Dağı**'nı gözedir
Geyik, ceren, lâle, sümbül tazedir
Ablak sığınların boynun uzatır
Farız avcı ister sana **Binboğa**

Binboğa da **Koç Dağı**'ndan otludur
Kış ak geyer, yazın yeşil postludur
Sağ yanı **Saraycık,** solu **Reyhanlı**'dır
İlin Avşar değil, Cerit **Binboğa**

Başında var senin ak kuğulu gölün
Senirden gider de on iki yolun
Ayağından çekilişin kız, gelin
Aslın toprak değil, yağdır **Binboğa**

Beret var toprağında, taşında
Seyfi kuşlar yuva yapar başında
Kamalağın, karaardıcın kaşında
İmil imil eser yelin **Binboğa**

Karlar yağıp kar'ardıcı basınca
Gıcılı, boranlı yeller esince
İmaların kamalağa pısınca
Farız avcı ister gölün **Binboğa**

Dadaloğlu'm der şu bana noldu
Gözüm aktı da kan ile doldu
Saatim ay oldu, günüm yıl oldu
Ne pek metheyledim seni **Binboğa**

Senir : Dağlara çıkılırken, o dağın yüzündeki en yüksek yer. Zeh, sırt. **Göl :** Sarız ilçesinin Dayıoluk ve Ördekli köyleri yaylasındadır. **Gıcı :** Yağışın doluya benzer, fakat doludan çok ufak şekli. **Boran :** Yel, şimşek ve gök gürültüleriyle yağan ve kısa süren zorlu yağmur. **İma :** Dağ keçisi (diğer sözcükler için **Binboğa, I, Binboğa II** şiirine bakılmalıdır.)

55

BİNBOĞA IV

Binboğa'da **Koç Dağı**'nı gözetir
Lâleleri, sümbülleri tazedir
Akça turnaları başın uzatır
Dudulu, kumrulu başın **Binboğa**

Duman duman başın görünmez pustan
Aksayalı gelinlerin çekilir hastan
Bir yanın Avşar, bir yan Elbistan
Zamantı'dan gelir kışın **Binboğa**

Yıldır yıldır eder torağın, taşın
Yüz bin yılı geçkin belki de yaşın
Bulutlar da göklerde can yoldaşın
Güzelleri seyir, işin **Binboğa**

Kamalağın, kar'ardıcın bitiyor
Dadaloğlu'm cidasını atıyor
Kara gözlüm senden yükün tutuyor
Bulunmaz menendin, eşin **Binboğa**

Pus : Sis, duman
Dudu : Papağan.
Kumru : Güvercini andıran, ondan az küçük, boz renkli bir kuş.
Zamantı : Seyhan ırmağının batı kolu.
Has : İyi, güzel.
Yıldır Yıldır Etmek : Parıl parıl parlamak.
(Diğer sözcükler için **Binboğa I**, **Binboğa II** şiirlerine bakılmalıdır.)

56

AVŞAR ELİ GÖRÜNÜR MÜ

Avşarlar Yozgat-Bozok Yaylası'na sürgün edilmişlerdir. Fakat Dadaloğlu Çukurova'yı, Kozan'ı ve yaylaları özlemektedir.

Çıkarım **Bozak Dağı'**na
Avşar eli görünür mü
Mevlâm bir de, işi iki
Gittim amma gelinir mi
　　Yücelerde olur geyik
　　Yol bekliyor gözübüyük
　　Benim yârim allar geyik
　　Nazlı nazlı salınır mı
Yeğin ekinin firezi
Takım koymuşlar **Kiraz'**ı
Yedi ülker, üç terazi
Salın ağ yârı görünür mü
　　Sehil(in) kuşu Urum(a) uçtu
　　Eğlenmenin vakti geçti
　　Yaylalar aklıma düştü
　　Coştu gönül, durulur mu
Dadal'ım der, zatımız
Artar ün ve firkatımız
Yaylaya dönse atımız
Hasret olan yorulur mu

Bozok : Yozgat ilinin eski adı.
Geyik : 5. dizede hayvan, 7. dizede giymiş (giymek eylemi)
Firez : Ekip biçildikten sonra tarlada kalan kısmı, anız.
Takım : Sınır.
Kiraz : Adana'nın Feke ve Saimbeyli ilçeleri arasında yer adı. (Avşarlar'ın Kiraz belinden aşağıya, Çukurova'ya inmeleri yasaklanmıştır.)
Gözübüyük : Sevgili, onun sıfatı.
Yedi Ülker Üç Terazi : Gök yüzünde takım yıldız, Süreyya.
Sehil : Sahil, deniz kenarı. Burada Çukurova.
Zat : Öz, kişi.

57

YÜRÜ BİRE PINARBAŞI

Avşar beylerinden Halit Bey, Erzurum'a padişah buyruğu ile sürgüne gönderilir. Halit Bey orada memleketi özler. Dadaloğlu onun ağzından bu türküyü söylüyor. Kayseri-Pınarbaşı ilçesinde Halit Bey Öreni isimli bir köy vardır. Şimdi Çerkezler'in oturduğu bu köy, işte o Halit Bey'in yurdudur.

Yürü bire **Pınarbaşı**
Acep karın kalktı m'ola
Boynu uzun tor sunalar
Çığırından çıktı m'ola
    Tez gelir **Kaynar**'ın yazı
    Ötüşür ördeği, kazı
    Koc'ırmak tutardı buzu
    Garbi değdi söktü m'ola
Geri gitmek benim derdim
İçerimde yanar odum
Koyak koyak belli yurdum
Lâle, sümbül bitti m'ola
    Arada muzu yelişir
    Oturmuş düşman gülüşür
    Halit el için çalışır
    Avşar eli battı m'ola
Dadalı'm da coşar, çağlar
Nic'oldu kır atlı beyler
Yüksek olur bizim dağlar
Gukkuğusu öttü m'ola

Şiir, 1959 yılında Kayseri-Sarız ilçesinin Oğlakkaya köyünden Ali Karakuş'tan derlenmiştir.

Bu şiiri Prof. Ahmet Caferoğlu da Kayseri-Bünyan ilçesinin Ganişık köyünden Gani Özer'den derlemiştir. Ve şiir Cingözoğlu Seyit'in olarak gösterilmiştir. (A.C. — Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler)

Pınarbaşı : Kayseri'nin ilçesi. **Suna :** Yeşilbaşlı ördek demek olup, burada genç kızlar. **Tor :** Toy. **Çığırından Çıkmak :** Terbiyesini bozmak. **Kaynar :** Pınarbaşı'nın bir kasabası. **Koca Irmak:** Zamantı. **Koyak :** Dağlar ve tepeler arasındaki düzlük yer. **Muzu :** Lâf getirip, götüren, dedikoducu, zararlı. **Garbi :** Lodos yeli **Gukkuğu :** İbibik kuşu.

58

BURCU BURCU KOKTU M'OLA

Erzurum'a padişah buyruğu ile sürgün edilen Haliy Bey'in ağzından **Dadaloğlu** söylüyor.

Yürü bire Pınarbaşı
Acep karın kalktı m'ola
Gözü büyük ablak sunam
Çığırından saptı m'ola

Hüdâ, sılaya niyetim
Gurbete verdin kısmetin
Möhür gözlümün, hasretim
Yüreğini yaktı m'ola

Bülbülüm altın kafeste
Yâr sılada, kulak seste
Usul boylum **Gördeles'**te
Yollarıma baktı m'ola

Bıktım, usandım canımdan
Ayrı düştüm vatanımdan
Bizimkiler kavgasından
Sağ, selâmet çıktı m'ola

Erciyes gibi kuşanan
Yarsuvat gibi boşanan
Sümbülleri, nazlı **Anşam**
Zülüfüne taktı m'ola

Dadalı'm sıladan haber
Gözümde dağların tüter
Koç Dağı'nda kekik biter
Burcu burcu koktu m'ola

Şiir, Cahit Öztelli tarafından derlenmiştir.

Pınarbaşı : Kayseri'nin ilçesi. **Acep :** Acaba. **Ablak :** Sevgilinin yüzü. Yuvarlak, parlak, dolgun yüz. **Suna :** Sevgilinin sıfatı. **Hüdâ :** Tanrı, Allah. **Yarsuvat :** Ceyhan ırmağı. **Koç Dağı :** Kayseri, Sarız-Pınarbaşı asfaltının solunda bir dağ. Yük. 2217 mt.

Gördeles : Gövdeli olacak. Kayserıi-Sarız ilçesinin kuzeyinde bir dağ, yayla. Gövdeli Uzun Yayla'nın güney sınırını teşkil eder.

59

ALADAĞ

Dumanlıdır **Aladağ'**ın alanı
Ortasında sarı çiçek savranı
Yiğitler durağı, aslan yatağı
Dilberlerin hep de böyle âlâ mı

Pınarında bir yenice sağlık var
Çimeninde ıstar görmüş yağlık var
Kızlarında bir başkaca ağlık var
Irmağı da şu dağların ala mı

Koç yiğitler cirit oynar dölekte
Geyiklerin yaylım eder yaylakta
Bir koku var toprağında, ırmakta
Gözüm yaşı duvarında kal'a mı

Dadalı'm der, binbir dağı gezerim
Aladağ'da bir yapılı gözerim
Hak vergisi şıvgaların ezerim
Bağışla-gör mor sümbüllü Ala'mı

Aladağ : Toroslar'ın bir kolu. Yük. 3726 mt.

Savran : Küme, öbek.

Âlâ : İyi, pekiyi. **Ala :** Karışık renkli, hile, al. **Kal'a :** Kale. ya da «kala» kalmak eylemi. **Ala'mı :** Aladağ. Tanrı'dan Aladağ'ı bağışlamasını istiyor, diliyor.

Istar : Kilim, bez gibi şeyler dokunan tezgâh.

Yağlık : Mendil, başörtüsü.

Ağlık : Aklık, beyazlık, güzellik.

Cirit : At koşturup birbirine değnek atarak topluca oynanan oyun.

Dölek : Dağlar ve tepeler arasındaki düzlük yer. **Yaylım Etmek :** Yayılmak, otlamak. **Gözer :** Kalbur. Burada ozan üzüntüsünden kalbinin kalbur gibi delik delik olduğunu belirtiyor.

60

BİZİM YAYLAMIZ

Bizim yaylamız meşeli
Dibinde güller döşeli
Altı top top menevşeli
Kızlar gelir yaylamıza

Bizim yaylamız otl'olur
Sütü, kaymağı tatl'olur
Kız gelinden kutlu olur
Kızlar gelir yaylamıza

Bizim yaylamız kayalı
Pınarları süt mayalı
Kilerinde kar dayalı
Kızlar geilr yaylamıza

Bizim yaylamız oluklu
Akar suları balıklı
Dadaloğlu'm, çift belikll
Kızlar gelir yaylamıza

Menevşe : Menekşe.

Otl'olur, Tatl'olur : Otlu olur, tatlı olur.

Kutlu Olmak : Uğurlu olmak, mutluluk getirmek, ayağı kademli olmak.

Kiler : Yiyecek maddelerinin konulduğu yer.

Oluk : Yaylalarda pınarlara ağaçtan oluk yaparlardı. Su bu oluktan akardı, çeşme olurdu.

Belik : Uzun saçlı kızların, kadınların bu saçlarını üç elli (üçe ayırıp) örülmesine belik denir. Saçların hepsi bazan tek belik, bazan iki belik, daha süslü yapmak için de çok belik yapılırdı. Kırk kadar olurdu.

61

YAYLALAR

Dadaloğlu ve Avşarlar sürgündedir. Ozan, yaylaları anımsayarak özleyerek, bu şiiri söyler.

Ahmet Cevdet Paşa, Tezâkir'inde de, Ma'ruzât'ında da Dadaloğlu'ndan hiç söz etmez. Yalnız nasıl olmuşsa bu şiirle ilgili şu bilgileri vermektedir: «Bayazıtoğlu Süleyman Paşa, Cabbarzade Celâl Paşa'ya yenilir, Kozanoğlu'ndan imdat ister. ol vakut Başkonuş yaylasının zevk u safasını tahattur ve tahassür (anımsar ve özler) ederek söylemiş olduğu şarkının bir bendi budur: «Çık bakalım görünür mü-Başkonuş'un dağı şimdi-Maraş'ın bahçesi, bağı-Hûbların oymağı şimdi» (**Tezâkir** 27, syf. 123).

Bu şiir Süleyman Paşa'nın (Kör Süleyman pş.) değildir. Ayrıca, Cevdet Paşa şiiri yanlış ve eksik tespit etmiştir.

Seyir etsem görünür mü
Başkonuş'un dağı şimdi
Yaylalarda dem sürmenin
Vakti geldi, çağı şimdi

Bizim yaylanın kuşuna
Can dayanmaz ötüşüne
Serin yaylalar başına
Kuraydım otağı şimdi

Kalbi mahzun olanların
Görek diye evenlerin
Dadaloğlu, beylerinin
Sis'tedir oymağı şimdi

Başkonuş : Bir Avşar beyi. Başkonuş dağı : Kahraman-Maraş ile Andırın arasındaki dağların en yüksek yeri.
Dem Sürmek : İyi ve huzurlu yaşamak.
Otağ : Süs, çadır.
Görek : Görelim. **Evmek :** İvmek, acele etmek.
Sis : Kozan ilçesinin eski adı.
Oymak : Burada, topluluk, küme.

DAĞLAR

Dinlen ağ'lar birem birem söyleylm
Arşı çarşı gider yolun var dağlar
Kamalaklı, kar'ardıçlı sekiler
Selvili, söğütlü şarın var dağlar

Binboğa'yı dersen dağların beyi
Görüken **Soğanlı,** hani **Koç Dağı**
Aladağ, Bakırdağ, Bulgar'ın tayı
Erciyes ulunuz, pirin var dağlar

Ahirdağ'da gördüm **Maraş** beyini
Engizek'te derler elin çoğunu
Gezdim, seyreyledim **Konur Dağı'**nı
Göğsü gök ördekli gölün var dağlar

Dadaloğlu'm bunu böyle diyeli
Üçyüz altmış altı dağı sayalı
Burnu hırızmalı, katar mayalı
Kol kol olmuş gelir elin var dağlar

Ag'lar : Ağalar.

Arşı Çarşı : Kıvrımlı, eğri, büğrü.

Kamalak : Bir çeşit çam ağacı, katran ağacı, sedir.

Karaardıç : Ardıç ağacının en iyi cinsi.

Şar : Şehir **Birem Birem :** Tek tek, birer birer.

Soğanlı Dağı : Toroslar'da, Tahtalı dağları üzerindedir. Yük. 2562 mt. **Koç Dağı :** Toroslar'ın bir kolu. SarızPınarbaşı asfaltının solunda. Yük. 2217 mt.

Ala-Dağ : Toroslar'ın bir kolu. Pozantı ve Feke ilçeleri arasındadır. Yük. 3726 mt.

Bakır Dağı : Toroslar'ın bir kolu. Develi ve Feke ilçeleri arasında Yük. 2171 mt. **Bulgar Dağı :** Bolkar dağı. Yük. 3240 mt. **Erciyes Dağı :** Kayseri'de. Yük. 3916 mt. **Ahir Dağı :** K. Maraş'ın kuzeyinde. Yük. 2325 mt. **Engizek Dağı :** Ahir dağı'nın kuzeyinde. Yük. 2815 mt. **Konur Dağı :** K. Maraş ile Elbistan arasında bir dağ. **Tay :** Burada eş, denk, akran. **Hırızma :** Eskiden Türkmenlerde burna küpe gibi halka takarlardı, buna hırızma denirdi, süs için böyle yapılırdı. **Maya :** Dişi deve.

63

YAZ AYLARI

Yine geldi yaz ayları
Göçeceğim şimden geri
Yaz yağmurıu sulu olur
Coşar çağlar şimden geri

Ağaçlar pürçü'nü açtı
Kuşlar kılavuzun seçti
Yolumuz gurbete düştü
Garip düştüm şimden geri

Ağaçlar geydi donunu
Kuşlar artırdı ününü
Garip olan, vatanını
Anar, ağlar şimden geri

Dadaloğlu'm der ki, bana
Derdim artar ondan yana
Öter bülbül yana yana
Gözüm çağlar şimden geri

Yaz Ayları : Eski, Türkmen taviminde ayların adları şimdikinden farklıdır. Yaz için «yay», bahar karşılığı da «yaz» deyimi kullanılırdı. Yine bu takvime göre; ««yediye ayları, beşe ayları, üçe ayları (üç ayları) ve bire ayları» vardı. (Ali Rıza Yalgın-Yalman)

Pürçü'nü : Pürçüğünü. Tomurcuk.

Don Giymek : Elbise, giysi giymek. Burada ağaçlar yeşillendi, giysisini giydi.

64

ÇIÇEK DAĞI

Alaydım da cura sazım dizime
Çekseydim sürmeler ala gözüne
Cihan güzel olsa girmez gözüme
Sende bir gümanım var **Çiçek Dağı**

Şu karşıki dağda yanar bir ışık
Aldırmış sevdiğin, ağlar bir âşık
Bir ceren bakışlı zülfü dolaşık
Sende bir gümanım var **Çiçek Dağı**

Dadaloğlu, görülmüyor borandan
Yıkılsın dağların, kalksın aradan
Elbeyli'den geldim koru **Yaradan**
Sende bir gümanım var **Çiçek Dağı**

Cura : İki ya da üç telli tambura, saz.
Çiçek Dağı : Kırşehir iline bağlı bir ilçe merkezi, ilçenin adını aldığı dağ.
Güman : Kuşku, şüphe, işkil.
Elbeyli : Avşarlar'ın Dulkadirli oymağı.

65

TURNAM GELİR

Turnam gelir katar katar
Kanadın boynuna atar
Seher ile bir kuş öter
Ötüşü gül dalınd'olur

Kır atın sarı donlusu
Yiğitin gözü kanlısı
Güzelin göğsü benlisi
O da binde birind'olur

Kederlenme deli gönül
Yiğide hürmetler olur
Namlı namlı kar istersen
O da **Çiçek Dağı**'nd'olur

Dadalı'm ben, yoktur malım
Her sözlerim Hakk'a malûm
Allah'ın sevdiği kulun
Sevdiceği yanınd'olur

Katar Katar : Dizi dizi.
Dalınd'olur : Dalında olur (ölçü için)
Sarı Donlu : Sarı renkli.

66

GAVUR DAĞI

Hey ağalar kış m'olacak, bilemem
Gavur Dağı gene başın duman mı
Padişahtan ferman gelmiş «gel» deyi
Gidiyom ya geleceğim güman mı

Kırpık olur **Gavur Dağı**'n ormanı
Padişah derdimin olmaz dermanı
Devlet hakkımızda vermiş fermanı
Yeni evliyim ayrılacak zaman mı

Dadaloğlu'm, hile yoktur işimde
Yiğit olan yiğit görür düşünde
Alışkan tüfekle dağlar başında
Azrailden başkasına aman mı

Şiir, 1982 yılında Adana-Kadirli ilçesinin Azaplı köyünden Mahmut Taşkaya'dan derlenmiştir.

Gavur Dağı: Amanos dağları üzerinde, Osmaniye-Fevzipaşa arasındaki dağlar.

Ferman: Padişah buyruğu.

67

CİLVE-NAZINAN

Atım kalk gidelim sılaya doğru
Tıırnağını taşa vurmam düzünen
Koç yiğit de gurbet ele düşerse
Yanar bağrı ateşinen, közünen

Bilirdim **Kilis'i** ezel ezeli
Çok olur oranın okur yazarı
Şirin olur **Antep** eli güzeli
Eğler koç yiğiti cilve, nazınan

Karakuyu derler, beyler dolanır
Orda içen **Gövdeli'**de sulanır
Pazarcık suyunda gönlüm bulanır
Ötüşür ördeği, turna, kazınan

Ahir Dağı'n erken geçin ağalar
Alişar çevresi bahçeler, bağlar
Kısık'ın yöresi şol ulu dağlar
Karı yatar namlı namlı buzunan

Der **Dadalı'**m **Celâ'**ya varalım
Orada dost hatırını soralım
Ketizmen'den **Pınarbaşı'**n bulalım
Eşe Fatma'm oynar, döner nazınan

Düzünen, Közünen, Nazının, Kazınan, Buzunan: Düz ile, köz ile, naz ile, kaz ile, buz ile,

Kilis : Gazi Antep'in ilçesi. **Karakuyu :** Kayseri-Pınarbaşı ilçesine bağlı, Uzun Yayla'da şimdi bir Çerkez köyü. **Gövdeli :** Kayseri-Sarız ilçesinin kuzeyinde bir dağ, bir yayla. Gövdeli Uzun Yayla'nın güney sınırını teşkil eder. **Pazarcık :** Gövdeli'de bir yer adı, K. Maraş'ın ilçesi. **Ahir Dağı :** K. Maraş'ın kuzeyinde bir dağ. **Alişar :** K. Maraş'ın Süleymanlı (Zeytin) bucağı yakınlarında bir yer adı. **Kısık :** Elbistan, Süleymanlı arasında bir geçit. **Celâ :** Elbistan ilçesinin güneyinde bir kasaba. **Ketizmen :** Elbistan'ın güneyinde bir köy. **Pınarbaşı :** Ceyhan nehrinin doğduğu kaynaklardan birinin adı. Pınarbaşı, Elbistan ilçesinin hemen yanı başında olup çok büyük su kaynağıdır. Burasına eskiden beri Pınarbaşı denir.

68

AĞIT

Can evimden vurdu felek, neyleyim
Ben ağlarım çelik teller iniler
Ben almadım, toprak aldı koynuna
Yârim diyen bülbül diller iniler

Doya doya mâh cemalin görmedim
Saçlarını çözüp çözüp örmedim
Bir gececik safasını sürmedim
Sarmadığım ince beller iniler

Kara olur **Okçular'**ın yoncası
Görülmemiş bu dünyada buncası
Açılmadan kopup düştü goncası
Bahar ağlar, açan güller iniler

Gider oldum Avşar ili yoluna
Bakmam gayri bu diyarın gülüne
Karaları taksın çapar kuluna
Yağız atlı nice kullar iniler

Göremedim baharını, yazını
Çalamadım curasını, sazını
Özge yârin nice çekem nazını
Gözlerimden akan seller iniler

Varayım da mezarına varayım
Baş ucunda el kavuşup durayım
Bıktın mıydı benden, deyip sorayım
Mezarına giden yollar iniler

Yürü bire **Dadaloğlu**'m yürü, git
Dertli dertli **Çukurova** yolun tut
Bunda suçun varsa Hakk'a tövbe et
De ki gayri bizim eller iniler

Çelik Tel: Ozanın çaldığı sazın telleri. **Malı Cemal:** Ay gibi yüz. **Okçular:** Bir Türkmen obası. Kozan'ın doğusunda otururlardı, şimdi orada yer adı. **Buncası:** Bunun gibisi. **Çapar:** Ulak, haber taşıyan. **Cura:** Üç telli tambura, saz. **Özge Yâr:** Başka, yabancı yâr.

69

KAHPE FELEK UTANSIN

Ölürüz de kömür gözlüm ölürüz
Dost ağlasın, zalim felek utansın
Kıyamette kavuşmak var, biliriz
Dost ağlasın, kahpe felek utansın

Bir çıkmaza girdi bugün yolumuz
Geçit vermez sağımızla solumuz
Kalır gayri bizim burda ölümüz
Mert ağlasın, namert olan utansın

Avşar eli yaylasına göçmedik
Aşın yiyip sularını içmedik
Tenhalarda kendimizden geçmedik
Can ağlasın, hayın felek utansın

Dadalolu'm yine coştu, çağladı
Ak üstüne karaları bağladı
Firkat odu yüreciğim dağladı
Ben ölem de Çapanoğlu utansın

Namert : Mert olmayan, korkak, alçak.
Aş : Yemek.
Çapanoğlu : Yozgat'ta hüküm süren derebeyi. O soydan gelen kişiler.
Bu şiirin, Avşarlar'ın Yozgat-Bozok sürgünü sırasında söylendiği sanılıyor.

70

KONSAK, GÖÇSEK

Yaz gelip de beş ayları doğunca
Bülbülün figanı gonca gülünen
Bir fıkara bir zenginin yanında
Onun geçinmesi müşkül halınan

Sırrını verme de avrada, yada
Rızgını verir de şol Bar-i Hüda
Kendi başın için yaptır bir oda
Zarar eyle, adam olman kârınan

Benim sözüm dinleyene bir kısta
Sırrını tez verme, yabana, dosta
Adam olursan da çıkarsın üste
Zamananın geçinmesi şerinen

Kardaştan kardaşa kemlik mi olur
Şahanın yuvası ıssız mı kalır
Emmi, dayı adama çok gerek olur
Kab'ağacın gürlemesi dalınan

Der **Dadalı**'m der ki, coş etti yürek
Birı zaman ağlayak, bir zaman gülek
Şimdi muhabbetli on kardaş gerek
Konsak, göçsek, beylik sürsek elinen

Şiir, Kayseri-Sarız ilçesinin Yalak kasabasından Osman Özer ile Adana-Ceyhan ilçesinin Yalak köyünden İsmail Hakkı Koç'-tan derlenmiştir. 1959

Yaz Ayları : Eski Türkmen takvimine göre yaz ayları, ilkbahar aylarıdır. **-Nan, -Nen :** Bu ekler «ile» biçiminde anlaşılmalıdır.

Avrat : Kadın. **Yad :** Yabancı. **Bar-i Hüda :** İzin sahibi Tanrı. **Kısta :** Kısse : Örnek, misâl.

Şer : Kötülük. **Kemlik :** Kötülük. **Coş Etmek :** Coşmak.

71

KURAR MOLA TUZAĞI

Yücesine çıktım baktım engine
Ovasının köpüklenmiş selleri
Yiğit olan düşmez ise dengine
Kendisine güldürür hep elleri

Yücesine baktım gördüm uzağı
Kahpe düşman kurar m'ola tuzağı
Seçemedim hırsız ile kaçağı
Daha kimler tuttu acep yolları

Çok geçmeden nice atlı sökülür
Cümlesi de yolumuza dökülür
Yenilirsem boyuncuğum bükülür
Eller derer has bağımda gülleri

Beri gel de, yayla kızı beri gel
Kollarımı kemer yapsın ince bel
Sacların omuza dökülsün tel tel
Koklayıp öpeyim beyaz elleri

Dadaloğlu der ki, halim yamandır
Dağ başları yine tozdur, dumandır
Hak bilir ya bu gün hodri meydandır
Tutmak gerek geçitleri, belleri

Kaçak : **Dadaloğlu**'nun yaşadığı dönem aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğunun çöküşe doğru hızla gittiği dönemdir. O zamanlar dağlar asker kaçakları ile doluydu. Ozan bu kaçakları söylemek istiyor.

Sökülmek : Sökmek işine konu olmak. Burada, gelmeye başlamak, çıkagelmek.

Hodri Meydan : Kavgaya çağırma sözü, meydan okuma.

YAZ BAHAR AYINDA

Yaz bahar ayında çek etti gitti
Acep sılasına giden gelir mi
Kadir Mevlâm bize hidayet etse
Kul ednanın muradını verir mi

Şol Koca **Nalbat**'a biz de varalım
Serimizden şu sevdayı ıralım
Emlak kazasında bir dem sürelim
Sultan Akdağ gibi dağlar olur mu

Kızılırmak coşkun akar selinen
Güzellerin suya iner alınan
Altın halhal ile (gümüş kemer) ince belinen
Seni seven şu fanide kalır mı

Soğanlı da **Koçdağı'**nın eteği
Koca **Buzluk** şol **Malya**'nın yatağı
Geç **Hıdır** dağından, **Kurtul Eteği**
Kaşı keman bu sularda kalır mı

Dadaloğlu'm der de hub tatlı dilli
Güzellerin var da çığallı-telli
Edna kullarının sohbeti belli
Yalan dünya hiç kimseye kalır mı

Şiir, 1982 yılında Ceyhan-Tatarlı köyünden Mehmet Onay'-dan derlenmiştir.

Kul Edna: Tanrı karşısında küçük, aşağılık kul.

Nalbat (Nalbant) : Yozgat-Akdağ Madeni'nde, Kefenni Yaylasında Üçoluk yöresinde. **Emlak Kazası:** Eski Bozok (Yozgat) ilinin kazası Şarkışla, Yıldızeli, Akdağ-madeni ilçeleri arasında **Halhal:** Ayağa bağlanan süs eşyası (kadınlarda). **Soğanlı-Koçdağı:** Tahtalı dağları üzerinde.

Buzluk: Kırşehir, Malya çiftliğinde bir yer adı.

Malya: Kırşehir'deki ünlü Malya Devlet Üretme çiftliği.

Hıdır Dağı: Kırşehir'in Kuzey-doğusunda. **Kurtul Eteği:** Hıdır dağı'nın eteklerinde bir yer adı.

73

FELEK

Hakk'ın kandilinde ben bir sır idim
Anamın rahmine indirdin felek
Ak mürekkep idim kızıl kan ettin
İnsan sıfatına döndürdün felek

Ellisinde yaşım yarıyı geçti
Altmışında yolum yokuşa düştü
Yetmişinde her tebdilim dolaştı
Mertebe mertebe indirdin felek

Sekseninde senetlerim yazıldı
Doksanında her düzenim bozuldu
Yüz yaşında kemiklerim ezildi
Sabi sübyanlara döndürdün felek

Der **Dadalı**'m da yaktın, yandırdın
Verdim ağzımı da içtim, kandırdın
Son hitamı azraili gönderdin
Hiç dünyaya gelmemişe döndürdün felek

Karacaoğlan ayağında söylenen bu şiir, Cahit Öztelli tarafından derlenmiştir.

Tebdili Dolaşmak : Şaşırmak, şaşkın olmak.
Mertebe Mertebe : Aşama aşama, derece derece.
Son Hitam : Sonunda, ensonunda.

74

KALMADI DÜNYA

Sökün geldim şu cihana beriden
Ah çekip de dağı, taşı eriten
Bakırları adam edip yürüten
Sultan Süleyman'a kalmadı dünya

Yalansın hey dünya, önceden yalan
Baykuşlar tüneye olasın viran
Telli Ayvaz'ınan zevk - safa süren
Koç Köroğlu'na da kalmadı dünya

Baktım yüksek görünüyor ovalar
Yer yüzünü tutmuş sinsi yılanlar
Mızrağın ucunda al kanlar damlar
Çölde **Daşbaşoğlu**'na kalmadı dünya

On beş oğlu var da kolları bağlı
O aşkın elinden yüreğim dağlı
Ortada çadırı başları tuğlu
Zorpehlivan Oğlu'na kalmadı dünya

Bekledi de şu **Yozgat**'ın ardını
Çekeriz de **Bozoklu**'nun derdini
Çok şükür **İsmail** tuttu yurdunu
Çapanoğlu Mustafa'ya kalmadı dünya

Hey, bileği var da kaplan bilekli
Kadife yorganlı, eli gerekli
Ortada çadırı dokuz direkli
Milliboy Beyi'ne kalmadı dünya

Dadaloğlu'm der de dünya bir idi
Korkusundan cümle âlem dururdu
Şu **Çukurova**'nın bendi kilidi
Şamlı Has Paşa'ya kalmadı dünya

Şiir, 1958 yılında Kayseri-Sarız ilçesinin Oğlakkaya köyünden Yusuf Ateş'ten derlenmiştir.

Sökün : Gelmek çıkagelmek.
Cihan : Dünya.
Sultan Süleyman : İsrailoğullarından, kutsal kitaplarda adı geçen bir peygamber ve hükümdar.
Telli Ayvaz : Köroğlu'nun sevgilisi.
Daşbaşoğlu : Elbeylioğlu'nun arkadaşı.
Tuğ : Sorguç, tüy ve püskül biçimindeki süs.
Zorpehlivan Oğlu : Köroğlu'nun beylerinden.
Bozoklu : Bozoklu Türkmenleri. Yozgat'da ve o yörede otururlardı.
İsmail : Bir Avşar beyi. **Yurt Tutmak :** Yer, yurt sahibi olmak.
Çapanoğlu Mustafa : Yozgat'ın kurucusu Çapanoğlu soyunun son beyi.
Eli Gerekli : Elinden her türlü iş gelen.
Milliboy : Çukurova'da bir Türkmen oymağı.

GELDİM

Avşar ellerinden sökün eyledim
Şam'da **Kul Yusuf**'u görmeye geldim
Ziyaret eyledim **Şam-ı Şerif'i**
Ustam divanına durmaya geldim

Isa peygamber de havaya uçtu
İdris peygamber de sahlebi içti
Suyu suya köprü kurdu kim geçti
Bu suali **Yusuf**'a sormaya geldim

Pınarları vardır üstü yapılı
Elleri var hocasına tapılı
Bir şar gördüm üç yüz altmış kapılı
Kimin açıp, kimin vurmaya geldim

Hani benim asa ile postlarım
Yavru şahin can kafeste beslerim
Yüküm ipek kumaş, ağaç isterim
Kimin alıp, kimin vermeye geldim

Der **Dadalı**'m da kaynadım, taştım
Âleme yettim, kırklara eriştim
İkindi zamanı beyte ulaştım
Eşiğine yüzüm sürmeye geldim

Şiir, Tahir Kutsi'nin Dadaloğlu isimli kitabından alınmıştır.

Şam-ı Şerif : Kutsal Şam.
Sahlep : Salep. Salepgiller otundan hazırlanan içki.
Şar : Kent, şehir.
Asa : Baston yerine kullanılan uzun sopa.
Beyt : Peygamber Hz. Muhammet'in makamı.

76

KALMADI

İnsanoğlu şu dünyaya aldanma
Fani dünya hiç kimseye kalmadı
İskender deryadan aldı haracı
Geçti devir o sultana kalmadı

Mümin olan sürer zevk ile sefa
Münafık olanlar çekecek cefa
Dediler hükmetti şol Kaf'tan Kaf'a
Davutoğlu Süleyman'a kalmadı

Dinleyin ağalar da çekmeyin dara
Menzilim artırdım ben vara vara
Derdi ki : «Ölüme bulduydum çare»
Dünya **Hazreti Lokman**'a kalmadı

Tenimiz iskândan yesir olacak
Dost ağlayıp düşmanımız gülecek
Dadaloğlu'm dünya kime kalacak
Nüş-i Revan-ı Adil'e kalmadı

Şiir, Kayseri-Sarız ilçesinin Oğlakkaya köyünden Yusuf Ateş'ten derlenmiştir. 1958

İskender : Makedonyalı Büyük İskender.
Derya : Deniz. Burada tüm dünya.
Mümin : Emin olan, inanan, müslüman.
Münafık : İki yüzlülük eden, yalandan İslâm görünüpte kâfirliğe devam edenler.
Kaf : Anka kuşunun yaşadığı sanılan masal dağı. **Menzil :** konak. **Lokman :** Lokman Hekim diye bilinir.
Yesir : Esir.
Nüşi Revan-i Adil : Adaletiyle ünlü Pers (İran) hükümdarı.

ABİDİN PAŞA'NIN AĞITI

Avşarlar, Yozgat-Bozok'a sürgün edilmişlerdir. O sıralar Bozok'ta Pehlivanlı aşireti vardır. Bu aşiretin en güçlü adamı da başkanları bulunan Abidin Paşa'dır.

Bir gün Abidin Paşa Avşar içinde gezerken çok güzel bir kıza rastlar. Kamer adındaki bu Avşar kızına Abidin Paşa derhal talip olur Fakat kız Abidin Paşa'ya varmak istemez. Paşa'ya:

— Dağın tazısı çölün cerenini alamaz, der.

Gel zaman, git zaman Avşarlar bu sürgün yerinde hayvan sürülerini yitirirler. Ekip biçmeyi de bilemediklerinden çok fakir düşerler. Bu sıkıntı içinde Kamer de Abidin Paşa ile evlenmek zorunda kalır. Bu kez Paşa eski sözünü hatırlatarak :

— Nasıl, dağın tazısı çölün cerenini alır mıymış? diye onu utandırmak ister.

Buna çok öfkelenen Avşar kızı :

— Ne yapayım kar çok yağdı da könes (cins olmayan köpek) avı oldu, diye karşılık verir.

Günler gelir geçer, beyin atkı (salma, vergi) atma zamanı gelir. Abidin Paşa'nın ilk hanımı dayısının kızıdır. Abidin Paşa'yı uyarır:

— Avşar'a atkı atma, bu senin için iyi olmaz, Avşarlar sana vergi vermez, başına iş açarsın.

Abidin Paşa'nın Haydar ve Paşa isimli iki tane erkek çocuğu var. «Onları yetim koyarsın» der.

Fakat Paşa bu hanımı dinlemez: «Benim adaletim budur» diyerek Avşar'a atkıyı atar.

Çok geçmeden Abidin Paşa'nın Avşarlarla arası açılır, vergiyi de alamaz. Avşarlar bir gece çadırlarını söküp Bozok.tan ayrılır. Abidin Paşa ise onları bırakmaz, ordusu ile önlerini keser.

Bir söylentiye göre Kırşehir-Malya düzlüğünde, diğer bir söylentiye göre ise Kayseri-Boğazköprü denilen yerde savaş başlar.

Bu savaşta, Avşar'ın Torun obasından Mühazimoğullarından Tırnaksız Ahmet, Abidin Paşa'yı vurur. Şimdi torunları Kayseri-Sarız'ın Damızlık köyünde oturan Sarı Veli'nin oğlu Kara da Tırnaksız Ahmet yardımcı olur.

Kısa bir süre sonra Abidin Paşa ölür. **Dadaloğlu**, Abidin Bey'in ağzından bu ağıtı söyler :

Şiir, Kayseri-Sarız Dayıoluk köyünden Mehmet Veziroğlu'-dan derlenmiştir. 1965

Hani benim ile harbe girenler
Benim imdadıma gelen ağlasın
Kem haberim söylen Avşar kızına
Saçı sümbül telli sunam ağlasın

Dokuz boğum idi kargımın boyu
Düşmana atkı atmak ecdadım huyu
Tavla da bağlı da küheylan tayı
Oturak da yavru şahin ağlasın

Taktir böyle imiş de benim kaderim
Karalar bağlasın kalan pederim
Yetim kaldı **Paşa Efendim, Haydarım**
Ağlarsa da benim elim ağlasın

Taktir böyle imiş, yazılan yazı
Ciğerime koydular ateşi, közü
Evvelinden sadık dayımın kızı
Top top eğricesin yolsun ağlasın

Dadaloğlu'm der de maslahat bitmez
Torun'un uşağı da başımdan gitmez
Kardeşlerim kötü yerimi tutmaz
Abidin'im deyi anam ağlasın

Kem Haber : Kötü haber. Burada ölüm haberi.
Atkı : Salma, vergi.
Oturak : Oturalım.
Paşa-Haydar : Abidin Paşa'nın çocukları.
Eğrice : Saç örgüsü.
Maslahat : İş.

78

BEYİMİZİ ALIN GELİN TURNALAR

Padişah II. **Mahmut** Rumeli'deki olaylar üzerine, özellikle de Yunan isyanı üzerine Anadolu'daki Türkmenler'den yardım ister. Bunlardan **Bayazıtoğlu'nu**, **Kozanoğlu'nu**, **Çapanoğlu'nu** ve **Mürseloglu'nu** İstanbul'a davet eder.

Bu beylerden **Bayazıtoğlu Kalender Paşa**, padişah tarafından çok sevilir, İstanbul'da alıkonur. **Kalender Paşa** Osmanlı-Rus savaşına da girer. (ölümü 1821)

Fakat öte yandan hanımı Kara Hatun (Bozdoğan aşireti reisi Kerim Bey'in kızı Fatma) Maraş'ta **Kalender Paşa'yı** çok özler. Bu şiiri Kalender Paşa'nın hanımının ağzından **Dadaloğlu** söylüyor.

Şiir, 1981 yılında Sarız **Dayıoluk** köyünden Mehmet Veziroğlu'ndan derlenmiştir. Şiirin Âşık Şazi adında bir ozana ait olduğu da söylenmektedir.

Turnam katar katar sefere varın
Kalender Paşa'mı siz alın gelin
Urum diyarından, han huzurundan
Bekletmen divandan söz alın gelin

Çıksın **Sultan Mahmut** seyrana çıksın
Sıvasın kolların aslana baksın
Hilatlar giydirip, çelenkler taksın
Durdurman divandan tez alın gelin

Davetçi göndermiş şol **Çapanzade**
Muhabbeti eskisinden ziyade
Silinsin, süprülsün, döşensin oda
Zayıftır bedeni uz alın gelin

Mürseloğlu karşı çıkar elinen
Hanesine teklif eyler yolunan
Döşetmiş yolları Acem şalınan
Küheylan atları yüz alın gelin

Der **Dadal**'ım leyl ü nehar işim zar
Efendisiz yalan dünya bana dar
El, aşiret bütün beyler intizar
Bekletmen Temmuzu güz alın gelin

Han: Padişah Sultan II. Mahmut.

Divan: Hükümetin ileri gelenlerinin toplantısı meclis.

Hilat: Padişah veya vezir tarafından verilen ağır kaftan.

Çapan-Zade: Çapanoğlu.

Mürseloğlu: Reyhanlı oymağı içinde bir oba, Mürseloğlu bu obanın beyi.

Leyl Ü Nehar: Gece ve gündüz.

Acem: İran.

Şal: Çoğu Hindistan'da dokunan özel motifli, değerli bir yün kumaş.

Küheylan At: Soylu arap atı.

79

ÖLDÜRMÜŞLER BEYİMİZİ (*)

Kozan'a eller **Kozan**'a
Akıl ermez bu düzene
Öldürmüşler beyimizi
Yasak mezarın gezene

Kara çadır is mi tutar
Altın tabak pas mı tutar
Kozanoğlu ölmeyinen
Avşar kızı yas mı tutar

Şu **Fefe**'nin hanımları
Kara bilmez alınları
Kör olasın **Derviş Paşa**
Hep dul koydun gelinleri

Kozan Dağı çatal matal
Arasında aslan yatar
Ünü büyük **Kozanoğlu**
Kürk giydirir, at bağışlar

Çıktım **Kozan**'ın dağına
Karı dizleyi dizleyi
Yaralarım göz göz oldu
Hekim gözleyi gözleyi

(*) Ağıtın tamamının Dadaloğlu'na ait olduğu kuşkuludur. Bunun gibi ağıt, tek bir Kozanoğlu'na da söylenmemiştir. Anlaşılan, Kozanoğlu beylerine, değişik kişilerce söylenmiş dörtlükler buraya karıştırılmıştır.

Kara çadır eğmeyinen
Önü çapraz düğmeyinen
Ne kaçarsın **Kozanoğlu**
Beş yüz atlı gelmeyinen

Çıktım **Kozan**'ın dağına
Remil attım dost bağına
Aşiretten imdat gelmez
Kaç kurtul **Gavur Dağı'**na

Kır atım ürktü, boşandı
Üzenği yere döşendi
Ne yatarsın **Kozanoğlu**
Kılıcı düşman kuşandı

Kozan Dağı karlı, buzlu
İçi dolu gelin, kızlı
Gitme beyim öldürürler
O hayınlar dünden sözlü

Sürdürür atım sürdürür
Sürgüsü duman püskürür
Yiğitliğin şerefi cenk
Hem ölür, hemi öldürür

Kozanoğlu oturuyor
Beylik toplar atılıyor
Ne durursun **Kozanoğlu**
Kan gövdeyi götürüyor

Kozanoğlu avdan gelir
Avını elinden alır
Buna **Kozanoğlu** derler
Yiğit ölür, namı kalır!

Kara kavak yıkıntısı
Dallarının döküntüsü
Kozanoğlu düğün tutmuş
Nerde bunun okuntusu

Odasında gergef işler
Küheylanlar çayır dişler
Buna **Kozanoğlu** derler
Kürk giydirir at bağışlar

Tütün gelir kese inen
İçemedim tasa inen
Kozanoğlu yaralanmış
Su istiyor kâse inen

Karadır yağlık karası
Karıştı **Kozan** arası
Ben öpmeye kıyamazdım
Ak göğsü süngü yarası

Derviş Paşa: (1865 - 1968) Tarihinde görev yapan **Fırka-i İslâhiye** ordusunun komutanı.

Remil Atmak: Bazı işaretlerle kayıptan haber çıkarma.

Okuntu : Davetiye, düğün davetiyesi.

Gergef: Üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarar dört köşe çerçeve.

80

GECEBAŞ

Gecebaş geldi de nerde kışladı
Ufacık evlere neler işledi
Taze gelin, büyük kızdan başladı
Ölüm de güzeli severe benzer

Gecebaş geldi de el-ayak şaştı
Han evler kapandı, dükkânlar göçtü
Koç yiğit kalmadı toprağa düştü
Analar yürekten yanara benzer

Ulu minarede salâ verildi
Binbir ayak bir araya derildi
Kabirciye kazma, kürek verildi
Arkadan da Mehdi gelire benzer

Dadal, Mevlâ'nın sunduğu ağudur
Pençe vurur can evimi dağıtır
Ecel değirmende unun öğütür
Teknenin başında yük vara benzer

Gecebaş : Bir salgın hastalık, kolera. Fırka-i İslâhiye zamanında, Kozan'da böyle bir hastalığın çıktığı bilinmektedir. Bu hastalıktan binlerce insan ölmüştür. Cevdet Paşa «Mâruzât» isimli eserinde askerler arasında da çok sayıda insan öldüğünü yazar.

Han Evi : Bey evi, Büyük evler, ağa evleri.

Binbir Ayağın Bir Araya Derilmesi : Ölü evine toplanılmak.

Mehdi : Dünyanın sonunda, kıyamete yakın zamanda meydana çıkarak kötülükleri giderecek olan kişi. Şii inanışına göre mehdi yaşamaktadır ve kıyameti beklemektedir.

Kabirci : Mezar kazma işiyle görevli kimse.

81

KIR AT İLE GÜZEL

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Severim kır atı bir de güzeli
Değip on beşime kendim bileli
Severim kır atı bir de güzeli

Atın beli kısa, boynu uzunu
Kuru suratlısı, elma gözünü
Kızın iplik iplik süt beyazını
Severim kır atı bir de güzeli

Atın höyük sağrı, kalkan döşlüsü
Kalem kulaklısı, çekiç başlısı
Güzelin dal boylu, samur saçlısı
Severim kır atı bir de güzeli

At koşu tutmasın çıktığı zaman
Yalı kaval gibi yıktığı zaman
At dört, kız on beşe yettiği zaman
Severim kır atı bir de güzeli

Dadaloğlu'm, hile yoktur işimde
Yiğit olan, yiğit görür düşünde
At dördünde, güzel on beş yaşında
Severim kır atı bir de güzeli

Höyük : Tepecik.

Sağrı : Atın kıç tarafı. Höyük sağrı : Atın kıç tarafının makbul olduğu belirtilmiştir.

Kalkan Döşlü : Geniş göğüslü.

Yalı Kaval : At koşarken yelelerinin havalanması.

82

AT GEREK

At kulağını dikmiş, gözünü süzer
Gövel ördekler gibi çöllerde yüzer
Çırpıştırınca akça cerendir, tozar
Eşkini seldir, yiğite eşkin gerek

Hey ağalar, sözümün doğrusu böyle
Noksanı varsa beri gel, bana söyle
Türkmen'e bir at, bir yayla, davarile
Âlâ dilbere mor çimenli yurt gerek

Atın tımarını kendin yap da arsınma
Çifte ver yemini de eksiğin koyma
Kendi elinle atın hoyrata salma
Ağır devlete eşkince bir at gerek

Dadaloğlu, ata der «aşkın denizi»
Hiç bir şey bilmiyor da sanmayın bizi
Binit atlar içinde yamandır doru
Üveyi-kır ile sakarsız al gerek

Çırpıştırmak : Atı mahmuzlayıp koşturmak.
Eşkin : Atın tırısla rahvan arası yürüyüşü.
Davar : Koyun, keçi gibi küçükbaş hayvan sürüsü.
Âlâ Dilber : İyi, değerli güzel.
Tımar : At bakımı.
Arsınmak : Utanmak, çekinmek, onuruna dokunmak.
Hoyrata Salmak : Başıboş bırakıp salmak, bakımsız bırakmak.
Ağır Devlet : Gösterişli yaşam.
Binit At : Binek atı.
Doru : Kıra yakın at rıengi.
Üveyik Kır : Üveyik kuşu renginde at.
Sakar : Atın başında ya da ayağında beyaz renklerin bulunması.

83

ATLAR KONUŞUYOR

Kula at da der ki yavuz kaçarım
Kepir tusba'sının uğrun geçerim
Üstümde yiğitin kanın içerim
Yalımlar arkamdan sündüğü zaman

Yağız at da der ki bağlan koruya
Varırsam ileri dönmem geriye
Üstümdeki yiğidi **Mevlâm** koruya
Kılıçlar başıma döndüğü zaman

Al at der ki güzel olur donumuz
Cinsimizden çatal olur dilimiz
Kavga(yı) görünce sağalır ölümüz
Üzengi üzengiye değdi(ği) zaman

Kır at der ki ben atların başıyım
Yiğitler elinde serdar kuşuyum
Der yerde de can kurtaran kişiyim
Üzengi böğrümü yirdiği zaman

Doru at der ben donumu satarım
Kaçtığımdan kurtulur da (kovduğuma) yeterim
Sıkışırsam **Azrail'i** tutarım
Çeke dizgininen vardığım zaman

Şiir, 22.7.1960 tarihinde Kayseri-Sarız Oğlakkaya köyünden Ali Karakuş'tan derlenmiştir.

Kula At: Al ile kır arası bir at donu (rengi)
Kepir Tusboğası : Çorak toprak kaplumboğası.
Yağız : Esmer.

Al At : Dorunun açığı, kızıl alev rengi at.

Sağalmak : Dirilmek.

Üzengi : Atın üzerinde iki yanda asılı bulunan ve ayakların basmasına yarayan demir halka.

Kır At : Beyazla az siyahın karışmasından meydana gelen at donu. **Doru At :** Kızıl kahve rengi at donu. **Donunu Satmak :** Don : at tüyü «Eğer yarışı kazanamazsam rengimi değiştiririm» anlamına. **Çeke Dizgin :** Dizgine hakim olmak. **Dizgin :** Atın ağzına takılıp onu yönetmeye yarayan kayış.

84

AT GEREK

Her sabah, her sabah ata binilmez
Ata binince de uğru boş gerek
Her güzele benim diye yanılmaz
Zilif kıvrım kıvrım, eğri baş gerek

Atın iyisi de tezceden alır
Güzelin yüzünde çifte ben olur
Hey ağalar at dördünde çiğ olur
Güzele on dört de, ata beş gerek

Atın iyisi de kulağın(ı) diker
Güzel ırgalanır, omzunu silker
Kınalı keklik gibi gürleyip kalkar
Güzele gerdan da, ata döş gerek

Dadaloğlu'm der de, gel böyle söyle
Eksiği var ise sen tamam eyle
Bin arap ata da gönlünü eğle
Yavuz ata uygun arkadaş gerek.

Şiir, 1959 yılında Kayseri-Sarız ilçesinden Nadir Gürbüz-Mustafa Gürbüz ile Karayurt köyünden Yusuf Özdemir'den derlenmiştir.

Uğru : Önü.
Yanılmaz : Yanılınmaz, aldanılmaz.
Tezce : Tez : Çabuk.
Çiğ : Yaşının gerektirdiği olguya erişmemiş olan.
Irgalanmak : Sallanarak kostak kostak yürümek.
Döş : Göğsün yukarı ve ön kısmı.

85

FİRUZ BEY

Yine şenliklendi dereler, düzler
Ağyâri görünce yüreğim sızlar
Yeşil cübbe giymiş gelinler, kızlar
Firuz Bey-Acem'e geçti turnalar

Uçurun, da ördek ilen, kaz ilen
Ötüşün de avaz ilen, saz ilen
Sizi çevirirler davlumbaz ilen
Firuz Bey, Acem'e geçti turnalar

Çağrışa çağrışa yayladan inen
Aynalız gölüne sabahtan dönen
Bu yıl rey sizin, koruya konun
Firuz Bey, Acem'e geçti turnalar

Benden selam eylen anam ağlasın
Bıraksın akları, kara bağlasın
Mehmet Bey küçücük, **Kurt Bey** eğlesin
Firuz Bey, Acem'e geçti turnalar

Ali Rıza Yalgın-Yalman-Cenupta Türkmen Oymakları cilt. I, sayfa 102

Firuz Bey : Bir Türkmen beyi. Beğdilli oymağı beyi, Beğdilli oymağı ve Firuz Bey, padişah tarafından belalı bir sürgün yeri olan Halep'in doğusundaki **Rakka**'ya sürgün edilmişti. Firuz Bey oradan kurtularak Acem'e (İran'a) gitmişti.

İlen : İle.

Aynalız Gölü : Urfa'nın Akçakale istasyonunun Suriye sınırları içinde bulunan küçük bir göldür. Halk şairleri arasında bu gölün ismi sık sık geçer. Adana-Kadirli ilçesinden tarihçi ve Muharip Gaziler başkanı değerli insan **Safa Vayısoğlu** ise, Kahraman Maraş'ın Türkoğlu ilçesinde bulunan «Gavur Gölü» diye de anılan göle eskiden Aynalız Gölü derlerdi, diye belirtmiştir.

86

BİR TÜRKÜ

Ilgıt ılgıt bir yel esti **Urum**'dan
Gam, kasavet kalkmaz oldu serimden
El ayırsa ayrılmazdım yârimden
Felek bir yanımı boşa getirdi

Başım koydum eşiğinin taşına
Kurban olam elâ gözün kaşına
Bizi kınayanın versin başına
Felek bir yanımı boşa getirdi

Haşim Nezihi Okay-Dadaloğlu Hayatı ve Deyişleri

87

APLAK KUĞUM

Cerit Türkmenleri'nin **İsalı** obası Binboğa'da yayladıktan sonra **Çukurova**'ya dönmektedir. Bir sonbahar günü **İsalı** göçü tüm güzellikleri ile gelinli, kızlı ve süslü develerle Güney'e doğru yol almaktadır. Göçün önü bugünkü Saimbeyli'yi geçince, orada, mısır sulayan bir Farsak (Varsak) delikanlısı bu göç içinde bir güzel görür. Dünya güzelinden de güzel olan bu geline delikanlı âşık olur.

Farsak delikanlısı, mısır sulama işini bırakarak **İsalı** göçünün arkasına takılır. Perişan bir halde **Çukurova**'ya kadar iner. Orada **Dadaloğlu**'na rastlar. Derdini yana yakıla **Dadaloğlu**'na anlatır.

Dadaloğlu, Sefil **Hamza** denilen delikanlının ağzından onun duygularını dile getirir.

Aplak **Kuğum** baş kaldırmış gidiyor
Kal varıncık şu **Mağara**'nın çölleri
Usul boylu kaşı kara sevdiğim
Siyah zülfü, ak gerdanda benleri

Obruk'tan, **Çatak**'dan **Hacın**'a uğra
Kum Bükü konalgan, telleri ığra
Göksu'yun köprüsün geçti bir turna
Al vardı ha Sultan **Kiraz** belleri

Kiraz'dan kalkınca **Tapan**'a inin
Kırk Su'yun üstüne peştemal dönün
Deve Salagı'na çevrinin konun
Çevrini çevrini konar elleri

Deve Salagı'ndan erken yekinin
Elek Sırt'tan **Bağlama**'ya dökünün
Eminoğlu derler kendin sakının
Avcıları derin gezer çölleri

Ak Köprü de göç evlerin durağı
Âşıklar da yakın eder yırağı
Sultan **Anavarza** hûblar durağı
Coşkun akar **Deliçay**'ın selleri

Anavarza'dan da erden göçünce
Sümbas'tan, **Savrun**'dan bir su içince
Gün burnuna **Cihan** suyun geçince
Altıgöz'e doğru varın elleri

Göçtü m'ola **İsalı**'nın evleri
İmran Pınarı'nda yurtları belli
Gözlerin sevdiğim de ak elleri kınalı
Sefil Hamza'm der de, anar m'ola dilleri

Şiir, 1981 yılında Sarız **Kızılpınar** köyünden Nuri **Kara**'dan derlenmiştir.

Aplak Kuğum : Ozanın sevgilisi.

Mağara : Hökeççe de denir. Adana'nın bu günkü **Tufanbeyli** ilçesi.

Opruk, Çatak : Tufanbeyli ile Saimbeyli ilçeleri arasında yer. Önemli bir geçit.

Kum Bükü : Saimbeyli ilçesinin altında bir yer.

Göksu : Seyhan nehrinin bir kolu.

Kiraz : Ünlü Kiraz yaylası. Feke ilçesinde.

Tapan : Feke ilçesi sınırlarında yer adı.

Kırk Su : Feke Kozan arasında bir yer adı.

Deve Salağı : Tapan arazisi altında bir yer.

Elek Sırt : Kozan üstünde bir yer adı.

Eminoğlu : Bir Türkmen beyi.

Ak **Köprü**: Kozan arazisi içindedir.

Anavarza: Adana'nın 71 Km. uzaklıkta Kozan, Kadirli ve Ceyhan üçgeni içinde tarihi kale.

Deli Çay: Toroslar'ın güneyinden Çukurova'ya akan çay.

Sümbas : Kadirli Kozan arasından akan bir su.

Savrun : Kadirli'nin içinden akan bir su.

Cihan : Ceyhan ırmağı.

Altıgöz : Ceyhan ilçesinin **Altıgöz Bekirli** köyü.

İsalı: Ceritler'in bir obası.

İmran Pınarı: Toroslar'ın Menet dağı eteğinde.

Sefil Hamza: Farsak (Varsak) delikanlısı.

SEVGİ ÜZERİNE SÖYLENMİŞ ŞİİRLERİ

88

BİR GÜZELE

Çelembel'de bir güzele uğradım
Cemâlini denk ederim gülünen
Ölenece ben methini ederim
Edebinen-erkânınan, yolunan

Kirpiklerin can almaya kasteder
Kimin(i) öldürür, kimin(i) hast'eder
Bağdat'ın, Mısır'ın malın(ı) üst'eder
Baha yetmez paşa efendim malınan

Kirpiklerin birbirine bakışır
Gören kâfir eski dinden çıkışır
İnce bele gümüş kemer yakışır
O da savat ister altın halınan

Der **Dadalı**'m bulamamış eşini
Pınar sandım kız gözünün yaşını
Çevşiri bağlamış yüce başını
Adana şehrinin kıvrak şalınan

Çelembel : Adana'nın doğusunda, Misis yakınlarında bulunan Davudi dağı ile Çelemli köyü arasındaki bel. Şimdiki Çelemli köyü oraya sonradan yerleştirilmiştir.

Ölenece : Ölene kadar.

Savat : Gümüş üstüne işlenen siyah nakışlar.

Çevşiri : Yağlığın başta dolanıp uçlarının omuzdan arkaya atılması. Süs için yapılırdı.

Şal : Çoğu Hindistan'da dokunan özel motifli değerli bir yün kumaş. Şaldan boyun atkısı, hırka, örtü gibi şeyler yapılırdı.

89

AÇMIŞ GÜL GİBİ

Gel ha güzel gel ha methin eyleyim
Ağzın şeker dudakların bal gibi
Yaşta küçük amma boyda münasip
Sallanıyor bir fidanca dal gibi

Kalem aldım kaşlarını çatmaya
Hicabettim adın(ı) sual etmeye
Baban seni az bahaya satmaya
Bakıp durur bin liralık mal gibi

Gezdireyim yeşil ilen alınan
Besliyeyim şeker ilen balınan
Baban seni bana verse malınan
Koklarıdım yeni açmış gül gibi

Hezele de **Dadaloğlu**'m hezele
Melhem eyle gel yaramı tazele
Ak saray gerektir böyle güzele
Çalışırdım on halayık kul gibi.

Çatmak : (Burada) Boyamak, rastık sürmek iki kaşı boyayarak birbirine birleştirmek.

Hicabetmek : Utanmak, sıkılmak.

Satmak : Evlendirmek.

Hezele : Asıl söylenişi «hazele» biçiminde olup yüzsüzler, arkadaşlarını tehlikede bırakıp kaçanlar için söylenir. Burada, yaramaz, rahat durmaz anlamındadır. Avşarlar özellikle yaramaz çocuklar için «Ne hezele çocuksun» derler.

Tezele : Tazele.

Halayık : Cariye.

190

GELİR

Andırın boğazı ufacık taşlı
Ağlama sevdiğim gözlerin yaşlı
Beyleri gelir de hep eli kuşlu
Karışmış curası bazınan gelir

Evimizin önü ova-yazılı
Neçe yiğidimiz yanı tazılı
Koyunumuz gelir körpe kuzulu
Karışmış sağmalı yozunan gelir

Dadalı'm der geldim pınarbaşına
Dost top kadifeler almış döşüne
Elvan elvan yazma atmış başına
Karışmış gelini kızınan gelir

Şiir, 1958 yılında Kayseri-Sarız ilçesinin Mollahüseyinler köyünden Osman Çelik (Osman Çavuş) ten derlenmiştir.

Andırın : Kahramanmaraş ilinin ilçesi.
Baz : Doğan kuşunun erkeği.
Cura Doğan ku:şunun dişisi.
Neçe : Nice.
Pınarbaşı : Herhangi bir pınarın başı.
Döş : Göğsün yukarı ve ön kısmı.
Elvan : Renkler, çeşit çeşit renk.

91

YÜRÜ YİĞİT YÜRÜ

Yürü yiğit yürü yoluna yürü
Ağustos'ta erer dağların karı
Gayet güzel olsa yiğitin yarı
O yiğit yanına nazınan gelir

Sana derim sana ey **Kınalıtaş**
Gözümden akıttın kanlar ile yaş
Göllerde oynayan iki yeşil baş
Göllerin safası kazınan gelir

Yürü yiğit yürü, yolundan kalma
Her yüze güleni dost olur sanma
Ölümden korkup da sen geri durma
Yiğitin alnına yazılan gelir

Misis köprüsünde kollarım bağlı
Ayrılık elinden ciğerim dağlı
Göksun'a varınca **Bayazıtoğlu**
Sana gelen beyler sözünen gelir

Dadaloğlu'm der ki, kolum yazılı
Atım gök-kır attır, yanım tazılı
Gelir koyunları yanı kuzulu
Karışmış sağmalı yozunan gelir

Kınalıtaş : Adana'nın Kadirli ilçesinden Göksun'a giderken Zehli yolu üzerinde bir gedik. Burada bulunan taş.

Yeşilbaş : Yaban ördeği.

Misis : Adana'nın doğusunda bir bucak. Bugünkü adı Yakapınar.

Göksun : Kahramanmaraş'ın ilçesi.

Bayazıtoğlu : Kahramanmaraş'ta oturan tarihi bir aile. Bayazıtogulları Göksun'da yaylaya çıkarlardı.

Kolum Yazılı : Eskiden kola dua yazılı muskalar takarlardı.

Sağmal : Sağılır hayvan (koyun, inek)

Yoz : Kısır, süt vermeyen hayvan (koyun).

92

GÜZELE ÖVGÜ

Güzelin yüzü de ayın tekeri
Dili oğul balı nöbet şekeri
Omuzlar aşağı gerdan yukarı
Yürüyüşü kostak olur güzelin

Güzelerin salağana varmalı
El bağlayıp divanına durmalı
Kırmızı önlüklü, altın burmalı
Ağ elleri topak olur güzelin

Başı burada da, de boynu şurda
Koç-kolan yetmiyor, göbeği yerde
Dün **Daharoğlu'**da bu gün şu evde
Ayakları ufak olur güzelin

Dudağından şeker-şerbet, bal döker
Gülüşünden inci, mercan, gül döker
Saçlarından sırma sırma tel döker
Göğsü, kolu yumşak olur güzelin

Dadaloğlu'm, dört köşeyi gezerim
Nerde güzel görsem cismin överim
Güzellerin bakışını severim
Bakışları kaçak olur güzelin

Nöbet Şekeri : Bazı hastalıklarda ilâç olarak kullanılan çok tatlı bir şeker çeşiti.

Salak : Salındıkları, bulundukları, gezindikleri yer.

Kostak : Zarif, kibar, güzel, işveli yürüyüş.

Koç-Kolan : Kuşak.

Daharoğlu : Avşar'da bir aile.

93

OY DEDİ

Ben sana ne ettim ey kanlı zalim
Siyah zülfün mah yüzüne moy dedi
Bir ok vurdun deldi geçti sinemi
Ne ağrıdı ne ırıcidi oy dedi

Bir keten giymiş de eninde zarı
Kokar güller gibi dökülen teri
Hürü mü, melek mi, yoksa bir peri
Hiç görmedim böyle persek soy dedi

Efiler saçağı, sırması telden
Arasan bulunmaz değme bir elden
Ne selvide, ne semende, ne dalda
Hiç görmedim böyle uzun boy dedi

Dadaloğlu'm derde sen seni tanı
Gökteki turnadan şahanın avı
Ne al giymiş, ne kırmızı, ne mavi
Ne düğün, ne bayram ille toy dedi

Moy : Muy, kıl
Persek : Ayazın nadiren gösterdiği beyaz renk. Persek, aynı zamanda Avşar'da bir oba adı. Bu oba iskânda **Kayseri**-Tomarza ilçesinin Persek köyündedir.
Efilemek : Yel vurdukça hafif hafif sallanmak, ırgalanmak.
Semen : Yasemin.
Toy : Ağırlamak üzere çağrılanlar için hazırlanan yemek, ziyafet.

94

AĞ GELİN

Oturmuş ağ gelin taşın üstüne
Taramış zülfünü kaşın üstüne
Bir selâm geldi de başın üstüne
Alırım kız seni komam ellere

Bir taş attım karlı dağlar ardına
Vardı m'ola nazlı yarin yurduna
Ben yeni de düştüm sevda derdine
Alırım ahtımı komam ellere

Atımın kuyruğu cura saz gibi
Divana durmuş da ergen kız gibi
Alarmış yanağı bahar-yaz gibi
Getirin kır atım göçem ellere

Dadaloğlu'm der de oldum kastana
Gelir geçer selâm verir dost bana
Eğer kavuşmazsam güzel ben sana (*)
Göçeyim mi kahpe Bulgar ellere

(*) Bu mısra bazı kaynaklarda, «Başka dağlar benzer mi ki hiç sana» biçiminde geçmektedir.

Ağ : Ak.
Komam : Koymam, bırakmam.
Cura : İki ya da üç telli tambura, saz.
Ergen : Bekâr, evlenmemiş.
Alarmak : Allanmak, al renk halini almak.
Kastana : «Kasdetmek»in halk dilinde bozulmuş biçimi.
Bulgar Elleri : Bulgar (Bolkar) Dağı çevresi ve halkı.

95

SABAHTAN

Gelin ağ'lar seyredelim güzeli
Güvel ördek gibi indi göllere
Cilâlar sürünmüş, allar giyinmiş
Doğan aylar gibi doğdu sabahtan

Güzel yârın karşısında durulmaz
Hürü müdür, melek midir bilinmez
Acar akça ile satın alınmaz
Hürü, melek gibi geçti sabahtan

Mecnun gibi ben dağları gezerim
Bir güzelde ahtım kaldı, nazarım
Nerde güzel görsem ismin yazarım
Defterim(i) elimden aldı sabahtan

Dadaloğlu'm der ki usuldur boyu
Kirpikler ok olmuş, kaşları yayı
Çatılmış kaşları yıkar yaylayı
Kirpiği sinemi deldi sabahtan

Ağlar: Ağalar.
Cilâlar Sürünmek: Makyaj yapmak.
Acar Akça: Yeni, kullanılmamış para. (burada) Katıksız, saf gümüş para.
Usul Boy: İnce, uzun, düzgün boy.

96

SELVİ BOYLU

Her sabah, her sabah seyran gezersin
Iras geldim selvi boylu fidana
Top top olmuş kirpiklerin bölünmüş
Hoş benzettim samur kaşlar kemana

Al yanağın elmas m'ola, kar m'ola
Çapraz vurmuş düğmeleri dar m'ola
Acep mislin şu cihanda var m'ola
İnsem gitsem **Hindistan**'a, **Yemen**'e

Eliftir kirpiği, ira'dır kaşı
Bu güzellik sana **Mevlâ** bağışı
Arasan cihanda bulunmaz eşi
Hiç mislin gelmemiş devr-i zamana

Dadaloğlu'm der de, hûpların hası
Ferhat'ın **Şirin**'i, **Mecnun** (un) **Leylâ'**sı
Aklın eğlencesi, gönlüm yaylası
Bir yel esti başımdaki dumana

Seyran : Gezme, gezinme.
Iras Gelmek : Rast gelmek, düşece, tesadüf.
Samur Kaş : Kumral, yumuşak ve gür kaş.
Misil : Eş, benzeş.
İra : Eski alfebenin r harfi olup yay biçimindedir.
Hub : Hup, güzel, iyi, hoş.

97

BİR GÜZEL SEVDİM

Yükseklerde şahin gibi süzülür
Enginlerde turna gibi düzülür
Haçan dostu ansa gönlüm üzülür
Şimdi döndüm düzen tutmaz tele ben

Adama bakışta bir hoşça bakar
O dostun hasreti sinemi yakar
Ak göğsün arası mis gibi kokar
Bülbül gibi kona idim dala ben

Dadaloğlu'm de ki, zatı zatınan
Bir güzel sevdim de pek firkatınan
Önü sine-bentli bir al atınan
Düşeydim de o dost ile yola ben

Süzülmek : Kayar gibi yeri değiştirmek, kurulmak.
Düzülmek : Dizilmek, sıralanmak, katarlanmak.
Haçan : Ne zaman, ne vakit.
Düzen Tutmaz Tel : Akordu bozuk saz.
Sine-Bent : Göğüs bağı, atların göğsüne boncukla işlenmiş bu bağdan süs olarak takılırdı.

98

YAYLA GÜZELİ

Yaylalarda bir güzele uğradım
Gümüş nalın geyer altın halınan
Onun her bakışı bin gazi değer
Şu dünyada baha yetmez malınan

Entarisin giydirsinler sivayı
Heç geymesin atlas ile dibayı
Beş yüz arşın yüksek olsun sarayı
Al yanağa gün değmesin yılınan

İnanmayan gelsin baksın maşkına
Altın tasta bâde içmiş aşkına
Ben ilâyık gördüm sultan köşküne
Dört çevresi sümbül ilen, gülünen

Ben ilâyık gördüm onu paşaya
Arap köle tayınını taşıya
Yurttan yurda bindirsinler koşuya
Göçebe de böyle gitsin elinen

Dadaloğlu'm bunu söyler yolunan
Ebruları sırmayınan, telinen
Sallanı sallanı gidiyor mayan
Gezdir zalim yeşilinen, alınan

Hal: Ayak bileğine takılan halka, bilezik, halhal.
-Nan: İle
Gazi: Ziynet, süs altını
Siva: Bir çeşit kumaş.
Diba: Kalın canfes kumaş.
Atlas: Değerli bir kumaş.
Arşın: Eski uzunluk ölçüsü birimi. Bir arşın 68 santimetredir.
Maşk: Görünüş, gösteriş. **Tayın:** Ekmek, yiyecek.
Ebru: Kaş, burada giysilerin hare, budak ve dalga gibi çeşit çeşit süslerle donatıldığı belirtiliyor.

99

BİR YİĞİT

Bir yiğit de anasından doğunca
Kur'ağaçta bir dal bitmiş gib'olur
Yaşı varıp on beşine değince
Yükünü kumaştan tutmuş gib'olur

Âşıklar sazını eline alsa
Güzeller, perdesin yüzüne vursa
Bir yiğit sevdiğin sesini duysa
Gölde gövel ördek ötmüş gib'olur

Eğlene de bire gönlüm eğlene
Ay gele de orta yeri dolana
Yiğitin sevdiği yanınd'olana
Günde düğün, bayram etmiş gib'olur

Dadaloğlu'm der ki sözüm kayıran
Çekip yırtıp bir yakadan ayıran
Diyom, muhanetten karın doyuran
Eli ile ağu yutmuş gib'olur

Kur'ağaç : Kuru ağaç.
Gib'olur : Gibi olur.
Gövel Ördek : Yeşil başlı ördek, yaban ördeği.
Diyom : Diyorum, diyorum ki.
Muhanet : Yaptığı iyiliği başa kakan, korkak, alçak kişi.
Ağu : Zehir.

100

AFŞAR GÜZELİ

Afşar içinde bir güzel gördüm
Kozan arasından çeker göçünü
Kınalamış ayağını, başını
Sırma ile örmüş sümbül saçını

Her sabah, her sabah kendini över
Altın saç bağları topuğun döver
Sade kaşı ile gözleri değer
Acem ülkesinin tahtla tacını

Dadaloğlu'm al yanağın gülünden
Misk kokuyor saçlarının telinden
İnce belli nazlı yarin elinden
Üç beş sene bekliyeyim **Haçın**'ı.

Kozan Arası : Adana'nın Kozan ve Feke ilçeleri arası.

Kınalamak : Kına yakmak. Eskiden süs için saça ve ayağa kına vururlardı.

Sırma : Altın yaldızlı ya da yaldızsız ince gümüş tel.

Acem : İran.

Taht : Hükümdarlık koltuğu.

Taç : Hükümdarlık belgisi olarak, hükümdarların başlarına giydikleri cevahirli başlık.

Misk : Güzel kokulu bir madde. (Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir cins ceylanın erkeğinin karın derisi altındaki bir bezden çıkarılır).

Haçın : Adana'nın bugünkü Saimbeyli ilçesinin eski adı.

101

DOST DOST DİYE

Dost dost diye hayaline yeldiğim
Dost ise özünü ayırmış benden
Çatık kaşı, benlerini saydığım
Dost ise çevirmiş yüzünü benden

Hani dost uğruna can, baş verenler
Hasretin söylesin gözle görenler
Şimdi bizden yüz çevirmiş yarenler
Evvel ayırmazdı gözünü benden

Gözüm yaşı döner m'ola sellere
Bu ayrılık hâr düşürür güllere
Evel âşna idim her bir hallere
Şimdi de saklıyor sözünü benden

Sadık gerek dost yoluna, suyuna
Gönül kayıl Hak'tan gelen oyuna
Besbelli ki oynayamam yayına
Onun için kaldırmış nazını benden

Her sabah naz ile gelip geçersin
Doldurup da al bâdeler içersin
Veli'm ider ak göğsünü açarsın.
Şimdi nakaplamış yüzünü benden

Hâr : Diken, çer-çöp.
Âşina : Âşina. Bildik. tanıdık.
Kayıl : Razı.
Bade : İçki.
Nakaplamak : Nikaplamak. Örtmek, saklamak.
Veli : **Dadaloğlu**'nun bir adı da Veli'dir.

102

GÜL BİTMESİN

Yüce Hak'tan bir dileğim var benim
Yaşadıkça yârdan cüdâ etmesin
Yâr yanında geçer olsun her günüm
Kem rakibin bağında gül bitmesin

Aradım da en son buldum dengimi
Yâr hasmıyla çıkıp ettim cengimi
Sen söyle de doldurayım cöngümü
Muhabbetlik aramızdan gitmesin

Kara meşe üzerinde mazı var
Ardımızda nice nice tazı var
Şah Suna'nın verilmiş bir sözü var
Olur mu hiç ikrarını gütmesin

Beri gel de **Dadaloğlu**'m beri gel
Niceleyin sarılırız görsün el
Zülüflerin dökem yüzüne tel tel
Bin bir buse az gelsin de yetmesin

Cüda : Ayrı düşmüş, ayrılmış.
Kem : Kötü.
Rakip : Başka biriyle aynı şeye istekli olan, yarışçı.
Cönk : Halk ozanlarının şiirlerinin yazıldıkları defter.
Muhabbet : Sevgi.
İkrar : Dil ile söyleme, kararlaştırma.
Niceleyin : Ne kadar, oldukça çok.

103

GÜVERCİNLİK DENEN ŞAR

Üç beş güzel bir araya derilir
Sıra pınarında abdest alınır
Nice camiinde namaz kılınır
Güvercinlik denen Şar'a vardın mı

Hani benim bezirganlık ettiğim
Türlü libasını alıp sattığım
Nice yiğitlerle güreş tuttuğum
Güvercinlik denen Şar'a vardın mı

Bizim elde derya çoktur, kum çoktur
Buranın islâmı kâfirden çoktur
Oradan **Kâbe**'ye seksen konaktır
Güvercinlik denen Şar'a vardın mı

Çağırın gelsin de **Âşık Veli**'yi
Aşk elinden içirdiler doluyu
Orada derler Hazreti **Ali**'yi
Güvercinlik derler Şar'a vardın mı

Şiir 1958 yılında Kayseri-Sarız Oğlakkaya köyünden Ali Karakuş'tan derlenmiştir.

Güvercinlik : Adana Tufanbeyli ilçesine bağlı **Şarköy** ile **Kân** (Bozgüney) köyü arasındaki tepe. Bugünkü adı **Gümülek**'tir. Mermerle kaplı Gümülek mağarasında şimdi bile bir sürü güvercin yaşamaktadır. Halk burasını kutsal sayar, ziyaret eder.

Şar : Tufanbeyli ilçesinin Şarköy'ü, şehir.

Bezirgan : Tüccar.

Libas : Elbise, giysi.

Derya : Deniz.

104

SÖYLEŞİP GİDER

Beni yay eyledi bu ahuzarlar
Çan çalıp develer nazlaşıp gider
Altı arap atlı dolu cidalar
Elinde turnalar söyleşip gider

Boyunu benzettim ol selvi dala
Yanakları benzer tomurcuk güle
Seherin vaktinde düzülmüş yola
Bir bir katarını gözleşip gider

Gene şenliklendi dereler, düzler
Otağın yüklenmiş gidişin gözler
Simden çuha giymiş gelinler, kızlar
Hani yayla der de özleşip gider

Dadaloğlu'm der ki yürekte derdim
Güzeli methetmek dilimde virdim
Salını salını giderken gördüm
Yürekte yaralar sızlaşıp gider

Şiir, 1928 yılında yayımlanan Halk Bilgisi Haberler Mecmuası'nın I. cilt, 107. sayfasından alınmıştır.

Yay Eylemek : Yay gibi bükülmek, şair belinin yay gibi büküldüğünü belirtiyor.

Ahuzar : Yanıp yakılma, yazıklanma, ağlama.

Katar : Dizi. Burada göç dizisi.

Çuha : İnce ve sık dokunmuş tüysüz kumaş.

Virdim : Dilimden düşürmediğim, durmadan tekrar ettiğim.

105

YÜRÜ GÜZEL YÜRÜ

Şöyle bir güzelin sallanışını
Selviye benzettim dallar içinde
Irmak kenarında, derya yüzünde
Kuğuya benzettim göller içinde

Yürü güzel yürü yolun basmazlar
Söyletip de şirin dilin kesmezler
Güzel sevdi diye çekip asmazlar
Ko ben (de) söyleneyim diller içinde

Benim yârim gelişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
Yârinden ayrılan neden bellidir:
Gezer melûl melûl eller içinde

Alına hey deli gönlüm alına
Ciğerciğim aşk oduna deline
Eller libasını giymiş salına
Ko ben de yanayım sallar içinde

Veli'm der ki, işim ahuzar m'ola
Aşk kemendi boynumuza dar m'ola
Acep yârim gibi güzel var m'ola
Hakk'ın yarattığı kullar içinde

Y. Ziya Demirci-Anadolu Köylerinin Türküleri. Sayfa: 98-99.

Kuğu: Ördekgillerden güzel bir su kuşu.
Libas: Giysi, elbise.
Şal: Çoğu Hindistan'da dokunan özel motifli değerli bir yün kumaş.
Veli: Dadaloğlu.nun bir adı da Veli'dir.

106

BİR DİLBER

Yine bir dilbere meyil aldırdım
Ak gerdanda benler zer-nişanlıdır
Çift çift olmuş kirpiklerin belinir
Zülfünün telleri pek reyhanlıdır

Bana nisbet çıkmış yolun üstüne
Samur kürk giyinmiş alın üstüne
Taramış saçların belin üstüne
Bir elma yanaklı ak gerdanlıdırı

Ne yaman bahçeli, güllü, goncalı
Sinem(i) vurdu bir kirpiği kancalı
Bilmem Ödemiş'li, bilmem Gence'li
İlle yanılmazsam Pehlivanlı'dır

Dadal, sarpa düşürmüşüm yolumu
Gördü gözüm, kabul ettim ölümü
Geldi-geçti hiç sormadı halimi
Âlâ güzel amma, pek ilvanlıdır.

Meyil Aldırmak : Gönül vermek, âşık olmak.
Zer-Nişan : Altın benekli nişan, çok değerli.
Belinmek : Bölünmek, ayrılmak.
Reyhanlı : Güzel kokulu.
Sim Gerdan : Gümüş gibi ak ve parlak gerdan.
Ödemişli, Genceli : Türkmen obaları. (Burada Ödemiş ilçesi ile, İran'daki Gence kenti anlaşılmamalıdır.)
Pehlivanlı : Türkmen'in Pehlivanlı oymağı.
Âlâ : İyi, pek iyi.
Elvanlı : Nazlı, cilveli - İlvanlı.

107

FADİME

Bilmem küçük amma bilmem divane
Kuşumu koyurdum gitti zamana
Ötesin fikrettim ahir zamana
Eller güler, oynar, ağlar Fadime

Yürü bire Fadime sana ne dedik
Ağ topuk üstünü döğüyor edik
Mevlâm seni özeninen yaratık
Ala gözü sürmelemiş Fadime

Sallandıra şu boyuna bakasın
Ağ göğsüne gümüş düğme dikesin
Söyletmeden al yanaktan öpesin
Ağzı şeker, dili şirin Fadime

Sallansın Fadime keyfine değme
Karakaş üstüne kiprikler eğme
Ağ topuk üstüne kınalı düğme
Boğum boğum kınalanmış Fadime

Fadime'yi dersen güzeller bazı
Değme yiğitler de çekemez nazı
Mürseloğlu'nun da sürmeli kızı
Dağı taşı yakar gider Fadime

Dadaloğlu'm der de bu kadar övdün
Olanca emeğin havaya yordun
Soyundum bir gece koynuna girdim
Yoksa geri get mi dersin Fadime

Şiir, 1964 yılında Adana-Haruniye bucağının Gökçayır köyünden, Sailoğulları soyundan İsmail Güngör'den (Âşık Kır İsmail') derlenmiştir.

Ötesin Fikretmek : Öteki dünyayı düşünmek.
Edik : Eskiden giyilen, daha güzelleri Maraş'ta yapılan ayakkabı. **Yaratık :** Yaratmış. **Mürseloğlu :** Reyhaniye boy beyi.

108

GİDER EĞLENMEZ

Kelep kelep olmuş dostun zülüfü
Dökmüş ay yüzüne gider eğlenmez
Bilmem **Beydilli,** bilmem **Köşekli**
Bir kız göçün çekmiş, gider eğlenmez

Yedeğine almış bir katar maya
Haline münasip bir karşı taya
Sarı salta ile sıktırma saya
Yıkmış hilâl kaşın gider, eğlenmez

Bir çift güzel gördüm salınıp gider
Cemâlin şailesi beni del'eder
Kaşlar helâllanmış, gözler el eder
Kan bulanık akar, gider eğlenmez

Yaylasın yaylamış inmiş düzlüğe
Vardır hasretlisi yolun gözlüye
Acep o yâr indi mola **Tuzla**'ya
Bir kız göçün çekmiş, gider eğlenmez

Adını sorarsan **Hürü**'dür **Hürü**
Tiğ-i müstakimden uygun her yeri
Yürükler başına bıraktın nârı
Cayır cayır yakar gider eğlenmez

Veli'm eydür usûl boyu dal gibi
Eli heril kesme, kekil dal gibi
Firdevs-i âlâda gonca gül gibi
Burcu burcu kokar gider eğlenmez

Şiir, 1964 yılında Adana-Ceyhan ilçesinin Hürüuşağı (Türk Şükriye) köyünden Hürüoğlu İsmail'den (İsmail Halis Çelik'ten) derlenmiştir.

Kelep Kelep Olmak : Zülfün iplik gibi, burma gibi bükülmüş hali.

Beydilli-Köşekli : Türkmen oymakları.

Yedeğine Almak : Yedip götürmek.

Salta : Kürk, cübbe. Varlıklı kişiler giyerlerdi. **Saya :** Üç etekli Türkmen giysisi. Bayanlar giyerlerdi. **Şaile :** Şule, ışık. **Helâllanmak :** Hilâllanmak hilâl gibi olmak. **Tuzla :** Çukurova'da Karataş ilçesine bağlı bir kasaba. **Hürü :** Huriye. **Tiğ-i Müstakim :** Doğru, düz kılıç. Burada sevgilinin vücudunun fidan gibi olduğunu belirtiyor. **Heril :** İpekten işlemeli yağlık. **Kekil :** Kâkül. **Firdevs-i Âlâ :** Cennette altıncı bahçe, güzel bahçe.

109

DİNLEYİN AĞALAR

Dinleyin ağalar bir söz edeyim
Bir güzel beni dilinen kandırdı
Söz verdi de geri döndü sözünden
Kötüleri üstümüze güldürdü

Deşir ey sevdiğim simlerin kuşan
Deli olur senin sevdana düşen
Dostum nerde deyi sorup sormaşan
Muhabbeti ara yerden kaldırdı

Senin için giyeceğim alları
Irak idi yakın ettim yolları
Heves güves yetirdiğim gülleri
Korkuyorum bir kötüye yoldurdu

Dadaloğlu'm der ki bakın halime
Değirmen dönüyor çeşmim seline
İnanmam güzelin tatlı diline
Çokça beni sevseriye yeldirdi

Dilinen : Dil ile, söz ile.
Deşirmek : Devşirmek. Derlenip toparlanmak, üstünü-başını düzeltmek.
Deyi : Diye.
Sorup Sormaşmak : Arayıp sormak, soruşturmak.
Heves-Güves : Heves ederek, imrenip istiyerek.
Çeşm : Göz.
Yetirmek : Yetiştirmek, bakıp büyütmek.
Sevseri : Serseri. Boşuboşuna.

110

SOHBETE BAŞLAMAK GEREK

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Giyinip kuşanıp işlemek gerek
Cahil yâr sevenin uykusu gelmez
Uyanıp sohbete başlamak gerek

Mürakipler var da burda duyarlar
Duyarlar da birbirine koyarlar
Şöylesi güzele nasıl kıyarlar
Güzeli gül gibi beslemek gerek

Ne güzel yetmiş de dostumun bağı
El vurup gülleri dermenin çağı
Sıra sıra olmuş yanakta beni
Öperken onları dişlemek gerek

Dadaloğlu'm der de bahar, yaz gelir
Bizim ele ördeğinen kaz gelir
Bugün ayın, yarın bahar-yaz gelir
Yiğit yâr koynunda kışlamak gerek

Şiir, 1965 yılında Adana-Haruniye bucağının Gökçayır köyünden İsmail Güngör (Âşık Kır İsmaili) den alınmıştır.

Mürakip : Mürai, iki yüzlü.
Cahil Yâr : Genç, yeni yetişen toy sevgili.

111

NAZLI DİLBER

Dostun bahçesine yad el değmesin
Kurutur ha nazlı dilber kurutur
Senin sevdan yüreğimde yağ komaz
Eritir ha nazlı dilber eritir

Yüksek olur arap atın kaltağı
Eşsiz kalmaz koç yiğitin yatağı
Korkarım kötüye değer eteği
Geri dur ha nazlı dilber geri dur

Arap at üstünde olsa postumuz
Ikrarından döndü m'ola dostumuz
Bir gün kara toprak örter üstümüz
Çürütür ha nazlı dilber çürütür

Dadaloğlu'm der ki ben ne yapayım
Hangi din hak ise ona tapayım
Eğil de bir al yanaktan öpeyim
Beri dur ha nazlı dilber beri dur

Yâd : Yabancı.
Kaltak : Kuskunsuz eyer.
Ikrar : Kararlaştırma, söz verme.

112

BAL KARMAKARIŞ

Sakın akça ceren çölden kaçınca
Mail oldum kız göğsünü açınca
Vakti gelip cümle alem göçünce
Düzülür yollara el karmakarış

Yücesinde ima, geyik pervane döner
Altın ak gerdanda mum gibi yanar
Sırtında libası her türlü döner
Giyinmiş, kuşanmış al karmakarış

On öç, on dördünde var m'ola yaşı
Alemi devretsem bulunmaz eşi
Katar katar olmuş güzünün yaşı
Akıyor çeşminden sel karmakarış

Dadaloğlu'm der de bu kimin nesi
Gören âşıklar da çekiyor yası
Eğildi pınardan doldurdu tası
Veriyor içene bal karmakarış

Şiir, 1955 yılında Sarız **Oğlakkaya** köyünden Yusuf oğlu İnce (Mehmet) Ateş'ten 1983 yılında da, Kadirli'nin **Tatarlı** köyünden Mehmet **Onay**'dan derlenmiştir. Aynı ayakla **Karaca Oğlan**'ın da bir şiiri vardır.

Ceren : Ceylan.
İma : Dağ keçisi.
Libaş : Giysi, elbise.
Katar Katar : Sıra sıra.
Çeşm : Göz.

113

GİDEMEDİM YOLA BEN

Enginli yüksekli inen turnalar
Onun için dolanırım ele ben
Gönlüm durmaz şu alemi dolanır
Niçin döndüm düzen tutmaz tele ben

Din islâm içinde olmaz gideler
Ağ elini altın tasta yudular
Seni bana gövel ördek dediler
Onun için dolanırım göle ben

Adama bakınca bir hoşça bakar
O dostun hasreti sinemi yakar
Ağ göğsün arası mis gibi kokar
Bülbül gibi konayıdım dala ben

Der **Dadaloğlu**'m da kendi zatınan
Doldu şu gönlüm de pek firkatınan
Uğru beder beder benli atınan
O dostunan gidemedim yola ben

Düzen Tutmaz Tel : Akortsuz saz.

Gide : Gidi, Sapık, kız, kadın düşkünü.

Gövel Ördek : Yeşil başlı yaban ördeği. Ozan sevgilisini gövel ördeğe benzetiyor.

Zatınan : Zaten, eskiden, sayılır kimse.

Beder Beder Benli : Bedr bedr. Dolunay. On dört gecelik ay gibi parlayan ben denmek isteniyor.

114

ÖL DEYİ

Yüce dağ başında kar var buzunan
Yaktın beni edâ ile nazınan
Yâremi doldurdun ince tuzunan
Üstüne de biber ektin öl deyi

Sabahtan kalktın da günden ileri
Ben kimi sevmişim senden ileri
Ziyaret olmuşsun kurban istersen
Daha malım yoktur candan ileri

«Bu türküyü ünlü halk şairi Âşık Veysel uzun zamandanberi söylemektedir. Veysel, türkünün Dadaloğlu'na ait olduğunu bildirmekte, ancak sonunu hatırlamamaktadır. Türkü konservatuar arşivinde fişlenmiş 17370 numara ile Colombia plağında yer almıştır. Tahir Kutsi-Dadaloğlu syf. 126»

115

BİR KARŞILAŞMA

Suriye Osmanlı sınırları içindeyken Şam'da Kul Yusuf derler ünlü bir halk ozanı vardır. Kul Yusuf yöresindeki tüm âşıkları sazıyla da, sözüyle de yenmiştir.

O sıralar Dadaloğlu onbeş yaşında bir genç, bir çocuktur. Adı da Veli'dir. Artık bu taraftan âşık Veli'nin de ünü yavaş yavaş duyulmaya başlamıştır.

İşte Kul Yusuf asıl adı Veli olan Dadaloğlu ile karşılaşmak ister. Sorup soruşturur, sonunda Kul Yusuf Dadal'ı bulur. Dadal sarışın olduğu için **Kul Yusuf** ona sık sık «Sarı Çocuk» diye seslenmektedir.

Kul Yusuf konuk olduğu için Dadaloğlu ilk sözü ona verir.

Yusuf
— Acem illerinden coştum da geldim
Arayı arayı çocuğu buldum
Altmış iki âşık sazını aldım
Ver sazını bana ey sarı çocuk

Dadaloğlu
— Ben ne bilem Acemler'den geldiğin
Arayı arayı hasmın bulduğun
Isbat et altmış iki saz aldığın
Dediklerin yalan, ey Yusuf Emmi

Yusuf
— Ağ'lar bu çocuğun nedir davası
Yüreğimin ağı Frenk ağısı
Nerde çocuk; yerin, göğün çivisi
Bunun da mânasın ver sarı çocuk

Dadaloğlu
— Emmi, çocuk gibi söyleme sözü
Hiç bir şey bilmez mi sandın sen bizi
Yeryüzünde dağı, gökte yıldızı
Bilemez mi sandın, ey Yusuf Emmi

Yusuf
— Ağ'lar bu çocuğun bana kastı ne
Bağlamasın kıvrak çalmış destine
Yedi kat yer, yedi kat gök (neyin) üstüne
Buna da bir çare bul, sarı çocuk

Dadaloğlu
— Senin dediğin de yeşille sarı
Şeriat yakınken danışsak bari
Hakk'ın özenerek verdiği nuru
Su gibi bilirim, ey Yusuf Emmi

Yusuf
— Aman ağ'lar bu çocuğu niderim
Kovarım buradan tektir ederim
Sazın alır kuzu gibi güderim
Ver sazını bana, ey sarı çocuk

Dadaloğlu
— Nereye gidersen ben de gelirim
Her ne sorar isen onu bilirim
Üleş gibi seni dağda sürürüm
Tellerim zehirden, ey Yusuf Emmi

Yusuf
— Hendeklerden deve gibi hoplatırım
Sıkar da gözünü patlatırım
Erciyes'in başından atlatırım
Ben Yörük'üm anla, ey sarı çocuk

Dadaloğlu
— Arkan yaz günü de, uğrun güz günü
Çeke varıyorsun sık tut dizgini
Yavaşça özengile doru kuzgunu
Önü hendek gelir, ey Yusuf Emmi

Yusuf
— Haydi çıkak Erciyes'in başına
Seyredelim etrafına, döşüne

Erciyes de girmiş kaç bin yaşına
Bunun karşılığın ver, sarı çocuk

Dadaloğlu
— Çıkalım da Erciyes'in başına
Seyredelim etrafına, döşüne
Aç ağzını, ben bakayım dişine
Aldın mı alımın ey Yusuf emmi

Yusuf
— Nice âşık alamadı sazımı
Koç yiğitler çeker idi nazımı
Yiğit, başın için alma sazımı
Hayır dualarım al, Dadaloğlu

Dadaloğlu
— Ben Dadal'ım, bilmedin mi zatımı
Al altımdan, gel de gezdir atımı
Somruk verem sana eşşek etini
Ver sazını, var git, ey Yusuf Emmi

Şiir, Kayseri-Talas Ortaokulu Türkçe öğretmeni Orhan Aydemir'den alınmıştır.

Acem İlleri : İran ülkesi.
Ağ'lar : Ağalar.
Ağı : Ağu, zehir.
Frenk : Fransız. Anglosakson, Cermen veya Lâtin ırklarının birinden kimse.
Dest : El.
Danışsak : Danışalım.
Niderim : Ne yaparım.
Takdir Etmek : Azarlamak, paylamak.
Üleş : Leş,
Yörük : Yürük. Göçebe Türkmen boyu.
Çeke Varmak : Ölçüsüz varmak.
Çıkak : Çıkalım.
Alım : Alınacak şey, yanıt.
Zat : Kişi, (Burada, kendimi)
At Gezdirmek : Burada, birinin seyisi olmak.
Somruk : Emzik.

KAYNAKÇA

Oya ADALI, Dadaloğlu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 1973.

Besim ATALAY, Maraş Tarihi ve Coğrafyası, 1932, Yeni harflerle hazırlayan : Mehmet Yusuf Özbaş 1973.

Doğan AVCIOĞLU, Türkelerin Tarihi 5 cilt, Tekin Yayınevi İst. 1979-1982.

Şevket Süreyya AYDEMİR, Orta Yayla (Orta Anadolu'nun Etnoğrafyası) A. Avni Çandarlı'nın yazısı. Ulusal Ekonomi ve Araştırma Kurumu tarafından neşrolunmuştur. Sayfa: 43-44, 1945.

Cemal BARDAKÇI, Anadolu İsyanları, 1940.

Bekir Sami BAYAZIT, Kahraman Maraş'ta Bayazıtoğulları Tarihi ve Albümü, 1974.

Prof. Ahmet CAFEROĞLU, Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler (II. Bölüm Kayseri Vilâyeti Ağzı) 1949.

Prof. Ahmet CAFEROĞLU, Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Derlemeler, İst. 1945.

Ahmet CEVDET PAŞA : Ma'ruzât, Yayına hazırlayan: Dr. Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yayınlar İst. 1980.

Ahmet CEVDET PAŞA, Tezakir, Yayınlayan: Ord. Prof. Cavit Baysun, Ank. 1969.

Yusuf Ziya DEMİRCİ, Anadolu Köylerinin Türküleri, Burhanettin Matbaası İst. 1938.

Süleyman DUYGU, Yozgat Tarihi ve Çapanoğulları, Sayar Matbaası 1953.

Kasım ENER, Ramazanoğulları Türkmen Beyliği Tarihi, İst. 1980.

Kasım ENER, Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış, Adana 1964.

Ahmet Şükrü ESEN, Anadolu Ağıtları, Yayına hazırlayan : Prof. Dr. Pertev Naili Boratay-Remy Dor, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Ank. 1982.

Sadeddin Nüzhet ERGUN, Karacaoğlan Hayatı ve Şiirleri, 20. Baskı. İst. Maarif Kitaphanesi 1971.

Fevzi GÜRGEN, Dadaloğlu ile Türkmen Güzeli, Pak Neşriyat 1958.

Dr. Yusuf HALAÇOĞLU, Tapu Tahrir Defterlerinde XVI. Yüzyıl Sis (Kozan) Sancağı 1979 (Ank. Milli Kütüphane AD 3962 kayıt).

Dr. Yusuf HALAÇOĞLU, Fırka-i İslâhiye ve Yapmış Olduğu İskân 1975.

Mahmut IŞIK, Afşarlar, Kardeş Matbaası Ank. 1963.

Attila İLHAN, Böyle Bir Sevmek, Bilgi Yayınevi İst. 1979.

Prof. Dr. İbrahim KAFESOĞLU Türk Tarihi, Yay-Kur Yayınları 1976.

Yaşar KEMAL, İnce Memed 6. baskı.

Prof. Dr. Mehmet Fuat KÖPRÜLÜ, Türk Saz Şairleri Antolojisi, Millî Kültür Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı Serisi 4. cilt 1964.

Prof. Dr. Mehmet Fuat KÖPRÜLÜ, Kayıkçı Kul Mustafa Ve Genç Osman Hikâyesi, 1930.

M. Ragıp KÖSEMİHAL, Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz, 1926.

Cemal KULA, Kayseri Avşarları'nın Ağzı (Atatürk Üniversitesi Ed. Fkit. Bitirme Tezi, 1969).

Tahir KUTSİ, Dadaloğlu, Toker Yayınları, 1975.

Feldmareşal Helmuth Von MOLTKE, Türkiye Mektupları, Çeviren: Hayrullah Örs 1969.

Haşim Nezihi OKAY, Dadaloğlu Hayatı Ve Deyişleri, Emek Yayınevi Ank. 1959.

Beşir ÖNDER, Afşar Güzeli, Keteon Basımevi 1941.

Cengiz ORHONLU, Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü (191-1696) İst. 1963.

Kâzım ÖZDOĞAN, Kayseri Tarihi, Kayseri 1948.

Cahit ÖZTELLİ, Köroğlu, Dadaloğlu, Varlık Yayınları 1953.

Cahit ÖZTELLİ, Üç Kahraman Şair Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu, Milliyet Yayınları 1974.

Mehmet PAŞABEYOĞLU, Afşar Elimiz Ve Dadaloğlu Yeni Matbaa, Kayseri 1968.

Ali PÜSKÜLLÜOĞLU, Efsaneler TDK Yayınları 1982

Ahmet REFİK (Altınay), Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200) İst. 1930.

Prof. Dr. Faruk SÜMER, Oğuzlar, 3. Baskı 1980.

Taha TOROS, XIX. Asır Çukurova Sazşairi Dadaloğlu 1941.

Türk TARİHİ - Silâhlı Kuvvetler ve Atatürkçülük. Genel Kurmay Başkanlığı 50. Yıl Yayınları 1973.

Sait UĞUR, İçel Folkloru, Halkevleri Yayınları 1497.

Prof. Dr. İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları VIII. Seri No: 2

Tahsin ÜNAL, Karamanoğulları Tarihi.

Asım YAHYABEYOĞLU - Abdullah SATOĞLU, Kayseri, Erciyes ve Çevresi Üstüne Yazılmış Şiirler Antolojisi, Kayseri.

Ali Rıza YALMAN-YALKIN, Cenupta Türkmen Oymakları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayına hazırlayan: Sabahat Emir, 1977 (iki cilt)

Cezmi YURTSEVER, Ermeni Terör Merkezi Kilikya Kilisesi, Bayrak Yayımcılık - Matbaacılık Koll. Şti. İst. 1983.

YILLIKLAR :

Hatay İl Yıllığı 1967.

Elbistan Cumhuriyetin 50. Yılında, 1973.

Adana İl Yıllığı 1967.

DERGİLER :

Halk Bilgisi Haberler, I. cilt 1928, Sayfa: 104-109.

Tarih Araştırmaları Dergisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, I. cilt, Sayı : 1, 1964 (Faruk Sümer)

Çukurova'da Folklor Derlemeleri, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 1949, (Prof. Dr. Pertev Naili Boratav).

Ankara Üniversitesi Haftası, Hatay 1943 (Prof. Dr. Pertev Naili Boratav).

Halk Bilgisi Haberler, Yıl: 7, Sayı: 78-91, 1938.

Ülkü, I, cilt, Sayı: 99, Mayıs 1941 (Dadaloğlu Hakkında Notlar, M. Halit Bayrı) sayfa: 225-234.

Ülkü, I. Cilt, Sayı: 100, Sayfa: 381-384, 1941 (Fevziye Abdullah Tansel).

Türk Folklor Araştırmaları, Sayı: 182-185, 1964 (Orhan Aydemir).

Türk Folklor Araştırmaları, Tam Koleksiyon.

Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı: 19, Ağustos 1982 (Afşarlar, Emir Kalkan).

Erciyes, Kayseri Sayı: 29, 1980 (Emir Kalkan)

GAZETELER :

Hakimiyet-i Milliye, 15 Şubat 1928, «Bir Mısra Münasebetiyle», Ziyaeddin Fahri (Prof. Fındıkoğlu).

Kayseri Haber, 2.2.1977.

Kayseri Haber, 23.2.1977.

Cumhuriyet, 22.5.1960, Yaşar Kemal

Tercüman, 1976-1977, Sayılarında.

ANSİKLOPEDİLER :

İslâm Ansiklopedisi.

Türk Ansiklopedisi.

Meydan Larousse.

Cumhuriyet Ansiklopedisi.

Yurt Ansiklopedisi.

ŞİİRLERİN DİZİNİ

Aranan şiirlerin daha kolay bulunması için bu dizin yapılmıştır. Buraya her şiirin ilk dörtlüğünün dördüncü dizesi alınmıştır. Parentez içindeki sayılar şiirin genel sıralamadaki sayısıdır.

— A —

— E —

— I —

— İ —

— R —

— Ş —

— U —

6 — (24) Varılmaz yurduna Küçük Alioğlu
7 — (26) Avlar sana layık Küçük Alioğlu
8 — (21) Biner döğüşürüm der Türkmen Oğlu
9 — (43) Sen de gönlünle gel hey Kozanoğlu
10 — (37) Yiğitliğin hakkını ver Kozanoğlu
11 — (2) Koç yiğitler arap ata bin oldu
12 — (4) Ok değmeden gözlerimiz kör oldu
13 — (3) Koç yiğitin arap atın gün'oldu
14 — (20) Aşiretin döğüş etti duydun mu
15 — (36) Çek atın başını Urum'a doğru
16 — (46) Çel atın başını Kırım'a doğru

— Ü —

1 — (109) Kötüleri üstümüze güldürdü
2 — (7) Koraf koraf Binboğa'ya göçtü mü

— Z —

1 — (30) Bel ver Danacıoğlu geliyor Çerkez
2 — (108) Bir kız göçün çekmiş gider eğlenmez
3 — (27) Hey ağalar nere vardı yarımız
4 — (33) Bu yıllık da burda kalsın elimiz
5 — (22) Hani ya Kabak Hasan, Kodaz Aliniz

KİŞİ ADLARI DİZİNİ

Buraya, bu kitabın şiirler bölümündeki kişi adları alınmıştır. Okuyucuya kolaylık olması için her kelime ilgili şiirin altında açıklanmıştır. Ayrıca birden fazla şiirde geçen kelimeler, her şiirde yeniden açıklanarak okuyucuyu fazla uğraştırmama amacı güdülmüştür.

Kişi adlarının karşısındaki sayılar, şiirin genel sıralamadaki sayılarıdır.

— A —

— E —

— F —

— G —

— H —

— İ —

— K —

— L —

— M —

— N —

— P — R —

YER ADLARI DİZİNİ

Buraya, bu kitabın şiirler bölümündeki yer adları alınmıştır. Okuyucuya kolaylık olması için her yer adı ilgili şiirin altında açıklanmıştır. Ayrıca birden fazla şiirde geçen yer adları, her şiirde yeniden açıklanarak okuyucuyu fazla uğraştırmama amacı güdülmüştür.

Yer adlarının karşısındaki sayılar, şiirin genel sıralamadaki sayılarıdır.

— A —

— S —

— Ş —

— T — U —

— Y — Z —

AVŞAR OBALARI VE YERLEŞTİKLERİ KÖYLER

Obanın adı	Oturduğu köy	İlçesi	Bucağı
1 — CİNGÖZOĞLU	Sindel	Pınarbaşı	Toklar
»	Çördüklü	»	»
»	Akin	Tomarza	Merkez
2 — DELLER (Deliler)	İğdeli	Pınarbaşı	Merkez
»	Kızıldere	»	»
»	Emeğil	»	»
»	Bahçecik	»	»
»	Gürleyen	»	»
»	Tahtalı	»	»
»	Kılıçkışla	»	»
»	Onguncular	»	»
3 — HALİLOĞLU (Halloğlu)	Karamanlı	Pınarbaşı	Merkez
»	Kadılı	Pınarbaşı	Pazarören
»	Kızılören	»	»
»	Demirci	»	Merkez
»	Hasırcı	»	Pazarören

Obanın adı	Oturduğu köy	İlçesi	Bucağı
»	Akpınar	»	Merkez
»	Kömarmut	»	»
4 — HALİL			
PAŞAOĞLU	Güzelce	Tomarza	Toklar
»	Melikviran	»	»
»	Canlılı	»	»
5 — KARA RECEP			
a) ARAP HASANLI	Karamuklu	Tomarza	Toklar
»	İcadiye	»	»
»	Tahta Kemer	»	»
»	Zelhin	»	»
»	Pazarören	Pınarbaşı	Pazarören
b) HACI MUSTAFA	Hassa	Pınarbaşı	Pazarören
»	Tözgün	»	»
c) İBRAHİM BEĞ	Söğütlü (kısmen)	Tomarza	Merkez
»	Taf (kısmen)	»	Toklar
»	Toklar (kısmen)	»	»
»	Madrasan (kısmen)	»	»

Obanın adı	Oturduğu köy	İlçesi	Bucağı
»	Kesir (kısmen)	»	»
»			
6 — KARA ŞEYHLİ	Han köyü	Pınarbaşı	Pazarören
»	Gültepe	»	»
»	Kaman	Tomarza	Toklar
»	Şabanlı	»	»
»	Alagazili	»	»
»	Arslan Beyli	»	»
»	Cinli Yurt	»	»
7 — Kocanallı (KOCAHALLI)	Sarız ilçesi	Sarız	Merkez
»	Yalak (Yeşilkent(	»	Merkez
»	Dayıoluk	»	»
»	Kemer	»	»
»	Karayurt	»	»
»	İncemağara (kısmen)	»	»
»	Oğlakkaya	»	»
»	Ayranlık	»	»

»	Molla Hüseyinler	»	»
»	Altı Söğüt	»	»
»	Çörekdere	»	»
»	Kızılpınar	»	»
»	İmirze Ağa	»	»
»	Kuşçu	»	»
»	Çanakpınarı	Tomarza	Toklar
»	Arslantaş	Pınarbaşı	»
»	Karapınar	»	»
»	Emir Uşağı	Tomarza	Toklar
»	Solaklar	Pınarbaşı	Merkez
»	Halevik	»	Pazarören
»	Sıradan	»	»
9 — TORUN	Potuklu	Pınarbaşı	Merkez
»	Altıparmak	»	Pazarören
»	Yeregeçen	»	»
»	Oruçoğlu	»	»
»	Karamuklu		»
»	Damızlık	Sarız	Merkez
»	Karapınar	»	»

»	B. Söbeçimen	»	»
»	Deştiye	»	»
»	Çavdar	»	»
»	Yedioluk	»	»
»	Kıskaçlı	»	»
»	Elemanlı	Tufanbeyli	Merkez
»	Aktaş Alağı	»	»
10 — TÜRKMENLİLER	Sarız ilçe merkezi	Sarız	Merkez
»	İncedere	Sarız	Merkez
»	Esirik	»	»

Bunlardan başka 1865 yılından sonra iskân edilen Avşar köylerinin kalan kısmı aşağıda gösterilmiştir. Yalnız bu köylerin bir kısmı tamamen Avşar, bir kısmı da kısmen Avşar'dır.

Oturduğu köy	**İlçesi**	**İli**
İmamkulu (kısmen)	Develi	Kayseri
Köseler (kısmen)	»	»
Çulha	Tomarza	»
Kümbetir	»	»
Çayanlı	»	»
Suvegen	»	»
Keprin	»	»
Cabe ((kısmen)	Pınarbaşı	»
Dilci	»	»
Kavlak	»	»
Toybuk	»	»
Tokmak	»	»
Gülabi	»	»
Kalaycı	»	»
Kuru Kavak (kısmen)	»	»
Kurtlar	»	»
Paşalı	»	»
Payaslı	»	»
Saçlı (kısmen)	»	»
Kötüören	»	»
Tekke-Türbe (kısmen)	»	»
Karahacılı	»	»
Kırım Uşağı	»	»
Gölcük-Maraşlıoğlu	»	»
Ayvat	Tufanbeyli	Adana
Örtülü	Sarız	Kayseri



Elde gezer koç yiğitin cıdası
Kara geldi bin ikiyüz senesi
Koç'aslan Kenan'ın Elif anası
Çıkar yollarımı bağlar ne deyim

Gelin yarenlerim yanıma gelin
Beni sağ komayın bir kılıç çalın
Sekiz yüz çadırda sekiz yüz gelin
Al çıkarır kara bağlar ne deyim

Der DADAL'ım yoyamadım düşleri
Dikemedim şehidime taşları
Yarsuvat'ta olup biten işleri
Sual eyler benden sağlar ne deyim.